

Zuster Judith Mendes da Costa
Zuster Dominicanes van de Congregatie
van de H. Catharina van Siëna
te Voorschoten

Amsterdam 1895 – 1944 Oswiecim (Auswitz)

In eigen beheer uitgegeven door:

*De Congregatie van de Heilige Catharina van Siëna
Zusters Dominicanessen van Voorschoten.*

8 augustus 2006

Voorwoord

Voor U ligt, in grote lijnen de autobiografie van Zuster Judith Mendes da Costa. Zuster Judith was een sterke vrouw, die als religieus en speciaal als Dominicanes op bijzondere wijze haar roeping waar heeft gemaakt. Vooral als Jodin is zij van grote waarde geweest als steun en toeverlaat voor haar lotgenoten. Wij zijn bevoorrecht dat wij Zuster Judith in ons midden mochten hebben. Voor velen was zij een voorbeeld. Wij zijn van mening dat wij recht doen aan Zuster Judith door haar geschiedenis met anderen te delen.

Zuster Judith, Henriëtte Mendes da Costa werd op 15 augustus 1895 te Amsterdam geboren. Haar ouders waren Emmanuel Mendes da Costa en Esther Henriques de Castro beiden van Portugees Joodse afkomst. Op 1 september 1928 trad zij in bij de Zusters Dominicanessen van Voorschoten. Op 2 augustus 1942 werd zij om haar Joodse afkomst op transport gezet naar het concentratiekamp Westerbork. Op 2 februari 1944 werd Zuster Judith opnieuw weggehaald uit het klooster en op transport gezet naar Westerbork. Vandaar werd zij eerst overgebracht naar Theresiënstadt in Tsjechië en daarna naar Auschwitz in Polen gedeporteerd. Op 7 juli 1944 is zij aldaar overleden.

Na haar terugkeer uit het concentratiekamp Westerbork op 15 augustus 1942, begon Zuster Judith op te schrijven wat zij in die tijd had meegemaakt. Zij heeft dat beschreven als 'Mijn mooiste tijd'. Op aandringen van enige medezusters, heeft zij daarna haar geschiedenis 'Door God gegrepen' geschreven, vanaf haar eerste levensjaren thuis in Amsterdam, tot aan haar intrede in het klooster. De periode vanaf haar intrede tot aan haar eerste deportatie heeft zuster Judith niet beschreven. Zuster Judith heeft haar geschiedenis geschreven in de oude taal van vóór 1930. Omdat de oude spelling past bij haar woordkeuze, doen wij aan Zuster Judith recht deze te handhaven.

Wij zijn heel veel dank verschuldigd aan Zuster Agatha Jansen, die met grote liefde, geduld en intensiteit, uit de handgeschreven en soms moeilijk te lezen autobiografie, een duidelijk geheel wist samen te stellen. Wij willen allen, die op welke wijze dan ook, meegewerkt hebben aan het tot stand komen van dit boek hartelijk danken voor de tijd en energie, die zij hieraan hebben besteed. Een gedeelte van dit voorwoord is geschreven door wijlen zuster Emerentia Peters. Daar niet alle namen uitgeschreven waren, hebben we voor gefingeerde namen gekozen.

Moge Zuster Judith bij God, die zij zo intens lief had, nu voor ons en voor allen die om hun afkomst, cultuur of geloofsovertuiging gemarteld en gedood worden, een voorspreekster zijn.

Inleiding

Uit groote dankbaarheid aan God, die me uit louter goedheid het licht van het ware geloof gaf, schrijf ik dit boekje.

Moge het anderen wat bemoedigen bij het zoeken naar de waarheid of... indien ze deze reeds gevonden hebben dat ze dan uit dankbaarheid voor dit rijke bezit, hen willen gedenken die nog ronddolen in de dikke duisternis der dwaling.

Jörgensen schrijft in zijn bekeeringsverhaal: 'Hoe ik Christen werd'.

'Die zoekt vindt het hemels grendels reeds geweken.

'Een trouwe engel waakt en wenkt U niet te toeven,

Uw leliestengel opent U, waar het geloof nog mocht ontbreken,
den weg tot God...'

Zoo goed is God inderdaad dat Hij de zoekenden naar de Waarheid, tegemoet komt; ze als het ware bij den hand vat en ze langzaam, voorzichtig, maar onfeilbaar zeker, dáár brengt, waar Hij ze veilig en gelukkig weet in Zijn eigen Mystiek Lichaam: de Roomsche Katholieke Kerk.

Bilthoven, mei 1943

DOOR GOD GEGREPEN

Als laatste van zeven kinderen, kwam ik op Zondagmiddag 25 Augustus 1895 ter wereld. We woonden in een ouderwetsch heerenhuis op een van de grachten in Amsterdam, waar Vader Commissionair in effecten was.

Mijn eerste jaren bracht ik door met een juffrouw op de kinderkamer. De juffrouw was Katholiek maar had vanaf haar jeugd de Kerk de rug toegekeerd. Moeder kwam maar een of tweemaal per dag even kijken. Het kwam daardoor zeker ook dat ik veel van die juffrouw ging houden. Het was een eenvoudige ziel! Ze nam me dikwijls mee naar haar Moeder die, samen met haar eenigen zoon, in de buurt van de Muiderpoort woonde. Daar heb ik voor het eerst een Kruisbeeld gezien. Het stond onder een glazen stolp op een mahoniehouten kast in den achterkamer. Met groote ernst en verwondering stond ik ernaar te kijken en ik dacht: 'Vreemd dat wij thuis zo iets niet hebben'. Ook de beelden aan weerskanten hadden mijn volle aandacht. Eens gaf juf me een prentenboek. Er waren mooie gekleurde platen in uit het Nieuwe Testament, o.a. de doop van Jezus in den Jordaan. Natuurlijk begreep ik er niets van en vroeg aan Juf: "Wat komt er toch uit dat kannetje?"

Toen we weer eens bij haar Moeder waren, mocht ik op straat met een buurjongetje spelen. We waren beiden ongeveer vijf jaaren. Hij vertelde me dat hij later, net als zijn broertje, misdienaartje mocht worden en dan een mooi toogje aankreeg en met het wierookvat mocht zwaaien. Hij keek zóó blij dat ik wel voelde dat het iets heerlijks moest zijn, maar het rechte begrip had ik er natuurlijk niet voor.

Ouderlijk huis op de Herengracht 105 Amsterdam

Op de schoorsteen van den kinderkamer stond een klein antiek kistje. Er waren verschillende bijouerieën in: armbanden, broches, kettinkjes enz. En op een goeden dag was ik in het kistje aan het snuffelen, toen ik ineens een kettinkje met kraaltjes omhoog hield en uitriep: "Juf, wat is dat nou?" "Dat is een Rozenkrans", zei Juf, "maar hij is stuk!" "Een Rozenkrans, wat is dat?", vroeg ik weer. "Daar bidden we aan, elk kraaltje is een gebedje!" "O!" zei ik en legde voorzichtig het kettinkje weer in het kistje, heel zachtjes, omdat het gebedjes waren.

Hij was van juf, die wel Katholiek was, maar er niets meer aan deed. Ook heb ik bij een tante van juf, die op de Nieuwezijds Voorburgwal woonde, beelden gezien, waarvoor een lichtje brandde.

'Wat staat dat mooi en gezellig', dacht ik.

Voor ik naar school ging, was de kinderkamer wel erg saai en eentonig. Juf had haar bezigheden en liet me altijd alleen spelen. Mijn andere zusjes waren naar school. Tweemaal in de week kwam er wat gezelligheid, waar ik iets van wil vertellen. Op een goeden dag was Vader van een vergadering van de Kerkenraad thuisgekomen met een treurige tijding: de nieuwe Rabbijn, die uit Spanje kwam, was tijdens de overtocht overleden. Nu was zijn diepbedroefde vrouw met haar jongetje van twaalf jaar om steun aan komen kloppen bij het Bestuur. Ze sprak alleen Spaansch, maar geen woord Nederlandsch. Gelukkig kende Vader de Spaansche taal en hielp haar aan naaihuizen bij bekende families, zoodat ze voor haar en haar zontje in haar onderhoud kon voorzien. Ik hield veel van haar en op de dagen dat ze komen moest, stond ik al op de uitkijk. Ze was bruin van gelaatskleur, had gitzwart haar en donkere oogen, een fijn besneden gelaat. Ze kon zoo grappig onderuit kijken. Ook haar kleeding vond ik prachtig: een zwart kapothoedje en een antieke gewezen shawl met lange franje en aan haar arm een zwart zijden tasch. Ze bracht meestal een zakje lekkers voor me mee en speelde krijgertje met me om de tafel. Vader kwam ook wel eens een woordje Spaansch met haar spreken en ik vond het heerlijk naar die mooie vreemde klanken te luisteren. Soms vroeg ik Vader weleens de vertaling van een enkel woord. De vrouw vertelde van haar zoon die zoo lui was geweest en hoe ze het hem had afgeleerd door zijn lippen met Spaansche peper in te smeren.

Vanaf mijn zevende jaar kreeg ik thuis een uur godsdienstonderricht van een mijnheer die aan het hoofd stond van een Joodsche school. Dinsdagavond om zeven uur moest de leeraar komen, maar meestal kwam hij tot onze groote ergernis een kwartier te laat. Eerst kreeg ik leesoefeningen in de Hebreeuwsche taal, daarna moest ik lof- en dankzeggingen uitwerken! En tot slot vertelde mijnheer uit het Oude Testament. Het was heerlijk er naar te luisteren! Vooral het verhaal van Jozef vond ik mooi en boeiend. Mijnheer kon zoo prachtig vertellen. Eens op een goede keer zou het mijn beurt worden om te laat op les te komen. Mijnheer keek naar mijn rood en warm gezicht en vroeg of ik zoo moe was van het spelen en daarom zoo laat was.

"Neen", zei ik, "ik ben met juf uitgeweest. Een neefje van juf is aangenomen en nu zijn we met een rijtuig naar de Katholieke Kerk geweest. Er waren zooveel bruidjes en ze hebben zoo prachtig gezongen. O, het was toch zoo mooi!"

Mijnheer keek heel ernstig en vroeg of Moeder dat wel wist.

"Ja", zei ik, "juf heeft het zelf gevraagd en het was goed!"

"Maar je mag niet naar de Katholieke Kerk komen, daar aanbidden ze drie Goden en ik heb je al meermalen geleerd dat wij één God hebben. Er staat in de Sjemang: Hoor Israël, de Eeuwige, Uw God is een eeuwig eenig Wezen! De Katholieken hebben niet één God maar drie Goden en daarom zijn ze slecht en mogen we niet in

hun kerken komen”.

“Slecht?” vroeg ik verwonderd en ik dacht aan dat fijne jongetje in zijn zwarte pakje en aan zijn blonde krulletjes. Was die nou slecht? Hoe lang heb ik daarover nagedacht, maar niemand gaf antwoord op de vragen die woelden in mijn kinderhoofd... Mijnheer was na de les met Moeder gaan spreken, maar hoe dat afgelopen is, weet ik natuurlijk niet!

Toen ik ongeveer zes jaar was, gebeurde het eens dat ik tegelijk met een kassier de stoep van ons huis opging. Hij hield de straatdeur voor me open en zei lachend: “Treed binnen in deze vrome poorten!”

Ik zei niets, maar dacht: ‘Wat zouden die vrome poorten toch wel beteekenen?’ Omdat ik het niet wist, bleef ik er aan denken, zonder het aan iemand te vragen. Later, vele jaren daarna, zou ons ouderlijk huis van de Zusters Franciscanessen met het huis ernaast een klooster worden. De huizen bleven afzonderlijk bestaan, alleen de muur van onze huiskamer werd doorgebroken. De groote zaal van onze burens werd Zusterkapel, waar het H. Sacrament voortdurend ter aanbidding is uitgesteld en onze huiskamer is nu aanbiddingkapel geworden. Het spreekt vanzelf dat ik daar, toen het mij bekend was, vurig ben gaan bidden, niet alleen voor mijn familie, die nog

in de duisternis ronddoelt, maar tevens voor het heil van geheel Israël.

Weer kwamen de woorden van den kassier me in gedachten - het was intusschen meer dan twintig jaar geleden - want vrome poorten waren het nu inderdaad geworden!

We hadden ook een Katholieke dienstbode. Het was een jonge weduwe. Haar man was plotseling gestorven en nu bleef ze met een kindje van een paar jaar achter. Ze was in betrekking gegaan en haar kindje werd grootgebracht in een gesticht bij Zusters op de Keizersgracht.

Ze vroeg eens op een Zondag aan Moeder, of ze me mee mocht nemen en zoo kwam ik voor het eerst met Zusters in aanraking. Moeder had gezegd dat ik aan dat kindje mijn mooiste pop moest geven en het is zeker door de ‘grootte’ van dit offer dat ik het zoo goed onthouden heb.

Judith en Rachel 6 en 9 jaar oud

De Zusters waren heel vriendelijk en lief voor me en ik heb dit als een mooie herinnering bewaard.

Toen ik een jaar of tien was en met Vader ging wandelen en we door de Kalverstraat liepen, ging hij ineens een donkere gang in.

“Dit is een kerk”, zei Vader zachtjes en deed de deur aan het eind van die gang open. Wat was het daar heerlijk rustig!

Een paar menschen lagen daar geknield te bidden en toen ik rondzag trof mijn oog het roode lampje dat geheimzinnig haar licht in de gewijde ruimte verspreidde.

Vader wist wel dat dit een Katholieke Kerk was en wij er dus eigenlijk niet mochten

komen, maar hij was gelukkig ruim van opvatting, had veel in het buitenland gereisd en vanzelf ook de prachtige kerken en kathedralen daar bezocht.

Met tien jaar had ik les van een jonge leeraar, die later Professor in de Oude talen is geworden. Het was de oudste zoon van den Opperrabbijn. Hij kon lang niet zoo boeiend vertellen, het was meer wetenschappelijk; hij lette op uitspraak, maakte veel werk van vertalingen. Deze uurtjes waren veel saaier.

Toch heb ik een aardige herinnering behouden aan de enkele woorden, die van Hebreeuwsche oorsprong zijn en die in onze Nederlandsche taal gebruikt worden: sikkepit, jota, jatten, toffe, goochem, gammer, mesjoche!

Voor het fijne waschgoed hadden we een Katholieke juffrouw, die twee maal in de week kwam. Ze hield met Moeder lange gesprekken over het geloof, zoo lang dat Vader, als hij het soms bemerkte, er een eind aan maakte.

Toch kon Moeder het soms niet nalaten er iets van te vertellen en eens riep ze uit: "Wat is er toch veel overeenkomst tusschen het Joodsche en Katholieke Geloof!" Ze doelde toen op de kerkgang van de Katholieke vrouw na de geboorte van een kind, daar ook de Joodsche moeder in zulk een geval nog altijd tot ritueele voorschriften verplicht is.

Omdat het thuis soms druk kon zijn, hadden we er een bellenmeisje bij. Ook dit jonge kind was Katholiek. Moeder had graag Katholiek personeel.

"Ze zijn eerlijk, beleefd en doen opgewekt hun plicht", zei ze altijd.

Dit kind moest samen in de keuken eten met ons Joodsch keukenmeisje. Nu gebeurde het eens dat Riek, zoo heette ze, huilend bij Moeder aankwam en toen haar gevraagd werd waarom ze zoo'n verdriet had, kwam het er met horten en stooten uit: "Ik mag van de juffrouw niet bidden vóór het eten!"

Ze zei: "Je kan dat wel laten met dat kruisteken te maken!"

Dat was voor Moeder genoeg! Ze liet Riek wachten om de keukenprinses onder handen te nemen. Toen Moeder zich van de waarheid van het gebeurde overtuigd had, stelde ze de vraag: "Hebt u wel gebeden voor het eten?" En toen ze dat ontkende zei Moeder heel terecht: "Dan hebt Uzelf uw plicht niet gedaan en hebt U het recht niet aanmerkingen te maken op Riek, die op haar manier ging bidden. Ze blijft vandaag bij mij aan tafel en in het vervolg laat U haar rustig haar kruisje maken. We moeten ieders geloof eerbiedigen, alleen zij die het gebed verwaarloozen, behooren we terecht te wijzen!"

Zoo zat Riek naast Moeder aan tafel en de traantjes droogden vlug op toen Moeder vriendelijk zei: "Nu gaan we eerst samen bidden. Maak gerust je kruisje en doe je gebed, ik doe het mijne".

Niet alleen voor de Katholieken was Moeder zoo, maar ze zat er bij Protestantsche meisjes ook altijd achterheen dat ze naar den Dominee op Catechisatie zouden gaan.

Er ontbreekt hier een stuk in de tekst.

Het gebeurde eens tot onze schrik dat mijn oudste broer op een Zondagmorgen voor het gebouw van den Voorganger heen en weer liep, even vóórdat de deuren opengingen. We schrikten niet weinig. Hij ging ook boven zitten, stelde ons gerust en zei: "Hij mag het best hooren. De Voorganger heeft gelukkig spreekbeurt en die is

altijd fijn!"

Na het koffiedrinken toen ik toevallig op zijn kamer moest zijn, kwam de uitbrander: "Dit begrijp ik niet. Jullie komt niet meer in de Synagoge, maar wel in het Nut voor het Algemeen".

Door zijn drift versprak hij zich, meende Vrije Gemeente en ik begon te lachen. Nu werd hij nog boozter en zei: "Jullie staan bij het zingen dat heb ik wel gezien! Als Moeder het wist zou ze er groot verdriet van hebben!"

Mijn oudste zus had kortgeleden nog een sterk staaltje uitgehaald. Ze was op Grote Verzoendag met de tram langs de Synagoge gereden en door een paar kennissen gezien. Natuurlijk werd er groote schande van gesproken.

Die bewuste Grootste Rustdag in het jaar hadden we in een kast een zak appelen ontdekt. Naar het kamertje van mijn zus gesmokkeld. Volgende dag gemist!

Hoe de duisternis het Licht bracht.

Toen Vader stierf was ik twaalf jaar oud en mijn oudste zus drong er sterk bij Moeder op aan dat ik examen zou doen voor de Meisjes HBS. Zoo gebeurde het dan ook. Gelukkig heb ik er nooit spijt van gehad, want die heerlijke frissche schooljaren zouden later een sterke steun voor me worden toen de storm kwam opzetten.

We genoten altijd van de lessen van onze doctor Nabuur, leerares in de Nederlandsche Taal. Ze zorgde ook voor onze karaktervorming en begreep onze moeilijke leeftijd. Eens legde ze ons met een aardig voorbeeld uit wat een paradox is. In de krant stond een verslag, zoo vertelde ze ons, van een wetenschappelijke film en er stond boven: De menschen zaten in het donker, terwijl het verstand verlicht werd door het beeld op het doek.

Thuis vertelde ik het aan Moeder en de anderen en ineens bracht het Moeder op een prettige gedachte, want ze zei: "Laten we vanavond naar de Bioscoop gaan! Er wordt juist in de Reguliersbreestraat een mooie film gegeven!"

Mijn oudste zus trok een leelijk gezicht en ik voelde er ook weinig voor. De filmen waren meestal zoo flauw en als we ons verveelden, zaten we altijd met onze oogen dicht. Van tijd tot tijd keken we even of het genietbaar was. Het was jammer van het geld. We hadden er beter een boek voor kunnen kopen.

Veel liever waren we thuis gebleven. Dan speelden we samen wel eens de scène tusschen Brutus en Portia na uit Julius Caesar. Mijn zus had declamatieles en leerde me de voordracht en het articuleeren. We takelden ons toe met een antieke shawl en een tafelkleed en het spel kon beginnen.

Toch zouden we er deze keer niet aan ontkomen, want Moeder keek ontevreden en zei dat we haast nooit meer uitgingen den laatsten tijd.

Gauw stond ik op en zei: "Moedertje, niet boos zijn. We gaan vanavond met U mee". We kleedden ons vlug aan en gingen de stad in. Het was druk op straat en we konden onmogelijk met zijn vieren naast elkaar, want mijn middelste zus was ook van de partij. Ze was vier jaar ouder dan ik, een echt goed huishoudstertje met een zacht lief karakter. Het deed haar dikwijls veel verdriet dat ik veel meer het gezelschap van de oudste koos, die een echte speurhond was op geestelijk gebied. Moeder liep voorop met mijn jongere zus en daarachter wij tweetjes druk in gesprek over allerlei boeken.

Toen de Bioscoop in het zicht kwam, werd ik erop afgestuurd om kaartjes te kopen, maar kwam met de Jobstijding terug 'uitverkocht'. De tweede voorstelling begint om

half tien. Zoo lang konden we niet wachten. We besloten naar een andere film te gaan, maar overal kwamen we te laat: noch in de Kalverstraat, noch op de Heiligeweg konden we plaatsen bemachtigen. Zoo stonden we op de Dam toen Moeder voorstelde naar de witte Bioscoop op het Damrak te gaan. We hielden de moed erin en ik vond dat we eigenlijk al een heele film achter dan rug hadden! Weer draafde ik vooruit met de portemonnaie en omdat ik dit keer niet terugkwam begrepen de anderen dat het nu zeker gelukt was.

"Net precies nog vier plaatsen!" zei ik buiten adem. De film was al begonnen en met een zaklantaarn werd ons de plaatsen aangewezen.

Buiten stond aangekondigd: 'De Passiespelen'. We wisten niet wat dat beteekende en ik dacht: 'Het zal wel zoiets als de Olympische Spelen zijn'. Nooit in mijn leven kan ik deze film meer vergeten. Stil zat ik te genieten van het wondermooie leven van Christus, die ik niet kende, maar wiens leven op het doek werd uitgebeeld. Verbazing kwam er op in mijn ziel over die geweldige wonderen die Hij deed en vragen rezen er op, dringende vragen, die om antwoord riepen. Neen, bij die film hield ik mijn oogen niet dicht maar wagenwijd open, tegelijk met mijn ziel die om licht vroeg.

We zagen hoe Christus liep over het water, hoe Hij blinden genas en de kreupelen weer deed lopen, hoe Hij de kinderen zegende en hoe Hij het Laatste Avondmaal instelde. Waar ik toen natuurlijk niets van begreep en hoe Hij tenslotte, na alles wel gedaan te hebben, stierf aan een smadelijk Kruis.

De film was ten einde, het licht ging aan en ik weet nog dat mijn oogen vol tranen stonden.

"Groote God, wat was dát mooi!" zei ik later op straat tegen mijn zus. Op den Dam stapten wij op de tram, maar in de vijf minuten dat wij samen waren, had ik nog vlug de gelegenheid aan Netty te vragen wat er toch eigenlijk van waar was.

"Heeft Christus werkelijk bestaan?" vroeg ik dringend.

"Nee", zei mijn zus, die van de moderne richting was en ze vervolgde: "Het is een Ideaal Wezen, iets héél hoogs en moois dat de menschen zich voor oogen hebben gesteld, iets schoons en edels om naar te streven, om beter te worden".

"Wat jammer", zei ik nog. Toen stapten we in de tjokvolle tram. We konden hier onmogelijk praten, dus bleven mijn gedachten voortdurend met de ideale persoonlijkheid van Christus bezig. Op de Weesperzijde stapten we uit en toen ik weer naast Netty liep zei ze: "Je moest Zondagsmorgens eens met me mee gaan naar de Vrije Gemeente op de Weteringschans. We zitten dan heelemaal boven en je hoort een mooie preek. Je weet niets van het Christendom af en dat is toch eigenlijk een gebrek in je algemeene ontwikkeling. Dus, als je zin hebt?"

"Heel graag", zei ik. Toen stonden we bij huis en hoorde ik nog juist van Moeder en mijn andere zus dat de film heelemaal niet in de smaak was gevallen. Ik zweeg, want spreken kon ik niet. Het was me alles te veel. Het was net of mijn ziel een schok had gekregen, beter kan ik den indruk van dien avond niet weergeven.

Op jacht naar het ware Geloof.

Nu ik eindelijk tot rust ben gekomen kan ik de tijd, die aan mijn bekering voorafging, niet beter dan met een jacht vergelijken, want het is rusteloos rennen en vliegen, nu eens naar links dan weer naar rechts. Toch, hoe gejaagd en onrustig dat leven ook is, heb je een gevoel dat er ergens vrede en rust moet zijn. Je snakt ernaar met je

heele dorstige ziel, maar je weet niet waar je die kunt vinden totdat God zelf...

Tot mijn zestiende jaar hield ik me vrij nauwkeurig aan al de Joodsche voorschriften en Wetten en zij, die met het ritueel bekend zijn, zullen moeten toegeven dat die Wetten dikwijls zwaar en streng zijn, temeer daar ze zich niet aanpassen aan onze moderne tijd. Toch onderhield Moeder ze altijd met groote liefde, in de vaste overtuiging dat God het zoo heeft bevolen. Dat was voor haar voldoende om het stipt te volbrengen en haar van nature offervaardige ziel ontzag zichzelf nooit, want zij had Zijn Wet diep in haar hart gegrift, zooals reinigingswetten, vaatwerk, dienstboden, onderricht. Ze leefde tevreden en gelukkig, bad en vastte en was goed en vriendelijk voor alle menschen, tot welke godsdienst ze ook mochten behooren. Alleen als God in Zijn dienst verwaarloosd werd, kon ze flink optreden. Groote Verzoendag was voor haar de heiligste van het jaar en hoe gelukkig was ze, wanneer ze den heelen dag zonder iets te eten of te drinken in gebed had doorgebracht. Uit piëteit voor Moeder ging ik op de Hooge Feestdagen dan ook altijd naar de Synagoge. Het was een heel oude kerk die in de 16e eeuw gebouwd werd. Er is nog steeds kaarsverlichting, wat zoo mooi aandoet dat ik een dienst op Vrijdagavond die ik toevallig bijwoonde, nooit zal vergeten.

De mannen zitten beneden en de vrouwen boven op twee gaanderijen, rechts en links. Achter latwerk met kleine openingen is het mogelijk de dienst te volgen als men op de eerste rij zit. Onze plaatsen als kinderen waren op de bank op de tweede en derde rij en daar kon men niets zien. Daar trof ik mijn schoolvriendinnen en hadden we het over school, boeken en kleeven, totdat een wenk van den oppasser ons tot de

Judith rechts op de foto 16 jaar oud

orde riep. Moeder ging een heel enkele keer naar de Synagoge; het is voor vrouwen geen verplichting. Het liefst bleef Moeder thuis bidden, want ook zij werd in de Synagoge dikwijls in beslag genomen door kennissen en oude schoolvriendinnen en dat hinderde Moeder erg. "In de Synagoge", zei ze altijd, "kom ik alleen voor God om er te bidden en niet om gezellig te babbelen".

Op Zaterdag ging ik nooit naar de HBS. Daarom schreef ik altijd de aantekeningen over van een Vrijzinnig Joodsch meisje, die later mijn vriendin zou worden. Toen ze bemerkte dat ik mijn Joodsche godsdienstplichten niet meer nakwam, hielden we over godsdienstige zaken altijd ellenlange gesprekken.

Toen ik de eerste keer met mijn zus in de Vrije Gemeente geweest was, had ik daarna heel wat te vragen. Alles was ook zoo nieuw voor ons in het Christendom. Thuis werd er nooit over gesproken. In het Nieuwe Testament mochten we niet lezen. Ook was het verboden de naam van onzen Verlosser uit te spreken. Natuurlijk

kon mijn zus ook niet alles beantwoorden, maar ze zei dat we de volgende week na afloop van de preek een boekje zouden gaan vragen, waarin de spreekbeurten vermeld staan. Toen het boekje in mijn bezit was, tekende ik er in aan, hoe ik de preek gevonden had, want het gebeurde soms wel dat we de preek te 'zalvend' vonden en ook moesten we er niets van hebben als er te lang vóór of ná gebeden werd! Dan werd goede raad geschapt.

We gingen in zoo'n geval naar een vrijzinnig godsdienstige vereeniging of kerk bv. de Remonstrantsche kerk, waar de Vrije Gemeente zich van afgescheiden heeft onder haar eersten voorganger en stichter, Dr. Hugenholtz, omdat ze Doop en Avondmaal wilden afschaffen.

Ze wil enkel zijn, een Vereeniging op Godsdienstig zedelijk gebied, dus geen kerkgenootschap. Daarom neemt ze ook geen subsidie van het Rijk aan.

Toen er eens in de Remonstrantsche kerk 's Zondagsmorgens voor de Godsdienstoefening een kindje gedoopt werd, was dit voor ons een reden om er geen tweede keer naar toe te gaan.

Nu kwamen de Religieus Socialisten aan de beurt en ook werd vooral in de vacantieweeken de Episcopal Church op de Groenburgwal bezocht. Wat lag dat kerkje daar toch schilderachtig! We gingen met de Engelsche upperten naar binnen. In deze kerk werd geknield, maar dat deden we niet. Wel gingen we staan bij het zingen van de hymns uit een Engelsch gezangboekje en genoten van de Engelsche preek. Nog herinner ik me levendig dat Reverend Charles ons in het vuur van zijn preek aankeek en heftig met zijn eerbiedwaardig hoofd schuddend uitriep: "You have no assurance, you don't believe!" (Jullie hebben geen zekerheid, jullie gelooven niet.)

Op straat hadden we het er over en ik zei: "Hoe zou hij dat zoo kunnen zien, want het is toch ook zoo?"

We zoeken nu hier dan daar, maar een overtuiging houden we er niet op na. Toch beviel het ons uitstekend in die Engelsche Kerk, misschien ook door de vermeerdering van onze kennis van de Engelsche Taal!

Eens troffen we er een verren neef aan. Bij het uitgaan van de kerk stond hij buiten op ons te wachten en vertelde dat hij voor M.O. Engelsch studeerde en een tijdlang iederen Zondag de dienst bijwoonde, totdat op een goeden dag de 'Reverend' naar hem toe was gekomen en gevraagd had, of hij niet lid wilde worden van de Episcopal Church. Mijn neef had geantwoord dat hij hier eerst eens diep over na moest denken en sindsdien wisselde hij zijn bezoeken op de Groenburgwal af met de dienst in de Anglicaansche kerk op het Begijnhof. Nu zag de Reverend hem maar om de veertien dagen en heeft nooit meer iets gevraagd.

Op een van de Joodsche Hooge Feestdagen zei mijn oudste zus eens: "We zijn steeds op ander terrein aan het snuffelen en zoeken. Om eerlijk te zijn moesten we nog één keer naar onze eigen Synagoge gaan; nu niet aan de klets kant maar aan de overzijde, waar alleen de weesmeisjes zitten met een geleidster".

We deden het en ik nam 'Bidden' mee, mijn geliefkoosde preek van Mr. Reijnders den Voorganger van de Vrije Gemeente. Ik probeerde de dienst te beschrijven en te volgen, deed mijn best te bidden en me er thuis te voelen, maar het ging niet met de beste wil van de wereld. Ik las de preek en mijn zus zat te bladeren in een andere toespraak van de Vrije Gemeente. We keken elkaar aan met een weemoedig lachje. "We laten de preek hier liggen", zei ze zachtjes, "als afscheidsgroet en uit dankbaarheid. Misschien dat iemand..."

Verder kwam ze niet. De dienst liep ten einde en we stonden op.

"Ik voel er niets meer voor", zei ik, "je bent er net een vreemdeling in je eigen huis".
"Het is voor mij ook de laatste keer geweest", zei Netty ernstig. Toen werd haar aandacht getrokken door een klein aanplakbiljet waarop stond aangekondigd dat Henriëtte Roland Holst voor 'De jonge Zaaier' zou spreken in Casino.

"Daar ga ik heen! Ga je mee?"

"Natuurlijk", zei ik, "en graag". O! die sonnetten van H. Roland Holst en haar prachtige gedichten, die ik zoo graag declameerde! Het mooiste vonden we altijd: 'O, die stille onsterfelijke sterren hoog boven mijn sterfelijk hoofd, waar het geloof met zijn kindervertrouwen mij een hemel eens werd beloofd'. En dan aan het slot 'en of God leeft weet geen'.

Daar kon ik urenlang over mediteeren. Twijfelde ik aan het bestaan van God? Wist werkelijk niemand met zekerheid of God leeft? Maar je zag het toch uit alles om je heen aan de kinderen, de bloemen, de sterren, de zee... en aan die onverwachte hulp of uitkomst! Was dat niet Gods Hand? En als je kwaad had gedaan of het wilde doen? Gods blik, Zijn stem zoo waarschuwend of zacht verwijtend! O ja, dat is je geweten. Maar wat is dat anders dan iets van God? Was er maar iemand, die zóó van Hem sprak dat je het wel móést gelooven. Maar er was niemand. Je moest zelf maar zoeken, hard zoeken en als je het niet opgaf misschien dat dan ten slotte... O ja, wat zou dat heerlijk zijn en wat een rust zou dat geven! Geen rusten op je lauweren, want je zou dan weer hard willen werken voor de anderen, die het nog niet hadden gevonden, maar een rust die uit innerlijke vrede geboren is!

We gingen dan naar de vergadering van Henriëtte Roland Holst voor 'De jonge Zaaier'. Het was een eenvoudig zaaltje, waar een 50 Joodsche jongens bij elkaar waren, kinderen van Socialisten. Ik kan me niet meer herinneren waar de dichteres over sprak, maar we waren blij dat we haar persoon gezien hadden, het magere, vergeestelijkte gezicht met de diepe donkere oogen. Ook zij was een zoekende ziel. Veel vergaderingen bezochten we ook van de Religieuze Socialisten waar Frederik van Eeden, vóór zijn overgang tot de Katholieke Kerk, sprak.

Dit was wel onze ideaalpersoonlijkheid! Mijn zus vertelde van zijn Stichting 'Walden', waarvan de leden hun arbeid in dienst stelden van het gemeenschappelijk belang en hoe dat jammerlijk mislukt was.

Zijn gedichten en boeken hadden voor ons een ongekennde bekoering en we merkten wel dat hij ook zocht naar bevrediging van zijn ziel, anders had hij niet zoo vol heimwee zijn ziel uitgezongen in dat mooie nachtliedje: 'of toch de goede Herder kwam en het arme lam nu medenam in Zijn vertrouwelijke armen, doch wordt mij niet gevraagd of het mij behaagt in zulk groot leed te leven'.

Door onze haast wekelijksche bezoeken aan de Vrije Gemeente, kregen we er ook een kennis: een doktersweduwe, die elke Zondag al meer dan een kwartier vóórdt de deur openging, heen en weer liep te schilderen. Mijn vriendin en ik waren haar al eens in de stad tegengekomen en omdat ze zoo'n zonnig gezicht had, gaven we haar de bijnaam van Sunny of kortweg Sun. We zaten altijd op de plaatsen van de niet-leden boven en hoewel die dame al jarenlang lid was, bleef ze daar haar plaats behouden om zodoende voor de goede zaak propaganda te kunnen maken.

Eens, toen we ook vroeg waren, sprak ze ons aan en omdat we haar zoo sympathiek vonden, zaten we met zijn drietjes in het vervolg altijd naast haar.

Na de HBS-tijd werden mijn zus en mijn vriendin beiden leerling-verpleegster en zoo gebeurde het dat ik in haar een geestelijke leidsvrouw vond. Ze vertelde dat ze uit

niet praktiseerende Katholieke ouders geboren was. Dezen waren gestorven toen ze nog heel jong was en zodoende is zij in de Katholieke Kerk aangenomen. Toch wist ze er alles over te vertellen en omdat ik niets wist, vond ze een gretig gehoor! Ze was fel tegen de Roomschen gekant en waarschuwde me voor de dwang die de kerk op haar kinderen uitoefent. Na zoo'n verhaal kwam altijd het slotwoord: 'Nee, dan de Vrije Gemeente, ik zeg maar: vrijheid, vrijheid!'

Al gauw na mijn HBS-jaren in September 1914 kreeg ik een betrekking op kantoor. Gelukkig hield ik veel vrijen tijd over, die voor zelfontwikkeling gebruikt werd. Voor sport voelde ik niets, had er zelfs minachting voor. Godsdienst en Wijsbegeerte zocht ik in die dagen met al de kracht van mijn jonge ziel.

Op een middag kwam 'Sunny' me tusschen de kantooruren opzoeken! Het was een blijde verrassing voor me. Ze vertelde me dat ze zoojuist langs de Geelvinck op het Singel was gekomen en daar een aanplakbiljet had gelezen dat een afgevalen Roomsche Katholieke priester over het huwelijk zou spreken. Ze vroeg of ik 's avonds met haar mee wilde gaan. Het ging uit van de 'Dageraad' en vóór ik nog kon antwoorden, zei ze: "Het is zoo goed voor je dat je daar eens iets over hoort, dan ben je tenminste gewaarschuwd, want de Roomschen zijn rakkers". Natuurlijk zou ik meegaan en goed heeft het me in dien zin alleen gedaan dat ik van die helsche vergadering een walging heb overgehouden. Het was een kleine zaal, propvol. We stonden dicht bij elkaar. Er was een podium en achter den groenen tafel zat de voorzitter, daarnaast de afgevalen Roomsche Katholieke priester en het verdere bestuur.

De meest leugenachtige schunnige dingen van biecht en huwelijk werden er op het tapijt gebracht. De priester achter de groene tafel sprak zelf geen woord, diende dus als stille getuige. Ik vond het een minderwaardig gedoe.

Na de rede was er debat. Een heer naast me vroeg het woord, stelde vragen die duidelijk wezen op zijn sympathie voor de Roomsche Katholieke Kerk. Er klonk een harde slag op de tafel en de voorzitter sprak met harde, duidelijke stem: "Als ik U vragen mag, mijnheer, bent U soms katholiek?"

"Ja", klonk het door de zaal.

"Dan ontnem ik U het woord" en de hamerslag volgde.

"Die vent moet eruit, hij hoort hier niet", werd er gemompeld. Toen verliet mijn buurman de zaal en ik dacht: 'Wat onbeschaafd en ruw gaat het hier toe!'

Toen we de zaal verlieten was Sunny er vol van. Echt leerzaam had ze het voor me gevonden.

"Ja, wees voorzichtig voor de Roomschen, ik weet er alles van, ze zitten vol streken! Frederik van Eeden zijn ze ook al aan het inpalmen. Het is hun enkel om de dubbeltjes te doen".

"En al zijn geld heeft hij aan 'Walden' geofferd", waag ik in het midden te brengen.

"Nee, dan de Vrije Gemeente, wat een verschil", zei Sun.

"O ja, gelukkig heel beschaafd en leerzaam", gaf ik volmondig toe.

Toch ben ik nog eens naar een vergadering van de Anarchisten geweest.

(Ferdinand) Domela Nieuwenhuis en een afgevalen priester zouden spreken.

Het Godsdienstlooze van de eersten spreker hinderde me erg, vooral toen hij aan het einde de wensch koesterde dat er toch maar spoedig een tijd zou aanbreken, waarin we met God en Godsdienst voorgoed afgerekend zouden hebben. Een daverend applaus volgde. Mijn ziel leed onder een pijnlijk gevoel en ik wilde weg, liefst zoo

gauw mogelijk. De tweede spreker, Smit kende ik uit zijn boekje: 'Het geloof van den Nieuwen Mensch'. Hij wilde een nieuw gebouw optrekken maar had daarvoor verschillende steenen nodig, o.a. twijfelmoed.

Het betrof hier de treurige moed om te durven twijfelen aan de leer van de Katholieke Kerk.

Mijn zus werd intusschen lid van de Theosophische vereeniging, leende daar boeken uit de bibliotheek en bezocht er de vergaderingen. Ook ging ze wel eens naar een spiritistische séance, wat haar geen goed deed. Gelukkig heb ik me daarmee nooit ingelaten al bracht Netty me precies van alles op de hoogte. We hielden lange gesprekken langs de Amstel over incarnatie der ziel en zielsverhuizing.

We gingen naar de Christian Science, naar de Nieuwe Gedachten, naar de Sabbatisten, Lutherschen, Doopgezinden, naar de Waalsche Gemeente en op een goeden dag lazen we ergens op de Weteringschans: 'De Heiligen van de laatste Dagen'.

Dat ontbreekt nog op het program! Maar achteraf zijn we er niet naar toegegaan.

Tegen half twaalf gingen die verschillende bijeenkomsten dikwijls uit. Onderweg bespraken we dan meestal de preek die we gehoord hadden. Zoo gebeurde het eens op eerste Paaschdag dat we op weg naar huis langs de Sint Willibrordeskirk kwamen. Ineens zei mijn zus: "Laten we er ingaan!"

Eerlijk gezegd voelde ik er niet veel voor, want ik herinnerde me nog levendig wat me in diezelfde kerk een paar jaar geleden overkomen was.

Op een Zaterdagmiddag was ik er eens met mijn broer geweest uit belangstelling voor de architectuur. Heel langzaam liepen we alles in de kerk te bekijken toen ineens een deur langs de muur openging en een juffrouw met een behuild gezicht er uit kwam. Haast botste ik tegen haar aan en schrikte niet weinig.

"Dat is een biechtstoel", legde mijn broer uit.

'Wat griezelig', dacht ik en sindsdien had ik een zekere vrees voor die kerk en durfde er niet meer alleen naar binnen te gaan. Nu drong mijn zus er zoo op aan en zei ik dat ik wel wilde als we maar dicht bij den ingang bleven staan! Ze waren juist aan het collecteren. Veilig kropen we achter een dikke pilaar! Een paar menschen keken naar ons.

'Vervelend', dacht ik, 'ze zien natuurlijk meteen dat we er niet thuishooren. Zouden ze ons brutaal vinden dat we ons met hun godsdienst bemoeiden? Maar van den anderen kant bekeken, zijn alle godsdienstige bijeenkomsten voor ieder toegankelijk' en dat stelde me gerust.

'Wat een drukte van menschen en wat een wierooklucht hangt er', dacht ik.

Toen zag ik naar het altaar. Er was veel beweging van priesters en misdienaars!

Opeens klonk er een bel! Vele menschen knielden neer en daarna werd het doodstil. Je kon een speld hooren vallen. Een man, die naast me stond, legde een zakdoek op den grond en knielde toen met één knie daarop. Weer klonk een bel, nu drie maal, allen knielden behalve wij tweeën.

O, wat had ik het benauwd, ik had wel weg willen loopen, de deur was vlakbij, maar uit eerbied stonden we onbewegelijk stil. Wat geheimzinnig was dat! Er kwam een onverklaarbaar vreemd gevoel over me, iets dat je zou kunnen pakken als je er niet uit alle macht tegen streed. Maar ik wilde echter nooit Roomsch worden!

Hoe dikwijls had ik het niet van huis gehoord: 'De Roomschen worden dom gehouden door de priesters, het zijn kuddemenschen, kijk maar eens naar die stomme snoeten als de kerk uitgaat!'

Na een tijdje werd er weer drie maal gebeld en mijn buurman rees overeind.

'Gelukkig', dacht ik, 'hij staat weer. O dat knielen, eer ik dat deed!'

Toen er weer gecollecteerd werd gingen we heen. Op straat keek ik naar mijn zus. Ze was heelemaal in gedachten verzonken.

"Hoe vond je het?" vroeg ik belangstellend.

"O! wat was dat mooi", zei ze nog heelemaal onder de indruk. Maar ik lachte spottend, gaf haar een duwtje en zei: "Word jij Roomsch?"

Ernstig afweerend schudde ze het hoofd en zei: "Heusch, ik meen het echt. Het heeft een bijzondere indruk op me gemaakt, zoo iets verhevens en zoo mooi alsof het uit den hemel kwam".

Dit was wel de eerste keer dat onze gevoelens uiteen liepen, of had ik zelf ook niet, maar ik drong het met kracht terug.

Roomsche worden zou ik immers nooit, dat stond tenminste vast! Op weg naar onze gymnastiekles op de Westermarkt, kwamen we altijd langs de Redemptoristenkerk op de Keizersgracht even voorbij de HBS. Uit nieuwsgierigheid wipten we soms even naar binnen de deur stond toch altijd open. In de kerk bekeken we alles met critische blik en ons oordeel was altijd: veel te druk!. Daar hielden we niet van. We dweepten in die dagen met de Vrije Gemeente; daar ging niets boven en de voorganger was voor ons een ideale persoonlijkheid!

Na school liepen we meestal door de Kalverstraat en midden in de drukte zei mijn vriendin soms ineens: "Ga mee een beetje wijding halen!" De donkere gang vonden we geheimzinnig en de overgang van dat drukke menschengedoe naar die stille kerk deed ons weldadig aan. Zoo heerlijk rustig was het daar! Het was me al een paar keer overkomen, dat een heer juist bij den ingang van de kerk zijn hoed afnam. In de meening dat hij me groette, dacht ik, 'Ik ken hem niet'.

Later vertelde mijn broer dat de Katholieken, als ze een kerk voorbijgaan de hoed afnemen, omdat daar de beenderen van Heiligen rustten!!!

Eens hadden we met een paar leerlingen afgesproken 's avonds naar een Roomsche kerk te gaan. Er brandde licht, dus er was zeker dienst. Een Priester was aan het preeken en we zagen enkel dames. Later begreep ik dat er toen Maria-Congregatie gehouden werd. We stoorden ons aan niemand en klotsten met onze schoenen heel oneerbiedig op de steenen vloer. Toen we de kerk rondgelopen hadden, wilden we er weer uit, maar de deur was nu gesloten. We stonden in het kerkportaal, lazen de kaarten die er hingen, waarvan er één betrekking had op de zedige kleeding van de vrouw in de kerk. Dit maakte ons woedend en een van ons gooide die kaart op den grond. Wat waren we toch een braneschoppers! We wilden er absoluut uit en gingen dus noodgedwongen weer de kerk in. De menschen keken naar ons en gelukkig kwam de koster naar ons toe, die ons een andere zijuitgang wees. Wat waren we blij toen we weer buiten stonden.

We zijn nog éénmaal in de Bonifaciuskerk geweest, terwijl er catechismusles gegeven werd en eenmaal nog in de kerk op het Begijnhof: den dag van de Stille Omgang. Het was er toen zoo propvol dat we bij den ingang opgepropt stonden als haringen in een ton. Er waren weer veel priesters en misdienaars en er hing een geur van wierook.

's Avonds, toen ik bij mijn vriendin huiswerk zat te maken, heb ik de Latijnsche zang met de buigingen zoo goed nagebootst, dat ik het dikwijls voor haar moest herhalen en ze het uitschaterde van het lachen.

Zoo waren we in onze HBS-tijd! En als ik nu, na zooveel jaren dat alles nog eens doorleef, dan moet ik telkens weer terugdenken aan de grenzenlooze goedheid en barmhartigheid van God, die me ondanks dat spotten toch nog tot zich wilde trekken

en me niet verstooten heeft van het groote geluk een kind te mogen worden van die rijke Roomsche Kerk, die ik zoo lief zou krijgen dat ik er graag mijn leven voor zou geven indien dat van me gevraagd werd.

Op een Zondagmiddag, na een lange wandeling langs de Amstel door storm en regen, die ons altijd goed deed, kwamen we langs een vergaderlokaal van het Leger des Heils. Het was een dubbeltje entree!

"Ga je mee eens kijken", vroeg ik aan mijn vriendin. Ze vond het best. We zagen veel vrouwelijke en mannelijke Heilsoldaten. Eerst zongen ze met de tamboerijn een lied waar dikwijls Alleluja in voorkwam. Ze klaptten erbij in de handen en zongen het refrein: 'We zijn niet bang, al is de dag donker'.

Toen trad een der Heilsoldaten in het midden van de groote kring, die ze gevormd hadden en zei dat er eerst een inzameling gehouden zou worden en daarna een toespraak zou volgen.

"Wie geeft het eerste dubbeltje?" Een Zuster gaf het en hij vervolgde: "Het eerste dubbeltje is van een Zuster. Wie geeft het tweede dubbeltje? Het tweede dubbeltje van een broeder". Na korte tijd waren er reeds vijf bij elkaar.

"Als we tien dubbeltjes hebben, zullen we beginnen". Ze kwamen er gelukkig en de toespraak begon.

"Bekeert U, want het Rijk der Hemelen is nabij!" Toen weer een lied met handengeklap met tamboerijnbegeleiding, met veel alleluja's en bij de tweede collecte stootte ik mijn vriendin aan: "Ga je mee?"

Buiten begon weer onze vinnige critiek, eerst om die dubbeltjes natuurlijk.

"I don't like it", zei mijn vriendin, haar liefkoosde term.

"Ik moet er ook niets van hebben", voegde ik er aan toe. Toch heb ik nog wel eens naar Heilsoldaten geluisterd, eens in het Baarnsche bosch en ook eens aan het strand in Zandvoort en in de Warmoesstraat met Kerstmis, toen mijn oudste broer me uitnodigde. Wat ik sympathiek vond was de kerstbedeeling der armen in Amsterdam. Weken tevoren hadden ze op vele plaatsen post gevat bij een ijzeren pot sparrenegroen en dennentakken versierd. Er hing een kaart bij waar opstond: Voor het Kerstfeest der armen en een broeder of zuster van het Leger des Heils liep dan soms in de barre kou uren op en neer te ijsbeeren. Ze dankten altijd vriendelijk voor de gaven die de voorbijgangers er in wierpen. Ook zag ik een vrouwelijke Heilsoldate café's en kroegen binnengaan met de Strijdkreet, wat ik moedig en flink vond. Al hadden we dan ook belangstelling voor al die verschillende richtingen, toch bleven we in hoofdzaak de Vrije Gemeente bezoeken. Zelfs ben ik er lid van geworden, maar toen ik er een paar weken was en bij de leden beneden mocht zitten, heb ik haar ineens weer verlaten.

Het kwam door een gesprek met een Katholiek die al een paar jaar van de gemeenschap der Kerk was uitgesloten, geëxcommuniceerd en nu in de Vrije Gemeente verzeild was geraakt. Hij vond het daar erg koud en vervelend, zat te gapen onder de preek en neuriede Latijnsche gezangen als hij er uitkwam. Daaruit begreep ik dat hij eigenlijk nog tot de Kerk behoorde en er naar terug verlangde. Door zijn uitleg en verklaring van de leer der Katholieke Kerk werd mijn begrip verhelderd en ging ik ook eens op een Zondagmiddag naar de Paters Jezuiten in de 'Krijtberg', waar over Theosophie en zoowaar ook eens over de Vrije Gemeente gesproken werd. Natuurlijk was ik het lang niet met alles eens, maar al mijn vragen werden nu duidelijk en klaar uitgelegd en was ik zoover dat ik geen echte antipathie meer tegen de Kerk had. Ook heeft het boekje: 'Het geloof onzer

Vaderen' door Reverend Gibbons me van veel dwaalbegrippen genezen. Ook kan ik me nog goed herinneren dat we na de Hoogmis bijgewoond te hebben, naar de kerk van de Oud-Katholieken of Jansenisten gingen. Toen miin oordeel gevraagd werd, zei ik enkel: "Wat een armoede op godsdienstig gebied in vergelijking met die groote Roomsche Kerk!"
(Overgang: te vlug verdwijnt afkeer Katholicisme!)

In veilige haven

Het was op een winteravond dat we thuis gezellig om de ronde tafel in de huiskamer zaten te lezen. Het was er rustig en stil. Mijn broer las het Handelsblad altijd van A tot Z. en ik vroeg hem, of ik er een gedeelte van kon krijgen als hij het uit had. Hij reikte me een der bladen over en toen ik de inhoud had doorgekeken, keek ik vlug de advertenties door. Daar viel mijn blik op één ervan, die mijn aandacht trok. 'Conferenties voor Niet-Katholieken, Spuistraat, 's avonds 8.15 uur. Onderwerp... door Pater..'.
Direct had ik mijn besluit gemaakt er heen te gaan. 's Avonds was ik toch nog veel bij vriendinnen of kennissen, dus kon ik gemakkelijk zonder dat het argwaan wekte, weggomen. Juist toen ik die advertentie gelezen had, vroeg mijn broer het blad terug. Het nummer van de Spuistraat was me ontgaan, maar dit leek me van minder belang. Op de bepaalde avond bracht de tram me naar de Spuistraat en ik stapte op het Spui uit, in de mening dat ik er nu wel gauw zou zijn. Ergens sloeg een klok acht uur en hulpeloos stond ik in de stille straat, toen er een heer aankwam. Veel tijd had ik niet te verliezen en dus vroeg ik hem, of hij ook een Katholieke Kerk in de Spuistraat wist. Op nummer twaalf dame, klonk het beleefd.

Toen ik naar de huisnummers keek, zag ik tot mijn schrik dat het nog een heel eind verder was en ik draafde of ik gestolen had! Buiten adem kwam ik bij de Dominicuskerk aan. De ingang was in een steeg, wat ik in zoo'n geval veilig en rustig vond! Toen ik de kerk in wilde gaan, vroeg de koster: "Dame, bent U niet-katholiek?" "Niet-katholiek", gaf ik triomfantelijk ten antwoord en ik dacht erbij, gelukkig niet en ik zal het ook niet gauw worden. Het was een groote, mooie kerk, donker, wat me altijd prettig aandoet. Er zaten al een twintig, dertig mensen, waarvan er enkelen omkeken toen ik binnenkwam. Daardoor ontdekte ik al gauw een paar Joodsche typen en zocht ik achter hen een plaatsje.

'Wat een geluk', dacht ik, ' dat ze nu niet knielen of een kruisteken maken', Het gaf me zoo'n rustig gevoel. Er kwam een lange, slanke dame binnen en ik herkende mijn oud-Ierares in de Fransche Taal nog van de Lagere School. Wel in tien jaar had ik haar niet meer gezien. Ze had me niet ontdekt! Het orgel begon te spelen en toen verscheen er iemand in het wit met zwarte mantel op de preekstoel. Het is al zoo lang geleden en alles was zoo nieuw voor me dat ik heusch niet meer weet, welk onderwerp er behandeld werd. Bij het uitgaan stonden er aan de rechter- en linkerzijde van het middenschip van de kerk twee Paters, maar niemand ging naar hen toe.

Achter in de kerk was een aanplakbiljet en keek ik vast naar de conferentie voor de volgende week, want het was me er goed bevallen.

Bij mijn tweede bezoek ging ik aan de andere kant zitten, dicht bij de preekstoel. Ineens midden onder de preek hoorde ik den Pater de woorden van Christus herhalen: "Komt allen tot Mij, die vermoeid en belast zijn en Ge zult rust vinden voor

uw zielen!"

Deze woorden klonken als een openbaring in mijn ooren! Nog nooit had ik ze eerder gehoord en ik dacht: 'Wie zouden die allen wel zijn? Alle christenen of alle mensen? Maar als er alleen de Christenen mee bedoeld worden dan zou Christus toch zeker wel gezegd hebben: Komt allen, gij Christenen, tot Mij. Maar Hij heeft allen gezegd en allen dat zijn alle mensen en daar hoor ik ook bij'.

Deze waarheid was zoiets nieuws voor me dat me wonderlijk blij maakte. En dan die rust voor mijn ziel, wat snakte ik ernaar. Maar nu volgde een moeilijke vraag: 'Hoe moest ik naar Christus toegaan en wie zou me den weg wijzen?'

Die eene Pater rechts leek me wel vriendelijk, hij zag er jong uit, die andere keek zoo geleerd en streng door zijn brillenglazen. Neen, daar durf ik het niet bij probeeren. Ik besloot de volgende week bij de derde conferentie naar dien jongen Pater toe te gaan en dan te zeggen dat ik hem graag eens zou willen spreken. Het leek me wel een gewaagde stap en eens moest ik er achter zien te komen, hoe je die mensen moest aanspreken.

We hadden op kantoor een Katholiek meisje. Die zou het me zeker wel kunnen zeggen. Ik zou mijn vraag wel zoo inkleeden dat het geen argwaan gaf.

Den volgenden dag wist ik het al: het was doodgewoon 'Pater'.

'Gelukkig', dacht ik, 'dat weet ik al vast en sla ik tenminste geen flater!'

Weer kon ik thuis ongemerkt weggkomen en zocht ik een plaatsje op dicht bij de preekstoel. Dit keer kon ik onmogelijk mijn aandacht bij de preek houden, zoo vol was ik van mijn groote, gewichtige plan. Mijn gedachten hielden zich voortdurend bezig met het korte zinnetje, waarmee ik straks dien Pater zou aanspreken. Toen ik het eenmaal wist, herhaalde ik het zachtjes bij mezelf, bang het weer te vergeten. Gelukkig, de conferentie was geëindigd. De menschen verlieten de kerk en ik trok de stoute schoenen aan! Terwijl ik met den Pater sprak, keken er een paar om, stootten elkaar aan en ving ik de woorden op: "Die wordt vast Roomsch!"

We spraken af voor den volgenden avond om half negen in de Pastorie. Terwijl ik op straat stond, voelde ik me opgelucht dat het gebeurd was en natuurlijk dacht ik eraan hoe ik het gesprek zou inkleeden.

Ook onder het werk op kantoor was ik er steeds mee bezig. Ineens dacht ik ook aan mijn kleeding. Ja, die moest zeker zedig en gepast zijn dat herinnerde ik me nog van dien bewusten avond bij ons bezoek aan de Maria-Congregatie. Ik besloot in het vrije uurtje in de Kalverstraat een sportblouse te koopen met hoogen boord en stropdas. Bij mijn blauwe mantelpak kon het niet degelijker! Het zou niet zonder plagerij verlopen! Juist toen ik het kantoor wilde verlaten, vroegen een paar meisjes-collega's of ze mee mochten. Natuurlijk was het goed! Ze gingen mee de winkel in. Toen ik naar sportblouses vroeg, kreeg ik een groote verscheidenheid ten toon gespreid. Heel precies vroeg ik aan de winkeljuffrouw: "Kan deze blouse ook hoog gedragen worden?"

Mijn collega's schaterden het uit. We waren namelijk in den zomer van 1922, die een hittegolf over ons land bracht, zoo hevig dat je haast te loom was om een voet te verzetten.

"Wat word je degelijk", klonk het lachend. "Ben je bang om kou te vatten?"

Alleen de juffrouw bleef ernstig en hielp me gelukkig. Toen mijn keus gemaakt was, werd de stropdas gekocht en deed ik het pak in mijn actetasch, want 's avonds zou ik hem al aan moeten doen. Ik had me voorgenomen den Pater alles te vertellen van mijn zoeken in alle richtingen, van wat ik mooi vond in de kerk en wat me er niet zoo goed beviel, maar vooral wilde ik goed laten uitkomen dat ik heelemaal niet van plan

was, ook lang niet zeker wist, of ik wel ooit in mijn leven Katholiek zou worden. Klokslag half negen belde ik aan. Een oude dienstbode met een goedig gezicht, maakte de deur half open dat wil zeggen het bovenste deel, zooals dat bij ouderwetsche deuren voorkomt. Ik vroeg naar den Pater, wiens naam erg aan 'vrede' deed denken en ik hoopte zoo dat ik door zijn voorlichting toch eindelijk die innerlijke vrede mocht vinden na al die ellendige onrust. Ik werd in een klein spreekkamertje gelaten en na een paar minuten kwam de Pater binnen. Na een paar korte vragen, begon ik zonder eenige bevreemding mijn verhaal over mijn zoeken in allerlei richtingen en vertelde van de veranderde Joodsche gebruiken. Dit werd door lachen onderbroken. Ik bleef heel ernstig en toen de Pater weer lachte, meende ik dat dit een vergissing was, want ik verkeerde in de dwaze meening dat Paters, tenminste als zij met dames praatten of liepen altijd zoo ingetogen waren en ik dacht dat ze zoo altijd waren. Wat heb ik me daarin, als in zoovele andere dingen de Kerk betreffende, dierlijk vergist. Toen ik aan het eind van mijn verhaal gekomen was, zei ik: "Pater, ik zou zoo graag heel gelukkig willen worden. Als ik nu Katholiek word, ben ik dat dan?"

"Volmaakt gelukkig zullen we eerst in den hemel zijn... dat kan niet hier op aarde", zei de Pater ernstig.

"Dus U bent het ook niet?" vroeg ik weer en het was meer verwondering dan teleurstelling, toen de Pater van nee knikte. Hij zag er heel gelukkig uit, vond ik. Na eenig nadenken kwam er een andere vraag: "En de innerlijke vrede dan, kan ik die krijgen?"

"Ja, die wel! en ik kan je de verzekering geven dat als je Katholiek bent en alles doet, wat de Kerk je voorschrijft, je de vrede des harten zult bezitten en dat is het grootste geluk voor ons mensen hier beneden".

Dit antwoord bevredigde me, want rust en vrede voor mijn ziel, zocht ik met al het vuur dat in me was. Toen ik onderricht verzocht, vroeg de Pater, of ik wel eens bad, waarop ik antwoordde: "Een enkele keer als ik in de rats zit!"

Toen zei hij ernstig: "Je moet bidden, als je niet bidt, ben je voor de haaien! Je moet niet bidden om Katholiek te mogen worden, want daar weet je nog niets van. Misschien moet je wel Boeddhist of Mohammedaan worden!"

Dit maakte een verrassende indruk op me, zoo'n gezegde had ik in het minst verwacht. Tot slot zei de Pater: "Je moet bidden, of God je het ware geloof wil geven, want dat kan ik niet dat kan God alleen".

Ik kreeg nog een paar boeken mee: Het meer van Génève en Hoe ik Christen werd, door Jörgensen en mocht Dinsdagavond half negen terugkomen. Als ik verhinderd was, zou de Pater een kwartier op me wachten en behoefde ik niet af te zeggen. Ik moest voorzichtig zijn voor thuis, want voor geen geld van de wereld mochten ze er achter komen!

Toen ik weer in de stille Spuistraat liep, voelde ik me opeens heel blij en gelukkig, als iemand die na lang rondzwalken de veilige haven is binnengelopen. Ik kon wel jubelen en juichen. Die Pater 'Vrede' zal me de weg wel wijzen om rust voor mijn ziel te vinden. Hij ziet er zelf ook zoo rustig en blij uit! De boeken werden thuis veilig weggestopt en als ik ze in het bijzijn van anderen las, ging ik ermee naar een hoekje van de kamer en deed er een ander boek omheen. Mijn andere zus vroeg altijd: "Wat lees je?" want ze was zelf zoo dol op boeken dat ze die letterlijk verslond. Gelukkig was 'Het meer van Génève' een heel neutrale titel! Op mijn eerste les hoorde ik dat ik eerst onderricht zou krijgen in Apologie en later de Catechismus zou bestudeeren. Mijn cursus in de Wijsbegeerte, die ik een paar jaar geleden gevolgd had, kwam me

goed van pas, vooral toen de Pater me de H. Eucharistie moest verklaren. Er kwamen moeilijke problemen, vooral de H. Drie-eenheid, de Godheid van Christus en het Sacrament des Altaars, waar Christus wezenlijk en waarachtig tegenwoordig is.

O! wat wilde ik dit alles graag gelooven, maar ik kon het niet. Zoo liepen de lessen over de H. Drie-eenheid, de Godheid van Christus en de bewijzen daarvoor en over het H. Sacrament waar Christus wezenlijk en waarachtig met Godheid en Menschheid tegenwoordig is. Ik kan me nog goed herinneren dat de Pater, nadat hij mij de H. Eucharistie met een eindeloos geduld had uitgelegd, me vroeg of ik het geloofde.

"Nee", zei ik wat verdrietig, want ik wilde toch zoo graag, maar kon het niet.

"Maar Christus heeft het zelf gezegd: Dit is Mijn Lichaam, dit is Mijn Bloed en dat is moet je niet vertalen door beteekent maar het is een wezenlijk zijn. Geloof je dat Christus ons bedriegt?"

"Nee dat niet", zei ik vol overtuiging.

"Je moet maar goed bidden, hoor, of God je hieromtrent Zijn licht wil geven".

"Dat zal ik doen", antwoordde ik weer vol moed. Alles wilde ik met mijn volle verstand begrijpen en dat was onmogelijk. Het was om wanhopig te worden. De Pater legde me alles zoo goed en duidelijk uit en ik luisterde met al mijn aandacht, maar het bracht me niet verder. Toen plaagde me ineens een gevoel van: het kan me niets meer schelen of ik Katholiek word of niet, terwijl ik er eerst zoo'n belangstelling voor had. De Pater stelde me gerust en zei dat het niets was en dat ik maar goed bidden moest en informeerde, of ik dat trouw deed en wát ik bad.

"Zooals U het me gezegd hebt", antwoordde ik, "of God me het ware geloof wil geven!"

"Dan komt het best in orde", zei hij geruststellend.

's Nachts lag ik urenlang na te denken over de Geloofsgeheimen van de Katholieke Kerk en als ik eens een nacht goed geslapen had, vond ik het jammer van de verloren tijd, waarin ik niet had kunnen denken.

Toen Vader gestorven was, sliep ik bij Moeder op de kamer en dikwijls als ik haar 's nachts zoo rustig hoorde ademen, dacht ik: "O, Moedertje, je moest eens weten waar je kind nu over ligt te tobben; de strijd der ziel".

Ik had net een gevoel of God niet naar me wilde luisteren.

Jaren terug, nog in mijn schooljaren was ik weerspanning geweest. Ik had het hoofd afgewend en wilde niet luisteren naar den stem van God toen Hij tot mij sprak. Ik had gespot en gelachen. Toch bleef de Vader Zijn kind volgen met Zijn blik, die het telkens ontweek. Hij bleef aankloppen, soms luid en sterk, dan zachtjes vermanend. Was het een vechten tegen God in verblinde hoogmoed van een ziel, die eigen wegen verkoos boven de Zijne!? Hoe dikwijls herhaalde ik niet in die vele slapeloze nachten bij mezelf: 'Maar ik wil niet Roomsch worden, want dat is voor de dommen. Roomsch worden: dat nooit, nooit!'

Nu, sinds ik de lessen van den Pater geregeld volgde, maar vooral nu ik bijna voortdurend bad om het licht van het ware geloof, was het van binnen in mijn ziel zoo heel anders geworden. Het licht van Gods genade ging heel schaars mijn arme zieltje beschijnen. Ik zocht de waarheid, of ik zocht God, want waarheid is God en God is waarheid.

En terwijl ik zoekende was, kwamen pinkelende sterrekens, lichtjes in mijn duistere ziel. Hier en daar werd er eentje ontstoken, heel zoetjes, heel zachtjes, heel zuinigjes. Want ik voelde me toch zoo moe van het zoeken en zou de volle glans van

Gods stralende liefdezon niet kunnen verdragen.

'O, Vader! wat hebt Ge met Uw kind gehandeld. Heel langzaam drong Uw genade door en het heftige niet-willen in trotsch verzet veranderde in het machteloos uitbreken der ziel. Vader, ik zou graag Roomsch worden, maar ik kan niet, ik kan niet. Neen, niet uit menschelijk opzicht om onvermijdelijk, treurige, heel droeve dingen, die ik zou te dragen krijgen. Niet om de critiek der wereld, die me uit zou lachen en bespotten als een overdreven, abnormaal mensch. Maar ik kan niet, omdat de Waarheid nog niet in me leeft dat de Katholieke Kerk inderdaad de H. Kerk is, door God zelf op aarde gesticht. Ik kan niet, o mijn God, maar ik zou graag, zoo heel graag!... Want ik verlang naar de Waarheid als naar het opperste geluk, het hoogste goed, zeg me toch, o mijn Vader, waar ik Haar vinden kan en wat ik moet worden. Jodin wil ik niet blijven, want het Joodsche geloof bevredigt me niet meer!'

Overdag op kantoor, onder het werk, dacht ik ook veel na over de Katholieke Geloofswaarheden. Dat kon ik er gemakkelijk bij waarnemen, want het werk was door het dagelijks herhalen, een echte sleur geworden. Ook, als ik alleen op straat liep, was ik voortdurend er mee bezig.

Een aardig voorval uit die dagen kan ik me nog goed herinneren. Ik liep op een Zaterdagavond in de Kalverstraat. Het was er op zijn drukst met winkelende menschen. Ik moest bij Vroom & Dreesmann zijn en stapte er binnen. Rijen menschen stonden geduldig achter de toonbank te wachten, waar ik ook iets te koopen had. Het zou lang duren en meteen was ik verdiept in het Geheim van de H. Drie-eenheid.

'Hoe zat het ook weer? Wat had de Pater ook weer gezegd van dat onderscheid tusschen persoon en natuur? Je kon bijvoorbeeld zeggen: Mijn persoon heeft die natuur. Wat was dat ingewikkeld. Echt filosofie, drie personen in één wezen. Eigenlijk snapte ik er niet veel van, beter gezegd, zoo goed als niets, maar ik wilde en zou het met mijn verstand achterhalen, dus verder denken: 'De Vader onderscheiden van den Zoon..'

"Dame, wat blijft U?" vroeg de winkeljuffrouw. Ik plofte met mijn gedachten op de koude aarde neer.

Ja, wat moest ik ook weer hebben? Ik voelde dat ik een kleur kreeg. Toen ineens resoluut mijn ogen gevestigd op de rijen kaartjes maaskatoen vóór me, zei ik: "Drie kaartjes maaskatoen, juffrouw".

"Welke kleur?"

"Alle drie verschillend" en ik wees ze aan. Werktuigelijk betaalde ik ze, kreeg het pakje en stond weer op straat.

"Wat had ik toch alweer moeten kopen?" dacht ik. Op het Rembrandtplein schoot het me te binnen. In de Utrechtsche straat was nog een zaak van Vroom & Dreesmann, dus kon ik het daar verkrijgen.

Toen ik thuis op mijn kamertje lachend naar mijn kaartjes maaskatoen keek, dacht ik: 'Het zijn er toch drie en alle drie verschillend!'

Het was maar een geluk dat ik een eigen zitkamertje had gekregen. Eigenlijk was het een zolderkamertje, maar ik was er heel gelukkig mee, omdat ik me hier ten minste kon afzonderen en zonder vrees kon leeren en lezen in die 'verboden' lectuur.

Toen ik op een zomer-namiddag op mijn heiligdom kwam, merkte ik direct dat er schoongemaakt was. Er hing zoo'n waslucht en verschillende spulletjes hadden een

andere plaats gekregen. Terwijl ik aan het verzetten was, werd er geklopt. Het was Fien, onze Katholieke dienstbode.

"Juffrouw", begon ze, "ik heb bij U schoongemaakt en verstoppt in een hoek een paar boeken gevonden. Als U ze soms zoekt, ze zitten in dit laatje".

Ze maakte het meteen open en gaf ze me.

Toen ging ze verder: "U moet er niet boos om worden dat ik het U vraag... is de juffrouw soms van plan Katholiek te worden? Want het zijn leerboeken over het Roomsche Geloof"...

De schrik sloeg me om het hart! Toen kwam het er heel ernstig uit: "Fien, als je niet zwijgt, word ik de trap af gesmeten. (Ik maakte het expres slimmer om indruk te maken) Ik weet niet, of ik Roomsch word, maar ik leer er wel voor".

Toen begon ze te huilen en zei: "O! wat heerlijk. U hoeft niet bang te zijn dat ik het iemand zal vertellen, maar wel zal ik goed voor U bidden, elken dag dat U het maar worden mag!"

"Dat is goed", zei ik, "het is hard nodig ook, want er is zóóveel wat ik nog niet begrijp". Ze knikte en ging, o zoo blij heen.

Wanneer ik nu in de keuken kwam en Fien was er ook, dan zong of neuriede ze het bekende wijsje van Manna de Wijs-Mouton: Gromoe, wat zal je me geven als ik mijn Communie ga doen?'

Dan lachte ze veelbeteekenend en ik dacht: 'Was ik maar zoover'. Wel bad ik in die dagen veel, heel veel, om licht, moed en sterkte, want ineens kon het over me komen: 'Wat haal je je toch een zorgen en moeite op je hals en wat ben je toch eigenlijk begonnen?' Toch wilde ik niet teruggaan, het waren meer van die opwellingen; ze waren zoo weer verdwenen.

Kerstmis vond ik het mooiste, prachtigste feest! Wat was het dan altijd gezellig in de stad met die mooie etalages en die kerstboomen en hulst op het Singel. Thuis was het een gewone werkdag; mijn zus zat te verstellen en mijn broer hoorde ik in een andere kamer tikken op de schrijfmachine. Toch wilde ik Kerstmis vieren, dan maar alleen.

Een paar dagen tevoren kocht ik een groote roode kerstklok en hulst, smokkelde die in mijn actetasch naar binnen. Daar versierde ik mijn hokje mee en op den eersten Kerstdag ging ik naar de Plechtige Hoogmis in de Spuistraat. Ik was heelemaal in de stemming. Daarna kocht ik kerstkransjes en 's middags nam ik een potje thee mee naar mijn toevluchtsoord. Het was er steenkoud, bloemen stonden op de ruiten en ik kon geen kacheltje krijgen. Met mijn winterjas aan vestigde ik me in dit heiligdom, leerde mijn les, las in de geleende boeken, dronk thee met kerstkransjes en was o zoo rijk en gelukkig. Wel dacht ik toen aan de anderen beneden, voelde me eenzaam en toch ook weer niet alleen. Zoo stond God me in die dagen al met Zijn troost en genade ter zijde en vergoedde Hij me om wat ik om Hem verlaten had! Het bijzijn van wat me het dierbaarst was: Moeder, broers en zusters, de trouwe huiselijke haard. Eens vroeg ik Fien stilletjes om uitleg van het volgende: "Als de menschen gaan staan onder de H. Mis, wat doen ze dan, het lijkt wel een kruis maken en toch is het wat anders".

Ze legde me het uit, deed het voor en toen ik het nagedaan had, vroeg ik of het zoo goed was, want ze mochten zoo min mogelijk merken dat ik niet Roomsch was! Dat ze dat toch aan mijn gezicht hadden kunnen zien dat kwam niet in me op!!

Eens spraken we op een Zondagmorgen af, om vroeg naar de stille H. Mis te gaan in de St. Willibrorduskerk. Vol angst had ik bij een kiosk op haar staan wachten. Als er een bekende aan kwam! We gingen samen naar binnen. Eerst zat ik op de bank.

Fien knielde naast me neer. Na eenigen tijd pakte ze een kussentje, legde het voor me neer en zei: "Ons Heer is uitgesteld, dan knielen we altijd".

Ineens deed ik het! Wat een vreemd gevoel kreeg ik die eerste keer, nu ik me zoo klein voor God had gemaakt. Ik probeerde meteen te bidden en het was, alsof God me met al Zijn Liefde tegemoet kwam. Ik voelde me vernietigd, beschaamd en verlegen voor dien grooten God, die daar voor me stond, al geloofde ik het toen nog niet, met volle overtuiging.

De eerste keer dat ik die overwinning behaalde en voor God gekniel had, kreeg ik een gevoel alsof er van binnen iets veranderd was. Er was iets stukgeslagen in mijn hoogmoed, die zoo sterk in me leefde.

Nu ging ik bijna iedere Zondag naar de Hoogmis in de Dominicuskerk. Ik genoot, als de Pater die me les gaf, het H. Misoffer opdroeg en ook preekte.

Dat gebeurde wel eens een enkele keer, maar meestal kwam er een andere Pater voor de preek. Ook vond ik het fijn, als de Pater met de kwast zwaaiend, zegenend door de kerk liep. Nu knielde ik ook altijd onder de H. Mis, maar overtuigd was ik nog lang niet! Door Smit, die ik sinds mijn afval van de Vrije Gemeente niet meer gezien had, was ik in kennis gekomen met een Protestantsche onderwijzeres. Toen ik eens naar de Hoogmis van de Rozenkranskerk was gegaan, ontmoetten we elkaar daar, tot ons beider groote verbazing. Ze was gereformeerd aan de Christelijke school verbonden, maar ging toch ook dikwijls naar de Rozenkranskerk, omdat ze er zoo mooi zongen. Een onderwijzer, haar vroegere collega, was nu Katholiek geworden en was daar op het zangkoor. Ze vertelde dat hij haar gevraagd had te komen luisteren. Nu kwam ik ook met mijn verhaal voor den dag, vertelde van mijn lessen in de Spuistraat dat ik hoopte nog eens Katholiek te worden, maar het nog heelemaal niet zeker wist. Sinds dat bezoek werden we groote vriendinnen. Ze haalde me ook wel eens van de les. Ze woonde op kamers, gebruikte haar middagmaal in 'Atva' in de Marnixstraat en kwam toen zoo dicht in de buurt wonend, heel dikwijls thuis.

Eens op een middag op het werk op kantoor, dacht ik: 'Wat zou ik graag de dochter van de Hoofdbeampte van de Vrije Gemeente willen spreken'.

In jaren had ik haar niet meer gezien en ik vond het altijd zoo'n vriendelijk en sympathiek meisje.

Het gebeurde dienzelfden middag in het vrije uurtje dat ik haar in de Kalverstraat ontmoette. Toen ik haar vroeg hoe ze het maakte, vertelde ze dat ze intusschen getrouwd was en wel met een Katholiek en nu zelf ook Katholiek was geworden.

"Dat zal je Vader wel erg prettig gevonden hebben", zei ik ironisch lachend.

"Dat kun je wel begrijpen", gaf ze ten antwoord. "Hij vond het een schande, zoo iets. Moeder niet, ze is kort geleden gestorven; ze was blij dat we vrede en rust in de Roomsche kerk hadden gevonden".

Ook hadden ze bloemen van den voorganger gekregen. Dat laatste vond ik royaal en consequent, want de Vrije Gemeente is voor de zoekenden naar de Waarheid en dus wanneer iemand, al is het ook elders, het gevonden heeft, behoort ze zich te verheugen. Dat is logisch! Ik vertelde haar dat ik hoopte nog eens overtuigd Katholiek te worden en verzocht haar bij het afscheid nemen goed voor me te willen bidden.

's Middags op kantoor dacht ik: 'Daarom moest ik haar zeker spreken dat ze me zou vertellen van haar overgang naar de H. Kerk'.

Het was als een vinger Gods voor me. Zoo waren er velen, die het Ware Geloof hadden en ik... O! wat voelde ik me armzalig. Het eenige was dat ik met verdubbelde ijver zou gaan bidden...! Misschien zou God zich op een goeden dag over Zijn

zoekend schaapje ontfermen...

Op één van de lessen had de Pater me het rozenkransgebed geleerd en me een Rozenkrans ten geschenke gegeven.

"Het eerste Rozenhoedje moet je voor mij bidden", zei hij lachend.

Nu, ik beloofde het direct. Thuis, toen allen te ruste waren, heb ik geknield in den huiskamer en voor de canapé in het donker gebeden. Het had me veel troost en rust geschonken. Dikwijls bad ik geknield achter de geopende keukendeur een paar weesgegroeten, altijd met dat angstige gevoel dat iemand het zou merken.

Tweemaal gebeurde het dat de Pater me voor niets liet komen. Hij was uitgegaan tegen het uur dat ik les kreeg en had geen boodschap achtergelaten. Daarom liet ik een klein briefje achter met verzoek me even op kantoor op te bellen. 's Morgens, in het drukste kantooruur ging de telefoon: "Juffrouw, voor U", zei de chef en met een lachje er zachtjes bij: "Een Heer!" Het was de Pater. Hij maakte zijn excuus dat hij me tevergeefs had laten komen en spraken we af voor 's avonds half negen. De anderen hadden het gehoord en toen ik de telefoon neergelegd had, begon het geplaag.

"Waar hebt U afgesproken?"

"Hoe heet hij?"

"Moeten we al voor bloemen zorgen?" enzovoort

'Wat een flauw gedoe', dacht ik. Het was een goede les voor de volgende keer, om maar niet meer per telefoon af te spreken.

Toen ik eens wat lang op het spreekkamertje moest wachten, stond ik naar een reproductie van een schilderij van Murillo te kijken, toen juist de Pater binnenkwam.

"Houd je veel van schilderijen?" vroeg hij.

"Heel veel", zei ik en vertelde dat ik vroeger als kind haast iederen Zaterdag- of Zondagmiddag met Vader naar het Rijksmuseum ging.

"Neem je zaakje dan maar mee, dan gaan we naar boven, naar de zaal. Daar hangen prachtige schilderijen van De Lairesse, Honthorst, Toorop. Ook een van een onbekende schilder". Dat schilderij vond ik het allermooiste. Het stelde de bespotting van Christus voor! En ik zei enthousiast: "Dat is vast van Rembrandt".

"Dat hebben er meer gezegd", zei de Pater. "Waar zie je dat aan?"

"Aan het licht en aan de handen! Die zijn meesterlijk. Het zou natuurlijk ook van een leerling van Rembrandt kunnen zijn".

Toen ik eens iets op de les gevraagd had, zei de Pater lachend: "Het is jammer dat je geen Pater bent. Zou je niet graag een Pater willen zijn?"

Natuurlijk begon ik te lachen en zei: "Maar ik ben toch een meisje?"

"Nou ja, ik bedoel nonnetje. Voel je daar niets voor?"

"O nee", zei ik, want ik dacht aan de nonnetjes in Amsterdam met hun stille, bleeke gezichten. Die lachten vast nooit en ik, ik hield zoo van de pret.

Nog een andere kennis had ik. Het was een vroegere vriendin van mijn oudste zus, die ook op kamers woonde. Ze was heel gastvrij en vond het altijd goed dat ik op haar kamer kwam, ook als ze niet thuis was. Op een Zaterdagavond belde ik bij haar aan. De hospita zei dat de juffrouw wel gauw thuis zou komen en vond het goed dat ik op haar kamer wachtte. Meteen ging ik er bidden, wat ik trouwens altijd deed als ik alleen was, ook onder het werk. Voor de zooveelste keer vroeg ik God om het licht van het ware geloof en ik dacht: 'Wist ik maar, of O.L. Heer het hebben wil dat ik Roomsch word en ik bad niet om den Pater, die het zeker prettig zou vinden, wil ik

Katholiek worden, maar alleen om U als U het wilt'.

Toen, ineens, onverwachts klonk het verpletterend antwoord in mijn ziel. Het antwoord van God dat insloeg als de bliksem.

Het waren drie woorden en nog nooit heb ik ze voor iemand kunnen herhalen, zoo heilig zijn ze voor me.

Nu begrijp ik ook zoo goed, waarom een Joodsche bekeerling, die iets soortgelijks ondervonden had, tegen den Pater zei, die hem vroeg, wàt de H. Maagd gezegd had, die hem verschenen was.

Hij antwoordde: "Dat kan ik alleen maar geknield zeggen. Maria zei enkel: Zoo is het goed!" Toen hij in de kerk neerknielde en van dat oogenblik af, was hij bekeerd.

Bij mij was nu ook meteen alles goed: er waren geen vragen meer, alles was opgelost in dat ééne Heilige en groote; de aanbiddelijke Wil van God.

Na een kwartiertje kwam mijn oude vriendin thuis en bleef ik maar kort, want ik had een vurig verlangen alleen te zijn. Alléén met God, die me in één oogenblik de genade geschonken had, waar ik vijf jaar lang op had gewacht en juist in een tijd, waarin ik wel veel bad en veel goed deed, maar ook God dikwijls zwaar beleedigde. We namen vlug afscheid en ik stond op straat. Het was al laat, zeker elf uur. Nog nooit had ik me zoo blij en gelukkig gevoeld. Het was of ik in den hemel liep, geen lichaam meer had maar enkel een ziel, een wonderlijke ziel!

Ook was het net dag, want er was een mooi licht om me heen: geen licht van gas of electriciteit, maar een hemelsche glans waarin ik mocht lopen. Dat duurde een paar minuten, maar het is onuitwischbaar in mijn geheugen geprent, zooals alle dingen die niet van deze aarde zijn! Omdat het zoo heilig was, kon ik er met niemand over spreken, ook niet met den Pater, die me les gaf.

Toen ik dan ook den eerstkomende Dinsdagavond weer les had, bewaarde ik het diepste stilzwijgen hierover. Zooals iedere keer kreeg ik ook nu weer een paar boeken mee, die ik na veertien dagen terugbracht. De les begon ik meestal met de vragen te beantwoorden, die ik in een apart opschrijfboekje had genoteerd.

Ook na de tweede les na mijn geheim had ik weer moeilijkheden, maar ik kan me niet meer precies herinneren welke het waren.

Wel weet ik nog goed dat de Pater antwoordde: "Dat staat met de Godheid van Christus in verband en daar geloof je nog niet in, is het wel?"

"Ja, Pater", zei ik.

"Geloof je daar wel aan?"

"Ja", antwoordde ik weer.

"En aan de H. Drie-eenheid", ging de Pater verder.

"Ja, ook".

"En aan het H. Sacrament des Altaars?"

"Ook!"

"Nu ineens wel?" vroeg de Pater verwonderd. "Maar eerst toch niet, is het wel?"

"Nee, eerst niet", zei ik enkel heel stil.

"Wat is er gebeurd?", ondervroeg hij verder.

Maar ik zei ontwijkend: "Daar kan ik niet over spreken dat is zoo moeilijk".

"Ik moet het toch weten en ik beloof je dat het bij mij alleen blijft; ik zal er met niemand over spreken". Toen heb ik het hortend en stootend verteld en ook het slot, hoe blij en gelukkig ik was. De Pater zei dat hij alles geloofde, vooral omdat ik me

daarna zoo blij gevoelde.

"Als je verdrietig geweest was, zou ik het niet voor echt gehouden hebben".

Toen kwam het er ernstig uit: "Weet je dat je nu al verplicht bent katholiek te worden, ook al zou je de andere waarheden nog niet gelooven".

Ik knikte en zei enkel: "Ik wil ook heel graag Katholiek worden!"

Nu zou ik geen les meer krijgen in Apologie, maar nog een half jaar Catechismus-onderricht en daarna zou ik gedoopt worden. Voor de volgende les moest ik een Catechismus koopen, die kon ik in alle winkels krijgen, waar ze religieuze artikelen verkopen. Ik besloot in de stille tijd te gaan. Na goed uitgekeken te hebben, of er geen kennissen liepen en door de winkelruit gespeurd te hebben, waagde ik de vraag.

"Een groote of een kleine?" vroeg de juffrouw. O dat eeuwige gevraag! Daar had ik het al weer.

" Een groote", zei ik op goed geluk af. Ik kon later dan in een andere winkel een kleine koopen als het niet goed was.

Voor mij is het een aansporing om mijn heele leven dankbaar te zijn voor God, die me juist in de dagen dat ik Hem zwaar beleedigde de genade gaf van het Ware Geloof en altijd als ik de woorden hoor in een preek of lees in een boek: Hij kwam voor de zondaars, denk ik er in stilte bij, 'Ja, Hij kwam voor mij zondares', want dat was ik.

Kind van God, gedoopt en gevormd

Al een half jaar van tevooren wist ik, in welke naam ik gedoopt zou worden. Het zou in October zijn en hoe dichter het groote gebeuren naderde, hoe meer ik er naar verlangde. Op de les sprak de Pater er dikwijls over! Alles nam ik nu heel vlot en gemakkelijk aan, omdat alles goed was,... in harmonie met mijn innerlijk wezen. Eens zei de Pater: "Als je gedoopt bent, mag je een nieuwe naam aannemen. Als ik zou mogen kiezen, zou ik het wel weten".

"Zeker Maria", raadde ik.

"Neen", zei de Pater, "dan zou ik je naar mij noemen Josephine, want ik heet Joseph". Natuurlijk vond ik het goed en bij het afscheid nemen zei hij eens lachend:

"Dag Judith, nog een paar weken en dan zeg ik Josephine".

's Avonds nog vertelde ik alles aan mijn Protestantsche vriendin, die mijn Rozenkrans ook al zoo bewonderd had.

"Help je me een doopjurk maken?", vroeg ik.

"Heel graag", zei ze.

Ik behoefde als ongedoopte niet eerst te biechten. Door het H. Doopsel werden me alle zonden van vroeger vergeven en de Pater zei eens op de les: "Als je op den dag van het H. Doopsel sterft, ga je regelrecht naar den hemel!"

Met het oog op thuis had ik al lang besloten dien grooten dag in mijn vacantie te laten vallen dat was het rustigste. Als ik dan veertien dagen alleen buiten was, kon ik me eerst een week voorbereiden en na mijn doopdag nog een week uitrusten.

Omdat ik het langst op kantoor was, mocht ik voor het vacantie nemen het eerst kiezen. Toen het me gevraagd werd, zei ik ontwijkend: "kiezen jullie maar eerst, ik neem dit jaar laat vacantie.

"In Augustus?", vroeg een.

"Nog later", zei ik.

"Toch niet in September?", vroeg een ander, "en in October?". Ze schaterden het uit. "Ik houd veel van herfsttinten", legde ik uit.

Maar een derde verklaarde volmondig: "U loopt op de koopjes!"

Ik lachte hard mee en zei: "Je hebt goed geraden!" Mijn nichtje, die op hetzelfde kantoor zat, had de heele vacantie in Zeist doorgebracht en vertelde dat de natuur er zoo mooi was. Het leek me wel wat en ik besloot er ook heen te gaan.

"Weet je er ook een goed pension?", vroeg ik. "Mooi laantje, haast alle nummers", zei ze lachend.

's Morgens ging ik met een groote koffer bij me eerst nog een H. Mis bijwonen in de Dominicuskerk en toen naar het Centraal Station.

Aan het eerste het beste huis waar 'kamers met pension' aangeplakt stond, belde ik aan. Een verpleegster met een wit beenen Kruisje op maakte me open. Ik vroeg of ik er veertien dagen kon logeeren en het was direct goed. Ze had alleen een oude, ziekelijke dame op kamers en ik kon een mooie zitkamer beneden en een frissche slaapkamer boven krijgen. Ik pakte mijn koffer uit en vond er als verrassing lekkers in van Moeder en mijn zus. Ze waren altijd zoo attent en hartelijk voor me en nu ging ik ze zoo'n pijn doen. Maar als God roept... Wie kan dan weerstand bieden? Met een paar boeken ging ik naar beneden waar de tafel al keurig gedekt stond.

Het was een gereformeerde verpleegster hoorde ik later. Een enkele keer nodigde ze me uit 's avonds bij haar te komen zitten. Ze was zoo alleen met die oude dame.

Toen ik het tweemaal gedaan had, begon het me zoo te vervelen dat ik besloot alleen te blijven met mijn gedachten en mijn boeken.

De gesprekken liepen over huwelijken maken en daar voelde ik niets voor.

Een paar dagen voor mijn doopdag kreeg ik over de post een boekje toegezonden over 'Het Doopsel voor Volwassenen'. Het kwam van dien onderwijzer, die ook Katholiek was geworden. Hij wenschte me alvast geluk met den grooten dag die komen ging en schreef dat zijn gedachten terug gingen naar een jaar geleden, toen hij hetzelfde meemaakte. Hij zou dien dag nooit vergeten.

Den negenden October zei ik tegen mijn hospita dat ik den volgenden dag naar Amsterdam zou gaan en 's avonds tegen acht uur wel weer thuis zou zijn. Ze behoefde voor niets te zorgen. 's Avonds ging ik vroeg te ruste, bad mijn avondgebed geknield voor mijn bed en dacht: 'Vandaag ben je nog Jodin, morgen ben je Christin!' Wat een geluk! Ik kon het wel uitjubelen, zoo blij was ik...

Eindelijk kwam dan mijn Doopdag, tienden October 1923. Het was Woensdag, dag aan St. Joseph gewijd. Heel vroeg stond ik op. De lucht zag grauw. Het zou een regenachtige dag worden. Ik had de verpleegster beloofd in het bosch wat eikenbladen voor haar te plukken. De herfsttinten waren zoo prachtig en ik wilde dat in de vroegte even doen. Toen ik genoeg geplukt had, raakte ik tot mijn groote schrik verdwaald en er was zoo vroeg geen sterveling die me op het goede pad terug kon brengen. Ik dacht aan mijn trein, die ik niet graag wilde missen en besloot niet het boschpad te nemen, maar dwars door het bosch heen te gaan. Ik wist toch niet, of ik rechts of links moest afslaan. Het angstzweet brak me uit en ik draafde. Toen ik zoo'n goed eind geloopt had, kwam ik op een straatweg uit, waar op de hoek de bekende roode brievenbus stond. Gelukkig kwam ik nu op het rechte pad en ging op een drafje naar huis. Het ontbijt stond al klaar en nam ik vlug afscheid van mijn

zorgzame hospita.

Gelukkig had ik een parapluie meegenomen, want er hingen zware regenwolken. De trein bracht me naar het Weesperpoortstation, vijf minuten van huis. Gelukkig zag ik geen bekenden en nam vlug de tram naar de Spuistraat. Tegen elf uur werd ik verwacht en bespraken we nog het allerlaatste over de doopplechtigheid, die om vier uur 's middags zou plaats hebben. De redacteur van de Bazuin zou mijn Peter zijn en Betje, de trouwe dienstbode mijn Meter.

We gingen de kerk in en de Pater deed me voor hoe ik communiceren moest; de biechtstoel had ik al eerder gezien, maar ik behoefde als Jodin niet voor het Doopsel te biechten.

Omdat in de Dominicuskerk de eerstkomende Zondag de H. Mis volgens de Oostersche Ritus zou opgedragen worden, zou ik mijn eerste H. Communie doen, dus een paar dagen later, in de Rozenkranskerk. Nu was ik niet meer zoo jubelend blij maar ernstig en ingetogen. Het was ook zoo'n groote gebeurtenis, zoo'n geweldige stap in mijn leven. Ik was achtentwintig jaar oud, dus beseffte ik ten volle wat ik deed. De Pater raadde me aan, in den tijd die ik nog over had, een bezoek te brengen aan het H. Sacrament op het Begijnhof. Het was er heel stil. Devoot zaten enkele menschen bij het Allerheiligste te bidden. Ik was innerlijk heel rustig en vol verlangen naar het plechtig oogenblik. Bij het verlaten van de kerk stond een heer te wachten, die spottend lachend tegen me zei: "Ik zie wel dat U daar ook niets van hebben moet en wenkte met zijn hoofd naar de kerk.

Ik beschouwde hem natuurlijk als lucht en dacht: 'Je moest eens weten, over een uur ben ik Katholiek'.

Klokslag vier uur belde ik aan de Pastorie aan. Mijn Peter was er al en ik werd aan hem voorgesteld. Toen gingen we naar boven, eerst naar de sacristie, waar ik de Geloofsbelijdenis voorlas en de eed op het evangelieboek aflegde. Toen moest ik de stoel van den Pater vasthouden en werd ik dicht bij het doopvont geleid, waar een bidstoeltje gereed stond. Veel zinrijke ceremonieën werden er verricht. Vervolgens heb ik geknield, het Onze Vader gebeden en ik was blij toen ik... na al die kruisjes waarmee ik geteekend werd nu voor het eerst officieel het kruisteken mocht meemaken.

Eindelijk brak het plechtig oogenblik aan. Ik stond op en gebogen over het doopvont vloeide het gezegend water over mijn voorhoofd. Toen ik daarna weer op het bidstoeltje knielde, voelde ik me totaal vernietigd. 'On est écrasé' heeft zoo kernachtig Balfen, de vriend van Dom Verkade gezegd. Er is geen goed Nederlandsch woord voor te vinden dat voldoende uitdrukt wat er in een mensch na het Doopsel omgaat. Misschien is kapotgeslagen of vermorzeld nog de beste benadering. Het is in ieder geval iets groots wat de ziel overweldigt en overmeestert. Ik dacht er dan ook niet aan, het doopwater van mijn voorhoofd af te vegen, als de Pater het me niet gezegd had, terwijl hij mij een doekje toereikte. Daarna kreeg ik een wit kleed over mijn schouders en zei de Pater: "Bewaar dit kleed onbesmet". Toen een brandende kaars in mijn hand als symbool dat ik nu Christen geworden was en ook, verlicht door de genade van het Geloof, mijn licht voor anderen moest laten schijnen. Tot slot hield de Pater een kort toespraakje en kreeg ik een mooie plaat als herinnering aan het H. Doopsel op tien October 1923 en aan de eerste H. Communie op veertien October 1923.

Toen gingen we naar de zaal, waar de thee klaarstond en we over de mooie plechtigheid nog naspraken. Ook mijn Peter was enthousiast! Ik vertelde hem dat ik Zondag in de Rozenkranskerk mijn eerste H. Communie zou doen onder de Hoogmis

van tien uur. Hij beloofde me er bij tegenwoordig te zijn. Na zoo plechtig bijeen geweest te zijn, nam ik afscheid van den Pater en mijn Peter. Betje stond bij de deur en straalde van geluk.

Het goot baksteen! Een Pater die juist de trap afkwam en me gelukwenschte, zei plagend: "Je wordt overgedoopt, het is niet goed gedaan".

"Nee hoor", zei ik, "Pater heeft het best gedaan" en stapte toen in groote haast naar het Centraal Station.

'De natuur deelt in je vreugde', dacht ik en voelde me boven-aardsch gelukkig.

Het was vol in de trein, meest forenzen die van kantoor kwamen. Ze lazen de krant of praatten over hun zaken. Ik deed van tijd tot tijd mijn oogen dicht! Ik dacht aan mijn groote geluk waar ik met niemand over kon spreken, ook straks niet met die verpleegster en die Protestantsche dame.

Was Fien maar even hier. O, wat zou ze blij zijn.

Toen ik aangeland was, werd ik heel hartelijk ontvangen en beklaagd dat ik het zoo slecht met het weer getroffen had, maar ik stelde beiden gerust dat ik veel binnenshuis was geweest en ondanks alles een heerlijke dag had gehad. Er stond netjes gedekt en toen ik wat gebruikt had, ging ik gauw goeden nacht zeggen.

Het spreekt wel vanzelf dat ik niet inging op de uitnoodiging om nog wat te komen babbelen. Ik zei dat ik moe was en graag wat vroeg te ruste wilde gaan. O! wat verlangde ik naar de eenzaamheid! Op mijn slaapkamer knielde ik neer, bedankte God met mijn heele ziel voor al het mooie, groote, geweldige dat Hij mij geschonken had. Toen ik opstond had ik ineens een verlangen, om een gedichtje te maken voor den Pater en dat voorin in het boek te schrijven dat ik hem ten geschenke wilde geven.

Mijn hart verlangt naar U alleen
O! Jezus ik en weet niet één
die zoo mij kan verblijden
in deze droeve tijden.

Mijn ziel is nu van zonden vrij.
Zij kan nu welgemoed en blij
haar nieuwe taak vol-enden
Wil haar Uw zegen zenden.

Ik dank U Vader voor den dag
die mij het Nieuwe Leven gaf
Hij schonk mij zekerheid en vreê
O! laat die mij, dit is mijn beê.

Een week later stond het in De Bazuin, die ik altijd bij mijn vriendin liet bezorgen. Het was een heele verrassing, maar ik schrikte niet weinig, want dat had ik in het minst verwacht! ("Het is in druk verschenen", zei ik later tegen den Pater)

Toen ging ik slapen vol zoete rust en vrede als een echt kind van God.
Zaterdagmiddag vertrok ik uit Zeist naar Amsterdam, waar mijn Protestantsche vriendin me opwachtte. We zouden samen naar een onderwijzeres gaan, die in

Tuindorp-Oostzaan woonde. Daar zou ik 's nachts logeeren en den volgenden morgen vroeg naar de Rozenkranskerk gaan voor mijn eerste H. Communie. Het was een kennis van mijn vriendin. Zij was Jodin en haar man Katholiek. Nu gingen ze beiden zonder God door het leven.

Toen ik 's nachts wakker werd, dacht ik aan het geluk over enkele uren Jezus in mijn hart te mogen ontvangen en besloot vurig te bidden voor het gezin waar ik zoo gastvrij was opgenomen...

's Morgens vroeg bracht haar man me naar het bootje en ging ik verder alleen met de tram naar de Rozenkranskerk. Van pure vreugde en geluk was ik er een uur te vroeg. Mijn Peter had gezegd dat we onder de Hoogmis te Communie zouden gaan, maar wanneer het vóór of onder de H. Mis communiceeren was dat wist ik toen nog niet zoo precies! Vroeger zat ik in die kerk altijd op de laatste bank, dan was ik er het eerst weer uit en had niemand de fouten gezien die ik maakte.

De suisse stond daar altijd met zijn vingers op de bank te trommelen, wat me erg irriteerde. Nooit zou ik hem om een plaats durven vragen! Nu stond ik er anders tegenover: ik was nu Katholiek! Daarom durfde ik hem best vragen: "Mijnheer, kunt U mij ook een plaats aanwijzen?"

Ik kreeg een prachtige plaats, heelemaal vooraan en ik voelde me o zoo rijk!

Ik hoorde erbij, was nu ook een kind van die groote kerk en van die groote familie. Er begon een stille H. Mis en gingen vóór die Mis menschen te communie en toen ik dat zag, schrikte ik en dacht: 'Zou dit nu al de tijd zijn die mijn Peter bedoelde... O! als er straks geen H. Communie meer wordt uitgereikt... Groote God, lieve Jezus, ik verlang nú zoo naar U! Waarom zou ik nu niet gaan? Ik mág nu', en ik ging met de menschen mee naar de Communiebank. Direct deed ik mijn handen onder het Communiekleed en bemerkte toen dat de menschen naast me het pas later deden. Gauw haalde ik ze er weer onder uit, ik was bang dat de Priester daarom aan mijn Katholiek zijn zou twijfelen en me misschien zou overslaan. Langzaam ging hij van de een naar de ander en in mijn verheven gelukstoestand knielde ik op mijn plaats neer. Wat er toen allemaal gebeurd is, weet ik niet. Wel dat ik zeker meer dan een uur met Jezus in het gebed innig vereenigd ben geweest. Na de stille H. Mis volgde de Hoogmis en pas toen ik de anderen naar de Communiebank hoorde gaan, deed ik mijn handen van mijn oogen en zag mijn Peter. Ook zag ik hem terugkomen, achter hem liepen een oude grijze heer en een heel klein kind die ik altijd samen te communie had zien gaan, telkens als ik de Hoogmis daar bijwoonde. O! wat had ik dat kind van misschien zeven jaar benijd de laatste maanden vóór mijn H. Doopsel. 'Zij mag wel en ik moet nog wachten', klonk het dan afgunstig van binnen. Maar nu... wat zou mijn Peter wel van mij denken. Dat ik niet gegaan was?

Bij het uitgaan van de kerk stond hij me buiten al op te wachten om me geluk te wenschen. Hij had aan de andere kant, eenige rijen achter me gezeten en zeker uit mijn heele houding wel begrepen dat ik te Communie geweest was. Eenigen tijd later stuurde hij me de gedichten van zijn broer Pater J. van Welie op: 'Vader, Onze Vader', als gedachtenis aan mijn H. Doopsel en eerste H. Communie. Toen ging ik weer naar Tuindorp-Oostzaan terug.

"Zalig Hoogtij", zei de man die niets meer aan zijn geloof deed. Ik voelde me er niet op mijn gemak en was blij toen mijn vriendin me kwam halen.

Den volgenden dag ging ik naar den Pater toe om hem mijn ongerustheid mee te deelen omtrent het communiceeren. De H. Hostie had ik niet door kunnen slikken omdat Hij tegen mijn verhemelte aan zat en ik probeerde het met mijn tong los te krijgen. Ik wist niet, of ik dat wel had mogen doen. Gelukkig stelde de Pater me

heelemaal gerust en zei dat dat wel meer gebeurde.

Toen vertelde ik van mijn groote geluk na mijn eerste H. Communie. We spraken af dat ik, indien het mogelijk was, 's Zondags naar de H. Mis zou gaan, maar als het moeilijk uitkwam met de huiselijke omstandigheden was ik vrijgesteld. Ook mocht ik op Vrijdag en geboden Vastendagen vleesch eten. Dit vond ik wel niet prettig en ik dacht aan Moeder, die altijd voor de Katholieke dienstboden op die dagen voor visch gezorgd had, maar er was niets aan te doen. Ik moest me er in schikken.

Op Zaterdag kon ik te Communie gaan. We ontbeten dan toch tegen half elf en het zou niet vreemd zijn, als ik tegen half negen naar de H. Mis ging en communiceerde. Eens in de maand zou ik bij den Pater gaan biechten. De eerste keer, op een Zaterdagavond, ging mijn vriendin mee. Het was half donker in de kerk en het was druk bij de biechtstoel van den Pater, terwijl er bij de andere biechtstoelen haast geen penitenten waren. Ik schoof aan bij de rij en mijn vriendin zat heelemaal achterin te wachten. Het ging niet vlug, eindelijk was het mijn beurt! Of ik het benauwd had! Gelukkig kende de Pater mij direct aan mijn stem; hij hielp me omdat het zoo vreemd was de eerste keer. Toen ik mijn penitentie volbracht had en mijn dankzegging gedaan, verlieten we samen de kerk en zóó toen we op straat stonden was het eerste wat mijn vriendin tegen me zei: "Je bent er precies zeven minuten in geweest, ik heb op mijn horloge gekeken".

Ik lachte, maar dacht: 'Dit is de laatste keer geweest dat ik je meeneem!'

Gevormd

In den winter van datzelfde jaar zou ik gevormd worden. Op een Zondag onder de Hoogmis, die ik gelukkig altijd nog ongemerkt in de Dominicuskerk in de Spuistraat kon bijwonen, werd afgelezen dat de volgende week Zondag het H. Vormsel aan de volwassenen zou toegediend worden in de St. Catharinakerk op het Singel.

De Pater gaf me een boek hierover om nog wat na te lezen en zei dat ik 's Zaterdags te voren moest komen om te biechten. Weer mocht ik een naam kiezen en omdat ik er geen wist, koos de Pater Theresia voor me naar de groote H. Theresia.

's Morgens woonde ik de pontificale Hoogmis bij opgedragen door Monseigneur Callier, zaliger gedachtenis, Bisschop van Haarlem. De deuren van den hoofdingang gingen open en ik zag vanaf de gaanderij Monseigneur uit de auto stappen, terwijl de filmfotografen hun best deden. Monseigneur werd door bruidjes ingehaald. Ze droegen zware trossen druiven en korenaren. Langzaam zegenend schreed de grijze kerkvorst naar het hoofdaltaar, waar hij werd aangekleed. Het was een indrukwekkende plechtigheid en ik dacht ineens aan Vondel's Gijsbrecht van Aemstel, waar vader Gozewijn ook zoo plechtig sprak: "Mijn mijther... mijn staf... mijn ring". Maar dit was geen spel, het was werkelijkheid.

De oude Bisschop zou het H. Misoffer opdragen en 's middags zou ik door hem gevormd worden. Die gedachte maakte me blij en gelukkig. Op den bepaalden tijd was ik dan in de St. Catharinakerk waar veel volwassenen ijverig het Rozenhoedje aan het bidden waren. Na een korte toespraak zou de plechtigheid beginnen. Een voor een knielden we neer voor den Bisschop, die ons met het H. Chrisma een kruisje op het voorhoofd teekende; daarna gaf hij ons een tikje op de wang.

"Pax tibi", klonk het. Peter en Meter hielden elk een hand op mijn schouder en zoo werd Theresia tot ridder van het Melitia Christi geslagen. Toen we allen gevormd waren, hield Monseigneur een mooie toespraak en in een gelukkige stemming ging ik

weer naar huis. Op mijn kamertje doorleefde ik nog eens de diepe betekenis van het H. Vormsel. Nu waren we als vormelingen toegerust met de zeven gaven van den H. Geest en klaar voor den komenden strijd!

Reeds enkele maanden was ik Katholiek en ik voelde me steeds rijker en gelukkiger. Na de H. Communie en tijdens de Hoogmis genoot mijn ziel een overvloedige vrede en rust. Dikwijls dacht ik: 'Wanneer zou de strijd toch komen?... Het zou toch wel eens uitkomen' en ik vroeg mezelf af, wat ik antwoorden zou, wanneer ze mij zouden ondervragen omtrent mijn Geloof.

Aan een kettinkje droeg ik onder mijn jurk een zilveren Kruisje, misschien was het toch zichtbaar geweest voor de anderen. Ook als de tijd aanbrak voor het stemmen voor verkiezingen, werd ik door mijn collega's dikwijls geplaagd, of ik niet op één van de Roomsche lijst moest stemmen. Mijn vriendin vond dat ik het beter rond kon zeggen dan zoo geheim te houden, maar voor Moeder, die overspannen was en dikwijls ziek te bed lag, durfde ik er niet mee voor den dag te komen. Ook de Pater vond het niet goed dat ik het nu al vertelde. Toch had ik dikwijls erge strijd, vooral toen het Joodsche Paaschfeest voor de deur stond.

Ik vroeg mijn vriendin of ze er niet bij tegenwoordig wilde zijn. Ze had vroeger al eens gezegd dat ze de Paaschavond eens zoo graag wilde meemaken. Voor mij zou het dan de spanning breken, temeer daar ik aan tafel als jongste ook nog een stuk in het Heebreeuws moest opzeggen. De Pater had er niets op tegen dat ik het net als vroeger deed. De jongste vraagt dan aan het begin: "Waarom verschilt deze avond van andere avonden?" en het antwoord luidt dan: "Deze avond eten we ongezuurde broden en andere avonden gezuurde".

In mijn binnenste luidde een heel ander antwoord: 'Andere avonden vierde je deze avond als Jodin, maar deze avond vier je hem als Katholiek!'

Gelukkig was mijn vriendin erbij, maar o, wat had ik het benauwd! Ik had het wel uit willen schreeuwen: ik ben Katholiek, maar ik kon niet. Vooral toen ik een complimentje kreeg van een van mijn broers dat ik het Heebreeuws zoo goed had uitgesproken, had ik de deur wel uit willen vliegen. O! dat afschuwelijke bedrog! Gelukkig nog een korte tijd en het leed zou geleden zijn. Open en eerlijk, vol moed en overtuiging, zou ik mijn geloof mogen belijden temidden van mijn familieleden en als belooning zou God me groot gelukkig maken, ondanks alle leed dat deze bekentenis me brengen zou!

Een gelukkige zwerfster

Onverwachts barstte de bom! Het was eerste Paaschdag: Christen Paaschen! Een stralende lentedag. Na de koffie was ik nog even de stad ingegaan, om voor Moeder, die ziek te bed lag, wat fruit te koopen. Toen ik het haar gebracht had, ging ik - niets kwaads vermoedend - met hoed en mantel nog aan, de huiskamer binnen. Direct trof me een pijnlijke situatie. Gespannen - nerveus - stonden mijn drie broers in de kamer en zoo toen ze me zagen, zei de jongste kort en hardop: "Ik vind we moesten het haar op den man af vragen".

Hij nam toen zelf het woord en zei: "We hebben van Hermien gehoord dat je tot het Katholieke Geloof bent overgegaan en we zouden heel graag willen weten, of dat waar is".

"Ja", zei ik ronduit, "dat is zoo, ik ben Katholiek en ik kan jullie erbij zeggen dat ik heel gelukkig ben!"

Al in de dagen dat ik nog les had in de Spuistraat, wist ik dat ééns dit pijnlijk oogenblik zou aanbreken en als ik dan al overdacht wat ik zou antwoorden, was het steeds ditzelfde zinnetje dat ik dikwijls bij mezelf had herhaald. De uitwerking van deze ronde bekentenis was verschrikkelijk. Mijn jongste broer zei driftig dat hij niet kon begrijpen hoe men tot zoo'n stap kon overgaan, zonder er eerst rijpelijk over nagedacht te hebben. Rustig antwoordde ik hem dat ik er meer dan vijf jaar over had nagedacht. Vind je dat genoeg? Mijn middelste broer was buiten zichzelf en vroeg: "Waarom heb je ons niet eerst om raad gevraagd alvorens zoo'n stap te doen?" "O, als ik dat gekund had, als ik geweten had dat ik om zoo iets bij jou om raad had kunnen komen"...

"Dan hadden we je het natuurlijk afgeraden", volgde er meteen op.

De oudste vond dat ik zoo stiekem, in het geheim had gehandeld in plaats van het vooruit bekend te maken. Toen zei ik dat ik dat niet gedurfd had, ook niet om Moeder. Nogmaals zei ik dat ik zoo gelukkig was, eindelijk na lang zoeken het ware geloof gevonden te hebben.

"Is ons geloof dan niet goed genoeg? Schaam je je voor ons Joden, die je hebt opgelicht?" Ik zei dat ik precies hetzelfde voor hen gebleven was, maar het hielp niet! Woedend ging mijn middelste broer de kamer uit, de trap af en de straat op. Met een harde slag viel de straatdeur dicht.

'Mijn God, waar zou hij heengaan?' dacht ik. Toen ging mijn oudste broer naar zijn kamer boven. Hij was de zachtmoedigste van de drie. Later hoorde ik dat Hermien het hem een maand geleden onderweg had verteld, toen hij haar op een avond naar huis bracht. Hij had haar toen zijn zorgen omtrent mij verteld dat ik zoo stil was en teruggetrokken en dat ik, als de anderen na tafel gingen bidden, verlegen naar beneden zat te kijken. Toen had ze hem verteld dat ik Katholiek was geworden al anderhalf jaar geleden. Dat ik het niet had durven zeggen om ruzie te voorkomen en om Moeder.

Een maand lang bleef hij er mee rondlopen, vertelde het toen aan de anderen, die meteen het ware wilden weten. Ze vonden het ook een schande voor de familie en voor de Portugeesch Israëlische Gemeente waar Vader vroeger lid van was geweest, van de Kerkenraad.

Mijn jongste broer bleef nu alleen met me in de huiskamer achter, want mijn zus was niet bij dit tooneel aanwezig geweest. Met deze broer kon ik het altijd het beste vinden. Onze karakters kwamen veel met elkaar overeen.

"Nou zijn de andere twee weggelopen. Ga jij nu ook heen?", begon ik. "Heusch, het is uit echte persoonlijke overtuiging dat ik het gedaan heb, anders zou ik het toch nooit hebben kunnen doen. Geloof me toch als ik zeg dat ik heel gelukkig ben". Ik wist dat hij veel van me hield en daarom zei ik dit laatste er nogmaals bij. Toen kwam hij naar me toe en kuste me. De reactie bleef niet uit, want de tranen rolden over mijn gezicht. Toen ben ik heengegaan ook de straat op.

Tegen half zes was de tafel gedekt, maar er werd weinig en vlug gegeten en haast geen woord gesproken. Mijn middelste broer was nog niet komen opdagen. Pas tegen negen uur kwam hij thuis. Den volgenden morgen zag ik kans mijn jongste broer te spreken te krijgen en vroeg ik hem om raad. Nu was hij heelemaal omgekeerd, verdacht me van kwaad omtrent de kasboeken van Moeder, waaraan ik part noch deel had. Dat moest ik eerst bewijzen, dan zou hij met me praten. Hieruit begreep ik dat de andere broers hem omgepraat hadden en hoe verdrietig het ook voor me was. Ik begreep dat ik alleen stond tegenover mijn huisgenooten. Met mijn zus kwam ik overeen dat ik voorloopig niet meer aan tafel zou komen eten. De

anderen bleven voor mij weg en dat mocht niet, want ik had iets gedaan tegen de regels van het huis en daarom was het beter dat ik voortaan alleen mijn gang ging. "Als je jezelf maar niet verwaarloost", zei mijn zus bezorgd.

"Maak je maar niet ongerust over me, ik ga op mijn kamertje boven eten en zal wel voor alles zorgen".

"Hoe doe je dat met warm eten?"

"O ik koop brood, boter en kaas en red mezelf best", zei ik luchthartig. "Dat gaat best". En ik besloot er een glas water bij te drinken.

Gelukkig belde mijn zus me 's middags op kantoor op dat er een zenuwarts bij Moeder was geweest die naar haar toestand gevraagd had en ons had gerustgesteld dat ze over een paar dagen wel weer rustig zou zijn. Ze mocht thuis te bed blijven, maar er mochten geen vreemden bij haar toegelaten worden. Vanzelfsprekend was ik dolblij met dat bericht.

Een paar weken hield ik dat leven zoo vol. Toen ging het me vervelen. Bovendien, hoe moest ik op dat kleine hokje den avond doorbrengen? Ik kreeg een gevoel of ik stikte. En als ik uitging, waar moest ik dan heen? Mijn vroegere Joodsche vriendinnen had ik het geschreven, daar kon ik niet meer aankomen en wilde het liever nu ook niet meer. Ze waren zoo mijlenver van mij verwijderd. Wat te doen? Toch voelde ik me in die plotselinge verlatenheid wonder-blij en gelukkig, zoo zelfs dat ik - als ik alleen op straat liep - steeds zachtjes aan het zingen of neuriën was. Moeder lag nog steeds te bed. Haar toestand werd erger, zelfs zoo zorgwekkend dat we vreesden dat ze elders verpleegd moest worden. In haar overspannen toestand, toen ik nog met mijn zus bij haar op de kamer sliep, heeft ze me vroeg in de morgen hardop vervloekt. Het was vreeselijk om aan te hooren! Mijn zus was erbij en wenkte me spoedig de kamer te verlaten.

Toen heb ik me vlug aangekleed en al 's morgens om half vijf het huis verlaten.

Eenzaam en ellendig voelde ik me in die stille stad, waar ik liep met mijn tasch onder mijn arm, vreemd aangegaapt door een enkele fietser, die vroeg naar zijn werk ging en door een agent, die slenterde door de holle straat. Nog vier uur had ik den tijd. Straks zou ik, voor ik naar kantoor kon gaan, in de wachtkamer van het station wat gaan lezen en misschien kon ik daarna nog een paar broodjes bij een bakker koopen als de winkels opengingen. De tijd kroop voorbij en ik dacht aan Moeder.

'Hoe zou het afloopen? Zou ze het gehoord hebben van mijn overgang? En was ik nu de schuldige dat het niet goed met haar ging? Ik moest er maar eens gauw met den Pater over praten, want zoo hield ik het niet lang uit!'

's Morgens voelde ik me geradbraakt. Op den aangrenzenden zolder vond ik een matras, haalde een paar dekens en een kussen en mijn bed was klaar. Ook vond ik nog een waschtafel, die onze dienstbode vroeger gebruikte.

Ik durfde in een winkel niets te koopen, omdat ik bang was dat het thuis niet aangenomen zou worden. Het liefste was ik naar een pension gegaan, maar voor Moeder wilde ik het nog even aanzien. Na een paar dagen ben ik haar gaan bezoeken en was ze heel rustig en gewoon. Moeder scheen het buiten bewustzijn gezegd te hebben en ik deed of er niets gebeurd was. Toch bleef ik boven slapen en kwam haar iedere morgen vroeg even goeden dag zeggen voor ik naar de Kerk ging. Den eerstvolgenden Zaterdag ben ik naar den Pater gegaan, vertelde hem alles in de biechtstoel.

Hij vroeg: "Kun je dat alles wel dragen?"

Waarop ik heel opgewekt antwoordde: "O, Pater, ik ben heel gelukkig!"

"Dat is mooi, heel mooi", klonk het toen in dat stille heiligdom.

Een paar dagen later kwam ik nog even in de Pastorie om mijn nieuwe dagorde te vertellen. Nu ging ik elken morgen al om kwart voor zeven de deur uit. Een van mijn broers kwam altijd al heel vroeg naar beneden om de krant te lezen en ik wilde hem vóór zijn. Dan ging ik naar de Willibrorduskerk, waar ik altijd op het voorste stoeltje aan het zijaltaar mijn plaatsje opzocht. Dicht bij O.L. Heer moest ik zijn. Ik had Hem nu zoo nodig! Mijn tasch, waarin De Bazuin en de Navorling van Christus, die ik van mijn oudste zus had gekregen. Ze had hem voor twintig cent in de Oudemanshuispoort gekocht en waarin ook mijn sieraden en spaarbankboekje geborgen waren, was mijn trouwe metgezel. Ook mijn twaalf uurtje voor kantoor had ik al ingepakt. Heerlijk rustig kon ik er nu bidden. O! wat werd ik door O.L.Heer overstelpt met gevoelige godsvrucht.

Hij verwende me zoo echt nu ik alleen stond en voor Hém alles verlaten had. Want wat was ik blij! Ik kon wel jubelen en juichen. Als ik te Communie geweest was, loste zich al die vreugde op in een stil innige dankbaarheid aan God, die me tot kind van Zijn Kerk had gemaakt, kind van die groote blijde Kerk. Dikwijls zat ik geknield om boete te doen voor mijn dwalend volk.

Het kantoor begon om negen uur, maar ik kwam er al om half negen om stilletjes één boterham te eten met een glas water erbij. Toch ben ik twee maal gesnapt; een keer door mijn patroon en een keer door de conciërge. Ik was toen juist mijn boterham aan het snijden. Hij zal me wel vreemd gevonden hebben, maar ik hoorde er gelukkig verder niets meer van.

Ik genoot echt van het stille offertje voor God, vooral toen het winter werd en het water ijskoud. Alles maakte me blij in die dagen! Al het bittere was zoet! Om zes uur werd het kantoor gesloten en had ik tot half twaalf den tijd. Toen ik dat zwerversleven begon, het was in April '25 wist ik niet goed, hoe ik dien tijd door moest brengen. Ik kocht een paar broodjes, ging naar het Vondelpark, waar het tegen etenstijd altijd doodstil was en at ze op een bank op. Al gauw kwamen de vogeltjes me gezelschap houden en deelde ik mijn eenvoudig maal met mijn nieuwe vrienden. Na een paar weken begon dat enkel brood eten me te vervelen en dacht ik aan het restaurant voor den middenstand in de Marnixstraat, waar mijn Protestantsche vriendin tegen vijf uur altijd at. Nooit meer heb ik haar gezien of gesproken.

Hier had ik tenminste een beetje huiselijkheid. In de loop van de week stond het menu met krijt op een bord geschreven. Eerst bestelde ik soep. Jammer dat ik de kost niet kon verdragen en moest ik na verschillende gerechten geprobeerd te hebben, het direct bezuren. Dan maar een schotel die voor mijn maag geschikt was. Deze nam ik nu elken dag. Het leek wel eentonig, maar wat gaf ik eigenlijk om eten? Nu ik dit neerschrijf, zie ik de schotel weer voor me staan, die ik anderhalf jaar lang nuttigde! Toch niet: op een Zaterdagavond - nooit zal ik het vergeten - want één keer probeerde ik iets anders! Er stond met groote krijtletters op een bord: Jachtschotel 75 cent. Ik herinnerde me nog goed, hoe ik eens met een meisje van kantoor in de American Lunchroom van een jachtschotel genoten had. Zonder argwaan bestelde ik dit dan ook direct. Jammer dat ik het zoo moest bezuren door de jacht, die die schotel in mijn maag teweeg bracht. Ik wist niet hoe gauw weg te komen! Dus er zat niets anders op dan het ouwe trouwe menu!

Het geestelijke leven

Daar ging ik heelemaal in op! Bij de kiosk op het Leidscheplein stond ik eens te kijken, toen iemand een kerklijst vroeg. Als bij intuïtie kocht ik er direct ook een en zag ik tot mijn niet geringe vreugde dat de kerkdiensten van al de Katholieke Kerken in Amsterdam erin vermeld stonden! Nu besloot ik direct na 'Adva' naar een van de kerken te gaan waar Lof was.

De eene keer in de Krijtberg, dan de Catharinakerk of in de Spuistraat, eens op de Rozengracht en in de Tichelstraat bij de Capucijnen, ook wel in de Chasséstraat. Ik liep ze allen af! Toch heb ik op een avond onder het Rozenhoedje erg moeten lachen. Het was in de Jordaan en er zat een juffrouw achter me met een erg Amsterdamsch accent. Telkens klonk haar antwoord: "Hålige Maria, Moeder Gods, bid four ons zondaars, nu en in het uur van onsen doud, Amen".

Het werkte echt op mijn lachspieren, want voor plat-Amsterdamsch had ik altijd een zwak gehad. Vrijdags voelde ik me altijd zoo echt Katholiek, dan at ik brood met garnalen of bestelde ik visch in 'Adva'. Heerlijk was het nu niet meer vleesch behoeven te eten, zooals in de dagen dat ik nog thuis was en het gaf meteen een afwisseling op het eentonige menu!

's Avonds, als allen te ruste waren, kwam ik pas thuis. Het werd dan meestal kwart over elf. Alleen Vrijdagsavonds kwam ik tegen tien uur, omdat ze dan vroeger te ruste gingen. Al sinds jaren had ik de huissleutel, dus behoefde ik niemand lastig te vallen. Een keer was de deur op het nachtslot en besloot ik bij de burens aan te bellen, want ik zag daar nog licht branden. Ze wekten onze huishoudster door tegen het brandruitje te tikken en toen werd er gelukkig gauw opengedaan. Uit dankbaarheid vloog ik haar om de hals, want een nacht op straat doorbrengen leek me griezelig en gevaarlijk voor een meisje alleen. In het begin kwam ik eerder thuis, maar mijn broers zochten telkens ruzie en die wilde ik natuurlijk tot elken prijs vermijden. Als ik dan elken avond tegen over elf of half twaalf in de huiskamer binnenkwam en het licht op-draaide leek me alles zoo vreemd en veranderd.

De kamer was hetzelfde gebleven, maar ik stond er nu als een vreemde in... Ik keek naar de schoorsteen, de klok, naar de stoelen, de canapé, het buffet. Het leek of ze me niet meer wilden kennen: je hoort hier niet meer thuis, ga maar weg, weg... Dat scheen de trouwe, huiselijke haard me toe te roepen. Wat deed dat een pijn, een schrijnende pijn, diep in mijn ziel. Als jongste was ik hier altijd zoo aan tafel verwend geworden! Ik heb altijd het mooiste plaatsje gehad, de stoel tusschen Vader en Moeder in....

Wacht, op de schoorsteen lag een brief voor me. Het was van mijn vriendin uit Indië. Ik draaide hem om, zag het lakstempel met haar monogram. Met potlood had iemand er iets op geschreven.

'Verzoek jouw vrienden ons niet meer te beleedigen', stond er en om het lakstempel was een kring gemaakt. Dat kon er best nog bij en ik haalde mijn schouders op, want dat was een gezochte aanklacht. Mijn vriendin lakte altijd de brieven, omdat ze door de hitte soms opengaan. Ze had mijn brief ontvangen, waarin ik vertelde dat ik na lang zoeken en nadenken tot het Katholieke Geloof was overgegaan. Ze schreef terug dat het haar heelemaal niet verwonderde dat ik die stap gedaan had, want uit mijn laatste brieven had ze het al vermoed. Om haar voor te bereiden, had ik expres over de doop van Frederik van Eeden gesproken, die éven vóór mij Roomsch werd en schreef ik zoo dat het van mij gemakkelijk te begrijpen was. Ze schreef dat ze hoopte dat het me ten volle bevredigen zou en wenschte me van harte geluk.

Ik kende haar edel, ruim karakter en vreesde geen verwijdering, maar toch was ik blij met dit nieuwe vriendschapsbewijs. Boven op mijn eigen hokje gekomen las ik hem nog eens op mijn gemak over. Toen waarschuwde de klok me dat het hoog tijd was om naar bed te gaan. De nachtrust was toch al zoo kort.

Eens werd ik onaangenaam verrast toen ik weer zoo laat op mijn kamertje kwam. Op mijn hoofdkussen lag een vel papier vol leelijke verwijten en plagerijen van een van mijn broers. Gelukkig trok ik het me niet erg aan en las meteen een stukje uit de Navolging. Als ik narigheid ondervond nam ik dikwijls mijn toevlucht tot mijn goeden vriend Thomas à Kempis, sloeg zijn boekje op goed geluk op en las: 'Trek het u niet aan als de menschen tegen u zijn, maar leef altijd zoo dat God met u zij in alles wat ge doet. Zijt ge schuldig, denk dat ge u gaarne beteren wilt, maar zijt ge u niets bewust, wil deze kleinigheid dan verdragen voor God'.

En een andere keer: 'Wat zijn woorden anders dan woorden, ze vliegen door de lucht maar ze raken geen steen'.

Niet altijd waren het onaangename verrassingen, die me bezorgd werden.

Een paar keer kwam ik Zaterdagavond thuis, later nog dan anders, omdat de anderen ook op Sabbathavond later te ruste gingen. Op mijn kamertje stond op mijn tafel een verrassing tusschen twee schoteltjes in, een paar vischpasteitjes, door mijn zus gebakken. Ze wist dat ik er zoo van hield! Die goeie, zorgzame zus! Uit dankbaarheid wist ik niet beter te doen dan God te bidden haar deze lieve daad ruimschoots te willen vergelden.

Eens ging ik na het Lof een Roomsche juffrouw op het Begijnhof opzoeken. Ze was vroeger huishoudster bij ons geweest. Ik vertelde haar mijn tegenwoordig leven en benijdde haar in stilte om haar vrij, rustig leventje. Ze had een groote, flinke bedstee en alleen al om de echte Roomsche omgeving van het stille hofje, had ik dolgraag hier gelogeerd. Natuurlijk was dat onmogelijk. Ze was niet weinig verbaasd dat ik Katholiek was geworden en vroeg belangstellend naar al mijn familieleden en hoe ze het wel hadden opgenomen. Omdat het niet met een paar woorden te vertellen was, beloofde ik op een Zondag nog eens gauw terug te komen.

Het was in de zomer en snikheet! Zondagmorgen was ik al om kwart voor zeven het huis uitgegaan en had nu den heelen langen dag voor me. Dat was tot half twaalf 's nachts, een flinke tijd. Toch had ik mijn dagorde gereed, die ik hier zoo goed mogelijk zal laten volgen.

In mijn tasch had ik mijn boterhammen voor ontbijt en twaalf uur al klaar gemaakt. Eerst ging ik naar de St. Willibrorduskerk onder de vroegmis te communie en gebruikte daarna mijn ontbijt in de wachtkamer van het Weesperpoortstation. Daar bleef ik meestal nog wat lezen en ging vandaar naar de H. Mis in de Mozes- en Aäronkerk. Tegen kwart over tien begon de Hoogmis in de Dominicuskerk en ging ik daar meestal heen. Zoo woonde ik meestal drie of vier H. Missen bij.

Op het Damrak was een geschikte melkinrichting waar ik mijn twaalfuurtje gebruikte. Eens toen de juffrouw op het Begijnhof niet thuis was, liep ik wat te slenteren langs de grachten. Ik had erge dorst, zeker omdat het zoo snikheet was. Op een winkel stond: melk vijf cent per glas. Toen ik er binnenging kreeg ik te hooren dat er op Zondag niet verkocht werd. Het maakte me heel blij, want ik dacht ineens aan Jezus, die ook zoo'n dorst had gehad.

Moedig ging ik verder, kwam langs het torentje waar altijd zoo mooi de Vespers gezongen werden. Het was een fijn kerkje, echt devoot en ik woonde er de Vespers bij. Tegen vijf uur kon ik in de 'Adva' terecht. Daarna wandelde ik nog wat in het

Vondelpark, ging toen naar het Lof, vandaar naar de Openbare Leeszaal, waar ik tot tien uur kon blijven en toen langzaam op weg naar huis.

Op kantoor werd me in die dagen gevraagd, of ik naar een kook-cursus wilde die Dinsdagsavonds voor kantoor en bankpersoneel gegeven werd. Het gaf een prettige afleiding. We waren met vijftien meisjes en hadden erge pret. Een van die meisjes, ze was pas achttien jaar, was Katholiek. Het toeval wilde dat ze geen twee minuten van mijn huis af woonde. Ze was in betrekking bij de stationschef van het Weesperpoortstation en 's avonds veel alleen. Toen ik haar mijn verhaal verteld had, vroeg ze aan haar mevrouw of het goed was dat ik haar 's avonds wat gezelschap hield, wat direct werd toegestaan.

Nu werd mijn leven veel dragelijker, want 's Zaterdagavonds nam ze me dikwijls mee naar haar getrouwde zus en hield me daarna gezelschap tot het tijd voor me was om naar huis te gaan. Ook door de week kwam ik er veel en was dan dicht bij huis. Toch voelde ik me dikwijls zoo'n echte zwervster.

's Avonds kwam ik op een van de grachten dikwijls een zwerver tegen. Hij had een bundeltje goed onder zijn arm; hij zag er sjofel uit met zijn flodderige broek en verwaarloosd uiterlijk. Treurig staarde hij voor zich uit. Hij sliep in een van de hoge portieken van de Beurspassage en gebruikte dit bundeltje goed als hoofdkussen. Dat hoorde ik van een van mijn kennissen.

'Arme man', dacht ik dikwijls als ik hem in de verte zag aankomen. 'Ik zwerv ook bij den weg, dikwijls zonder doel en voel dat leven heelemaal met je mee. Alleen heb ik ergens nog een bed staan waar ik kan slapen en ben ik overdag op kantoor dus is mijn leven 1000 maal gemakkelijker'. En dan bad ik onderweg voor mijn onbekende vriend dat God zijn leven toch wat lichter mocht maken.

Eens, bij het doorlezen van de Kerklijst werd mijn aandacht getrokken door een paar regels. Er stond enkel: Missienaakring, Mevr.W.de Haas, Amsterdam. Toen ik weer eens in de Spuistraat kwam, vroeg ik Pater Franssen, of ik daar niet aan zou kunnen deelnemen. Hij vond het best en ging ik er op een goeden avond heen. Hij was bij de conciërge van de HBS voor jongens.

Het wekte oude herinneringen bij me op. Want toen ik twaalf jaar was, had ik voor die school nog toelatingsexamen gedaan. Toen ik het doel van mijn komst vertelde, werd ik heel vriendelijk ontvangen. De leidster vertelde me dat de dames, ongeveer tien in getal, eens per week bij elkaar kwamen om voor de missie te naaien. Het was dan twee keer achter elkaar aan hetzelfde adres. Ik vertelde dat het bij mij thuis niet kon zijn, wat ze vanzelfsprekend vond. Het was altijd op Vrijdagavond, tegen half negen. Omdat ik zoo'n vreemde eend in de bijt was, gaf ik het adres van den Pater op voor eventuele inlichtingen. Mevrouw zou het bij de eerstvolgende samenkomst aan de andere dames voorstellen en kon ik de volgende week even terugkomen om de uitslag te vernemen.

Tot mijn groote vreugde hoorde ik toen dat ik was aangenomen.

De eerste keer zou de directrice me meenemen om me meteen aan de anderen voor te stellen. Het was bij een behangersfamilie in de Westerstraat. Ik voelde me gauw thuis in dat nieuwe milieu, want ze waren allen zoo hartelijk en vriendelijk voor me. Zoo was er dan ineens zon en warmte in mijn eentonig zwerversleven gekomen dat ik anderhalf jaar had volgehouden.

Het was maar een geluk dat ik overdag op kantoor was, waar ik mijn werk en afleiding vond. De dames maakten mooie altaarranden en randen voor de communiebank, alben en kazuifels voor de Missie. Omdat ik graag haakte mocht ik een rand voor de communiebank haken. Een van de meisjes, die over enkele maanden zou intreden bij de Zusters van Carolus Borromeus, maakte dezelfde rand.

Weer kwam de gedachte aan het klooster bij me op, maar ik zette het maar gauw van me af. Dat was toch niets voor mij: nooit meer lachen en pret maken. Zoo onder het naaien door vroegen ze me iets van mijn Bekeering te willen vertellen. Mijn zwerversleven maakte zoo'n indruk op hen dat ik later, toen ik bij de verschillende meisjes thuis was geweest, overal liefdevol werd ontvangen. Was ik nu in de buurt en liep ik met mijn ziel onder de arm, dan kon ik gerust bij mijn nieuwe kennissen aankomen, want ze leefden allemaal met me mee en waren zoo gastvrij. Toch kwam ik in de Westerstraat het allerliefste en het meest. Eens, toen ik binnenkwam waren er een stuk of zes meisjes bij de piano een H. Mis aan het instudeeren. Toen ze me zagen, zei er één: "Kun je ook zingen, zing dan mee". Maar ik schudde mijn hoofd en zei: "Ik luister liever. Als je mijn stem hoort, lopen jullie van schrik allemaal hard weg. Waar zingen jullie die H. Mis?" vroeg ik belangstellend.

"Het is voor aanstaande Zaterdag in de gevangenis".

"Dat is mooi werk", zei ik. "Ook zingen we het lof dikwijls in de Tichelstraat, kom maar eens hooren! We zullen je wel eens meenemen".

En zoo gebeurde het dat ik dikwijls op het zangkoor was, zonder een noot mee te zingen. 's Zaterdagavond ging ik haast altijd met twee meisjes naar het lof van de Redemptoristenkerk op de Keizersgracht. De Litanie van de H. Maagd werd dan zoo mooi gezongen en ook luisterde ik graag naar de preek van Pater Laurens. De Maria-liedjes vond ik heel fijn en ik deed goed mijn best de woorden gauw van buiten te leren. Daarna ging ik met een van de meisjes mee naar huis. Ze woonde in een nauw straatje in de Jordaan. De steile trap had geen leuning, maar een vet koord diende tot steun. Ook waren de treden zoo smal dat ik bij het afgaan altijd bang was mijn nek te zullen breken. Door af te kijken hoe de anderen handig op en af liepen, leerde ik de kunst! Gelukkig hebben ze nooit gemerkt hoe benauwd ik het had.

Het gebeurde eens dat de moeder van dit meisje, een mensch met een gouden hart, me eens op een Zaterdagavond vroeg: "Jos, naar welke kerk ga je morgen?" Zonder over de andere H. Missen te spreken, zei ik: "Naar de Hoogmis in de Spuistraat".

"En daarna", vroeg ze verder. "Dan ga ik eerst mijn boterham opeten in de melkinrichting op het Damrak en dan zullen we wel verder zien".

Niet weinig verwonderd was ik toen ze me bij de uitgang van de kerk opwachtte en zei: "En nu gaat Jos met mij mee naar huis". Ze had voor warm eten gezorgd, die goede ziel. Den heelen dag bleef ik er en 's avonds gingen we samen naar het Lof. Het was een dag om nooit te vergeten!

Den volgende dag kwam ik weer bij de familie in de Westerstraat. Het was er altijd gezellig en druk, want er waren heel veel kinderen, jongens en meisjes, groot en klein.

"Daar komt Joske aan", schreeuwden de kleintjes, als ze me in de verte zagen aankomen. "Joske met haar tasch", voegde een rakker er aan toe.

Ja, mijn actetasch, trouwe metgezel op al mijn zwerftochten! Al mijn schatten had ik er in geborgen. Ook 's Zondags naar de kerk ging hij mee.

Eens had ik mijn portemonnaie verloren. Het was lastig, want dan kon ik dien avond niet eten. Ik vertelde mijn ramp, maar ze troostten me door te zeggen: "Je krijgt hem vast weer terug, vraag het maar aan Toontje!"

"Weet jij hem dan?" vroeg ik verbaasd aan een van de kinderen die Antonia heette. Ze begonnen allen te lachen en ik begreep maar niet waarom.

"Zoo noemen we de H. Antonius", legde hun Moeder uit, "die roepen we altijd aan voor verloren zaken.. En nooit tevergeefs!" Ik beloofde het ook te probeeren. Zeker door mijn groot vertrouwen in zijn voorspraak, vond ik mijn portemonnaie den volgenden dag op kantoor terug, waar ze hem verstopt hadden.

Vóórdat Leny - zoo heette de oudste dochter van deze familie - naar het klooster ging, zou ze in Uden een paar dagen op retraite gaan.

"Wat is dat?... Retraite?" vroeg ik vol belangstelling.

"Als Joske op retraite is geweest, dan wil Joske naar het klooster", gaf ze plagend ten antwoord.

"Dan moet Joske op retraite!" klonk het beslist terug. Ze lachte, maar een antwoord op mijn vraag had ik niet gekregen en natuurlijk rustte ik niet vóór ik het wist....

Ik zou het den Pater vragen zoodra ik er de kans voor zag.

Na een paar weken ging ik naar de Spuistraat om uitleg én of het iets voor me was.

"Een retraite is een alleenzijn met God, waarin je rustig in de eenzaamheid nadenkt over de belangen van je ziel, in het licht van de eeuwigheid".

Het zou me goed doen, vond de Pater en hij raadde me aan te schrijven naar het retraitehuis in Uden. Den volgenden avond schreef ik nog een brief naar Uden bij mijn goede vrienden in de Westerstraat. Het antwoord zou aan hun adres gestuurd worden. Het was wel een beetje een teleurstelling voor me dat er enkel een gedrukte circulaire kwam, waarop al de retraites vermeld stonden, die er dat jaar gehouden zouden worden. Het beste leek me de retraite gedurende drie dagen voor ongehuwde dames van de middenstand en ik verzocht hiervoor ingeschreven te worden. Weer liet ik het in mijn vakantie vallen, waarvan ik de eerste week bij kennissen in Hilversum zou doorbrengen.

In de trein van Boxtel naar Uden zaten we in de coupé met zes meisjes.

Ze kenden elkaar niet. Dat merkte ik uit het gesprek en waren erg blij toen ze hoorden dat ze allen op retraite zouden gaan. Eenzaam zat ik in mijn hoekje.

Mij hadden ze natuurlijk niets gevraagd!

'Dat komt zeker door je Semitisch uiterlijk', dacht ik bij mezelf. In Uden werden we door een paar Zusters afgehaald en onze koffers konden we op een lorrie zetten.

In de verte zagen we het prettige, ruime en vrolijke retraitehuis. Een breeden steenen trap bracht ons naar de hal, waar rechts een ruime leeszaal is.

Een novice droeg mijn koffer naar boven en wees mijn kamertje aan. Het was heerlijk licht met openslaande ramen en heel wit katoenen gordijnen. Het beddengoed was met een klein rood kruisje geteekend, wat ik heel fijntjes vond. Als stadskind genoot ik dubbel ervan. Alles, zelfs de eenvoudigste dingen spraken hier van het mooie, Katholieke Geloof. Bovenal was ik blij met het kleine Kruisje boven mijn bed en het wijwaterbakje. Van plezier maakte ik gauw een kruiske met wijwater! Dat miste ik thuis altijd. Dat kon ik anders alleen maar in de kerk doen. Daarna werden we beneden verwacht door de Moeder Overste, die ons heel hartelijk verwelkomde met thee en koekjes. 's Avonds als we allen binnen waren, zou de retraite geopend worden. Een Pater Jezuïet zou de verschillende oefeningen leiden. We waren met achtenveertig en de leeftijd dezer ongehuwde dames varieerde van achttien tot

ongeveer zestig jaar!

De Kapel was heel devoot, links was de preekstoel, waarvan een rood kleed afhing, waarop met groote duidelijke letters geborduurd was: Red uw ziel.

Daarover hield de Pater de eerste preek, die door zijn ernst een diepe indruk op me maakte. Het avondgebed baden we samen hardop en daarna gingen we in stilte naar onze kamers. Wat kon ik me nog goed die eerste avond herinneren toen ik daar alleen was, alleen met God. Ik knielde neer voor het open raam en genoot van het heerlijke, landelijke vergezicht.

Op retraite in Uden 1925

Wat een prachtige sterrenhemel hoog boven mijn hoofd. O! wat was God goed dat Hij me voor een paar dagen in dit prettige huis gebracht had, waar ik op tijd met de anderen te ruste kon gaan en niet behoefte te zwerven langs den weg! Ook 's morgens werd ik tegelijk met de anderen gewekt. Wat deed die orde en regelmaat me weldadig aan. Ineens dacht ik aan huis! Wat stonden ze ver van me af sinds ik gedoopt was.

We waren zoo vervreemd van elkaar en al die andere kennissen. De Pater, de meisjes van de Missienaakring... en al die vreemde menschen in de Katholieke Kerk, die ik nooit gezien of gesproken had, stonden me nu zoo na. Dat was nu zoo echt mijn nieuwe familie geworden! Wat waren ze zorgzaam voor me! Thuis wisten ze niet eens dat ik hier was. Ze dachten vanzelf dat ik in Hilversum logeerde! Den volgenden morgen baden we in de Kapel het morgengebed, toen werd de H. Mis gelezen, waaronder we communiceerden. Onder de maaltijd werd uit een prettig boek voorgelezen.

Bij het eerste gezamenlijke ontbijt hadden we erg gelachen, omdat mijn rechter- en linker buurtje me tegelijk het botervlootje wilden toereiken en het ook weer tegelijk wegnamen... En ook, 's morgens, toen ik bij het chocolade inschenken zoo gemorst had dat ik er maar gauw mee ophield. De meisjes leken me ook vriendelijk, maar ik had er eigenlijk nog geen een gesproken. Morgen onder de middagrecreatie zou ik misschien wel met een paar kennismaken. Ik zou wel eens afwachten. Zouden ze het gezien hebben aan mijn uiterlijk misschien.

Maar voor het overige... ik zorgde ervoor precies zooals de anderen te doen! Behalve de twee recreaties 's middags en 's avonds bewaarden we het stilzwijgen...

's Avonds na de Kruiswagoefening, die door een Zuster geleid werd, kwamen er een paar meisjes naar me toe en vroegen: "U bent zeker niet altijd Katholiek geweest?" "Waarom?" ontweek ik het antwoord.

"Omdat u zoo anders in de Kapel uw buiging maakt dan wij". En ze deden het lachend na.

'Maar mijn hemel', dacht ik, 'en dat heb ik nog wel zoo precies van de schoolkinderen afgekeken. Toen heb ik het ze verteld en nu het ijs gebroken was, waren ze o zoo hartelijk en goed voor me.

Ze leefden heelemaal met me mee, vroegen mijn adres in Amsterdam en zeiden dat ze me zouden schrijven. Ik gaf mijn kantooradres op en vertelde dat ik eerst nog een week in Nijmegen zou logeeren. Twee meisjes vertelden dat ze ook in Nijmegen woonden en vroegen of het goed was dat ze me eens een middag kwamen halen voor een kopje thee, wat ik natuurlijk heel prettig vond.

Toen ging de bel voor het avondgebed en gingen we allen blij en opgewekt naar de Kapel. Toen ik daarna weer op mijn rustige kamertje kwam dacht ik: 'Wat is het leven hier toch goed en vredig... O! ik zou hier wel altijd willen blijven. Maar neen, ik moest weer terug naar het Strijdkamp... misschien later... later...'

Den volgenden morgen liep ik met een boek in de tuin zonder te lezen; ik bladerde er maar wat in, toen ineens mijn oog viel op een gedichtje dat er voorin door een retraitant was ingeschreven.

'Dat is een aardige gedachte', leek me, 'waard om nagevolgd te worden'.

Meteen haalde ik een stuk papier uit mijn zak, ging in een gelukkige stemming op een bank zitten en schreef:

Ter dankbare herinnering aan mijn eerste retraite in Uden 1925:

Weest vroolijk en blijde, gij kind'ren des lichts.

O, dankt voor deez' heerlijke dagen,
waarin ge zoo innig, zoo rustig en stil aan
God om Zijn zegen moogt vragen.

O, bid voor U-zelve en bid voor elkaar
en denkt aan de ouden van dage,
aan zieken, aan menschen met zonden zoo zwaar.
O! wilt ook voor hen eens iets vragen.

Ge krijgt het zoo zeker, ge krijgt het zoo vast,
want God is zoo goed voor Zijn kind'ren.
En vraagt ge soms iets, wat voor u niet zoo past.
Hij zal vast Zijn gaav' niet vermind'ren.

Tot slot nog een bede: och bid ook voor mij,
die het geloof nog zoo pas heeft gekregen,
maar die – ondanks alles – is vroolijk en blij
als een bloem in de lente-regen.

De preeken liepen over het Huisje van Nazareth, waar de H. Familie ons tot voorbeeld werd gesteld, verder over de hel, het vagevuur en de hemel, over de zonden en de biecht. Ik luisterde aandachtig want ik vond alles zoo belangwekkend dat het vanzelf tot nadenken stemde.

Dikwijls onder de preek zei de Pater: 'Beminde retraitanten' en dan voelde ik me er zoo echt bijhooren!

's Middags sprak ik een paar eenvoudige meisjes uit De Rijk. Ze hadden dus een heele reis achter de rug en vertelden lachend hun avontuur. De Pastoor had aangeraden dat ze eerst naar Amsterdam zouden gaan en daar de lunch konden gebruiken in het tweede huis van de hoek van de Kalverstraat.

Zijn Eerwaarde had de American Lunchroom bedoeld, maar i.p.v. daar binnen te

gaan, waren ze in het Poolse koffiehuis terechtgekomen aan de overkant. Een kelner was naar haar toegekomen met een deftige buiging en toen ze verteld hadden dat ze hier wilden eten, had hij de mantels afgenomen en was met de spijskaart gekomen. Wat hadden ze het benauwd gehad, want alles stond in het Fransch, vertelden ze. "Maar we hielden ons groot: ik wees hier en daar wat aan op goed geluk en we bestelden er bier bij. Bij het afrekenen gaven we een gulden fooi, want we wilden ons niet laten kennen. Het had wel veel gekost, maar het was iets om nooit te vergeten!" "Wat zal de Pastoor lachen als hij het hoort", zei ik. "Hij had rechts bedoeld en jullie zijn links gegaan...!"

Een van die meisjes liep den tweede avond achter me bij het bidden van de Kruisweg. Het kwam me voor dat ze telkens bij het bidden van het weesgegroet zei: Zalige Maria in plaats van H. Maria en ik wilde het mijne ervan hebben.

Toen ik het haar daarna vroeg, antwoordde ze verwonderd: "We zeggen niet Zalige, maar Hálige María..."

"O ja, nee, maar dan is het goed", zei ik, "ik begreep het al niet..."

's Avonds in de tuin hield ik samen met de meisjes recreatie. Er waren er een paar bij, die zoo enthousiast waren over de kloosterlijke omgeving dat ze lachend hun ring in de hoogte hielden en vroegen: "Wat bied je ervoor, want ik maak het uit!"

Maar een paar andere meisjes merkten heel wijs op: "Het Kloosterleven heeft ook zijn moeilijkheden, of dacht je dat de nonnetjes geen kruis te dragen hebben. Ze zijn zoo van alles af en dat valt op den duur ook niet mee".

"Ja, maar ze zien er zoo tevreden en gelukkig uit en dat trekt zoo".

En de ringen gingen weer wijselijk aan den vinger!

De tweeden dag gingen we biechten en daarna voelde ik me heel gelukkig en dankbaar gestemd. Toch was de laatste dag van onze retraite zeker wel de allermooiste.

Eerst gingen we gezamenlijk onder de gezongen Mis te communie. De Zusters zongen onder het communiceeren een prachtig lied. Wat waren we allen blij en gelukkig gestemd. Toen we uit de Kapel kwamen ging de Eerwaarde Moeder ons tegemoet, om ons één voor één proficiat te wenschen en te vragen of we tevreden waren.

Daarna hadden we een feestelijk ontbijt. Er was keurig, met bloemen gedekt en we haalden onze shade in door onze vroolijke gesprekken. Terwijl we gezellig bijeen zaten, kwam de Pater binnen om ons ook geluk te wenschen en kregen we allen een gedachtenisprentje.

Daarna gingen we weer naar de Kapel, waar Pater een mooie preek hield tot sluiting van de retraite en gingen we onder het zingen van een mooi Marialied naar de grot in den tuin.

De woorden van dit Marialied hoorde ik hier voor het eerst en ze maakten een diepe indruk op me. Vooral het refrein deed me zoo goed: 'O help ons strijden te allen tijde, in alle nood tot aan den dood, Maria!' Ja, nu zou het leven van strijd weer beginnen, maar ik was door deze onvergetelijke retraite zoo gesterkt en toegerust dat ik er weer best tegen zou kunnen.

Zoetjesaan gingen de verschillende retraitsanten weer naar haar respectievelijke woonplaatsen, maar eerst werd van ons samen een foto gemaakt bij de grot. We brachten een paar meisjes weg en weer beloofden ze bij het afscheid nemen te zullen schrijven. Tegen den middag zou ik vertrekken en een stuk of tien meisjes brachten me weg naar het station. Toen we op weg waren, zagen we in de verte den Pater voor ons loopen.

“Zijn Eerwaarde gaat ook naar Nijmegen Jos, je moest met hem samen reizen. Dat zou nog eens leuk zijn!” Maar ik verzetste me met geweld. Bij het kaartjes nemen waren we gelijk bij het loket en later op het perron was het zoo druk dat ik Zijn Eerwaarde niet meer zag.

Een van de meisjes, een erge ondeugd, ze droeg mijn koffer, had hem een coupé zien instappen. Ze maakte dezelfde coupé open en zei: “Hier Jos is plaats in overvloed”. En ze zette mijn koffer er vast in. De Pater zat er alleen in een hoekje. Ik deed nu maar net of ik het gewoon vond, maar het leek me alles behalve prettig. De meisjes lachten en beloofden te schrijven en de foto op te sturen. Toen vertrok de trein en we wuifden tot we geen stip meer zagen.

In het verste hoekje aan de overzijde nam ik plaats en daar de Pater aan het brevieren was, nam ik Philathea van Franciscus van Sales uit mijn koffer en begon te lezen.

Na een half uurtje begon de Pater over de mooie natuur te spreken en vertelde ik dat ik erg van mijn eerste retraite genoten had en nu in Nijmegen ging logeeren en daarna weer naar Amsterdam zou gaan.

Ik mocht nog wel eens aankomen in de Canisiuskerk, zei de Pater en later als ik wilde in Amsterdam. De Pater woonde in de Zaaier. Dit is een kerk op de Rozengracht.

In Nijmegen namen we afscheid. De Pater vergat het etui van zijn brevier mee te nemen wat ik hem, rennend met mijn zware koffer, nog heb kunnen geven.

Bij mevrouw Wetering, een Katholieke weduwe, die op de Groesbeekscheweg naast de kerk woonde, werd ik allerhartelijkst ontvangen. Ik vertelde al mijn wedervaren en ze genoot van het verslag van alles wat ik beleefd had.

Op het eind van die week kwamen de twee mede-retraitanten me volgens afspraak halen voor een kopje thee.

We haalden alles nog eens naar hartelust op, toen opeens een van de meisjes opstond en zei: “Dat is waar Jos, we hebben een stukje uit de krant geknipt waar je zeker wel belang in zal stellen”. Ze reikten het me over.

Er stond boven: Gebedenverbond voor de Bekeering van het volk van Israël.

In Eijsden (L) is een gebedenverbond opgericht voor de Bekeering van Israël.

Het Gebedenverbond voor Israël

Gebedenbond opgericht voor de Bekeering van Israël.

Zij, die nadere inlichtingen verlangen, kunnen zich wenden tot den directeur Hogenboom, Rector van het Ursulinenklooster te Eijsden.

Natuurlijk was ik blij verrast en besloot direct na mijn vakantie te zullen schrijven. Dat dit een groote invloed op mijn verdere leven zou hebben, daarvan had ik toen geen flauw vermoeden. Terug op kantoor lagen er al zoowaar een paar brieven met kiekjes van de retraitanten die in Eindhoven woonden.

Ook de anderen hadden zoo goed woord gehouden dat ik soms zeven brieven per dag op kantoor kreeg.

Ze vroegen ook gebed voor familieleden die niet meer geloofden.

‘Hoe is dat mogelijk’, dacht ik. Ik begreep er niets van. Ik was zelf nu zoo gelukkig na veel strijd. Ze werden in mijn vrije uurtje trouw beantwoord. Een paar kennisjes hielden de correspondentie nog eenigen tijd vol, wat me een goede afleiding

bezorgde. Toen ik de kiekjes aan den Pater liet zien, terwijl ik hem alles van de retraite vertelde, vroeg hij: "Ben jij dat?" en wees het meisje aan dat naar het klooster zou gaan en ik dacht: 'Waarom ziet hij juist die voor mij aan?'

Maar toch schreef ik een van de eerste dagen mijn brief aan Rector Hogeboom, heel kort en zakelijk vroeg ik Inlichtingen, daar ik vanzelfsprekend als Joodsche bekeerlinge voor dit verbond veel belangstelling had.

Al den volgenden avond kwam er een vriendelijk briefje terug, waarin de Rector zijn vreugde betuigde dat er van Joodsche zijde ook al belang in werd gesteld.

Zijn Eerwaarde moest tot zijn schande bekennen dat hij door den Bisschop wel was aangesteld tot Directeur van de Broederschap, maar toch zoo weinig van het Jodendom afwist. Daarom verzocht hij op zijn beurt mij vriendelijk hem eenige inlichtingen te verschaffen.

Vanzelfsprekend werd het eerst een gevraag over en weer en kreeg ik soms wel twee of drie brieven in de week. Alles werd bezorgd bij die goede behangersfamilie in de Westerstraat. Een van de meisjes was op kantoor en belde me in het vrije uurtje op als er weer een briefje gekomen was. Er was nu werk voor me aan den winkel, maar het deed me goed mijn gedachten nu heelemaal bij dit werk te bepalen en niet te tobben over persoonlijke moeilijkheden.

Alle Joodsche godsdienstgebruiken en het vieren van de Hoogfeestdagen Paaschen, Wekenfeest, Loofhuttenfeest, werden zoo uitvoerig mogelijk beschreven. Ook het voorschrift van de Vastendagen, Groote Verzoendag, de Vastendag ter herdenking van de Verwoesting van den Tempel, Vastendag van Esther, Vastendag van de Eerstgeborene enz.

Het werd een heel schrift vol. Ook de kerkelijke voorschriften bij een sterfgeval en de ceremonieën bij een huwelijksplechtigheid. Toen alles klaar was, besloot ik met eenige doorslagen te typen om er anderen misschien ook mee van dienst te kunnen zijn.

Eens was ik op een vrije Zaterdagmiddag op kantoor met het geschrift bezig, toen de dochter van mijn patroon onverwachts binnenstapte.

"Zoo", zei ze lachend, "bent U zoo druk aan het dichten voor St. Nicolaas?"

Het was een van de eerste dagen in December.

"Ja, dat kan je begrijpen", zei ik en stond meteen op en legde beschermend mijn twee armen over het foliopapier...

"Nee, wees maar niet bang, ik zal niet kijken!" zei ze en ging gelukkig weer gauw weg. Wat had ik het even benauwd gehad!

Intusschen kwam er alweer een brief uit Eijsden: Een verzoek om iets van mijn bekeeringsverhaal te vertellen, indien het niet onbescheiden was!

Het was maar gelukkig dat ik over veel vrije tijd beschikte, want al schreef ik het zoo beknopt mogelijk op, het werd toch een lange brief. De moeite bleef niet onbeloond. De Rector had het ook aan een Zuster laten lezen, die zijn secretaresse is voor het bekeeringswerk en ook van haar kreeg ik dikwijls mooie brieven, die me aanmoedigden om vol te blijven houden op de eens gekozen levensweg.

Nu volgde er dan een groote verrassing voor me! De Rector schreef: 'Eijsden is wel ver van Amsterdam, maar als U zin hebt de Kerstdagen bij ons door te brengen, bent U van harte welkom'.

Of ik zin had! Het leek me zoo heerlijk, ver weg van huis, samen met een priester de Kerstdagen te mogen vieren, dicht bij het klooster. Het was eigenlijk te mooi om waar te zijn, voor zoo'n zwerfster die ik was.

Ik mocht kiezen waar ik wilde loogereen: in het huis van den Rector dat een paar minuten van het klooster lag, óf in het klooster. Daar ik het niet wist, liet ik de keus maar aan den Rector over.

Sinds onze briefwisseling stuurde ik iedere week het Israëliſch weekblad netjes verpakt in de zeepost over. Ook zond ik een boekje, waarin al de lof- en dankzeggingen in het Nederlandsch en het Hebreuwsch staan. De Joden zeggen voor alles een gebed, voor het gebruik van brood, boomvruchten, aardvruchten, gebak, rijst, water, voor het handen wasschen, voor het aantrekken van een nieuw kleed en vóór en ná de maaltijd. Ook stuurde ik een boekje met de beginselen van de Hebreuwsche taal en onze gebedenboeken van de feestdagen. Daar we elkaar nog nooit gezien hadden, schreef ik dat ik het Israëliſch weekblad dat ik anders over de post stuurde, nu onder mijn arm zou dragen.

Ook zou ik zorgen het geschrift klaar te hebben, dan kon de Rector het in de Kerstdagen op zijn gemak lezen en kon ik het eventueel nader verklaren. Natuurlijk vertelde ik het groote nieuws toen al de dames van de Missie-Naaikring bij elkaar waren.

“Benijden jullie me niet?” vroeg ik, “O! het lijkt me toch zoo heerlijk!”

De dames gunden het me allen van harte, maar ze wilden geen van allen met me ruilen.

“Het is vast een ouwe, zieke man”, zei de een, “misschien wel doof erbij”.

“Prettig!” dat zei de ander, “we hebben het thuis altijd zoo knus bij elkaar!”

“O, het zou me vreeselijk lijken, daar naar toe te gaan”, zei nummer drie.

Daar zat ik nu met al mijn vreugde, die niemand besefte dan ik alleen. God had het me geschonken en Hij wist wat hij deed. In diezelfde brief waarin de uitnoodiging stond, las ik nog een vraag, of de Joden ook aan het Vagevuur geloofden. Daar kon ik niet met zekerheid op antwoorden.

Toen Vader overleden was, baden we elken dag voor zijn zielenrust en een jaar lang gingen mijn drie broers elken morgen tegen zes uur naar de Synagoge om voor Vader te bidden. Dat heet: Het jaar houden voor een overledene. Dus aan het hiernamaals gelooven de Joden stellig.

Zondag was ik weer bij mijn kennisjes, die juist gereed stonden uit te gaan. Toen ze me zagen binnenkomen zeiden ze: “We gaan naar de Klare Waarheid in de Plantage Middenlaan. Als je zin hebt, ga dan mee. Het is een Apologetische Vereeniging en als de voorzitter spreekt, ben je vast enthousiast. Hij heet P.K. (Piet Kasteel) en is zoo knap dat hij tegen de professoren debatteert en het van hen wint, wanneer ze geloofsvragen stellen. Hij is pas even in de twintig en Zaterdagavond staan ze wel op een ladder Geloofswaardigheden te verkondigen. Francisca van Leer, een Joodsche bekeerlinge, spreekt soms ook op de Nieuwmarkt. Soms krijgen ze koolstronken naar hun hoofd gegooid, maar dat beneemt hun de moed niet. Integendeel!”

Na deze korte uitleg van de Klare Waarheid voelde ik er natuurlijk heel veel voor om van de partij te zijn. De voorzitter hield zelf een toespraak. Daarna was er gelegenheid voor debat. Het maakte een gezellige, beschaafde indruk en ik genoot. In de pauze besloot ik naar den voorzitter te gaan en hem de vraag van den Rector over het vagevuur voor te leggen. Hij vroeg me naar mijn naam en toen ik zei dat ik uit het Jodendom tot het Katholieke Geloof was overgegaan, vroeg hij me of ik zoo goed wilde zijn eens een avondje bij hem thuis te willen komen. Hij reikte me zijn kaartje. Hij woonde op een van de grachten in Amsterdam, dicht bij de Leidschenstraat. We spraken af voor Maandagavond tegen acht uur. Het werd steeds avontuurlijker. Ze moesten het thuis toch eens allemaal weten. Ik moest nog

vertellen dat ik met de Kerstdagen in Eijsden logeeren zou.

Op de afgesproken tijd stond ik op de stoep en belde aan. Een juffrouw maakte open en juist toen ik naar mijnheer Kasteel gevraagd had, kwam hij me al tegemoet. We gingen een prettig studeervertrek binnen, langs de muren boeken en nog eens boeken. Aan de wand hier en daar portretten van geestelijken. Toen trof mij ook een groot Kruisbeeld dat hier wel de ereplaats had gekregen. Ook hingen er een paar portretten van dames.

“Dat zijn meisjes, die ik tot ons Roomsch geloof heb mogen brengen”, legde hij me uit, “die eene daar is een Jodinetje. Ik ben haar Peter en ze is in de Mozes- en Aäronkerk op het Waterlooplein gedoopt”.

Toen liet hij me het portret zien van zijn verloofde met haar vriendin dat op zijn bureau stond. Daarna, bij een kopje thee vroeg hij me het een en ander van mijn bekeeringsverhaal. In korte trekken beschreef ik mijn zoeken naar de Waarheid en mijn vreugde dat ik die in de Katholieke Kerk gevonden had. Na anderhalf jaar in het geheim het Katholieke Geloof te hebben beleefd, barstte de bom en vertelde ik iets over mijn zwerversleven.

“Maar mijn hemel, hoe houdt U dat vol en dat al zoo lang en in een winter?”

“Ja, maar ik ga elken dag te Communie”, gaf ik heel blij ten antwoord, “anders hield ik het ook niet vol”.

Nooit zal ik zijn openhartige verklaring vergeten: “Ik ook, ik ga ook iederen morgen te Communie, anders hield ik het ook niet uit”.

Er hing een lange stilte, een stilte van wederzijdsch begrijpen!

“Toch kan ik misschien wel iets voor U doen om Uw leven wat te veraangenamen.

Die Joodsche bekeerlinge, waar ik U van sprak is getrouwd met een schoenmaker, die van huis uit Katholiek is. Ze wonen in plan West. Ze hebben een kindje van drie jaar en het is een goed Katholiek gezin. Wanneer U wilt, zouden we er Vrijdagavond naar toe kunnen gaan, dan kan ik U voorstellen en vragen of U daar, buiten Uw kantooruren, niet een tweede huis kan krijgen. U zou daar dan hetzelfde kunnen geven, wat U anders voor het eten gaf. Dan behoeft U niet meer naar ‘Adva’ te gaan en daarna ook niet meer te zwerven. U kunt hen dan vergoeden wat U anders in ‘Adva’ betaalt”.

Het leek me ál te mooi! Vrijdag kwam ik weer en gingen we naar plan West.

Onderweg vertelde ik van mijn uitnodiging van den Rector de Kerstdagen in Eijsden door te brengen.

“Dat lijkt me echt iets voor U”. En hij deelde zoo echt in mijn vreugde.

We liepen door het nieuwe gedeelte van Amsterdam, waar ik nooit eerder geweest was. Toen we voor het huis stil stonden las ik: Anton Brouwer meester schoenmaker. ‘Het stond echt Oudhollandsch, iets uit den Gildentijd!’ dacht ik. Direct werd er open gedaan en mijn weldoener was hier vriend aan huis. Ik was blij in juffrouw Brouwer het Semitisch type terug te vinden. We werden heel gastvrij ontvangen. Natuurlijk moest ik de kleine meid ook even zien, die heerlijk lag te slapen. Nu werd er over het voorstel gesproken en vonden ze het goed dat ik voortaan direct van kantoor zou komen eten en er verder den avond doorbrengen. Op Zaterdagmiddag en Zondag mocht ik den heelen dag blijven. Of ik blij was. We bleven er nog wat praten en mijnheer Kasteel zei onder andere dat hij zijn schoenen nog zou komen brengen, die gemaakt moesten worden. Natuurlijk werd ik meteen ook een nieuwe klant en hoopte een goede klant te worden, want zwervers slijten veel! Tot half elf bleven we praten over boeken, godsdienst en kunst. Toen werd het tijd om heen te gaan en bedankte

ik mijn nieuwe vriend hartelijk voor zijn goede zorgen aan mij bewezen. Een enkele keer ben ik er nog wel eens geweest, weer voor een vraag van den Rector. Toen las hij me wat voor uit een mooi boek en hadden we fijne gesprekken over ons rijke Roomsche Geloof.

Zoo bracht ik dan nu mijn eerste Zondag bij mijn nieuwe kennisjes door. Het eerst viel me het nieuwe menu op: een bord soep had ik in een jaar niet meer gezien en nu stond het hier voor me opgeschept. Nu elken dag iets anders en niet meer dat eeuwige gehakt, gebakken aardappelen en gedroogde appeltjes. Celine en Anton heetten mijn nieuwe vrienden en Marietje hun dochtertje. Ik moest ze maar bij hun naam noemen dat was niet zoo stijf. Celine was vroeger op de toneelschool geweest en kon heel mooi declameeren. Toen ze hoorde dat ik dat van mijn zus ook een beetje geleerd had, deden we het nu samen. Haar man had schik en zei: "Jullie zijn net Zusters!" Toen vertelde ik van mijn uitnoodiging voor Eijsden en liet Anton het geschrift lezen dat ik mee zou nemen. Hier en daar werd nog wat verbeterd en nog wat toegevoegd op aanwijzing van beiden en hoopten we maar dat het geheel zou voldoen. Toen ik thuis vertelde dat ik te logeeren was gevraagd, vroeg Moeder of het een groot gezin was en veel kinderen en daar ik toch naar de Zusters zou gaan zei ik: "Ja Moeder, heel veel".

Gelukkig vroeg Moeder niet veel meer en mijn goede zus verwende me weer met een doosje in den vorm van een kerstklok, gevuld met chocolade.

Op kantoor vertelde ik het ook, want wegens de lange reis, vroeg ik een halve dag eerder vrij. Vanaf het Weesperpoortstation zou ik tegen half twee vertrekken.

Celine zou aan de trein komen.

Toen we om bij half één op kantoor aan het koffiedrinken waren, ging de telefoon. Het was Annie uit de behangerszaak. Er was in de Westerstraat nog een brief voor me uit Eijsden! Natuurlijk schrok ik niet weinig. Misschien schreef de Rector me wel af dat er iets tusschen gekomen was...

In ieder geval nam ik gauw afscheid van mijn collega's en stapte op de tram naar het andere eind van de stad. Daarna moest ik nog een eind loopen en ik geloof dat ik nooit zoo gedraafd heb als toen.

Ik vloog de winkel binnen! Het was al één uur! De brief zou ik onderweg wel lezen, want ik had geen minuut te verliezen. Ze stelden me gerust, zeiden dat ik het nog wel zou halen en wenschten me heerlijke Kerstdagen toe.

In de brief stond enkel dat de Rector me verwachtte tegen de afgesproken tijd en of ik het geschrift niet vergeten zou. Verder stond er in dat ik in zijn huis zou logeeren, waar hij met zijn huishoudster woonde. Wat liet de tram lang op zich wachten! Nu ging ik op het voorbalcon staan, naast den wagenbestuurder en vroeg hem of het mogelijk was dat ik de trein van half twee nog zou halen.

"We zullen ons best doen", zei hij lachend. Kwamen we aan een halte, waar veel menschen stonden te wachten, dan reed hij door en wenkte dat er direct een tram zou volgen. Op die manier kwam ik op het nippertje op tijd. De trein stond al te puffen dat zag ik uit de verte. Zoo, toen ik met een vaart het perron opstormde, kwam Celine me tegemoet en terwijl ik bij het loket een kaartje kocht, vertelde ik haar met een paar woorden de heele geschiedenis. Die arme Celine had al een half uur staan wachten. Ze stopte me een zak mandarijnen in de hand en vertelde me dat ze er al niets van begreep. Telkens dacht ze, daar komt ze aan, maar het was de lantaarnpaal in de verte, die dezelfde kleur had als mijn mantel.

Gauw werd een coupé opgezocht en kwam ik heel toevallig terecht in dezelfde coupé waarin een meisje zat dat ook op retraite in Uden was geweest. Tot Den Bosch

zouden we samen reizen. De trein vertrok en we wuifden elkaar toe tot we geen stip meer konden onderscheiden. Nu kon ik uitrusten van half twee tot een uur of acht! Het was een heele reis, vooral het laatste eind van Maastricht tot Eijsden zou boemelen worden. Wat ik dien heelen middag gedaan heb in den trein weet ik niet meer. Ik denk dat ik te vol was van mijn avontuur dat komen ging. Kan mee- of tegenvallen, dacht ik geen ogenblik! Het zou heerlijk zijn in ieder geval. Dat stond vast.

Onvergetelijke Kerstdagen in Limburg

Zonder vertraging kwam onze trein te Maastricht aan! Het was druk op het station, zooals altijd voor de Kerstdagen. De menschen liepen met flinke stappen heen en weer op het perron om warm te blijven, want het vroom dat het kraakte.

De boemeltrein kwam voor en ik zocht vlug een damescoupé op. Er zaten al vier jonge dames in en ik kroop in een hoekje. Het waren Belgische meisjes, ik hoorde het aan het spreken. Tot mijn schrik hoorde ik dat ze ook naar Eijsden zouden gaan om daar als oud-pensionairen het Kerstfeest te vieren... Ze spraken over den Rector en ik spitste mijn oren... Toen over Mère Bernadette die me ook al een paar keer geschreven had.

Het spreekt vanzelf dat ik liever niet had dat ze getuigen zouden zijn van mijn eerste ontmoeting met den Rector. Toen ze in Eijsden uitstapten, talmde ik nog wat in de coupé, deed net of ik nog wat zocht en toen ze een eind ver weg waren, stapte ik uit. Het was een klein douane-station. Juist toen ik mijn krant uit mijn tasch haalde en die onder mijn arm stak, kwam er met een vlugge pas een priester het perron op met een driehoekige bonnet. Voorzichtig keek ik eerst nog even uit, toen ik zag dat hij naar me toekwam. Hij stelde zich voor en toen ik mijn naam gezegd had, gaf hij me een hand en zei: "Ga maar gauw mee".

Bij de controle werd ik niet gefouilleerd en stond er buiten zoowaar een rijtuig te wachten. De koetsier, die een pet op had, wenschte ons goeden avond en nu ging het in het donker naar de Breusterstraat, waar de Rector woonde. Ik vertelde dat ik bijna de trein gemist had door den brief, die ik het laatste moment nog moest halen. "Maar je bent er nu toch, gelukkig", zei de Rector. Verder spraken we haast niet. Na tien minuten stond het rijtuig stil.

De straatdeur ging meteen open en bij het binnengaan stelde de Rector zijn huishoudster voor met de woorden: "Dit is mijn gediensstige Betje, zij zal voor Uw tijdelijk welzijn zorgen, zoo zal ik het voor het geestelijke doen!"

Toen ik mijn hoed had afgedaan, kwam ik in de gezellige huiskamer. Er stond een groote boekenkast en een bureau. Ook was er een groote vulkachel, die een heerlijke warmte verspreidde. De kachel werd nog eens goed opgepoord en de kat lag er voor te spinnen. Het was Vastendag, Vigilie van kerstmis.

De tafel was voor ons tweeën gedekt. Eerst samen bidden! Wat vond ik het heerlijk met een priester te soupeeren. Alleen aan de Limburgsche kaas heb ik me niet gewaagd. Na zoo'n lange reis smaakte het me best. Betje kwam lachend binnen en vroeg of ik nog een kopje koffie bliefde.

"Betje, waarom lach je zoo?" vroeg de Rector.

"Dat weet U wel", grapte ze terug.

Toen legde de Rector het uit: "We wisten niet hoe oud je was en hoe je er uit zou zien. Betje had vijftig jaar geraden en gezegd dat je vast een kromme neus had en misschien wel een bochel! Ik had gezegd dat je wel jonger zou zijn en een bril zou

dragen!"

Nu vertelde ik op mijn beurt waarmee de meisjes van de Missie-Naaikring me geplaagd hadden: "U bent vast al zeventig jaar en stokdoof, zodat ik steeds door een hoorn moet schreeuwen".

We lachten om al die veronderstellingen en Betje ging heen, haar hoofd schuddend om die dwaze dingen. De Rector vertelde dat ze al zestig jaar was en nog bij zijn moeder, die dood is, gediend had. Hij noemde haar altijd 'Haaredele' en roemde haar om haar trouwe verzorging toen hij met hooge koorts ziek had gelegen. Ik verbaasde me er intusschen over hoe vlug de Rector klaar was met zijn souper en onwillekeurig moest ik aan Vader denken, die ook altijd zoo vlug at.

Gelukkig hoefde ik me heelemaal niet te haasten, want de Rector was intusschen al aan het lezen gegaan in het geschrift. Toen ik klaar was met souperen, nam Betje me mee naar de groote logeerkamer, waar twee bedden stonden, spiegelkast en een waschtafel. Het was er steenkoud waar ik heel blij mee was, want met verwarmde slaapkamers waren we niet grootgebracht. Toen ik me een beetje had opgefrischt, ging ik weer naar beneden en vertelde de Rector dat hij om twaalf uur drie H. Missen zou lezen. Na de eerste H. Mis zou de H. Communie worden uitgereikt.

Betje zou me op tijd wekken en we zouden met zijn drieën naar de Klooster-Kapel gaan, die aan de tuin van het rectoraat grenst. Omdat ik moe was van de lange reis, ging ik dan ook vroeg te ruste. Ik genoot van al het nieuwe, gezellige en de liefdevolle zorgen, waarmee ik hier omringd was. Voor ik insliep, dacht ik na over Gods goedheid die me deze dagen schonk en dankte Hem uit mijn heele hart. Tegen half twaalf werd er op de deur van mijn slaapkamer geklopt. Vlug kleedde ik me aan, haalde mijn bed af, deed het raam wijd open en ging naar beneden. De Rector en Betje stonden al op me te wachten. We liepen alle drie achter elkaar door de tuin, die zacht verlicht was door de maan.

Nooit zal ik die tocht vergeten! Het was de H. Kerstnacht en we zwegen alle drie in echte kerststemming. De Rector belde aan en de kloosterdeur werd geopend door een Zuster Portierster, die me meenam naar de Kapel, terwijl de Rector naar de sacristie ging. Betje had haar vaste plaats op de achterste rij. Wat was dit een devote Kapel en wat was ze in feestgewaad. Vooral het altaar met die prachtige geborduurde kleeden op credens en communiebank! Op de eerste rij links zaten heel oude Zusters, die op haar plaats te communie konden gaan, zodat daar ook een communiekleed hing. Rechts zag ik de pensionnaires zitten. Links op de tweede rij op het hoekje werd mijn plaats gewezen.

Op het kaartje dat er lag stond: Maddie de Mons. Le Recteur.

Natuurlijk moest er inwendig om lachen, het klonk ook zoo gewichtig. De H. Mis begon en daar ik geen missaal had, bad ik uit het gebedenboekje dat ik van den Pater gekregen had.

Er werd door het zangkoor van de Zusters prachtig gezongen en ook het orgel wekte zoo'n devote stemming op. Maar het mooiste, het allermooiste moment was toch wel, toen die heele Zusterschaar te communie ging. Ze gingen gesluierd en schreden langzaam voort, zoo devoot en eerbiedig dat zal ik nooit vergeten. Toen volgden de pensionnaires en Betje en ik sloot me bij haar aan. Wat was het hier goed bidden, het ging vanzelf en het vorderde hoegenaamd geen inspanning.

Je moest hier wel bidden, of je wilde of niet. Ook onder de laatste H. Missen werd enkel door Zusters gezongen, maar zooals het haast altijd in die eerste jaren gebeurde, zoodra ik te communie geweest was, wist ik van mijn omgeving niet veel meer af. Jezus verwende zijn schaapje in die dagen zoo écht!

Na de derde H. Mis kwam de Rector uit de sacristie en verliet de Kapel. Toen stond ik op en zag dat Betje op me wachtte.

In de gang wenschte Mère Alphonsine ons drietjes Zelig Kerstfeest en maakte ik nu voor het eerst kennis met deze religieuze, die me reeds door haar bemoedigende brieven zulke onschatbare diensten had bewezen op mijn woelige levenszee!

We gingen weer terug naar het Rectoraat en toen we in de huiskamer kwamen, vertelde ik dat ik zoo echt genoten had in deze kerstnacht in de Klooster-Kapel.

"En nu gaan we maar weer een beetje rusten", zei de Rector. Ik ging de trap op naar de logeerkamer en onwillekeurig moest ik lachen om mijn voorbarigheid om het bed af te halen. Eerst deed ik het raam dicht, maakte toen het bed op en het duurde niet lang of ik sliep in.

Toen ik Kerstmorgen door Haaredele gewekt werd, kleepte ik me vlug aan in de blijde stemming dat het nu toch heusch Kerstmis was en ik het hier openlijk mocht vieren. De rector wachtte al aan het ontbijt. De kat lag ineengerold bij de heerlijk warme kachel. Betje liep weer zorgzaam heen en weer en de Rector vroeg of ik goed geslapen had. Hij had weer in het geschrift gelezen en vond het heel interessant. De Joodsche godsdienstgebruiken waren ook zoo nieuw voor hem en ik had het opgeschreven, zooals wij het thuis beleefden. Na het ontbijt vroeg hij me iets uit een Duitsch boek te willen voorlezen. Waar het over ging weet ik niet meer. Daarna werden we in het pensionaat verwacht.

Het heele pensionaat heb ik bezichtigd en Mère Joseph, die ook uit Amsterdam kwam, leidde ons rond en liet de dortoirs en de kasten van de pensionnaires zien. Ook de klassen waar ze les kregen. Heel in de verte zagen we de Belgische grens en de Rector vertelde hoe de Zusters bij den oorlog van 1914 gepakt en gezakt stonden om het klooster te verlaten. Het was een bange tijd, maar niets vergeleken bij den wereldramp die ons land vijfentwintig jaar later zou treffen.

In die dagen schreef Mère Alphonsine wel honderden brieven aan de soldaten. Toen bracht Mère Alphonsine me lachend in een klas en de Rector zei: "Dit is nu ons Jodenbureau en Mère Alphonsine is de secretaris. Hier kreeg ik verschillende gebedsformulieren te zien en het boek waarin de leden van de broederschap werden ingeschreven".

Ik hoorde met vreugde spreken over een paar ijverige zelateurs en zelatrices en vroeg ik of er geen kans bestond hiervoor in aanmerking te mogen komen.

De Rector en Mère Alphonsine vonden het direct goed en er zouden boekjes en formulieren toegezonden worden aan het adres van de familie Bovendeert. In mijn vrije middaguurtje en 's Zaterdagmiddags zou ik er best voor kunnen werken.

Met het doen inschrijven als lid was mijn taak al afgelopen, dus behoefde ik er niet elke maand heen. Ook waren de bijdragen geheel vrijwillig. Toen ik Mère Alphonsine vroeg hoe ze dan de kosten kon dekken, antwoordde ze heel luchtig: "O! kleine Treesje betaalt al mijn schulden!"

's Middags werden Mère Alphonsine en Mère Joseph bij den Rector uitgenoodigd en las Zeereerwaarde iets voor uit het geschrift. Ze luisterden aandachtig en toonden veel belangstelling.

Mère Joseph, die altijd in Amsterdam gewoond had toen ze nog in de wereld was, vond dat het toch maar weinig voorkwam dat een Jood tot het Katholieke Geloof overging.

"Je hebt gelijk", zei de Rector, "ze bekeeren niet gemakkelijk, maar als ze het doen, doen ze het goed".

“Ik vind het altijd zoo vreemd”, zei ik, “dat er altijd gesproken wordt van de Bekeering der Joden. Het lijkt me niet heelemaal juist, want in bekeeren zit toch iets van terugkeeren en dat moeten de Joden toch niet. Ze moeten in rechten lijn voortgaan. Bij de Protestanten is dat heel iets anders, die kwamen voort uit het Katholicisme. Ze hebben zich afgescheiden met Luther en Calvijn, dus dié moeten weer terugkeeren”. “Dat heb je juist opgemerkt”, zei de Rector, “ik heb daar nooit zoo aan gedacht; maar Christus kwam uit het Jodendom en als ze Hem als Messias aannemen dan handelen ze consequent. De kwestie komt dus enkel neer op het aanvaarden van Christus als de Messias. Gelooven ze werkelijk dat Hij nog komen moet?”

“Ja zeker ze bidden er na elke Hooge Feestdag voor. Ze hopen dat het Huis van David weer hersteld mag worden, want ik herinner me nog goed dat ik vroeger elke dag bad... en breng het Huis van David Uw Gezalfde weldra en in onze dagen naar dezelfde plaats terug. Ook wanneer Paasch-voordracht gehouden wordt, blijft de deur openstaan en wordt er voor één persoon meer gedekt aan tafel. Dit alles met het ook op een eventuele komst van de Messias”.

Het was een gezellige middag en ik moest ook eens kennismaken met de Limburgsche vlaai die Betje triomfantelijk binnenbracht.

Toen de Zusters weer naar het klooster teruggekeerd waren, werd er een brief voor me binnengebracht. Het handschrift kwam me niet bekend voor, maar toen ik hem openmaakte zag ik dat hij van den heer Kasteel kwam, die me in deze heerlijke omgeving een Zalig Kerstfeest toewenschte.

‘Wat attent’, dacht ik om daaraan te denken!

“De brieven halen we hier af aan het postkantoor!” legde de Rector uit, want ik begreep al niet hoe er op de eerste Kerstdag brieven konden worden bezorgd. Nu werd het tijd voor het diner. Het was zoo echt feestelijk en gezellig. Betje liep maar te glunderen. Telkens als ze komen moest, bonsde de Rector op de muur, dan wist. Haaredele dat het tijd was voor het volgend gerecht. Wat ging dat knus en eenvoudig, veel prettiger dan de electriche bel die we thuis gebruikten.

's Avonds bij het theedrinken vroeg de Rector nog naar mijn familie, huiselijke omstandigheden en naar het kantoor en als een kind vertelde ik alles aan mijn geestelijken Vader. Toen, na een lange stilte kwam het eruit, wat ik allang had willen wegdringen, maar wat telkens weer boven kwam: “Ik wil naar het klooster toe! Ik wil religieuze worden!”

Ernstig keek ik den Rector aan en wachtte op zijn antwoord.

“Dan moet je nog drie jaar wachten!”, klonk het. Drie jaar... dat leek me een ontzettend lange tijd.

“Je bent pas anderhalf jaar Katholiek en dat is te kort om naar het klooster te gaan. Als je na vijf jaar gaat is dat veel verstandiger, omdat alles dan meer bezonken is. Het zou je anders kunnen tegenvallen en dat zou jammer zijn voor je heele leven. Als je werkelijk roeping hebt, word je over drie jaar toch een nonnetje en dat is beter dan wanneer je over korten tijd zou intreden. En dan kun je meteen voor alles zorgen, wat je voor je intrede noodig hebt. Je zou ook in dien tusschentijd kunnen studeren in je vrije oogenblikken”.

Ik sputterde niet tegen, want ik voelde wel dat het een verstandige wijze raad was, waar ik dankbaar voor moest zijn. Wel ging ik dan zeker nog een paar zware jaren tegemoet, maar storm maakt sterk!

Had Piet Kasteel zich niet eens lachend over mij uitgelaten bij de familie Bovendeert dat ik er goed uitzag ondanks mijn zwerven en korte nachtrust: Ze groeit tegen de

verdrukking in!

's Avonds las de Rector weer in het geschrift en gaf ik nog een paar korte uitleggingen van sommige artikelen van het Israëlich Weekblad dat ik elke week zond. Tegen half elf ging ik ter ruste en dacht na over al het goede dat God me op dien onvergetelijken Kerstdag geschonken had. Den volgenden morgen werd ik met den Rector op het pensioonaat verwacht en werd ik op een kop chocolade getraceerd. Ook kreeg ik een boekje met ansichtkaarten van het pensioonaat en Mère Alphonsine schonk me een missaal, daar ze toch had bemerkt dat ik er geen bezat. Ook kreeg ik een mooi postzegeldoosje van den Rector en een beschilderd bloemglas van de Eerwaarde Moeder, een mooi gedachtenisprentje van den Rector met zijn portret erop en ook een van Mère Joseph. Die bewaarde ik in mijn kerkboek. Wat was ik blij met al die geschenken, maar meer nog met de liefde, waarmee dit alles gegeven werd.

Onwillekeurig dacht ik: 'Als ik Zuster word, treed ik stellig in bij de Zusters Ursulinen'. Het zou anders loopen, maar dat vertel ik later wel.

's Middags zou ik vertrekken, dan was ik tegen half negen in Amsterdam en kon dan bij Celine en Anton alles nog vertellen. Heel hartelijk dankte ik mijn vaderlijke vriend, beloofde hem te zullen schrijven. Elken dag zou hij in de H. Mis aan me denken en ook aan de Zusters vragen voor me te willen bidden.

Ook van Betje nam ik afscheid en bedankte haar voor al haar goede zorgen. Het was doodstil in de Breusterstraat, zoo stil totdat er een jongen op de fiets voorbijkwam die telkens wat riep. Ik kon het eerst niet verstaan, maar toen hij dichtbij kwam hoorde ik duidelijk 'Konijnenvellen!' Met de zomervacantie mocht ik terugkomen zei de Rector, wat ik heerlijk vond. Dan mocht ik een week logeeren. Mère Joseph zou me wegbrengen. Aan het station was het niet druk en behoefte ik enkel in Maastricht over te stappen. Gedurende de lange reis dacht ik aan het genotene en aan Celine en Anton, die ik alles in geuren en kleuren zou vertellen. Heel hartelijk werd ik in hun huisje verwelkomd en genoten ze van mijn uitvoerig verhaal. Tegen elf uur ging ik pas weg, weer naar mijn huis.

Wel ging mijn vroeger leven weer beginnen, maar ik had nu weer zooveel genoten dat ik er weer tegen kon. Den volgenden Zondagmiddag kwam de heer Kasteel op bezoek om te hooren hoe ik het gemaakt had. Hij keek naar het kerststalletje wat in de hoek van de kamer stond. Verleden jaar had Celine het van haar Peter gekregen.

Kloosterplannen

Nu kwam ik ook met mijn groot geheim voor den dag om later naar het klooster te gaan.

"Dan wordt je vast Benedictines", zei mijnheer Kasteel. Maar Celine en Anton dachten dat ik dan stellig bij de Ursulinen zou intreden. O.L. Heer zou het later anders beschikken...

Zoo bracht ik dan een prettige gezellige tijd door bij mijn nieuwe vrienden. Ook speelde ik veel met de kleine Marietje, die toen drie jaar was. 's Avonds, wanneer Anton en Celine een enkele keer op visite gingen, paste ik op de kleine meid. Ook bleef ik er wel eens overnachten als het weer te slecht was om er doorheen te gaan. In die dagen zou ik lid worden van de Maria-Congregatie. Natuurlijk had ik de dames alles van Eijsden verteld en ze vonden het heerlijk dat ik zoo genoten had. Maar ze

zouden toch niet met me hebben willen ruilen, want bij zoo'n geleerden Rector, het leek haar verre van prettig.

Een paar meisjes zouden lid worden van de Maria-Congregatie. We werden eerst als aspirant-lid aangenomen en zaten dan achteraan. Er werd prachtig gezongen door het zangkoor, vooral het lied: Kom H. Geest, vond ik zoo mooi dat het me iedere week weer opnieuw ontroerde.

In December zouden we onze opdracht doen en kinderen van Maria worden. Er ging een triduüm aan vooraf en ik zorgde steeds op tijd aanwezig te zijn, hoewel de laatste morgen van de sluiting al heel vroeg begon met een gemeenschappelijke H. Communie. Een van de dames bad het Rozenhoedje voor en daarna werd een lied gezongen, gevolgd door een mooie preek van den directeur. Op den avond van de opdracht kwamen we een voor een op het altaar, offerden een kaars aan Maria en terwijl wij geknield lagen, deed de directeur ons het blauw lint om waaraan de medaille hing ten teken van ons lidmaatschap van de Maria-Congregatie. Wat voelde ik me een gelukkig Maria-kind. Buiten gekomen was alles wit, de eerste sneeuw was gevallen. Dat heb ik altijd als een lieve attentie van Moeder Maria voor haar kinderen beschouw. Daarna werd ik bij Anton en Celine verwacht. Ze hadden er graag bij tegenwoordig geweest, maar moesten voor de kleine meid thuisblijven. Celine had voor een prettige avond gezorgd en ik kreeg een mooi scapulier-medaille met kettinkje ter herinnering aan deze blijde dag.

Toen ik de volgende dag naar kantoor ging, zag ik in de verte de moeder van mijn vriendin aankomen. Aan iedere hand had ze een klein kind vast. Het waren de kinderen van Coby, waar ik vroeger iedere maandagavond kwam om haar wat gezelschap te houden. Haar man was dan altijd naar de kegelclub.

Toen het bekend werd bij mijn kennissen dat ik Katholiek was geworden, schreef ik haar een brief om het haar op die manier mede te deelen. Het leek me zoo moeilijk het haar te vertellen. Ze schreef me terug dat ze het wel niet prettig vond en het vooral voor mijn moeder heel erg vond. Wat haar en haar man betrof, waren ze beiden te ruim van opvatting om hierdoor tegenover mij van verhouding te veranderen. Toen mijn eigenlijke vriendin dan ook uit Indië met verlof terugkwam, werden we beiden op een feestavondje uitgenoodigd.

Toch ging het in theorie beter dan in de praktijk.

Haar man vroeg bijvoorbeeld naar de Telegraaf en wilde er iets uit voorlezen. Hij bedacht zich en zei ineens: "Daar mag jij niet naar luisteren, is het niet?"

Ik zweeg... maar vond het vervelend. Toen ik 's avonds mijn vriendin naar huis bracht, leek onze vriendschap ook hetzelfde gebleven, maar dat was schijn, want in werkelijkheid stonden we nu mijlener tegenover elkaar. Ze wist bijvoorbeeld niet, of ze naar de Dageraad of naar de socialisten zou gaan aanstaande Zondag. Wat moest ik zeggen? Ik besprak het geval met den Pater die me aanraade het maar zoetjesaan uit te maken.

Maar om op dat geval met die kinderen terug te komen. Zoo toen de kleintjes me zagen sprongen ze van de pret en riepen: "Oma! Kijk daar is tante Juut!"

Ik lachte ze al tegen, maar ze kregen een ruk aan hun armpje en werden vlug meegetrokken door oma, die niets meer van die Tante Juut wilde weten. Wat deed dat pijn! Vanaf hun geboorte had ik ze tot nu toe zien opgroeien en nu was de vriendschap ineens verbroken. Zoo kwam Jezus het zwaard brengen en bracht ik Hem dit offer in ruil voor al het moois waar Hij me mee overlaadde. In diezelfde week

zou ik op kantoor nog iets vreemds beleven.

Het was op een vrijdagmiddag, toen me een brief werd gegeven door een voor mij onbekende heer geschreven. Er stond ongeveer als volgt: 'Geachte mejuffrouw, U zoudt me een groot plezier doen, wanneer U mij morgenmiddag zoudt willen bezoeken. U bij voorbaat dankend in afwachting. Was getekend Frans van Rooien'. Ik dacht na over die naam, het kwam me niet onbekend voor. Het was een vriend, meende ik, van mijn gewezen toeziende voogd. Bij verder nadenken wist ik dat hij dikwijls een artikel in het handelszakenblad schreef onder de titel van: Misdadige kinderen. Die stukjes over die boefjes waren altijd pittig geschreven.

Nu nam ik het telefoonboek en vond daar zijn naam in en er achter: consult voor paedagogie. Hoe vreemd ik die brief eerst vond, nu begreep ik alles en een gevoel voor humor kwam boven.

Eerst ging ik naar den Pater, vertelde hem wat ik wist. Hij zei dat ik heelemaal niet verplicht was er heen te gaan, tenminste niet alleen...

's Avonds ging ik naar de Missie-Naaikring. Het was nu in de Lutmastraat dicht bij huis. Natuurlijk vertelde ik was er die middag allemaal gebeurd was. Het eenparig oordeel luidde: er vooral niet heengaan hoor!

"Nee", zei ik, "dat doe ik ook in geen geval. Ik ben al in de Spuistraat geweest bij den Pater, die raadde het ook af. Maar ik zou toch wel beleefdheidshalve willen afzeggen".

"Wacht, ik zal het even aan Vader vragen", zei Truus. "Heb je het briefje bij je?"

Ik gaf het haar mee en ze kwam terug met de boodschap dat ik er niet heen moest gaan.

"Mijn man kan morgen per telefoon wel even afzeggen", zei de directrice. "Hij is toch conciërge en heeft wel meer boodschappen afgestoken. Dat doet hij zoo gemakkelijk!" Heel graag nam ik het aanbod aan en ik zou daarna nog even hooren wat er geantwoord was. Het was enkel een bedankje voor het brengen van de boodschap. Daarmee was deze zaak al weer van de baan.

'Wat volgt', dacht ik in een optimistische stemming. Mijn gewezen toeziende voogd was nog altijd aan het toezien hoewel ik al dertig jaar was, want op een goeden dag ging hij een bezoek afleggen in de Pastorie van de H. Willibrorduskerk. Hij vertelde de Kapelaan van mijn overgang tot het Katholieke Geloof en hoe een groote breuk dat gebracht had tusschen mijn familie en mij. Hij vond het toch zoo jammer, want hij had zooveel sympathie voor onze familie. Nu vroeg hij of de Kapelaan niet zoo goed wilde zijn bij ons thuis een bezoek af te leggen.

Op een Vrijdagmiddag, toen ik nog op kantoor was, kwam Zijne Eerwaarde onverwachts op bezoek, moeder en mijn broer waren alleen thuis. Moeder liep juist door de gang en ging de huiskamer in. Mijn broer maakte van die gelegenheid gebruik om Zijne Eerwaarde in een zijkamer te ontvangen. Daar ik niet thuis was, viel er niet veel te bespreken en het bezoek duurde maar heel kort. Later vertelde mijn zus me alles en ik was natuurlijk weinig verbaasd.

"Vindt U het niet vreemd bij Joden te komen?" had mijn broer gevraagd.

"O nee, we komen overal", had Zijne Eerwaarde geantwoord. Toen ik naar mijn tweede tehuis bij Anton en Celine ging, bleef ik 's Maandagsavonds de Congregatie en Vrijdagsavond trouw de Missie-Naaikring bezoeken. De dames zagen me nu maar eens per week en ze waren blij dat ik 'nu niet meer zoo behoefte te zwerven. Bijna altijd was ik blij en opgelucht. Toch was ik een enkele keer wel eens in een zwaarmoedige bui. Zoo herinner ik me nog goed dat ik na een gezellige bijeenkomst

bij onze directrice alleen op die donkere Mauritskade liep op weg naar huis. Ineens overzag ik mijn zwerversleven van het eene eind van de stad naar het andere en dacht ik aan al die anderen die naar de familiekring terugkeerden en ik... Als een vreemde sloop ik iederen avond mijn eigen huis binnen, ging zachtjes de trap op omdat de treden anders zoo kraakten, bang dat ik toch nog iemand zou ontmoeten... en dan ruzie zou volgen. Ik liep langs het water, dacht eraan het maar ineens uit te maken, er liep toch niemand.

Toen stak ik mijn hand in mijn mantelzak, voelde mijn Rozenkrans, klemde die uit alle macht vast en riep: "O Maria help me toch, help!" En Maria hielp zooals altijd! Het ging over en de rust keerde weer terug in mijn binnenste, maar niet voor langen tijd, want het zou weer gaan stormen.

Korten tijd hierna kreeg ik onverwachts op kantoor een brief bezorgd. Hij kwam van Anton en ik dacht: 'Wat zou hij te schrijven hebben'. Toen ik de inhoud gelezen had, begreep ik dat ik er niet meer kon komen. Ik schreef den Rector een brief, waar ik deze brief bij insloot en vroeg om raad. Zijne Eerwaarde schreef ook dat het jammer was, maar dat ik er niet meer kon komen. Ik moest maar bedanken voor de gastvrijheid die ik genoten had.

Het werd half zeven en het kantoor ging uit.

Waar zou ik vanavond gaan eten? Adva? Nee dat kon ik nu niet. Ik zou het gemis van een thuis te veel voelen en als ik me bij die menschen niet goed kan houden aan tafel... dat nooit! Ik zou bij een bakker een paar croquetjes koopen, dan hield ik het best uit. En daar het toch Maandagavond was, besloot ik naar de Maria-Congregatie in de Spuistraat te gaan. Het was pas acht uur toen ik er aankwam en de kerkdeur was nog dicht. Juist kwam de koster openen en nu was ik alleen in die groote kerk en bad tot Maria, zooals ik nog nooit gebeden had. Ik vertelde haar alles tot in de kleinste bijzonderheden, zooals een kind zijn verdriet aan zijn Moeder vertelt. Intusschen kwamen de congreganisten binnen en namen haar plaats in. Ik lette op niemand en niets, luisterde slechts naar de preek, bad voor mezelf in stilte. Tot slot werd een mooi Marialied gezongen en juist toen ik wilde opstaan van mijn plaats om de kerk te verlaten, werd ik op mijn schouder geklopt en vroeg een dame naast me: "Ken je me niet meer?"

Ik schudde mijn hoofd en zei: "Nee". Ze wenkte me mee naar buiten te gaan en herhaalde daar haar vraag: "Ken je niet meer uit Uden? Daar ben je toch op retraite geweest?"

"Ja", zei ik opgeruimd, want de herinnering aan Uden maakte me altijd blij.

"Daar was ik ook. Ik heet Annie".

"Ja, maar jullie waren met zijn achtenveertig en hebben dat Jodinetje zeker goed onthouden, maar ik zou jullie heusch niet zoo gauw meer terugkennen. Toch geloof ik dat je samen met een blond meisje heb gezien".

Het was zoo en nu kon ik haar thuisbrengen. Ze vroeg me heel belangstellend hoe ik het maakte en het spreekt wel vanzelf dat ik mijn heele toestand van het oogenblik blootlegde. Dat ik zoo blij was geweest met mijn tehuis, maar dat ze mij niet meer wilden hebben. Toen vertelde ik van den brief, die ik ontvangen had en nu maar weer aan het zwerven ging.

"Nu ga je in het vervolg van kantoor meteen naar ons toe hoor! Ik zal het Moeder meteen vragen als ik thuis ben. Ga je mee een kopje koffie thuis drinken, dan zul je het wel meteen hooren dat het goed is. We hebben vroeger een Protestantsche bekeerlinge in huis gehad. Ze is nu bij de Zusters Ursulinen in Bergen ingetreden. Het goede kind werd door haar Moeder toch zoo tegengewerkt en kwam bij ons altijd

haar toevlucht zoeken”.

Het was of een engel uit de hemel was neergedaald, zoo blij was ik ineens. Toch durfde ik tegen half elf niet meer bij vreemden binnen te komen.

“We gaan altijd tegen half twaalf naar bed”, zei ze lachend, “en zooals je zelf vertelt, ben je zelf nooit eerder thuis dus...”

Ze woonden op een tweede etage boven een bakkerij en altijd zal ik met dankbaarheid en liefde terugdenken aan dit gezin, waar ik als kind werd opgenomen. Nog zie ik haar Moeder voor me, een eenvoudige ziel, degelijk godsdienstig, steeds maar aan het zorgen voor haar drie meisjes, waarvan de middelste verloofd was. Toen ik bovenkwam, stelde ze me voor als mede-lid van de Maria-Congregatie en dat we elkaar nog uit Uden kenden. Toen ik een kopje koffie gedronken had, nam ze haar Moeder apart. Die knikte, een en al meeleven in haar blik.

“Het is best hoor, morgen tegen zes uur zijn de anderen ook thuis”.

Ik nam afscheid, bedankte voor alles en ging naar huis vol van de gedachte aan Gods goedheid, die me nog diezelfde dag uit den nood had geholpen.

Den volgenden avond had ik mijn nieuwe vrienden veel te vertellen en wederkeurig vertelden ze mij van alles. Twee meisjes waren winkeljuffrouw bij V&D in de Kalverstraat en één was op kantoor bij de Boek-Centrale. Deze was postulant geweest bij de Zusters Franciscanessen, Missionarissen van Maria, in hetzelfde huis dus waar ik geboren was.

Daar ze geen roeping had voor het religieuze leven, werd ze naar huis teruggezonden. Eerst was ze thuis gebleven en had haar Moeder was geholpen in de huishouding, maar besloot daarna weer in betrekking te gaan. Na hier en daar voor korten tijd geprobeerd te hebben, kwam ze bij de Boek-Centrale, waar ze erg op haar plaats was. De middelste zus. Verkoopster bij V&D was verloofd en de oudste, Annie, die ik in Uden had ontmoet, was als chef-verkoopster al jaren bij V&D in betrekking. Het was een gezellige huiselijke kring, waarin ik zoo liefderijk was opgenomen.

Maandagavond gingen Annie en ik naar de Maria-Congregatie en gebeurde het dat ik, bij die gelegenheid aan den biechtstoel van den Pater, die me gedoopt had, een bordje zag hangen waarop ‘afwezig’ stond. Bij het uitgaan vroeg ik aan een dame of de Pater soms met vacantie was.

“Nee, hij is naar Utrecht verplaatst en nu komt Pater Oorsprong voor hem in de plaats”. Het was een groote teleurstelling voor me zoo’n goede leidsman te moeten missen. Daar ik hem nog het een en ander te vragen had, schreef ik hem wanneer ik eens op bezoek mocht komen. De eerste de beste Zondag was ik al welkom.

Ik ging naar de Mariaplaats in Utrecht. Wat was alles vreeemd in deze omgeving. Ik voelde me stijf, opgeprikt in den spreekkamer. Ik vertelde van mijn nieuwe kosthuis en dat ik ook een nieuwe biechtvader moest zoeken. We hebben maar een uurtje samen gepraat en zeker door het nieuwe, vlotte het niet erg.

Ik sprak met Annie over een nieuwe biechtvader en raadde ze me sterk aan Kapelaan Kasteel te nemen. Hij was streng maar heel goed, vooral zorgzaam voor bekeerlingen. Op een Zaterdagavond ging ik er biechten. Daar hij me niet kende, vroeg hij wie ik was.

“Je moet Maandagavond eens bij me komen”, zei hij, “want ik moet eens weten, wat voor vleesch ik in de kuip heb”.

Dat laatste zei hij zeker naar aanleiding van mijn plan naar het klooster te gaan.

In de spreekkamer van de Pastorie vertelde ik in het kort mijn levensgeschiedenis en

hoe blij ik was, nu bij de familie Jacobs een nieuw tehuis gevonden te hebben. Ook sprak ik over mijn relatie met den Limburgsche Rector en dat ik als zelatrice op mijn vrije uurtje werkte voor het 'Gebedenverbond van Israël'.

Zijn Zeereerwaarde verzocht me, daar eens wat boekjes, plaatjes en gebedjes van mee te brengen, dan konden zijn zelatrices die meteen meenemen, wanneer ze de gezinnen bezochten. Ik zei dat deze maandelijks geen bijdrage vorderde, al was een kleine, geldelijke vergoeding voor de drukkosten welkom. Toen ik hierover naar Eijsden schreef, kreeg ik een groot pak drukwerk toegezonden en de zelatrices gingen aan het werk.

Ik liep de verschillende Katholieke scholen af, sprak over het werk.

Overal werd ik welwillend ontvangen, wanneer ik zei dat ikzelf een Joodsche bekeerlinge was en dus vanzelf voor dit werk voelde, werd ik dadelijk binnengelaten. Na een week zou ik de lijst met de namen der kinderen komen halen en meestal werd ik nog verblijd met H. Missen, die voor de Bekeering van Israël gelezen zouden worden én met een bijdrage in geld. Ook ging ik naar enkele Pastorieën om over het werk te spreken.

Toen ik weer eens bij mijn biechtvader op bezoek was, vertelde ik hem dat ik door Mère Alphonsine weer was uitgenodigd om een paar dagen en Eijsden te komen. Hij haalde toen zeventig gulden uit zijn vestzakje en zei: "Dan mag je dat meteen meenemen. Maandagavond heb ik voor de H. Familie, de mannencongregatie waar ik Directeur van ben, over het werk gesproken en nu is de heele collecte voor dit werk!"

Wat was ik blij! Nu kon ik het bedrag voegen bij het geld wat ik nog ontvangen had en Mère Alphonsine eens kon verrassen. Ik herinner me nog goed, het was in de groote vacantie dat ik het in de spreekkamer aan Mère Alphonsine afdroeg, waar de Rector bij was. Ze vertelde dat ze juist tot Treesje gebeden had om uitkomst, omdat ze niet wist hoe den drukker te betalen.

In de vacantieweek heb ik ook de uitzending gehoord van de Hoogmis op Zondag van de Dominicuskerk in Amsterdam. Alle Zusters waren in de recreatiezaal van de kinderen bijeen.

Toen heb ik de Novicemeesters gesproken en ook met de andere Zusters maakte ik kennis. Eén Zuster, ze leek op Moeder wat haar uiterlijk betreft, wilde me vast H. oefeningen leeren in den vorm van schietgebeden. Ze rekende me voor hoeveel dagen aflaat ik in een jaar kon verdienen, wanneer ik eenige keren per dag hetzelfde schietgebed herhaalde. Het leek me een onmogelijke oefening, die zeker goed bedoeld was, maar niet voor mij paste. Gelukkig lachte de Rector er om en vertelde hij dat ieder maar op eigen wijze tot God moest spreken, omdat God de taal van het eigen hart het best verstond.

Ik logeerde er tegelijk met een Belgische juffrouw, Thérèse Bakker, die binnenkort voor M.O. Fransch examen zou doen en dan hoopte daar in te treden. Toen Mère Générale in die week op bezoek kwam, hebben we het haar beiden, ieder apart natuurlijk, gevraagd.

De Algemene Overste nam me direct aan: zoodra ik van huis weg kon, mocht ik intreden. Veel bijzonderheden werden er niet gevraagd tijdens dit korte onderhoud. Thérèse mocht ook komen als ze door haar examen was. Het was toch zoo'n ondeugd. Ze vroeg me eens een jongensachtige uitdrukking te willen zeggen en daar ze alleen Fransch kon spreken, deed ik mijn best te leren zeggen: Loop naar de pomp! Ze maakte van de pomp wél telkens 'pompe', maar het was toch goed te

verstaan. Nu zei ze dat ook tegen de Overste, toen deze haar een kleine terechtwijzing maakte en ook tegen eenige familieleden van Zusters, waarmee we aan tafel hadden gezeten. Ze wilde ook zeggen: 'Goedendag heeren', maar het werd "hoedendag heeren" en toen bij de deur ondeugend lachend: "Loop naar de pompel!" Weg was ze!

Mijn biechtvader sprak nooit veel, maar dééd des te meer en dat zou ik altijd in hem waarderen. Ook de Parochieschool was aangesloten. De Kapelaan zei dat ik maar eens naar de eerwaarde Moeder moest gaan. Hij lachte veelbeteekenend en ik begreep wel waarom!

Op een Zaterdagmiddag werd ik heel vriendelijk ontvangen. Een Zuster kwam thee brengen en toen Eerwaarde Moeder kwam, vertelde ze dat ze de meisjes Jacobs heel goed kende én meteen nog een paar bestellingen had voor V&D en of ik zoo goed wilde zijn, die over te brengen. Toen haalde ze een busje met klein geld voor den dag en begon het te tellen. Dit is van de kleintjes, een offertje voor het 'Gebedenverbond voor Israël'.

We zullen het gebedje samen in de klas bidden voor de Joodsche kindertjes, want ik heb gezegd dat O.L.Heer vroeger ook een Joodsch Kindje was, dus dat ze het extra goed moesten doen.

"O! wat fijn", riep ik uit, "en wat zal Mère Alphonsine blij zijn!"

"Het is maar voor één keer en die centjes worden anders maar versnoept!" zei de goede Moeder.

Niet alleen zorgde de Kapelaan hiervoor, maar ik vertelde hem dat ik in Eijsden ook al met de Generale Overste had gesproken en dat het eigenlijk was afgesproken dat ik bij de Zusters Ursulinen zou intreden, zoodra ik van thuis weg kon. In dien tusschentijd vond de Rector het het beste dat ik voor M.O. Engelsch ging studeeren. Nu was ik veel van mijn Engelsche taal vergeten dat wilde ik eerst wat ophalen. Elke Zaterdagmiddag kwam ik om te biechten en hij zei toen eens dat ik naar de Overtoom moest gaan bij een familie Goedhart, waarvan een van de meisjes voor M.O. Engelsch studeerde. Ik ging erheen en hoorde daar dat Kapelaan met Marietje, de jongste dochter al gesproken had en dat ze me heel graag Engelsche les wilde geven.

Toen ik naar de condities vroeg, antwoordde ze dat ze het juist heel graag gratis deed, omdat haar Vader wilde hebben dat ze zich oefende in het lesgeven en zelf toch ook nog aan het leeren was. Zoo had ze het ook met den Kapelaan afgesproken. Uit Eijsden kreeg ik leerboeken toegezonden. Zij nam ook nog Engelsche Conversatieles bij een Engelsche oorlogsweduwe en ik besloot dat ook te doen. Het was een bekeerlinge. In het Engelsch probeerde ik haar iets van mijn bekeeringsverhaal te vertellen, waarna ze mij haar overgang mededeelde. Ze woonde op kamers en ging twee keer per jaar eenigen tijd naar Engeland. Ze kende geen woord Nederlandsch en wilde het ook niet leeren. Ze had alleen nog een getrouwde dochter in Engeland wonen, die ze dan ging bezoeken. Ze had veel leerlingen en ook veel kennissen. Haar doopdag was elk jaar weer een feestdag. Ik vroeg haar eens, wanneer dat was en toen ze die gezegd had, schreef ik die direct op. Het toeval wilde dat ik juist dien dag les had en wilde ik haar met een groot bouquet rode rozen verrassen. Ze was heel blij met de bloemen en vertelde dat het juist haar doopdag was. Daarom heb ik ze meegebracht en nu was de vreugde

dubbel. Ze had me op haar beurt willen verrassen, want er stonden cake en wijn op tafel.

Het werd een echt gezellige avond en het gesprek liep alleen over al de genade, die de Katholieke Kerk aan haar kinderen schonk, vooral de groote genade, om – ondanks alles – toch altijd blij te kunnen zijn en dat is geen geringe genade!

Toen het weer zomer werd, spraken we vanzelf over de vakantie. Annie en ik zouden tegelijk veertien dagen vrij nemen.

“Jos”, vroeg ze eens onverwachts, “hoe zou je het vinden als we weer eens drie dagen op retraite gingen in Uden?”

“Oh! Ik voel er veel voor! Het was toen zoo heerlijk en dan... eigenlijk hebben we onze vriendschap daaraan te danken. Laten we meteen maar schrijven, dan kunnen we meteen een retraite uitkiezen”, antwoordde ik.

Zoo gezegd, zoo gedaan. Een paar dagen daarna ontvingen we de lijst, waarop de retraites stonden aangegeven. We bespraken er vast een en tegen den bepaalden tijd vertrokken we naar Uden. Samen hadden we de voorbereidselen gemaakt en samen zouden we nu reizen. Het was ineens zoo heel anders als de eerste keer.

Toch, bij onze aankomst in Uden was alles hetzelfde wat de ontvangst betreft.

We werden door een Zuster afgehaald en hetzelfde mannetje zette onze koffers op de lorrie. Ineens, even buiten het station zag ik een dame, die ook op retraite zou gaan. Ze was een opvallend Semitisch type, tenminste naar mijn meening en ik kon het niet voor me houden.

“Kijk eens Annie”, zei ik zacht tegen Annie, “mijn kop eraf als dat geen Jodinnetje is!”

“Hoe kom je erbij, heelemaal niet”, gaf Annie ten antwoord!

“Kijk dan eens die neus”, begon ik weer. Ik gaf het niet zoo gauw op!

“En ik vind dat ze een echte Roomsche neus heeft”.

Nu zweeg ik maar stil, misschien wel het meest, omdat ik er over nadacht, hoe een Roomsche neus er uitzag, want ik had er nooit eerder van gehoord!

De retraite begon 's avonds en werd gegeven door een Pater Capucijn. Ik vond de meditaties en conferenties nu veel gemoedelijker dan de eerste keer.

Onder de middagrecreatie van den eersten dag, liep ik alleen met An in de mooie tuin. In tegenovergestelde richting kwamen een stuk of zes dames aan, waarvan één de bewuste was met de Joodsche neus. Ze stapte op me af, zoo toen ze ons zag en vroeg indringend lachend: “Zeg, zijn jullie zusjes, je hebt haast dezelfde jurk aan?”

“Zusjes?” vroeg ik en keek An eens olijk aan. “Dat zou niet goed kunnen, is het wel An?”

“Waarom zou dat niet goed kunnen?” vroeg de ander weer.

“Ja, waarom niet?” zei ik lachend

“Nu, zeg het maar”, drong ze verder aan.

“Nee, zegt U het eerst maar!” noodigde ik uit.

“Omdat U niet altijd Roomsch geweest bent”, klonk het triomfantelijk.

“Ja, maar U ook niet!” klonk het op slag terug. Ze knikte! Ik had dus goed geraden en vertelde, hoe ik al op het perron aan Annie gezegd had, die het maar niet wilde gelooven. Er was nu een blijdschap en gejuich om ons heen en waren ineens in het midden van de belangstelling gekomen.

“Twee Joodsche bekeerlingen”, riepen ze maar en er klonk vreugde in haar stemmen.

Toen het weer stil werd, vroeg ik waar ze vandaan kwam en hoorde ik dat ze ook in Amsterdam woonde en wel in de straat die achter de onze ligt

"Hoe is het thuis?" vroeg ik, toen ik even met haar alleen was.

"Eerst verschrikkelijke scènes gehad. Ze hebben zeven treurdagen voor me gehouden, alsof ik dood was. Nu is het zoover dat Moeder 's Zondagmorgens vraagt: "Els, ga je naar de Hoogmis of de Stille Mis?"

"Maar dat is al heel wat!" zei ik opgewekt.

"Ik ben in Haarlem in betrekking als winkeljuffrouw. Het zijn Katholieken en ik heb er meteen een tweede thuis. Het is wel jammer dat ze het thuis niet goedvinden dat ik er intern kom vertelde ze verder en toen belangstellend: "Hoe is het bij U thuis?" Ik vertelde van Annie Jacobs, waar ik ook een tweede thuis gevonden had, waardoor de toestand veel dragelijker was geworden dan in het begin.

Daar de bel ging voor de volgende oefening, staakten we ons gesprek met de belofte, vurig voor elkaar en voor de Bekeering van geheel Israël te zullen bidden. Na deze retraite hebben we elkaar nooit meer teruggezien.

Het werd December en de gezellige St. Nicolaastijd brak aan. Wat waren vroeger thuis altijd in de weer met plagerijen en grappen. Het vorig St. Nicolaasfeest had ik bij Anton en Celine gevierd en thuis in het donker nog laat wat presentjes van Moeder en mijn zus op mijn kamertje gevonden. Dit jaar zou ik het bij de familie Jacobs vieren. 's Morgens vroeg, voor ik wegging, legde ik voor Moeder, zus en broers een presentje klaar. 's Avonds werd ik verrast met een groot pak. Ze stonden er allen omheen en toen ik eindelijk klaar was met uitpakken, kwam er een pop voor den dag, als Ursuline aangekleed. Het moest Mère Alphonsine verbeelden. Ze zongen er tezamen een mooi lied bij op haar toepasselijk. Het was mijn zwakke punt!

Over Mère Alphonsine sprak ik veel! Het was een gezellige pakjesavond en het werd laat toen ik thuiskwam. Weer lagen er een paar pakjes voor me klaar, maar het leek alles zoo naar en koud! Ik maakte ze open maar met tranen in mijn oogen. Bij vrienden had ik het familiefeest gevierd en in mijn eigen huis was ik nu een vreemde geworden. Wat was vroeger dit feest heerlijk thuis...

's Morgens heel vroeg ging ik Moeder en mijn zus bedanken en toen naar de H. Mis. Op een morgen, half December, voelde ik me ziek. Het was alsof ik koorts had. Omdat ik niet thuis ziek wilde zijn, besloot ik meteen op te staan en na de H. Mis bij de familie Jacobs aan te bellen. Toen ik er aankwam was Moe naar de kerk en wachtte ik voor de deur. Ze was verbaasd toen ze me zag staan en vertelde ik haar dat ik me ziek voelde.

"Wil je den dokter hebben?" vroeg ze bezorgd.

"Ja, wel graag", zei ik. Ik ging op den divan liggen en werd de dokter gewaarschuwd, ik had hooge temperatuur en het was bronchitis.

Op kantoor kregen ze bericht en ook thuis. Daar heb ik een maand lang ziek gelegen en werd er zorgvuldig verpleegd.

Even voor Kerstmis was Moe Jacobs jarig en zouden we haar samen een groot H. Hartbeeld geven. De meisjes zouden het samen koopen en werd het 's avonds geheimzinnig binnengesmokkeld, juist toen ze een boodschap deed in de buurt. Op den morgen van haar verjaardag was ze overgelukkig met dat mooie cadeau en zei ze dat ze zou zorgen dat er dag en nacht een lichtje voor brandde.

"Dan zorg ik voor bloemen, als het goed is".

Ik lag nog ziek in de huiskamer op den divan en in de hoek juist tegenover me, stond het H. Hartbeeld. Wat een rust gaf het, stil naar dat mooie beeld met die zachte uitdrukking in het gezicht te liggen kijken. 's Avonds was het wel wat te druk voor me

in de kamer, maar er was geen bed over. Voor ik slapen ging, knikte ik O.L. Heer wel te rusten en was het altijd zoo'n veilige gedachte dat Jezus bleef waken, terwijl wij slapen. Eens op een avond gebeurde er iets moois. Het licht was uitgedaan, de familie ging ter ruste. Eerst kon ik de slaap niet vatten en bleef ik maar kijken naar het H. Hartbeeld in de hoek. Ineens begon het lichtje te knetteren en het duurde niet lang, of het ging uit.

'Hé dat is jammer', dacht ik en ik zei tot Jezus: "Wat jammer dat ik U nu niet kan zien voor ik slapen ga. O! ik zou U zoo heel graag nog even willen zien". Net had ik het gezegd, of ik hoorde in de verte een auto aankomen, die met veel getoeter de hoek van de straat omging en stil hield aan de overkant van het huis. De schijnwerper wiep haar volle stralen op het beeld dat nu prijkte in volle glans. "O Jezus, wat bent U goed!"

Ik kreeg tranen in mijn oogen voor die lieve attentie van Hem, die ons zelfs in onze kleinste verlangens tegemoet komt!

Met Kerstmis was ik nog niet beter, maar het gemis werd me dubbel vergoed dat het huis zoo prettig was en kon ik in een Katholieke familie Kerstmis vieren!

Toen ze van de Nachtmis thuiskwamen was de tafel al keurig versierd. De kerststal stond tegenover de divan en kon ik de beelden en het kribje goed zien.

Het waren dagen om nooit te vergeten. Ze zongen 's nachts mooie kerstliedjes, maar bovenal genoot ik van de onderlinge liefde, waarin ook ik - de vreemde - was opgenomen. Mijn zus en haar verloofde en ook een nichtje hebben me daar nog opgezocht en ik was wel benieuwd welke indruk deze omgeving op hen gemaakt heeft. Toen ik na een paar weken weer beter was, besloot ik weer naar huis te gaan en daar 's nachts te slapen. In de winter viel dat heen en weer getrek niet meer.

Eens ging ik weer om over elf weg. We hadden heerlijk bij den warmen haard gezeten. Toen ik buiten kwam, was er een flinke sneeuwstorm. De sneeuw sloeg me in het gezicht en het was ijsig, doordringend koud.

'Je zou er geen hond doorheen sturen', dacht ik en onwillekeurig keek ik nog even naar de verlichte ramen boven van mijn goede vrienden.

Een teken van Gods liefde

Toen overviel me een groote droefheid en ik zou me er aan overgegeven hebben, wanneer ik niet plotseling onverwachts de gestalte van Jezus voor me zag. Mijn droefheid van zoo even was verdwenen en een groote blijdschap was er voor in de plaats gekomen. Dit gebeurde geen tien passen van het huis van de familie en nog zou ik precies de plaats kunnen aanwijzen waar het gebeurde. Het was als een gezicht dat meteen weer verdween. Weer was er een stralend licht om me heen alsof ik in den hemel liep. Wel zag ik als in een droom een paar menschen langs me voorbij gaan. Toen ik de hoek om was op de helft van de volgende straat was het licht verdwenen, maar de gelukkige stemming bleef. Zoo weet de goede God ons op het juiste ogenblik te helpen en te troosten.

Omdat de winter zoo streng was, vroeg ik Moeder verlof om bij de familie Jacobs te logeeren. Ze hadden het al zoo dikwijls aangeboden en nu de pensioengast die ze eerst hadden toch vertrokken was, wilden ze het zoo veel liever schikken dan een vreemde in huis te hebben. Gelukkig had Moeder er niets op tegen, wanneer ik dan maar één maal per week haar 's middags kwam opzoeken. Dan waren mijn broers

niet thuis. Nu had ik eindelijk dan een écht tehuis gevonden, waar ik niet alleen gastvrijheid genoot, maar ook 's nachts kon slapen. Ik was de koning te rijk! Ging de familie op bezoek, dan namen ze me mee, alsof het vanzelf sprak en overal werd ik als een kind des huizes ontvangen. De vreugde duurde wel een half jaar, toen mijn zus - eerder dan we gedacht hadden - ons haar huwelijksplannen vertelde. Moeder was er wel verdrietig onder, want ze was den heelen dag thuis, zorgde voor haar en bewees haar duizend liefdediensten. Om Moeder te troosten, ging ze heel dicht in de buurt wonen en beloofde ze Moeder elke dag te komen opzoeken.

Joodsche bruiloft

De dag der bruiloft naderde. Het zou heel stilletjes thuis gevierd worden, want Moeder lag nog steeds te bed. Ik zag er tegenop als tegen een berg, want nu zou ik mijn broers en ook de Rabbijnen, zien die de plechtigheid der huwelijksinzegening zouden verrichten. Dit gebeurde thuis. Omdat ik er zoo tegenop zag, besloot ik een novene te houden tot de kleine H. Theresia. Van harte hoopte ik dat ik door een kleine ongesteldheid verhinderd zou zijn te komen. Gelukkig zorgde de aanstaande schoonzus voor de voorbereidselen voor den grooten dag.

Toen den morgen aanbrak van den huwelijksdag, voelde ik ze zoo gezond als een visch, dus zat er niets anders op dan dat ik gaan moest. Toen ik thuiskwam stonden de auto's al klaar en reed ik samen met een neef en nicht naar het stadhuis.

's Middags zou de kerkelijke plechtigheid geschieden. In onze huiskamer stond een prachtig rood baldakijn. Op een verhooging stonden twee zetels voor het bruidspaar. Mijn zus was gesluiert zooals het voor een Joodsche bruid was voorgeschreven. Het huwelijk wordt onder een bidkleed ingezegend en op het plechtigste oogenblik, waarop ze elkaar trouw beloven, wordt er een glaasje stukgegooid.

De zinnebeeldige beteekenis hiervan is dat, evenmin als dit glaasje weer heel wordt, evenmin dit huwelijk verbroken zal worden! Daarna werden nog enkele gebeden gezegd. Het toeval wilde dat ik dicht in de buurt van den Rabbijn stond. Telkens wierp hij me woedende blikken toe en ik dacht: 'Ik hoop maar niet dat hij me straks een slag in het gezicht geeft!'

Volgens de Joodsche wet zou hem dit niet als kwaad worden toegerekend.

Integendeel! Toen hij weer woedend keek, kwam mijn neef, die het gezien had, wat dicht bij me staan om me - zooals hij later vertelde - als het nodig was te beschermen.

Er werd gebeld en ik zei: "Ik zal even gaan zien wie er is". Het spreekt haast vanzelf dat ik dit deed, om een eind aan die pijnlijke situatie te maken. Daarna ging ik Moeder gezelschap houden en bleef bij haar totdat de Rabbijnen vertrokken waren. Na de middagreceptie ging mijn zus met haar man zich voor de reis klaarmaken. Een paar familieleden bleven nog bij Moeder, die er bedroefd om was nu alleen met mijn drie broers en de huishoudster achter te blijven. Daarom werd er sterk bij mij op aangedrongen dat ik nu weer thuis bij Moeder zou overnachten. Natuurlijk stemde ik direct toe, maar moest de familie Jacobs eerst waarschuwen.

Mijn familie ging mee om kennis te maken. Toen ik ze naar de trein gebracht had - ze woonden in Hilversum - ging ik alleen naar Moeder terug. Onderweg dacht ik na over deze dag, waar ik zoo tegenop had gezien en die nu al weer voorbij was.

Wel vond de familie Jacobs het voor mij niet prettig weer heen en weer te trekken, maar er was niets aan te veranderen. 's Morgens stond ik weer vroeg op. Moeder

was een en al bezorgdheid en wilde niet hebben dat ik nuchter de deur uitging. Daarom bracht ze me al vroeg een kop thee en een paar beschuiten. Gelukkig liep Moeder nog al dikwijls heen en weer en had ik de gelegenheid de thee uit het raam te gooien en de beschuiten in mijn tasch weg te moffelen. De tuin van onze benedenburen noemde ik nu 'Theehuis' en iedere morgen begon datzelfde pretje, want ik wilde te Communie gaan, anders zou ik het niet uithouden. Als ik gecommuniceerd had, voelde ik me sterk voor heel den dag en den langen avond erbij.

Op een Zondagmorgen had de Pastoor van de Dominicuskerk in de Spuistraat voor het eerst, na zijn ziekte, weer het Heilig Misoffer opgedragen en gepreekt. Uit dankbaarheid voor zijn herstel werden er bij het uitgaan der kerk medailles uitgedeeld, waarvan Zeereerwaarde ons uitleg had gegeven. Het was de miraculeuze medaille. Er stond de afbeelding van de H. Maagd op, waar omheen de woorden te lezen waren van het mooie schietgebed: 'O Maria, zonder zonden ontvangen, bid voor ons die toevlucht tot U nemen!'

Ik vond dit schietgebed zoo mooi dat ik elken avond vanaf de tramhalte tot aan huis het voortdurend herhaalde. Alleen veranderde ik de woorden een beetje, om er Maria aan te helpen herinneren dat ik nu ook tot haar kinderschaar behoorde...

Daarom zei ik: "O, Maria, zonder zonden ontvangen, bid ook voor mij, die ook mijn toevlucht tot U neem".

Maanden waren zoo voorbij gegaan en hoewel ik het pijnlijke van die thuiskomst telkens weer opnieuw voelde, zei ik tot de H. Maagd: "U weet wel dat ik die tocht niet prettig vind en bijna zou ik U willen vragen, hoe dikwijls moet ik nog zoo naar mijn huis gaan, die toch geen thuis meer voor me is. Moeder, wanneer is het de laatste keer? Maar neen, al moest ik nog duizend maal die tocht doen, ja, mijn heele leven, uit liefde voor Jezus en U doe ik het dan graag!"

Geen minuut later volgde al de beloning, want nu zag ik Maria in de straat dicht bij huis. Ze was gehuld in paarsblauwen mantel, die ook haar hoofd bedekte. Ze gaf me een arm, deed een stap met me mee, waarna ze onmiddellijk weer verdween.

Ook weet ik nog precies de plaats aan te wijzen waar dit gebeurde...

O! die blijdschap die volgde. Het was of de hemel op aarde was neergedaald. Wat weet die Moeder hierboven toch juist op tijd haar strijdende kinderen op aarde te helpen en te troosten. Hoe dankbaar voelde ik me ook jegens haar gestemd.

In het najaar van 1927 kwam ik zonder betrekking. Dertien jaar was ik op hetzelfde kantoor geweest. Mijn patroon, een ver familielid, had natuurlijk ook van mijn overgang tot de Katholieke Kerk gehoord. Zoodra hij dit wist, kwam ik ook Zaterdagmorgen werken, terwijl ik vroeger, ter wille van Moeder, altijd vrij had gekregen. Al drie, vier keer had hij me gezegd dat ik een andere betrekking moest zoeken en nu kwam het er ineens door. Ik had al op veel advertenties geschreven en er ook al een paar geplaatst, maar nog niets geschiktst gevonden. Na een maand kreeg ik een plaatsje op een klein kantoor bij een vrijmetselaar, maar na een maand kreeg ik alweer mijn ontslag, omdat ik in het Duitsch niet kon stenografeeren. Op het behang tekende ik eenige kruisjes, omdat ik van de dienstbode hoorde dat mijnheer van huis uit Katholiek was. Wat nu te beginnen? Het liefst zou ik maar niet meer naar een kantoor gaan, maar zonder betrekking kon ik mijn kostgeld toch niet betalen. Daarom plaatste ik een advertentie om als kinderjuffrouw in een Katholiek gezin te komen. Dat leek me prettig, intern bij Katholieken. Eindelijk kreeg ik iets

geschikts. Het was in een groot hotel in Baarn bij drie kindertjes, twee meisjes van drie en vijf en een jongetje van zeven jaar. Door mijn biechtvader, die een aanbevelingsbrief schreef, werd ik twee Januari 1928 meteen aangenomen. Toen ik het Moeder vertelde, leek het haar ook heel prettig en zou ik nu eens in de veertien dagen op mijn vrije dag, 's middags bij haar komen.

In die betrekking heb ik het zes maanden uitgehouden, of beter gezegd, heeft de familie het zoo lang met mij uitgehouden. Als kantoorklerk, die thuis nooit iets deed in het huishouden, was ik in veel dingen onhandig en hoe ik ook mijn best deed, kon ik toch niet voldoen aan de eischen die er gesteld werden. Op een goeden dag hakte ik de knoop door en zei tegen den volgenden maand mijn betrekking op. Mijn biechtvader had toch al eenigen tijd geleden naar Voorschoten geschreven om over mijn kloosterplannen te spreken. Omdat ik gesteund was door een Pater Dominicaan vond hij het beter bij de Dominicanessen aan te kloppen.

Op een vrije dag had ik me in het voorjaar al gepresenteerd, maar door de huiselijke omstandigheden kon er niets verder afgesproken worden. Zoo graag zou ik er zoo spoedig mogelijk intreden, temeer daar ik nu weer zonder tehuis kwam. De familie Jacobs had intusschen mijn slaapkamertje verhuurd. Daar kon ik dus niet logeeren en thuis wilde ik liever niet terugkomen nu ik er eenmaal uit was. Gelukkig kon ik tien dagen bij mijn Katholieke kennisjes in Hilversum logeeren, maar begin Juli zouden ze een logé krijgen.

Mijn laatste vrije dag ging ik naar mijn biechtvader. Hij vond dat ik het ronduit nu tegen Moeder moest zeggen van mijn overgang tot het Katholieke Geloof en van mijn kloosterplannen.

"Het is als met een kies, die je moet laten trekken", zei hij lachend. "Je ziet er tegen op als tegen een berg en als hij eruit is voel je je blij en opgelucht".

Na dit gesprek zou ik dan vertellen, hoe het was afgeloopen.

Toen ik bij Moeder was en ze zoo belangstellend informeerde naar alles, vertelde ik dat ik na mijn ontslag veertien dagen in Hilversum zou logeeren en in dien tusschentijd nog naar een betrekking zou uitzien. Over het andere kon ik onmogelijk spreken. Moeder schonk thee in en ze was zoo vriendelijk. Het zou een dolksteek zijn door haar hart.

Dit was de laatste keer dat ik haar gezien en gesproken zou hebben. Langen tijd hebben we in stilte samen doorgebracht en bij het afscheid nemen kuste ze me op beide wangen. Ik ging de trap af, deed de deur dicht en o, wonder... toen hij in het slot was gevallen, klonk duidelijk een inwendige stem: dit was de laatste keer... Sindsdien heb ik nooit meer het ouderlijk huis betreden. Mijn biechtvader kon niet veel zeggen, toen ik hem het verhaal deed. Intusschen raadde hij me aan veel te bidden om uitkomst. Ik bad vurig om uitkomst.

Ik ging naar Hilversum. De rector van de Kweekschool woonde aan de overkant en Mevrouw ging eens informeren. Door bemiddeling van de Directrice van de school kon ik als begeleidster de maand Juli meegaan naar Egmond aan Zee. Ik zou geen salaris krijgen, maar ik was al blij dat ik een maand onderdak was. O.L. Heer zou wel weer verder zorgen.

Juist toen ik mijn garderobe aan het inspecteeren was, kwamen er twee brieven voor me. De eerste was uit Voorschoten dat ik, wanneer het met de familie geregeld kon worden, ik 1 September al kon intreden.

Dat was dan twee maanden voor het postulaat zou beginnen. Dan kon ik vast wat wennen, voor de anderen ingetreden waren. Ook moest ik voor een doktersverklaring zorgen dat ik gezond ben. Er was een lijstje bij van de uitzet, die ik mee moest brengen.

De andere brief kwam van een vreemde dame uit Brabant, die me uitnodigde om de maand Juli bij haar te komen loogereen. Haar dochter, die op school was, zou nu in mijn plaats naar Egmond aan Zee gaan.

Het leek me een beschikking van den hemel. Met behulp van mijn gastvrouw, die ik altijd Mama noemde, omdat ze zoo goed voor me was, werd in die week toen vast voor een dokterverklaring gezorgd en ik schreef naar Voorschoten dat ik alle pogingen in het werk zou stellen om van mijn familie toestemming te kunnen krijgen, om 1 September in te mogen treden.

De vriendelijke uitnodiging in Brabant nam ik met beide handen aan.

'Wat is God toch goed', dacht ik, 'om dit alles zoo voor mij te beschikken. Nu mag ik een maand bij vreemden logeeren, bij menschen die me nooit gezien of gesproken hebben'. In alles zag ik Gods leidenden Hand, die me nu met vlugge pas naar mijn levensdoel stuurde.

Met de auto werd ik den eersten Juli naar Brabant gebracht. Het was op een Zondag, een heerlijke zomersche dag. Eerst gingen we naar den Bosch, waar we in de St. Jan de H. Mis bijwoonden. Er was juist een prachtige processie en we genoten van al het moois dat we voorbij zagen trekken. Tegen den middag gingen we naar Oosterhout, waar we in het eenige hotel nog wat gebruikten en daarna werd ik op de plaats van bestemming gebracht. Het afscheid was heel hartelijk. Papa drukte me stevig de hand en zei: "Je komt bij vreemde menschen en we weten niet, of je het naar je zin zult krijgen. Als het je niet bevalt, kom je bij ons terug. De Beuk, (zoo heette de villa in Hilversum) heeft wel veel nestjes (er waren tien kinderen) maar jij kan er nog altijd bij!"

Hartelijk dankte ik beiden voor de genoten gastvrijheid en wuifde net zoo lang, tot ze uit het gezicht verdwenen.

Ik stond voor het hek van een groote villa, midden in een prachtige aangelegde tuin. Naast het huis was een garage en in de verte zag ik een boomgaard. Het was de eenige villa van het plaatsje. Daar mijnheer oud-burgemeester was, kon iedereen de weg wijzen. Ik ging de stoep op, belde aan, met mijn koffer en tasch in den hand. Ik werd in de serre gelaten, waar een vriendelijke dame van vijftig jaar me verwelkomde. Toen ik een kop thee gebruikt had, nam ze me mee naar boven om mijn logeerkamer aan te wijzen.

"Ik heb gedacht, je maar de kamer te geven van mijn zoon, die bij de Paters Benedictijnen in Oosterhout is ingetreden", zei Mevrouw. "Niets heb ik hier veranderd, alles is nog precies gebleven, zooals hij het verliet".

Ik keer eens rond en zag boven het bed een masker en degens en bokshandschoenen. Mijn koffer stond er al en Mevrouw zei dat ik me eerst maar een beetje moest oprisschen en dan het noodige uit mijn koffer kon pakken. Ze wachtte me daarna beneden op.

Toen ik alleen was, keek ik eens rond in het knusse kamertje met het prachtige uitzicht op verre landerijen waar de trein doorheen kronkelde. Toe ik de kast openmaakte, lagen nog onderin de balschoenen van den tegenwoordigen Benedictijn. Dat was een meditatie voor me.

'Gelukkig', dacht ik, 'ik ben niet de eenige, die eerst van het wereldsche genoten

heeft'. En ik dacht aan de dansles en de partijtjes waar ik vroeger zooveel van hield. Toen ik beneden kwam, vroeg ik mijn gastvrouw waarmee ik haar van dienst kon zijn, want ik wilde niet enkel logé zijn, maar zooveel mogelijk meehelpen in de huishouding. Mevrouw zei dat ik in het geheel niets hoefde te doen.

"Als je wilt, schenk me dan maar een kopje thee in", zei ze lachend. Na een uurtje kwam mijnheer thuis, een vriendelijke, flinke verschijning, hoffelijk en de goedheid in persoon. We gingen nu naar de aangrenzende huiskamer, die geheel Oud-Hollandsch was ingericht. Er was een schouw, met aan weerskanten zitbanken en een groote ronde tafel in het midden. In de kamer was een trap, die naar de bovenverdieping ging. Ik genoot van de architectuur van het huis. De eetkamer was daarnaast en van daaruit kon men in de tuin komen die vol mooie rozen en andere bloemen stond. Toen we aan tafel gingen, hoorde ik dat de jongste zoon Herman, de volgende week van vacantie terug zou komen en door zijn vader en moeder met de auto vanuit Katwijk afgehaald zou worden. Hij was in Huize katwijk op college. Aan tafel zat ik tegenover de jongste dochter, een achterlijk meisje van ongeveer achttien jaar. Ze zag er voor veertien jaar uit. Ze lachte toen ze me zag. Direct voelde ik me tot haar aangetrokken en besloot ik heel goed en vriendelijk voor haar te zijn. We wandelden gearmd door de mooie tuin en ze vertelde me van alles in haar eigen taaltje. Haar haar was polka geknipt, maar het hing veel te lang over haar ooren.

Toen nu mijnheer en mevrouw een dag uit waren, nam ik haar mee naar haar kamer, waar ik haar haar netjes bijknipte. Het gaf direct een ander gezicht en mevrouw was blij dat ik haar Cootje zoo had opgeknipt. Er waren twee dienstboden en ik had hier werkelijk een leventje als een prinses.

's Morgens gingen we naar de H. Mis, meestal naar de eerste. Een van de eerste dagen, toen ik me verslapen had, ging ik alleen naar de tweede H. Mis. Er zaten een paar mensschen in de kerk. Ik ging naar een juffrouw toe en vroeg haar, of ik nog te Communie zou kunnen gaan, maar ze schudde het hoofd.

"Alleen vóór en onder de eerste H. Mis", zei ze.

"Wat jammer", gaf ik ten antwoord, "ik had er juist op gerekend".

"Wacht U maar even", zei ze weer. Toen ging ze de sacristie in en kwam met een blij gezicht terug.

"De Deken leest nu en zal U eerst de H. Communie uitreiken", vertelde ze zacht.

Een ogenblik daarna kwam een oude, eerbiedwaardige priester op het altaar. Zelf bad hij het confiteor en een onbeschrijfelijke vreugde kwam er in mijn ziel, toen ik O.L.Heer ontvangen had. Thuisgekomen vertelde ik het voorval aan mevrouw.

"Dat zal de huishoudster van den Deken geweest zijn. Ze dacht zeker, voor de logé van de villa mag wel een uitzondering gemaakt worden! Je moet niet vergeten, op zoo'n kleine plaats is alles dadelijk bekend. Ieder mensch die hier vreemd is, wordt bestudeerd en besproken".

Het leek me vermakelijk! Tegen elf uur werd er gebeld en na een paar minuten stonden de Deken en de nieuwe Kapelaan in de Oud-Hollandsche kamer. Nooit zal ik dat tafereel vergeten dat ik eerst vanuit de serre bekeek!

Ze pasten volkomen in dit milieu en ik vond het geheel net een schilderij.

De Deken gaf me een hand en vroeg belangstellend: "Is dat nu Uw logé?"

Mevrouw zei lachend: "Een logé heb ik hier niet mijnheer de Deken, dit is mijn dochter".

O! wat klonk dit hartelijk en wat voelde ik me hier op mijn gemak! Alles werd er gedaan om mijn leven zoo aangenaam mogelijk te maken. Mevrouw vertelde dat ze

het zoo heerlijk had gevonden dat ik vanmorgen nog te communie had kunnen gaan. Toen kwam het gesprek over mijn kloosterplannen en hoe moeilijk het zou zijn toestemming hiertoe van mijn familie te krijgen. De laatste keer had ik het Moeder onmogelijk kunnen vertellen, omdat het haar zoo'n groot leed zou doen. Toen stelde de Deken voor dat ik zou proberen te schrijven. Mevrouw leek het ook geschikt en ik verzond dien middag nog een brief aan Moeder, waarin ik onder bedekte termen

Chelly en Albert, zus en zwager van Zuster Judith Mendes da Costa

haar mijn kloosterplannen meedeelde.

Na twee dagen kwam er antwoord. Het was het handschrift van mijn middelste broer, de meest driftige. Hij schreef dat hij gelukkig bijtijds de brief, die ik aan Moeder geschreven had, had opengemaakt en vond het schande dat ik zoiets durfde wagen.

Het was onverantwoordelijk voor Moeders zwak zenuwgestel en ik gedroeg me als een ontaard kind, omdat ik dat niet voelde. Mijn biechtvader lichtte ik hieromtrent in en hij verzocht mij het adres van mijn getrouwde zus te geven. Hij wilde haar bezoeken en probeeren gedaan te krijgen dat zij het Moeder zou vertellen. Het was geen teleurstelling voor me, toen ik na eenigen tijd hoorde dat mijn zus geweigerd had dit risico op zich te nemen.

Ook mijn zwager was er tegen. Nu bleef er nog een klein kansje over!

We hadden op kantoor een Katholieke juffrouw, die voor het innen der kwitanties zorgde. Ze had haar eenige dochter een goede opvoeding gegeven, haar eerst naar een kostschool in België gestuurd en daarna een kantooropleiding gegeven.

Ze was op de Amsterdamsche Bank in betrekking en toen ik haar al een paar keer had gesproken, noodigde ik haar tegelijk met een paar meisjes uit op een gezellige avond. Nu was dit meisje een paar jaar terug ingetreden bij de Zusters Franciscanessen in Breda.

Haar portret als religieuze had ik gezien en ik dacht: 'Was het maar zover'.

Mijn plan was om mijn biechtvader te schrijven of hij met deze juffrouw wilde spreken. Moeder kende haar ook, want ze kwam haar dochter altijd halen, wanneer ze bij ons op visite was geweest. Ze zou Moeder dan kunnen bezoeken en over haar dochter spreken en haar vertellen dat ze nu zoo gelukkig in het klooster is. Moeder zou dan ook het portret kunnen zien en dan zou het gesprek op mijn toekomstplannen gebracht kunnen worden. Na veel over en weer geschrijf, werd een dag vastgesteld, waarop de juffrouw de kans zou waarnemen.

Den heelen dag was ik met mijn gedachten bij Moeder en ik bad met geheel mijn hart om een goeden afloop.

Vanzelfsprekend verwachtte ik een brief, maar die kwam niet. Er waren al drie dagen verlopen, maar nog steeds kwam er geen tijding. Op een Zaterdagmiddag - we zouden juist aan tafel gaan - kwam er een auto voor en stapten de juffrouw en haar man uit. Ik kon mijn oogen niet gelooven. De familie was op reis. Mary, hun dochter was juist dienzelfden dag uit Egmond aan Zee teruggekomen en ik lichtte haar gauw

in omtrent de bezoekers. Natuurlijk brandde ik van nieuwsgierigheid naar den afloop. Onder een kopje thee vertelde de juffrouw dat ze heel vriendelijk door Moeder was ontvangen en over haar dochter gesproken had. Toen Moeder haar portret als nonnetje zag, zei ze: "Dat is een schoone roeping!"

Mijn broer was erbij toen de juffrouw vervolgde: "Uw dochter zou zoo graag ook zoo iets..." Verder kwam ze niet, want vol verontwaardiging viel mijn broer haar in de reden: "Dat is niets voor haar. Dat houdt ze nooit uit!"

Lang is ze verder niet gebleven.

"Uw Moeder is er niet tegen, maar Uw broer..." En ze keek heel veelbeteekenend. Ik dankte haar voor alles wat ze voor me gedaan had en Mary noodigde beiden uit voor het diner. We hoorden dat ze den volgenden dag hun dochter, die in Breda in het klooster is, wilden opzoeken, dus wilden ze in een hotel overnachten. Als een voorbeeldige gastvrouw bood Mary de kamer aan van haar broer, de seminarist, die pas over een week met vacantie zou komen. Ze liet daar gauw alles in orde maken en ik bewonderde haar gemak en fijne tact, waarmee ze het anderen naar den zin kon maken, terwijl ze zichzelf zoo goed achter haar weldaden wist te verschuilen. Den volgenden morgen na de H. Hoogmis namen we afscheid en nogmaals dankte ik haar duizend maal voor haar liefdedaad, die ik nooit zou vergeten. Nu maakte ik met Mary die voor mij de maand Juli de post in Egmond aan Zee als leidster in de vacantiëkolonie had waargenomen. Het was wel mooi, maar zwaar werk geweest. De Overste had haar aangeraden vooral 's middags te rusten. Ze was blij toen de maand om was. Haar Vader en Moeder waren intusschen op reis gegaan naar Maria-Laach in Duitschland en zouden over een week terugkomen. Voor gezelschap had mevrouw een tante uit Breda uitgenoodigd. Ik vertelde Mary dat ik voor haar Ouders vertrokken, met een beschreid gezicht aan het ontbijt was gekomen en haar Moeder me toen de reden van mijn verdriet had gevraagd.

"U had me voor de maand Juli uitgenoodigd en nu weet ik niet, waar ik in Augustus naar toe moet, want 1 September kan ik pas intreden. Voor één maand zal ik geen betrekking kunnen vinden. Mevrouw had toen heel vriendelijk gelachen en gezegd: "We hadden er heelemaal op gerekend dat je hier blijft tot je intreedt. Als je geen kloosterplannen had, zouden we je wel altijd bij ons willen houden. We vinden het jammer, je al zoo gauw te moeten missen!"

O! wat voelde ik me blij en opgelucht dat te hooren.

Mary noemde me al direct haar zusje en wederkeerig beschouwde ik haar ook zoo. Direct hadden we vriendschap gesloten en die is gebleven - nu vijftien jaar later - dat ik dit schrijf. Haar tante die nu weer naar Breda zou gaan, had me écht verwend in die week dat we samen waren geweest. 's Morgens vroeg gingen we naar de H. Mis, na het ontbijt gingen we in de tuin wandelen, 's middags gingen we met de auto naar Breda om inkoop te doen voor mijn kloosteruitzet. Samen maakten we een postulantenjurk, d.w.z. tantetje deed er het meeste aan. Toen hij af was, was ze er trots op, zoo netjes als hij was. Mary's oudste broer, die op het seminarie was, liep in de tuin en ze zeiden lachend hem in mijn zwarte jurk te begroeten. Hij moest er natuurlijk erg om lachen. Van een handdoek probeerde Mary er een postulantenkapje van te maken en terwijl ze met haar hand naar een poort wees, werd ik gefotografeerd.

Omdat we erg veel gelachen hadden, is er niets van deze foto terecht gekomen. We mochten vrij van de auto gebruik maken en dat was voor mij - de zwerfster - een ongekeerde weelde.

Na tafel moest ik altijd een middagdutje doen. Eerst toen ik aan het rusten was, werd

er op de deur van mijn kamertje geklopt. Het was de dienstbode die kwam vragen of ik beneden wilde komen, want de auto stond voor. Ik wist niet of ik droomde of wakker was. Het was ook al mooi en ik dacht weer vol dankbaarheid aan den goeden God, die me dit paradijs had geschonken als tegenwicht voor de narigheid, die zich in mijn innerlijk afspeelde. Want telkens kwamen er kwade brieven van mijn broers, zoo hatelijk opgesteld dat ik ze niet meer durfde openen. Mary las ze eerst en vroeg ik daarna of ik ze kon lezen.

'Wat heerlijk', dacht ik, 'in het klooster worden de brieven ook eerst gelezen'.

Dat had ik gehoord en ook wanneer ik bezoek kreeg, behoefte ik niet alleen naar de spreekkamer te gaan.

Die goede Mary zorgde voor mijn geestelijk en tijdelijk welzijn. In Waspik kon ik biechten, omdat ik liever bij een Pater ging. Ook zijn we dikwijls in de Abdij geweest van de Paters Benedictijnen te Oosterhout. Daar heb ik de heerlijkste herinneringen aan. Ik maakte er kennis met een van de zonen, die hier ingetreden was, zooals ik reeds vertelde.

We werden in een zeer eenvoudige spreekkamer gelaten, waar we door een Fransche gastpater zoo gastvrij en hoffelijk werden ontvangen dat we de omgeving vergaten.

We woonden elken Zondagmiddag de Vespers bij en zaten dan op de plaats van de gasten, konden vandaar uit goed op het koor en op het altaar zien. Ook zijn we een keer bij de Professieplechtigheden geweest, die ik wel nooit zal vergeten.

Het maakte een diepe indruk op me, vooral bij het slot, toen het koor naar de nieuw-geprofesten heen trok en hen één voor één den vredeskus gaf, voelde ik reeds iets van geluk en vrede van het kloosterleven, waar ik elken dag meer naar ging verlangen.

Toen Mijnheer en Mevrouw terugkwamen uit Maria-Laach, hadden ze ons natuurlijk veel te vertellen van de mooie reis. Ze hadden een mooie plaat van de H. Maagd voor ons meegebracht, die Mary voor me zou inlijsten en die ik later stellig op mijn cel mocht hangen.

Die laatste maand Augustus zal ik zeker nooit vergeten, want er is veel en heel veel in gebeurd, waarvan ik dan het een en ander vertellen wil.

Het gebeurde daar op een morgen, toen ik alleen met Mevrouw in de serre wat zat te naaien dat er een klein heertje met langzame passen door het tuinhek liep. Hij bekeek de mooie bloemen en belde toen aan de hoofddeur aan.

"Wie kan dat zijn?" vroeg Mevrouw, "ik ken hem niet!"

Een oogenblik daarna kwam de dienstbode met een visitekaartje bij Mevrouw en zei dat het bezoek voor mij was.

"Ik heb Mijnheer in het kleine spreekkamertje gelaten", zei ze en ging heen.

Mevrouw reikte mij het kaartje en ik las: Opperrabbijn te Oss.

"Het spel zal beginnen", zei ik lachend.

"Zal ik meegaan?" vroeg Mevrouw hartelijk.

"O! nee", zei ik, "roept U alstublieft enkel maar de H. Geest voor me aan. Die zal me zeker wel ingeven wat ik antwoorden moet".

Met een licht klopje op de deur trad ik meteen het kleine kamertje binnen.

Na de eerste begroeting, vertelde de nieuwe bezoeker dat hij gestuurd was door den Opperrabbijn van Amsterdam. Deze had de afstand te groot gevonden, zoodat hij nu graag het een en ander met me wilde bespreken.

"U bent tot het Katholieke Geloof overgegaan?" begon hij. "En U hebt daar Uw geluk in gevonden?"

“Ja mijnheer”, antwoordde ik. “Ik kan U niet anders zeggen, dan dat ik daar de echte vrede des harten heb gevonden”.

“Dan moet ik U gelukwenschen”, antwoordde hij tot mijn grote verbazing, want ik had stevig protest verwacht.

“Ik hoop van harte dat U uw geheele leven zoo gelukkig moogt blijven en dat die stap U nooit zal berouwen”, ging hij voort.

“Ik dank U voor Uw goede wenschen en vind het heel mooi dat U zóó tot me spreekt. God heeft vrede en overtuiging gegeven van de Waarheid der Katholieke leer na een grondig onderzoek na veel bidden en lang zoeken”.

“Ik hoorde dat U plan hebt naar het klooster te gaan?”

“Ja, over eenigen tijd zou ik graag intreden”.

“U doet Uw familie daar een groot verdriet mee”.

“Ik weet het, maar kan dat helaas niet verhelpen, want God roept me daarheen en ik mag Hem niet weerstaan”.

“U bent, naar ik hoorde, de eenige van de familie, die die stap heeft gedaan. Wat een verschil is er toch soms tusschen de kinderen van één gezin onderling”.

“Dat is waar, maar het verschil tusschen Jood en Katholiek is toch minder groot dan U denkt. Het ligt enkel in het wel of niet aannemen van de Messias. Voor mij is Hij reeds gekomen in den persoon van Christus en U wacht nog steeds op Zijn komst. Dat is alles. In Hem is alles vervuld wat in de H. Schrift en door de profeten van Hem is voorspeld en ik kan U niet zeggen, hoe blij ik ben door Hem verlost te zijn”.

“Nogmaals, juffrouw, mijn gelukwenschen”.

“Ik dank U zeer voor Uw hoffelijkheid en beloof U te zullen bidden voor U en Uw belangen”.

“Mijn taak heb ik hier volbracht. Ik zie dat ik hier niets meer verrichten kan. U spreekt uit overtuiging en daar kan ik niets tegen inbrengen”.

“Ik dank U voor de moeite, die U zich getroost hebt deze reis voor mij te ondernemen en ik waardeer Uw goede bedoelingen”.

Hij stond op, wenschte me het beste voor mijn verdere leven, terwijl hij mij den hand toereikte.

“Wederkerig beloof ik U nogmaals U in mijn gebed te gedenken”.

Hij vertrok en geen paar minuten later was ik bij Mevrouw terug in de serre, waar ze me brandend van nieuwsgierigheid opwachtte. Toe ik alles verteld had, waren we beiden gesticht door de ruimte, hoffelijke wijze waarop dit gesprek verlopen was. Mevrouw vroeg lachend, of ik de deuren niet had hooren slaan.

“Ja”, zei ik, “wat een lawaai was er in eens in de gang tijdens het onderhoud!”

“Och”, zei Mevrouw, “ik was toch zoo ongerust dat je in moeilijkheden zou zitten en wilde je op die wijze laten weten dat ik in de nabijheid was”.

Daar hebben we later nog dikwijls om gelachen.

In de zomermaanden kwamen er veel familieleden op bezoek en gingen we nog dikwijls met de auto tochtjes maken in de buurt. Ook zijn we eens naar een bedevaartplaats geweest. Zoals ik reeds zeide, werd ik erg verwend. Mijn Rozenkrans, die ik als religieuse zou dragen, kreeg ik van een tante, die voor een paar dagen gelogeed was. Midden in de Koestraat, de winkel van het plaatsje, stopte ze me na de H. Mis het geld ervoor in mijn hand. We kenden elkaar nog maar een paar dagen en de tranen sprongen me in de oogen voor die onverwachte goedheid.

Ik was in mijn leven van de laatste jaren niet verwend geweest en... het kwam ook zoo onverwacht! Toen ze mijn tranen zag zei ze: “Je bidt later in het klooster maar

eens een weesgegroetje voor me aan die Rozenkrans, wanneer je aan me denkt". Ik beloofde het van harte. Ook moest ik Mevrouw mijn lijst van benodigdheden laten zien. Er stond een stel meditatieboeken op, die te krijgen waren in het Jongens Weeshuis in Tilburg.

"We zullen ze vanmiddag met de auto zelf gaan halen", zei Mevrouw.

In het begin van de tweede week in Augustus namen de twee dienstboden tegelijk ontslag. Ze hadden oneenigheid gehad en gingen heen! Mevrouw was ten einde raad, maar Fred, de seminarist, Mary, Herman de jongste zoon en ik zouden het wel klaarspelen met het werk. Ik geloof dat ik in mijn leven nog nooit zoo'n pret heb gehad als in die dagen! Vooral toen we voor het diner moesten zorgen. Herman deed het pak van den chauffeur aan en maakte het fornuis in de keuken aan. De seminarist braadde het vleesch, Mary zorgde voor de groente en voor de citroenvla en ik voor de aardappelen.

"Als alles nu mislukt, hebben we tenminste heerlijke vla, want die kan ik goed maken en Vader is er dol op", zei Mary vol goeden moed.

Maar het was toch naar wensch verlopen. 's Avonds waschten we gezamenlijk de vaten af. Zoo heelemaal voelde ik me opgenomen in deze familiekring. Het was maar goed dat mijn kloosterroeping vast stond, anders zou ik wellicht bezweken zijn voor het aanbod hier altijd te mogen blijven.

Ook heb ik prettige herinneringen bewaard aan den middag dat we met zijn allen appelen plukten in den boomgaard. Er waren dat jaar zooveel vruchten dat ze naar de veiling gebracht moesten worden. In groote kisten werden ze gepakt en verzonden. Als stadskind vond ik het heerlijk dat ik mee had mogen helpen.

Wat nu mijn kloosterplannen betrof, was ik nog niet zooveel verder gekomen en wist ik werkelijk niet wat ik doen moest: zonder toestemming van huis vertrekken of niet. Mary en ik besloten een noeven te houden tot de H. Maagd. Een beeldje van de Moeder Gods stond in de tuin. Op een avond, toen ik met Mary alleen door de mooie tuin wandelde, vertelde ik haar de bezwaren van mijn hart.

"Ik vind dat we deze week samen naar Voorschoten moesten gaan om met de Algemene Overste definitief alles te bespreken. Morgen zal ik eerst opbellen, want in deze maand is er dikwijls retraite in de kloosters!"

Ze had goed geraden, want Moeder Priorin Hortensia was die week juist in retraite. We spraken een dag af. Weer was het die goede Mary die alles leidde, besprak en regelde. In Voorschoten wandelden we met de Novicemeesteres door de mooie Kloostertuin en vertelden haar hoe de zaken stonden.

"U bent 33 jaar, dus als U geen toestemming kunt krijgen, kunt U gerust komen en hier intreden op 1 September dat is twee maanden vóórdat de andere postulanten intreden". Ze informeerde naar mijn uitzet en jurk en ik vertelde dat alles gereed lag. "Dan verwachten we U zonder tegenbericht en U kunt verzekerd zijn van ons aller gebed".

Het was half Augustus, dus het liep op zijn eindje. Mevrouw bedacht nog allemaal prettige dingen, waarmee ze me van dienst wilde zijn. Zoo had ze een mooi ziekenbeursje dat ik aan den Kapelaan mocht sturen, die zooveel moeite voor me gedaan had. Ook mocht ik nog een dag naar Hilversum gaan om afscheid te nemen van de Familie Jacobs, die altijd als een Vader en Moeder voor me gezorgd hadden. Herman was in Hilversum gelogeerd en konden we dan meteen samen terugreizen. Dat vond Mevrouw veiliger en voor ons beiden was het heerlijk. Het was zoo'n echt goed broertje voor me. Ook moest ik nog een portret laten maken en dat bij mijn afscheidsbrieven insluiten. Eind augustus vierde ik mijn verjaardag. Van de familie

Jacobs kreeg ik een mooie plaat van het H. Hart, keurig ingelijst.

"Die neem je mee naar het klooster", zei Mevrouw.

Van de familie kreeg ik een Kruisbeeld, naaikist met toebehooren, wijwatervaatje, schilderijtje van de H. Maagd. Mevrouw wilde dat mijn laatste verjaardag net zoo gevierd zou worden als de verjaardag van haar man, dus kwam er een groote taart op tafel en dronken we wijn. Het was weer een dag om nooit te vergeten.

's Avonds gingen Mary en ik laat naar bed en hielden lange gesprekken op het logeerkamertje. Nog één week en ik zou de wereld verlaten.

O! wat snakke ik er naar! Het was hier goed en heerlijk, maar het was mijn doel niet. Ik wilde heelemaal voor God zijn, voor Hem alleen werken en leven.

Mijn laatste dag werd lang van tevoren besproken. 31 Augustus, Koninginnedag brak aan. We hadden van den burgemeester en den dokter al afscheid genomen.

"Je eindigt mooi", zei Mijnheer lachend. "Er is vanouds vuurwerk op de Markt".

"O! daar gaan we zeker allemaal naar toe!" was het antwoord.

Natuurlijk gingen ze allen mee, al was het maar voor de pret, want het voorwerk was niet veel in vergelijking met wat ik al zoo dikwijls op Koninginnedag in Amsterdam had gezien. Toen het was afgelopen, schoot me ineens iets in gedachten: Mijn eene zwarte jurk was in de kist, die een paar dagen geleden al naar Voorschoten verzonden was, maar de andere had ik nog niet ontvangen. Als de kist niet was aangekomen, zou ik zonder zwarte jurk zitten.

We gingen naar de naaister, die in een straat woonde, die uitkwam op de Markt.

Toen Mary en ik op haar huis afstapten, hing ze uit het raam naar de menschenmenigte te kijken. Eindelijk zag ze ons.

"Juffrouw, is die zwarte jurk al klaar?" riep Mary naar boven toe.

"Nee, nog niet", was het antwoord.

"Morgen om acht uur vertrekken we met de trein".

Als eenig antwoord ging het hoofd naar binnen en werd het raam gesloten.

"Arm menske", zei ik tegen Mary. "Als ze nu maar niet tot in de nacht aan mijn jurk blijft werken!"

's Avonds verdeelde ik mijn portretjes onder de familie en deelde de bijoutherieën uit, die ik in het klooster toch niet kon gebruiken en waar ik niets meer om gaf.

"Good night everybody", zei Herman voor hij slapen ging en schoof een groote plaat onder mijn deur.

"Everybody good night", was de wedergroet en de Bazuin, waarin het gedichtje stond dat ik na mijn H. Doopsel gemaakt had, ging op dezelfde wijze onder zijn deur.

Lang dacht ik, voor ik slapen ging, aan al het liefs en het leed dat ik hier had meegemaakt. Lief van deze vreemden, die familieleden waren geworden; leed van mijn eigen familie die me afstonden als vreemde.

's Morgens gingen we naar de H. Mis en allen gingen gezamenlijk te Communie. Ik was Boordevol dankbaarheid! Mevrouw bracht me tot aan het hek en zei, terwijl ze me tot afscheid kuste: "Als het niet goed gaat in het klooster, zullen we ja graag met open armen ontvangen. Je bent hier weer van harte welkom! Onthoud dit goed, we laten je niet graag vertrekken!"

Ik dankte haar voor haar goedheid en moederlijke zorgen, mij in die onvergetelijke maanden bewezen.

Mijnheer was al naar het station gelopen om kaartjes voor ons drie te koopen. Mary en Herman zouden me wegbrengen. Juist toen we in de coupé zaten en ik van

Mijnheer afscheid genomen had, kwam er een juffrouw met een groote doos het perron opstormen.

"De naaister", riep Mary luidop lachend. Ze rende naar ons toe, wierp de doos in de coupé! De trein zette zich in beweging. We schaterden het uit, terwijl we Mijnheer en de juffrouw toewuifden, zoolang tot we geen stip meer zagen.

"Is dat lachen", schudde Mary en Herman nam de groote doos en zette hem in het bagagenet.

"Hij kwam prachtig op tijd en ik mag dat wel", zei Herman. We zouden den heelen dag doorbrengen bij een tante van Mary, die in Den Haag woonde. Daar zouden we koffie drinken en 's middags naar Scheveningen gaan, omdat ik zoo graag afscheid wilde nemen van de zee.

"Ja, ik heb altijd in mijn leven veel, heel veel van de zee gehouden, omdat ze zoo het beeld is van ons eigen menschenleven, vol afwisseling, nu eens onstuimig, stormachtig als een orkaan, dan weer stralend in zonneglans.

"De zee, waarin mijn ziel zichzelf weerspiegeld ziet", zei Kloos in zijn prachtige gedicht dat ik zoo dikwijls aan het strand gedeclameerd had voor mijn zus en mijn vriendinnen.

"Ja, naar het zeegeruisch zal ik nog dan verlangen als naar het liefst wat mij de wereld dêe. Zij zingt de kroonzang aller wereldzangen de op zandig veld neer donderende zee". Zoo zei Frederik van Eeden het en hoevelen konden het hem niet nazeggen met hun heele ziel? Nooit meer in mijn kloosterleven zou ik de zee terugzien, maar haar beeld die laatsten dag, toen ze als van zilver scheen, bestraald door de zon, is onuitwisbaar in mijn ziel geprent.

Dat beeld is bewaard gebleven als iets heiligs.

We werden door tante vriendelijk ontvangen. Het was al een dame op leeftijd. We vertelden onze plannen en vroeg ze vriendelijk en gastvrij naar mijn laatste wenschen, want ze wilde graag meehelpen om ze in vervulling te brengen. Mary zei dat we zoo graag naar Scheveningen zouden gaan, wat tante heel best vond.

"Heb je geen andere verlangens?" vroeg tante.

"Ik zou U allen zoo graag op ijs en gebakjes willen tracteeren voor afscheid, want die krijg ik nooit meer van mijn leven!"

"Nee", zei tante, "daar fuif ik nu eens op, want jullie zijn mijn gasten!"

Na tafel gingen we op stap. De groote doos hadden we in het depôt staan, maar mijn groote parapluie met degelijke haak, had ik aan mijn arm. Als iets vanzelfsprekends had ik hem meegenomen!

"Nee", zei tante, terwijl ze hem mij afnam, "je bent nu nog in de wereld, geef mij die besteedstersparapluie maar! Ik ben al op leeftijd, voor mij hindert dat niet, maar jou wil ik dat niet aandoen op je laatste dag!"

We lachten om tantes goedheid. De middag verliep prettig en gezellig en ik gaf mijn oogen goed de kost, omdat het de laatste dag was. Ik zag veel bedrieglijk-schoons in deze mondaine badplaats en ik verheugde me over den korten tijd, die me nu nog van het klooster scheidde.

We zagen de zee en ik dankte God in stilte voor de schoone oogenblikken in mijn leven die ze me geschonken had. Toen gingen we met zijn vieren naar de 'Berebar', waar tante ons onthaalde op uitgezochte lekkernijen.

"Kijk ze goed aan", zei Herman tusschen twee happen in, want nimmer zul je ze weer aanschouwen".

"Herman wordt theatraal", plaagde Mary.

We verlieten in opgewekte stemming de lunchroom en namen bij de tram afscheid van tante, waar we alweer zooveel liefs aan te danken hadden. We wachtten nu bij een andere halte op de tram, die ons naar het nieuwe college van Herman zou brengen. Hij zou daar blijven totdat Mary, die me naar 'Huize Bijdorp' zou brengen, hem kwam afhalen.

Herman was stil bij het afscheid nemen. Hij kon haast niets meer zeggen: "Het ga je goed en bid daar een beetje voor me, want ik zal het hard nodig hebben!"

Toen kreeg ik een stevige handdruk en mijn broertje draaide zich vlug om, naar een paar Paters, die er in de verte aankwamen.

"Zag je dat", zei Mary later. "Hij kreeg het flink te kwaad". De tram, die ons eindelijk naar mijn levensdoel zou brengen, kwam in zicht. Onderweg spraken we niet veel. Mary had al de afscheidsbrieven bij zich, die ik aan mijn familieleden geschreven had en zou ze eerst posten, wanneer ik veilig en wel in het klooster was. Toen we uitstapten en door het hek in het mooie buiten van 'Huize Bijdorp' liepen, keek ik telkens om, bang achtervolgd te worden.

We belden aan en werden door een Zuster in een spreekkamer gelaten. Zuster Magistra en daarna de Algemene Overste kwamen me verwelkomen. Ik vertelde hoe heerlijk ik het de laatste maanden bij Mary's Ouders had gehad en hoe ze me in alle opzichten verwend hadden.

"Daarvoor zul je wel niet zoo verwend geweest zijn?" vroeg Moeder Priorin.

Ik kon geen woord uitbrengen, want als een flits gingen de laatste jaren door mijn geest.

"Dat was een mooie daad van U en Uw Ouders om zoo goed voor dat bekeerlingetje geweest te zijn", zei Zr. Magistra tegen Mary.

"O! nee", weerde Mary af, "we vonden het heerlijk dat we zoo'n zusje kregen en zouden haar graag gehouden hebben. We vinden het allen jammer dat ze ons verlaten gaat".

"God heeft het zoo gewild en laten we hopen dat er een goed nonnetje uit groeit".

Mary haalde de groote doos tevoorschijn en informeerde als een zorgzame moeder, of mijn koffer al was aangekomen.

"Juist vanmorgen hebben we hem ontvangen".

Mary had geen tijd meer om te wachten, tot ze me als postulant gekleed zou zien, want haar trein zou spoedig vertrekken. Het afscheid was kort maar hartelijk.

Zuster Magistra nam me mee in het nieuwe heiligdom, waar ik op een van de keurige celletjes op het dormitorium geholpen werd met het aandoen van mijn zwarte jurk, zwarte pelerine en het witte postulantenkapje. Ook trok ik mijn grijze kousen uit en verwisselde die voor zwarte wollen.

Toen werd ik naar de Kapel gebracht, waar ik mijn hart voor God uitstortte in een vurig dankgebed en Hem smeekte om moed, kracht en sterkte om pal te staan in den strijd, die zeker komen zou.

's Avonds werd ik aan de postulanten voorgesteld en daarna aan de novicen, die in een aangrenzende recreatiekamer druk aan het praten waren.

Een der novicen riep ineens heel hard: "Ik ken je! Ben je niet in Lourdes geweest? We hebben nog 's nachts samen in de doorloop van de trein gestaan, omdat we zoo graag Parijs wilden zien, al was het maar in de verte".

Het gaf opeens een gevraag en gepraat. Ze vonden het heerlijk te hooren dat ik in Lourdes was geweest en ook ik zal dankbaar terugdenken aan de heerlijke dagen in

dat genade-oord van Maria doorgebracht.

Ineens ging er een belletje. Allen waren ineens stil. Er werd geknield, een gebed gebeden. Toen ging er in de gang een electrisch belletje tot teeken van het avondgebed. Hierna werd ik door een der novicen naar mijn cel gebracht en geholpen bij het afzetten van mijn postulantenkapje.

"Morgen mag je uitslapen. Je wordt gewekt met de woorden: 'Benedicamus Domino' en je antwoordt hierop: 'Deo gratias'. Als je het niet onthouden kunt, zeg dan maar 'ja', zei ze lachend. Ze sloeg mijn bed vast open en zei: "Als je hoog ligt, doe je de peluw maar eruit. Je hoeft hier niet rechtop in je bed te slapen".

Ik zei dat ik hier alles zoo heerlijk vond dat ik vast en zeker heerlijk zou slapen. Toen ze weg was, keek ik naar mijn stroopeluw onder mijn kussen. Eer ik die wegneem, dacht ik. Ik had er al die jaren naar verlangd, ook naar een stroozak en zou ik nu de eerste dag de beste veranderingen aan gaan brengen?

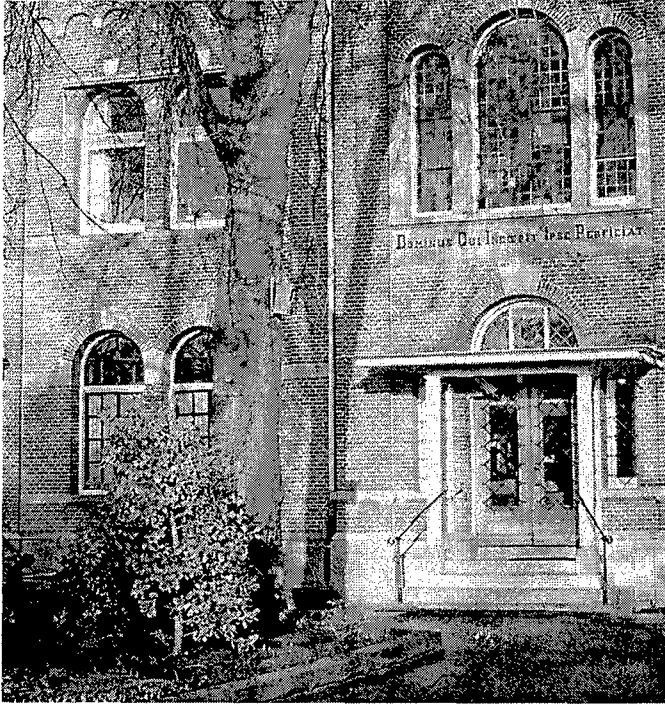
Dat nooit!

Toen ik in bed lag, keek ik met voldoening naar mijn Kruisbeeld en mijn wijwatersvaatje. Dan naar de deur, waar mijn zwarte jurk en de zwarte pelerine hingen.

"Dat heb je alvast bereikt!" zei ik zachtjes tegen mezelf, met een heerlijke voldoening. Met Gods hulp zou ik zeker nog verder komen! Daar twijfelde ik niet aan.

Zoals haar geschiedenis vertelt, trad zij op 1 september 1928 in het klooster van de Congregatie van de H. Catharina van Siëna, Zusters Dominicanessen van Voorschoten.

Zij begon haar proeftijd in het noviciaat, waar zij een eerste kennis kon maken met het religieuze leven vanaf de dag van haar intrede. Die dag verruilden de postulanten de dagelijkse kleding voor zwarte jurk en kousen en een wit kapje. In haar tijd duurde het postulaat, zoals men het eerste deel van het noviciaat noemde, een half jaar. Als postulant mocht de zuster nog niet deelnemen aan alle gemeenschappelijke oefeningen. De postulanten en novicen woonden apart van de geprofeste zusters in het noviciaat. Alleen bij uitzondering mocht een geprofeste zuster in het noviciaat komen.

Hoofdingang Huize Bijdorp: "De Heer voltooie wat Hij begonnen is"

Na het postulaat volgde de inkleding. Voor zuster Judith was dat 29 april 1929. Dit gebeurde met een plechtige en indrukwekkende viering in de kapel. Gekleed als bruid en een brandende kaars in de hand traden de postulantulanten van achteren de kapel binnen. Tijdens de plechtigheid ontvingen zij het habijt, de rozenkrans, de witte sluier en de zwarte mantel. Ook ontvingen zij een nieuwe naam en werden voortaan met zuster aangesproken. Zuster Judith mocht haar 'wereldse naam' behouden om haar familie niet te kwetsen en uit respect voor de joodse traditie waaruit zij voortkwam. Zij hoorden nu bij de novicen en mochten voortaan deelnemen aan het koorgebed. In de noviciaattijd werden de novicen steeds meer ingewijd in de regels en gebruiken van het kloosterleven. Heel het noviciaat bracht de zuster door in het klooster en had je buiten het familiebezoek, dat een keer per jaar was toegestaan, geen contact met de buitenwereld. Na de noviciaattijd mocht de novice de professie afleggen voor de tijd van drie jaar. Ook dit vond plaats tijdens een speciale plechtigheid in de kapel. Als teken van de verbintenis met God en de congregatie ontving de geprofeste zuster de gouden ring. Ook ontving je het professiekruis data en de rozenkrans werd bevestigd. De witte sluier werd vervangen door een zwarte. Hiermee werd de noviciaattijd afgesloten.

Haar medenovicen vertelden dat zuster Judith blijheid uitstraalde, liefdevol en behulpzaam was voor haar medezusters, geestig, maar vooral een innig geloofsleven kende.

Tijdens het noviciaat was zij, buiten de gezamenlijke oefeningen, in de ochtend werkzaam in 'Bethanië' het washuis van het klooster.

Op de professiedag werd in een samenzijn met alle zusters bekend gemaakt, in welk huis van de Congregatie je werd geplaatst en eventueel welk werk daar van je verwacht werd en ging je 'het werkzame leven' in.

Dan begon je de zusters en wat het ware religieuze leven inhoudt pas echt te kennen en te beleven.

Zuster Judith ging na haar noviciaat naar Reuver om te studeren, maar na verloop van tijd bleek dat het onderwijs haar niet lag. Een korte tijd was zij surveillante aan de kweekschool in Reuver.

In maart 1930, dus kort voor haar eerste Professie, overleed haar broer David. Deze was het felst gekant tegen haar overgang naar het Katholieke geloof. Haar oudste broer was een half jaar voor haar intrede overleden. Nu had ze nog slechts een broer. Het was haar liefste broer en dit leidde tot verzoening. Hij heeft haar ook meermalen opgezocht in het klooster.

In de tijd dat zij in Reuver was, werd gevreesd voor het leven van haar lieve moeder. Zuster Judith ging samen met een andere zuster naar Amsterdam om haar moeder te bezoeken. Zij ging echter eerst bij haar zus aan. Na een lang gesprek met haar alleen besloot zuster Judith niet verder te gaan en keerde naar Reuver terug. Dit moet wel heel zwaar voor haar zijn geweest.

Toen haar moeder na drie jaar opnieuw ernstig ziek was en de priorin haar vroeg of ze haar moeder wilde bezoeken, wilde zij echter niet gaan. Ze gaf als reden op dat er enkele Rabbijnen bij haar moeder zouden zijn en deze haar konden verguizen omdat ze een afvallige was. Dit wilde zij haar moeder niet aandoen. Zij heeft haar moeder dus niet meer gezien,

Klooster Bilthoven

Met zus en zwager

In mei 1931 werd zij verplaatst naar het sanatorium 'Berg en Bosch' te Apeldoorn. Zij verrichte daar veel typewerk, waaronder rapporten en verslagen van patiënten in

het sanatorium.

In hetzelfde jaar overleed haar zwager.

Ondanks alles wat zij te verwerken had, bleef zij rust en geluk uitstralen. Daarbij bleef zij liefdevol, zorgzaam, behulpzaam en verloor haar humor niet.

Tot 1934 verbleef zij op 'Berg en Bosch' dat in 1933 naar Bilthoven was verhuisd.

Zij werd overgeplaatst naar Voorschoten om in het Moederhuis kantoorwerk te doen voor het 'Sint Petrus Liefdewerk'.

Sacramentsprocessie

Na twee jaar ging zij weer naar Bilthoven.

Op 2 augustus 1942 werd zij voor de eerste keer opgehaald om op transport gezet te worden naar Kamp Westerbork in Drente. Zij werd echter de 15de van die maand weer vrijgelaten.

Wat zij daar beleefd heeft staat opgeschreven in het volgende deel, 'Mijn mooiste tijd', van dit boek.

MIJN MOOISTE TIJD

'Heer, Gij hebt ons met Uw goedgunstigheid als met een schild omgeven' (Ps.5)

Zondag, 26 Juli 1942 werd ons een brief voorgelezen van den Bisschop, waarin ons onder meer werd medegedeeld dat er voor de Katholieken uit het Jodendom een verzoek was ingediend om deze niet naar Duitschland weg te voeren, daar ze dan van alle genademiddelen der H. Kerk verstookten zouden zijn.

Het antwoord luidde telegrafisch ongeveer als volgt:

'De Katholieken uit het Jodendom zullen niet naar Duitschland vervoerd worden'. Het is vanzelfsprekend dat ik in deze spannende dagen door velen gelukgewenscht werd en uit dankbaarheid vroeg ik verlof nog diezelfde dag een brief aan Mgr. de Jong, Aartsbisschop van Utrecht, te mogen schrijven, hetgeen mij werd toegestaan.

Zondag, 2 Augustus 1942 was een prachtige zomerse dag. Om half tien ging ik naar de tweede H. Mis en zat toen in de groote Kapel, dicht bij het H. Hartbeeld.

Het was nog voor de Consecratie toen ik ineens een ingeving kreeg om even heel vurig te bidden. Dit ondervond ik wel eens eerder en ik gaf direct aan die ingevingstem gehoor. Geen twee minuten daarna ging de bel van ons gastenkwartier en ik dacht: 'zeker bezoek voor een van de Zusters'. Eenigen tijd daarna kwam onze Priorin me halen uit de Kapel en terwijl ik haar volgde, dacht ik – niets kwaads vermoedend – 'zeker bezoek voor mij!'

In het kerkportaal zei Priorin tegen me: "Je moet niet schrikken, er zijn twee rechercheurs die je komen halen, omdat je Jodin bent".

Direct gaf ik ten antwoord: "Dat is aardig. Wilt U dan een paar dingen uit mijn zak nemen?" en ik reikte haar briefkaarten over van mijn broer die een paar weken geleden naar Duitschland was verbannen.

"Ze zijn in de groote spreekkamer en je moet maar heel gewoon doen", zei Priorin.

Ik haalde toen diep adem (!), ging toen vol moed naar binnen.

Toen begon de ondervraging: "Bent U Jodin?"

Waarop Priorin antwoordde: "Ze is Katholiek".

"U hebt vier Joodsche grootouders?"

"Ja", zei ik.

"Dan moeten we U arresteren".

"Gaat dat zoo maar?" vroeg Priorin kordaat.

"Hier zijn de bewijzen voor de arrestatie" en ze toonden de papieren.

"Ze mag zich zeker toch wel eerst even omkleeden?" vroeg Priorin. Het werd toegestaan en ik kreeg een lijstje van wat ik mee mocht nemen. Ik had een kwartier tijd. Ze vroegen of ik bezittingen had, waarop Priorin antwoordde dat we een cel hebben met tafel, bed en stoel en een kast met wat kleeven.

"Die cel en kast moeten we verzegelen", zeiden ze.

We gingen heen en ik rende naar boven, niet om andere kleren aan te doen, want ik was op zijn Zondags (!) maar om alles uit mijn kast te verwijderen, wat gevaar kon. Dat ging vlug onder het bed van mijn buur. Toen werd de koffer binnengebracht en gelukkig hielp onze Zuster Vestiaria met het pakken.

Ze dacht aan alles en wat ze niet had, werd uit de kast van mijn buur gehaald!

Gelukkig heb ik de Zuster voor mijn vertrek nog even kunnen waarschuwen, anders had ze niets van al die rommel begrepen, die ik bij haar gemaakt had.

Ook twee wollen dekens moesten mee, levensmiddelen voor twee dagen, een bord, beker, mes, vork en lepel.

Toen ik de trap afkwam, zei Priorin zachtjes: "Moeder Priorin weet het al, ga gauw afscheid nemen van den Rector". Ik verstond dit laatste maar half, ging afscheid nemen van de Zusters in de Zusterkapel.

De H. Mis was intusschen afgeloopen. Ze waren rustig aan het mediteeren.

Ik gaf ze gauw een hand en zei: "Bid voor mij, ik ga naar Amsterdam".

Natuurlijk keken ze verwonderd, begrepen er niets van. Direct ging ik weg, ontmoette weer de Priorin die me vroeg, of ik nu afscheid van den Rector genomen had.

"Nee", zei ik, "van de Zusters!"

"Ga dan gauw naar den Rector, hij is in de sacristie". Ik holde buitenom, kwam zeereerwaarde met de kosteres tegen op het paadje langs de Kapel. Gauw knielde ik neer om zijn zegen te ontvangen.

Daarna gaf hij mij een stevigen handdruk, zóó flink dat ik het nooit zal vergeten en zei: "Sterk blijven, hoor! Ik zal iederen dag onder de H. Mis aan je denken".

"Wilt U alstublieft bidden tot den H. Geest, dat ik weet, wat ik antwoorden moet?", vroeg ik nog.

"Ja", luidde het antwoord.

Toen rende ik terug naar het Zusterhuis, waar in den kamer van de Priorin mijn koffer met vereende krachten werd gesloten.

In het mantelportaal stonden nu de Zusters, die ik in de Kapel gegroet had en nog enkele anderen, die er intusschen waren bijgekomen. Ik drukte ze allen den hand en Zuster Syndica stopte me een groote zak zuurtjes in den hand.

"Voor de dorst", zei ze hartelijk. Toen moest ik mee. De 'heeren' werden ongeduldig en zeiden dat het hoog tijd was. Een van de chercheurs droeg mijn zware koffer en Priorin bracht me tot aan de auto. Ze zag wit.

"Houd je flink", zei ze en "vertrouw op God, Hij verlaat je niet".

Ik drukte haar hand en dankte voor alles wat ze voor me gedaan had en zei dat ze het zich niet zoo moest aantrekken.

"O.L. Heer gaat met me mee en het komt alles best terecht. Maakt U zich voor mij maar geen zorg. Vraagt U of de Zusters voor me willen bidden?"

Nog een laatste groet en de auto reed weg. Mijnheer Huffener stond voor den ingang van de Kapel als aan de grond genageld. Ik was zoo onder den indruk van zijn strak gezicht dat ik vergat te groeten. We reden langs het hoofdgebouw waar ik Zuster Francisca toewuifde en ook Kees Bronkhorst en een van de zoons van mijnheer Huffener, die aan den ingang stonden. Groette!

We gingen naar het politiebureau in Bilthoven, waar ik uit moest stappen.

"Gaat U maar naar binnen, anders krijgt U zooveel bekijks", zei een van de chercheurs, die mijn koffer droeg. In het lokaal zaten al een paar heeren en dames met sterren op.

Zelf droeg ik er ook een op mijn zwarte mantel, die Priorin er nog het laatste moment had opgespeld.

Ik dacht: 'Ja, nu kom ik weer onder Joden'. Maar het bleek anders te zijn!

"Gelukkig", zei een dame tegen haar man, "dat ik eerst nog naar de H. Mis ben geweest en nog te communie ben gegaan. Nu kan ik er tenminste tegen!"

Het was een openbaring voor me!

"Ook Katholiek", juichte het in mijn binnenste.

Een heer, die dicht bij me zat, sprak enkel met zijn oogen en zoo deden wij anderen ook met elkaar. Die heer was al tweeëndertig jaar Katholiek. We waren niet alleen, want de twee rechercheurs zaten bij ons in het locaaltje. Ook waren er nog twee heeren, waarvan de één strookjes papier in zijn hand hield waarop de namen en adressen stonden van de menschen die nog opgehaald moesten worden. De een dicteerde ze aan den ander, die achter de schrijfmachine zat.

Intusschen kwamen er steeds meer menschen binnen en ook stonden er buiten te wachten. De bus reed voor en we stapten allen in. Ik zat bij het raam en vroeg waar we heengingen.

“Naar de Hollandsche Schouwburg in Amsterdam”, luidde het antwoord. Het leek alles een droom. In vijftien jaar had ik mijn geboorteplaats niet meer gezien en de Hollandsche Schouwburg... hoe dikwijls was ik er niet geweest!

Toen de bus zich in beweging zette, vroeg een flinke mannenstem: “Zijn hier allen Katholiek?”

“Ja”, klonk het als uit één mond. Een dame uit Maartensdijk in het zwart gekleed, knielde bij me neer en vroeg: “Zuster, mag ik uw Kruis kussen?” Ik reikte het haar toe en gaf haar een kruisje op haar voorhoofd! Toen volgde een kleine jongen, die naast zijn Moeder zat. Ze schreide en wierp voortdurend treurige blikken naar mij en beduidde met haar oogen dat ze het voor mij toch zoo erg vond.

Dat ventje zei: “Moeder zegt dat ik U vragen moet of ik Uw Kruis mag kussen”.

“Ben je Katholiek?” vroeg ik.

“Nee”, zei hij, “mijn Moeder wel”. Ik gaf hem het Kruis en teekende zijn voorhoofd ook met een kruisje. Zooals ik reeds vertelde, het was een heerlijke zomerdag en al klinkt het misschien vreemd, ik genoot van de mooie natuur. We gingen langs Bussum en onwillekeurig dacht ik aan mijn nicht, die daar gewoond had en die met haar man en twee kinderen naar Amsterdam moest vertrekken en van daaruit werden ze 's nachts weggehaald voor transport naar Duitschland.

(Dit laatste hoorde ik eerst een maand later).

In een paar jaar was ik niet meer op reis geweest en ik dacht: ‘Geen zorgen voor den tijd. Geniet van het oogenblik.’ Toen schoot me den goeden raad van Sint Johannes van het Kruis te binnen: ‘wees niet te zeer terneergeslagen bij droeve omstandigheden, omdat je nooit weet hoe door een geheime beschikking van God, Uw leed in vreugde veranderen kan en tot Uw eeuwig heil kan strekken’. Zoo stond het ongeveer in het kleine boekje ‘Vreugde’ door Pater de Vreeze SJ. Later, toen de toestand kritieker werd, zou ik telkens aan dat ééne zinnetje terugdenken.

‘Als je iets moeilijks tegemoet moet gaan, ga er dan naar toe als naar een bruiloft!’

Die vier woorden: als naar een bruiloft, leefden voor mij in blijden glans. Ze sterkten me en stemden me gelukkig en ik dacht: ‘Als ik toch naar Duitschland moet, ik ga er naar toe als naar een bruiloft, heel blij en gelukkig’.

We kwamen langs Diemen, Watergraafsmeer. Hoe dikwijls was ik in mijn kinderjaren met Vader niet naar ‘Rozenburg’ geweest. Het leek niets veranderd! Toen ging het door een drukker gedeelte Linnaeusstraat en Oosterpark!

Veel menschen met sterren op zag ik hier. Ze liepen er kranig bij. Ik dacht aan mijn eigen ster en zorgde dat iedereen hem goed kon zien. Twee jongens stonden stil en wezen naar mij. ‘Goed zoo’, dacht ik, ‘vertel het maar vlug verder!’

De Muiderpoort kwam in het zicht en reden we door de Plantage Middenlaan.

Hoeveel voetstappen had ik hier niet liggen? En hoeveel oude herinneringen werden niet wakker geroepen? Ook de Hollandsche Schouwburg had ik vroeger dikwijls bezocht. Als kind gingen we 's Zondagsmiddags wel eens naar de kindermatinées en

ook later kwamen we er wel, wanneer een mooi stuk gegeven werd.

Dit zou een nieuw schouwspel worden! De bus hield stil en gediensstige handen zorgden voor mijn zware koffer. In de vestibule zaten Duitse soldaten van de Grüne Polizei en ook Hollandsche marechaussées aan tafeltjes.

We gingen de tooneelzaal binnen, die reeds voor de helft gevuld was met heeren, dames en kinderen, allen Katholiek!

In de parterre landden we aan. Naast me zat een dame.

"Hé, Francisca van Leer, U ook hier?" klonk een heerestem.

Verrast keek ik op en vroeg: "Bent U Francisca van Leer?" Ze knikte.

"O", zei ik, "zoo dikwijls heb ik verlangd kennis met U te maken en nu ontmoeten we elkaar hier! Uw portret van Toorop heb ik thuis". Ze maakte haar tasch open.

"Hier is er nog een".

Ze schreef er met een stevig handschrift op: Consolamini populi mei en gaf het me. Ik knikte begrijpend. Ze vroeg waar ik vandaan kwam en beloofde later – als we tenminste vrij kwamen – me te komen opzoeken.

Er huilden wat kinderen en de zuurtjes kwamen goed van pas. Ze werden rechts en links uitgedeeld. Op de rij vóór me zat een dame. Ze draaide zich om en tot mijn vreugde zag ik Celine Bovendeert, waar ik vroeger mijn tweede tehuis had gehad. Ze woonde nu in Bussum en had twee kinderen. Wat beschikt de goede God toch alles wonderbaar! We hadden alle drie een brief naar den Bisschop gestuurd om Zijne Hoogwaardige Excellentie te bedanken voor zijn goede zorgen voor ons: zijn schaapjes uit Israëel. Er waren ruim 200 Katholieken uit het Jodendom hier bijeen en die aanblik maakte me zóó blij dat ik wel kon jubelen en juichen van vreugde! Al het andere vergat ik en dan... we zijn toch in God's Hand, het is Zijn wil dat we weggehaald zijn en de volbrenging hiervan maakte mijn grootste vreugde uit.

Ik was de eenige religieuze en Francisca drukte me op het hart: "Denk erom dat je je verdeelt onder de menschen. Niet bij zoo'n paar blijven zitten. Ze hebben allen recht op je steun".

Een heer zei tegen me: "Zuster, we hebben geen priester. U vertegenwoordigt nu voor ons de kerk!"

Verscheidenen stelden me vragen, die ik tot groote tevredenheid kon beantwoorden. Wat een nieuw leven en wat een pracht apostolaat was me zoo onverwachts ten deel gevallen! Echt Dominicaansch! Ook maakte ik kennis met een zekere mijnheer Derksma uit Amsterdam, die 's morgensvroeg al weg was gehaald. Hij sprak zoo vurig dat ik onwillekeurig aan de H. Paulus moest denken. Eerst was hij wat in de put, maar toen het zonnetje van God's genade over zijn ziel was gegleden en het goed tot hem doorgedrongen was dat we daar zaten om wille der gerechtigheid, juichte ook zijn ziel van blijdschap.

Intusschen werden onze koffers naar het tooneel gebracht en onze namen en nummer erop geschreven. Verder werd er tegen twee uur medegedeeld dat al degenen uit gemengde huwelijken, namelijk waarvan de echtgenoot christen is met hun kinderen weer naar huis mochten gaan. De anderen moesten tot zes uur op nadere berichten wachten. Bij het bericht ging er een luid hoera op en iemand zei ondeugend tegen me: "Zuster, U moet blijven, U bent met een Jood getrouwd!" Er klonk gelach en er heerschte gelukkig een blijde, vroolijke stemming ook onder de zesendertig achtergeblevenen.

Van Celine en Francisca nam ik hartelijk afscheid en ze beloofden me een bezoek na den oorlog.

We gingen onze boterhammen halen en aten die boven in de koffiekamer op.

Alles wat we hadden deelden we samen. We waren één groote gemeenschap, die de goede God door bijzondere omstandigheden tesamen had gebracht. Eén hart en één ziel! Nu vertegenwoordigt U voor ons de kerk had iemand tegen me gezegd en ik voelde ineens de verantwoordelijkheid die op mij rustte. Daarna ging ik weer naar de tooneelzaal, waar Pater Reuzenaar van het Waterlooplein op me afstapte. Hij gaf me een hand en vroeg me, of ik soms wist of er menschen bij waren die graag zouden willen biechten. Ik antwoordde dat ik het niet wist en het ook moeilijk kon vragen. "Het lijkt me het beste dat U niet bij mij blijft praten, maar wat heen en weer door de zaal gaat lopen. Dan zullen ze wel naar U toekomen als ze U willen spreken". De Pater vond het uitstekend en ik ging weer naar de menschen terug. "Zuster, kent U die Pater?" vroegen ze. "Nee, maar hij vroeg of ik soms wist of er iemand van jullie zou willen biechten en ik heb geantwoord dat ik dat moeilijk kon vragen en dat de Pater maar wat heen en weer moest lopen, dan zouden jullie wel komen als iemand wil". Onmiddellijk stond een jonge dame op, stapte op den Pater af en ze gingen naast elkaar zitten op de eerste rij stalletjes, links. Haar Moeder ging naast me zitten, vertelde me haar geschiedenis, altijd voorbeeldig katholiek geweest, sinds twee maanden met een Jood getrouwd en doet er nu niets meer aan. "Ziet U Zuster, nu vertelt ze alles aan dien Pater". Ik troostte haar, sprak over de groote goedheid van God die haar hierheen had gebracht om alles weer goed te maken. Ze schreide van geluk en dankbaarheid. Later kwam het jonge vrouwtje naar me toe. "O, Zuster, wat ben ik blij dat U dat zei van dat biechten. Als ik het niet geweten had zou ik nooit hebben gedurven!" Ze ging naar haar Moeder toe en ik liet ze alleen. Nog meer menschen gingen biechten in de stalletjes, iets wat wel eenig zal zijn in de geschiedenis van het Theater! De Pater nam afscheid van me en toen het tegen vijf uur liep en ik ze met moppen vertellen nog wat had laten lachen, stelde ik voor samen een Rozenhoedje te bidden. Het vond algemeen bijval. Onvergetelijk in ons leven zal zeker de herinnering bewaard blijven aan dit herhaald gebed tot de H. Maagd, gevolgd door de litanie en het gebed: 'O wonderbare hoop' tot den H. Vader Dominicus. De joden op het tooneel waren onze toeschouwers en dus waren de rollen omgekeerd. Wij waren nu een schouwspel geworden zooals er wel nooit eerder vertoond zal zijn en wellicht niet meer vertoond zal worden. Zeker waard opgeteekend te worden in de annalen van de Hollandsche Schouwburg. "Weet U al waar we vannacht slapen?" vroeg iemand me, toen ik het antwoord schuldig bleef, ging hij met me mee om het me te wijzen. Op de deur stond geschilderd: Corridor Front Loge. "Zoo deftig heb ik nog nooit gelegen", zei ik, doelend op 'Front Loge'. "Het is ook voor het eerst", zei mijn geleider lachend. De vorige nachten hebben ze in de zaal beneden geslapen, op de klapstoeltjes. "Zijn hier de dames en heeren bij elkaar?" vroeg ik. "ja ". Ik dacht even na en toen wist ik het ineens – geen uitzondering vragen. Wel sprak ik met twee dames beneden af, waarvan een rechts en een links zou liggen. We leggen onze mantels op de matrassen! "Besproken plaatsen in de Front Loge en dat voor niets", zei ik lachend. Wat een buitenkansje! We hadden er erge pret om en vertelden het aan de anderen in de zaal. Die hadden ook nog nooit voor niets zoo'n matinée voorstelling bijgewoond. Het

werd half zeven toen iemand van de Joodsche Raad ons kwam zeggen dat we één voor één bij de Duitsche heeren moesten komen, in de vestibule. We moesten alleen antwoorden op de vragen, die ons gesteld zouden worden, maar zelf mochten we niets vragen. Nummer vier ongeveer kwam ik voor.

“Sind sie Jude?” werd me gevraagd.

“Jude!!!”, gaf ik ten antwoord en zijn gezicht drukte groote verwondering uit daar ik toch als religieuze voor hen stond.

Er volgde een lange stilte – “Sie sind Katholisch nicht?”

“Ja, ich bin Katholisch”, klonk het blij en ik dacht: ‘Gelukkig, nu zegt hij het goed’.

“Aber Sie haben vier Judische Groseltern?”

“Jawohl”, klonk het.

“Sie können bleiben, dort” en hij wees met zijn hand in de richting van de zaal. Ik boog voor de heeren, we waren toch in de comédie, dus wilde ik in stijl blijven en kwam weer bij de anderen.

“Blijft U bij ons?” vroegen ze vol spanning.

“Ja hoor!”

“O gelukkig, we waren zoo bang dat U van ons heen zou gaan”. We bleven nog wat napraten in de stalles en gingen daarna naar de koffiekamer om onze avondboterham te eten. Weer heerschte er die prettige, joviale geest dat eenheidsgevoel van menschen, die in dezelfde benarde omstandigheden onverwachts bij elkaar zijn gekomen. Het liep tegen negen uur en ik nam vast afscheid van het gezelschap om naar mijn ‘front loge’ te gaan. Daar trof ik de twee dames, die mijn buurtjes zouden zijn. Mijn sluier, scapulier en Rozenkrans deed ik af. Toen ik eronder lag, kwamen er een paar de trap opgestormd om ons de blijde tijding te brengen dat er beneden heerlijke soep te krijgen was. We besloten er geen gebruik van te maken. Ook de beide andere dames gingen vast ter ruste en toen we met zijn drietjes naast elkaar op onze matras lagen, rechthoekig zonder hoofdkussen, moesten we eerst erg lachen om die gemakkelijke situatie.

De dame rechts vertelde me haar wedervaren, hoe ze 's morgens al om vier uur uit haar huis werd gehaald door een geheime politie-agent. Ze was een weduwe en heel alleen thuis. In zijn bijzijn had ze zich gekleed en haar koffer gepakt, die hij op straat voor haar gedragen had. Uit dankbaarheid had ze hem een paar sigaren gegeven en gezegd: “Du bist ein lieber Mann!” De tram reed nog niet zoo vroeg en ze was na een lange wandeling al heel vroeg in de Hollandsche Schouwburg aangekomen. De juffrouw rechts was Derde-ordeling van St. Franciscus. Ze was ook al vroeg opgepikt met haar Vader, Moeder en broer. Ze was ook heel opgewekt en vertelde me in het kort haar bekeeringsgeschiedenis. Midden onder dit verhaal kwamen er steeds weer nieuwe uitnodigingen voor de soep beneden. Telkens bedankten we heel vriendelijk.

“Weer een bord soep”, riep ik telkens als er weer iemand naar boven kwam en we telden ze op: zes, zeven borden. Het gaf een onbedaarlijk gelach.

Tegen elf, twaalf uur kwamen de menschen naar boven. Van slapen was geen sprake: er werd veel te veel leven gemaakt, gelachen en gepraat.

Ook kwam de marechaussée van tijd tot tijd binnen, maar hij zei niets. Tot in de nacht bleven de menschen in de weer en toen eindelijk vielen mijn oogen van moeheid neer. 's Morgens tegen kwart vóór vijf (zoo laat of vroeg sta ik altijd op) werd ik wakker. Het schemerde en ik dacht: ‘Meteen eruit vóór de anderen, dan kan je vrij je gang gaan!’ Zoo gezegd, zoo gedaan. Met mijn mantel om nam ik mijn toiletgereedschap en kleeren mee naar de waschgelegenheid, waar ik me rustig kon

kleeden. Daarna ging ik naar beneden om mijn morgengebed en Kleine Uren te bidden. Toen volgde de meditatie. In de koffiekamer hebben we gezamenlijk ontbeten. We kregen er koffie bij.

Daarna schreef de heer Feitsma een brief aan den Zeereerwaarde Pastoor van zijn Parochiekerk en verzocht mij er een woordje bij te schrijven. Eerst wilde ik het niet doen, omdat ik dien Pastoor niet kende, maar toen hij bleef aandringen en zei dat het een Pater Dominicaan was, heb ik er in toegestemd.

Zijn brief, die van een echt bovennatuurlijken Apostolischen Geest getuigt, is later door velen overgeschreven en toen ik bevrijd was, kreeg ik hemzelf ook onder oogen. Heel blij ben ik met dit bezit van mijn trouwen broeder in Christus, die zoo moedig de onbekende toekomst is ingegaan, als offer, blij slachtoffer van Jezus, die hem verlost had met Zijn eigen Kostbaar Bloed.

Het zal een uur of elf geweest zijn, toen ik de tijd gekomen achtte, om reclame te maken voor onze zaak. Ik vond namelijk dat onze Bisschop erg beleedigd was geworden, want hem was beloofd per telegram dat we niet weggehaald zouden worden. Een week later werd er met ons gehandeld, alsof er niets beloofd was. 'Aan de anderen kunnen ze niet zien dat ze Katholiek waren maar aan mij wel', zoo redeneerde ik bij mezelf. Ook wist ik dat de brief van den Bisschop aan veel Amsterdammers bekend was, ook aan 'anders denkenden' en nu bedacht ik het volgende plan.

Er reden open trams die allen vóór de Schouwburg stopten. Ik zag al gauw dat alle passagiers en ook alle voorbijgangers en fietsers naar boven keken. We waren dus echt 'een schouwspel', een kijkstuk in dit theater. Nu zorgde ik steeds voor de open ramen te staan, zoodat allen me goed konden zien, wanneer er weer een tram stilhield. De menschen lachten maar één zei waarschuwend: "Zuster, voorzichtig, want de Joden mogen niet voor het raam staan".

"Ik kan toch niet helpen dat die stoel voor het raam scheef staat, die moet toch recht gezet worden!" en ze lachten weer.

Intusschen zag ik een opstootje van wel twintig menschen aan de overkant. Ze keken allen naar boven. De Grüne Polizei stapte er op af en omdat ik het een beetje benauwd kreeg, ging ik enkele trappen op, zoodat ik bijna op de bovenste etage kwam. Ik zag de toppen van de boomen, keek naar de overkant. De menschen hadden me gezegd dat het huis tegenover ons een klooster is, het Sint Hubertusgesticht. Alle ramen waren gesloten, alleen op de bovenste verdieping stond een raam open. Nog een trap klom ik op en nu stond ik tegenover dat raam. Ik keek, bleef kijken, totdat er eindelijk een kind voor dat raam kwam staan.

Ik groette uit alle macht, zwaaide met mijn zakdoek. Zoodra het kind het gezien had, vloog ze weg. Toen kwam er een Zuster. Ik groette weer, hield mijn Rozenkrans in de hoogte, een smeekbede om gebed. Ze deed hetzelfde. Toen kwamen er steeds meer Zusters langs dat raam, allen groetten en hielden haar Rozenkrans omhoog.

Dat was de gemeenschappelijke band die ons op een afstand verbond. We hadden elkaar nooit gezien of gesproken, maar deze taal werd zonder woorden verstaan.

Met ontroering denk ik terug aan dat wonderschoone oogenblik in mijn leven.

Een kwartiertje later, toen ik weer beneden kwam in de tooneelzaal, kwam er een priester binnen, die me de blijde tijding kwam brengen dat ik verlof had een uur naar de overkant mee te gaan.

"O, wat heerlijk!" zei ik. We staken langzaam over en ik maakte kennis met de Eerwaarde Moeder Overste. Ze was buitengewoon gastvrij! De tafel stond gedekt met boterhammen, gebakken ei, koffie en melk. De Zeereerwaarde Rector vroeg, of

ik mijn doopbewijs bij me had en toen ik dat ontkende, telefoneerde hij naar de Spuistraat. Het werd 's middags nog in de Schouwburg bezorgd. Moeder nodigde me vriendelijk uit wat te gebruiken, vertelde me dat ze nog maar heel kort Overste was en niet begreep, hoe zij voor zoo'n post was uitgekozen, daar ze er zich in het geheel niet bekwaam voor achtte.

"Maar Moeder", zei ik, "hebt U wel eens meer zoo'n buitengewoon geval als dit bij den hand gehad?" Ze lachte.

"En gaat dit niet goed? U hebt me maar niet verwend. Het zal best gaan".

Toen liet ze me even alleen, maar kwam vlug terug en zei dat de Zusters me zoo graag even wilden begroeten. Natuurlijk vond ze het best. Allen gaven me een hand en zeiden haar naam. Natuurlijk zouden ze stevig voor me bidden. Toen mochten de kleine kleuters nog even komen. Meteen gaf de H. Geest me in dat ik die kleintjes voor me moest laten bidden. Terwijl ze me één voor één een handje gaven, vroeg ik hoe ze heetten. Enkelen gaf ik een kruisje op het voorhoofd en leerde ze meteen het schietgebedje: 'St. Jozef, zorg. Amen'.

Het was zoo heerlijk het die kindermondjes het te hooren nazeggen! Zuster nam ze meteen mee naar de Kapel. Weer kwam er een groote blijheid in mijn ziel: Al die reine kinderzielen zouden voor onze vrijheid bidden! God verhoort ze zoo graag! Toen er pas een half uur voorbij was kwam er alweer bericht van de Polizei dat ik vertrekken moest. Nog even bracht Moeder me even vlug naar de keurige huiskapel, waar de kleintjes al voor ons aan het bidden waren.

Haastig, maar vol liefde groette ik Jezus, die – alhoewel verborgen – alles wist en voor alles zorg droeg. Ik gaf me geheel aan Zijn Wil over en dat maakte me rustig en blij. Toen ging ik naar beneden, waar Moeder bij de deur stond te wachten. Ik dankte haar voor alles wat ze voor me gedaan had.

Stevig drukte ze me de hand en zei: "We zullen goed bidden voor Uw bevrijding".

"Ik zou net zoo lief bij die arme stakkers blijven", antwoordde ik.

Op straat stond de Grüne Polizei op me te wachten.

"U gaat onder politiegeleide naar de overkant. Vindt U dat niet naar?"

"Wel nee", zei ik lachend, "dan hoef ik tenminste niet alleen!"

Juist ging er een stampvolle tram langs en ik liep extra langzaam, zoodat iedereen het goed kon zien. Terug in de Schouwburg bedankte ik voor het verlof en vertelde aan mijn lotgenooten dat het heele klooster, Zusters en kinderen, voor ons zouden bidden.

's Middags was ik in de parterre aan het afbidden. Eenige kinderen waren in de zaal aan het krijgertje spelen, liepen telkens door de rijen. Op het tooneel waren ze nog met koffers en kisten bezig. Eén van die menschen, iemand van de Portugees Israëlsche Gemeente, die mijn familie goed kende, kwam naar me toe en vroeg of ik niet liever alleen wilde zitten om rustig te bidden.

"Heel graag", zei ik en we gingen het tooneel op. Achter het tooneel waren er een paar smalle wenteltrapjes die ons weer naar een kamertje brachten. Het was het schminck-kamertje van de acteurs. Het zag er verwaarloosd en smerig uit. Er stond een stoel en er waren openslaande ramen. Het zag op de tuinen uit en de achterkant van de huizen aan de overkant, waarvan de meesten een veranda hadden.

Matrassen werden intusschen weer opgeborgen, want we zouden in de zaal blijven. Toen ik de tuin van de Schouwburg inkeek, zag ik juist dat twee marechaussées er liepen te speuren en ons huis dus ook goed bewaakt werd. Het was een warme dag. Toen ik mijn Vespers gebeden had en mijn meditatie gedaan, hoorde ik iemand de trap opkomen. Het was een oude Pater Redemptorist van de Keizersgracht.

Ik dacht, 'Het is mooi voor een Zuster hier zoo'n bezoek te ontvangen'. De Pater gaf me goeden moed dat er hard voor me gewerkt werd om vrij te komen, alleen moest ik de namen opgeven van mijn vier Portugesche grootouders. Daar ik ze nooit gekend had, wist ik het niet precies te zeggen, maar verwees naar het adres van den secretaris van de Portugeesche Israëlische Gemeente. Pater schreef het op, gaf me een boekje over het mediteeren van de Rozenkrans. Hier vroeg ik meteen de zegen en gingen we daarna weer naar de tooneelzaal, waar enkele menschen bij dezen Pater gingen biechten, weer in de stalles, maar nu op de plaatsen aan de rechterkant. Toen ik den Pater bij het afscheid nemen hartelijk bedankt had voor al de moeite die hij voor me deed, ging ik nog even naar de corridor van de front-loge, waar we den nacht hadden doorgebracht. Al de matrassen lagen nu op elkaar en werden met insectenpoeder bestrooid. We hebben er nog erg om gelachen.

"Waar slapen we dan vannacht?" vroeg ik.

"We blijven in de tooneelzaal tot een uur of één vannacht en dan gaan we naar Kamp Westerbork in Drente", was het antwoord.

Tegen zes uur stelde ik voor weer een Rozenhoedje te bidden. Ik had het grootste vertrouwen op God's hulp en bijstand en dacht: 'Moeder Maria kan ons hier onmogelijk in de steek laten'.

Dus bad ik vurig voor en ook de antwoorden klonken vol innige godsvrucht.

Daarna gingen we voor onze avondboterham weer naar de koffiekamer. Er heerschte een blijde, levendige stemming en we deelden weer alles met elkaar. Toen we klaar waren, bleef ik nog wat praten met een Hongaarsche schilderes Charlotte Goth. Ze liet me een boekje zien, waarin reproducties stonden van de fijne kinderkopjes, die ze geschilderd had. Juist toen we druk in gesprek waren, kwam er een dame binnen, die me namens een Pater vijftig reepen chocolade bracht. Ze mocht niet zeggen van wie, maar toen ik raadde: "Ze zijn vast van Pater de Jong", begon ze te lachen. Ik schreef vlug een krabbeltje om te bedanken. Ze gaf me bij het afscheid nemen een klein plaatje, waar aan de achterkant stond opgeschreven: 'Houd goede moed, ik zal voor U bidden!' Toen ze vertrokken was, begon ik meteen maar met de uitdeeling.

"Kijk", riep ik uit, "nu zorgt O.L. Heer weer voor lekkers. Waarom zouden we toch bezorgd zijn voor de toekomst?"

Telkens ook, wanneer er een angstige of bedroefde ziel bij me kwam en vroeg:

"Zuster, wat zal er toch gebeuren in de toekomst?", gaf ik weer hetzelfde antwoord:

"Laten we toch geen zorgen maken voor den tijd, er zelfs niet aan denken wat er over vijf minuten met ons zou kunnen gebeuren. Laten we een mateloos groot vertrouwen hebben op God, Hij zal ons niet verlaten!"

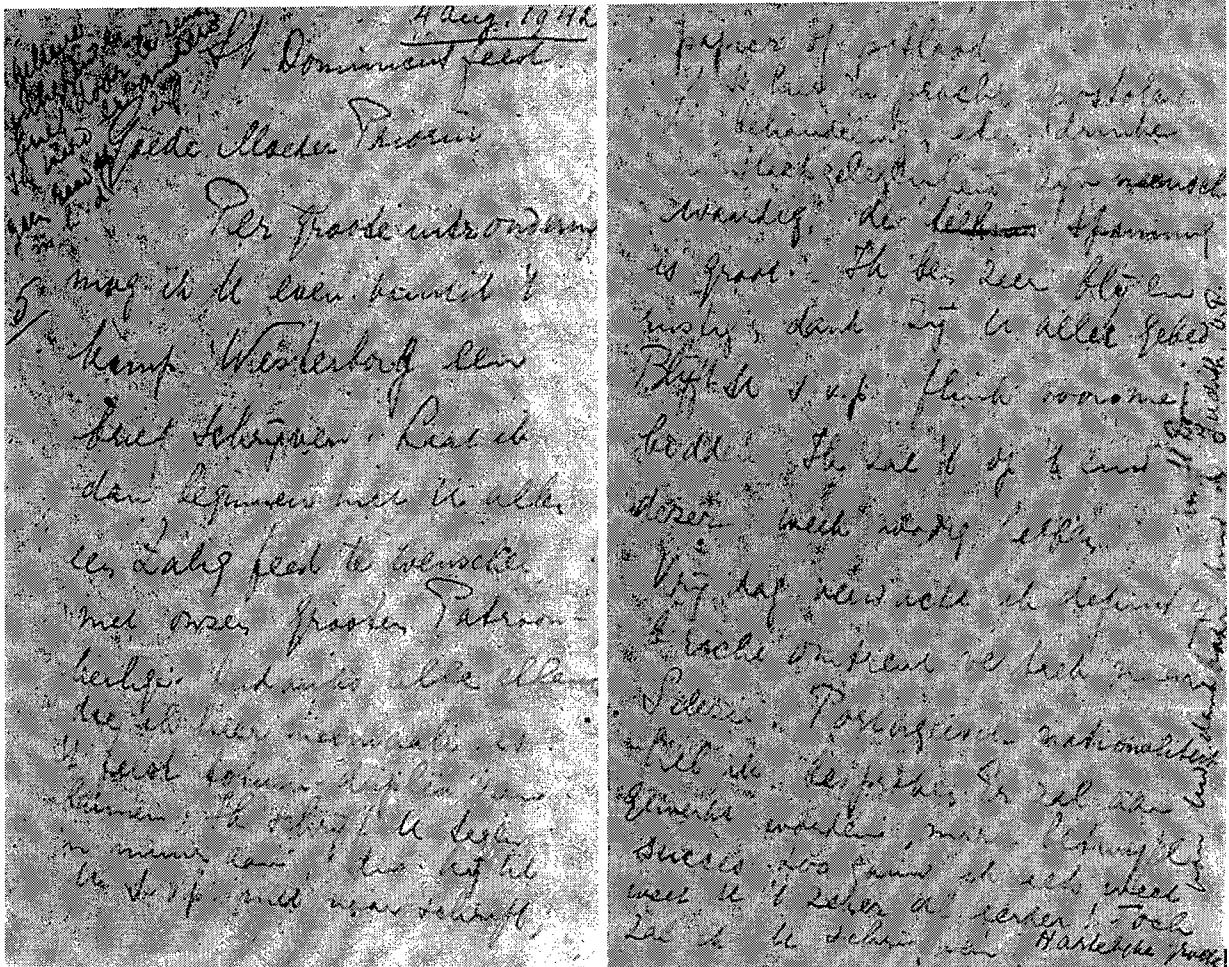
Tegen acht uur gingen we weer naar de tooneelzaal. Daar hoorden we dat er tegen negen uur tweehonderd Joden zouden bijkomen, die dienzelfden nacht tegelijk met ons naar Westerbork vervoerd zouden worden. Er waren er eigenlijk vijfhonderd opgeroepen, maar het meerendeel was ondergedoken.

Om die reden raadde ik de anderen aan op de eerste rijen van de stalles bij elkaar te gaan zitten, dan bleven de Katholieken bij elkaar. Wat gemakkelijker was om samen te kunnen bidden.

"Weer besproken plaatsen!" zei ik lachend. Terwijl we aan het grapjes verkoopen waren, kwam de heer Feitsma met een heel ernstig gezicht naar me toe en zei:

"Zuster, luistert U eens, er is iets verschrikkelijks gebeurd. Een van de dames, U kent haar wel, ze fotografeert, kreeg bezoek van haar familie. Ze was naar me toegekomen en vroeg me: "Feitsma, je moet me helpen, zou ik kunnen vluchten?"

“Als je er kans toe ziet, doe het dan”, heb ik geantwoord, want ze had me den heelen dag al over weglopen ‘gezeurd’. Nu heeft ze het gedaan en is gesnapt door een Duitsche soldaat. Hij heeft haar teruggebracht en op het tooneel gebracht bij de koffers. Toen nam hij haar apart en zei: “Ich musz dich strafen” en gaf haar daarop een klap in het gezicht. Verder heeft hij haar met rust gelaten”. ‘Gelukkig’, dacht ik, ‘dat het nog zóó is afgelopen.

Brief door Zuster Judith geschreven vanuit het kamp Westerborg.

Hij had ons er allemaal voor kunnen straffen als hij gewild had'.
 “Jammer dat U het haar had aangeraden, maar gedane zaken nemen geen keer. Ze zal het me straks wel zelf komen vertellen denk ik”.
 Na een paar minuten al, hoorde ik het heele verhaal uit haar eigen mond.
 “Als je nu voortaan weer moeilijkheden hebt, kom dan bij mij en ga niet meer naar een ander”, zei ik. “Beloof me maar dat je nu niet weer weg zult loopen”.
 Ze beloofde het, gaf me een hand en daarmee was de zaak weer in orde.
 Toch had ik intusschen de Katholieken een tientje van de Rozenkrans voor deze intentie laten bidden. Ze wisten niet waarvoor, maar ik zei dat er iets ernstigs gebeurd was en vertelde later er tot hun geruststelling bij dat het gelukkig goed was afgelopen. Intusschen werden er veel pakjes op het tooneel gebracht en werden door een luidspreker de namen afgeroepen van de geadresseerden. Het leek wel Sint Nicolaasavond. Eén voor één kwamen de menschen op het tooneel om hun

pakjes in ontvangst te nemen. Daarna werd het opeens stil.

De Opperrabbijn van de Hoog Deutsche Israëlische Gemeente zou een woordje spreken. Wat hij zei was werkelijk mooi en berustend. Hij wekte de Joden op tot een blij optimisme dat hen altijd zoo bijzonder gekenmerkt had in moeilijke tijden en ook dat ze hun gevoel voor humor moesten blijven bewaren... Meer heb ik er niet van onthouden. Daarna kwam er een meisje naar me toe, die me nog van heel vroeger herkende. Het was het nichtje van mijn oude vriendin uit mijn H.B.S.-tijd, die verpleegster in Semarang was geworden. Vol belangstelling vroeg ik haar of ze nog leefde. Ik had in meer dan twintig jaar niets meer van haar gehoord. Ze vertelde dat ze hoofdverpleegster van het ziekenhuis in Semarang was geworden en juist op weg was naar Holland toen de oorlog uitbrak. Ze was nu bij haar getrouwde zus in Transvaal, waar ze van boord was gegaan.

Ook naar haar ouders en verdere familieleden informeerde ik, want ik had ze allen zoo goed gekend. Toen namen we afscheid. Ze was gelukkig heel kalm. Ik werd weer door de anderen in beslag genomen. Intusschen waren ook de anderen aangekomen en was de tooneelzaal geheel gevuld.

Om den tijd te korten aten we nog maar een reep chocola en tegen één uur werd ons het teeken gegeven om de zaal te verlaten. We zouden met de tram naar het Centraal Station gaan. Natuurlijk was het pikdonker buiten, maar de Deutsche soldaten, Grüne Polizei en marechaussées lichtten ons bij met zaklantaarns. De Katholieken hielden elkaar vast. Een klein kind riep steeds maar: "Mammie, mammie". Moeder had geen hand om de kleine vast te houden, want ze droeg in iedere hand bagage. De kleine hield haar aan de rokken vast.

Een mannenstem riep in de donkerte: "Waar is de Zuster! De Zuster moet dicht bij ons blijven!" Ik riep heel rustig terug: "Hier is de Zuster, ik ben bij jullie".

Nu pas besepte ik, wat ik voor hen kon zijn alleen door mijn aanwezigheid. Wat is God toch goed dat hij mij, arm zwak riet, voor die menschen sterkte gaf, die hen wat troosten en opbeuren kon in die ontzettend zwarte nacht. Even dacht ik nog aan het huis aan de overkant. Het was er volslagen donker. Wat waren ze lief voor me geweest, dien middag. Zou ik ze nog ooit weerzien? Tijd voor denken was er niet. We werden de tram in gedreven tot we halt hielden voor het Centraal Station. Nooit in mijn leven zal ik de misère daar vergeten. Een miserig motregentje maakte het tooneel nog treuriger. Zaklantaarns beschenen mysterieus die menschen-ellende, opgepakt in lange rijen, wachtend op hun beurt om het station binnen te gaan. Wij, Katholieken, hielden elkaar weer vast bij de hand, of bij de rok, want we wilden in de trein ook bij elkaar blijven.

"Stoepje", zei degeen die voorop liep en we gaven het door. Zoo kwamen we aan den ingang van het station. Op het perron stond de trein klaar en konden we vast instappen. We zouden naar Kamp Westerbork gaan, ergens in Drente. Met de familie Westering; Vader, Moeder, zoon en dochter zat ik in één coupe.

De Moeder was 's Zondagsmorgens nog flauw gevallen in de Hollandsche Schouwburg, maar was nu heel opgewekt en rustig. Haar dochter was Derde-ordeling van St. Franciscus en had 's nachts naast me gelegen op de matras. Haar broer was novice bij de Minderbroeders van St. Franciscus en was ook uit zijn klooster weggehaald.

We waren ondanks alles in een echt prettige stemming en Vader Westering haalde een groote worst voor den dag, die hij present had gekregen en gaf ons ieder een groot stuk. Het smaakte ons best. Toen haalde ik mijn reepen chocola voor den dag en genoten we zoo van ons nachtelijk souper in de duistere trein.

Door het ongewone overviel me de slaap en toen ik zag dat de coupe ernaast helemaal leeg was, probeerde ik op de bank een beetje te slapen, wat direct gelukte. Natuurlijk werd ik door een flinke schok direct wakker. Heel vroeg in den morgen kwamen we in een klein plaatsje in Drente aan. We lazen Hoog-Halen en weer zorgden de Katholieken ervoor om toch vooral bij elkaar te blijven. Toen we het station afkwamen, stond er een auto klaar. De chauffeur kwam naar me toe en zei: "Deze auto is voor U bestemd. U kunt instappen". Ik bedankte, want vanzelfsprekend gaf ik er de voorkeur aan bij de anderen te blijven.

Mijnheer Westering droeg mijn koffer en met moeite kreeg ik het gedaan een reticull van de anderen te dragen. Ze waren allen zoo vriendelijk en voorkomend voor me. Ik kon en wilde ze nu niet in de steek laten. We vormden een lange stoet, goed bewaakt door Duitsche soldaten, marechaussée en groene politie.

Er werd ons verteld dat het vijf kwartier loopen was. Het Drentsche landschap was prachtig. Zoo, toen we onze tocht begonnen, overviel me een vreemd, beklemd gevoel, omdat we nu iets onzeker tegemoet gingen. Daarom stelde ik meteen voor het Rozenhoedje hardop te bidden. Eerst vertelde ik nog aan mijn burens dat het vandaag het feest is van onzen Ordestichter, H. Dominicus.

"De H. Vader zal ons vandaag zeker heel bijzonder bijstaan", bemoedigde ik de anderen, "daar heb ik een groot vertrouwen in".

Meteen begon ik met luide stem voor te bidden. Op een korte afstand liepen de Duitsche soldaten, slechts twee menschen waren er tusschen hen en mij en ik dacht: 'Misschien krijg ik straks wel een klap in mijn gezicht. Laat ik me er vast maar op voorbereiden. Als hij het doet, zal ik probeeren mijn andere wang op te houden'. Maar ze lieten me rustig doorbidden.

Eerst het Rozenhoedje, toen de litanie van de H. Maagd, gevolgd door het gebed tot St. Dominicus.

Ze hadden tegen elkaar gelachen en waren toen wat verder doorgelopen. Nu was ik heel gerust en keek vast uit naar onze plaats van bestemming.

Onderweg passeerden ons twee wagens door twee paarden getrokken, waarin veel menschen en koffers, dicht opeen, waaronder ook een stuk of zes religieusen. Eindelijk, daar kwam het Kamp in het zicht. De woning van den Commandant bij den ingang. Verder groote gebouwen voor administratie, leeszaal, groote keuken, linnenkamer, wasscherij, strijkerij, cantine, ziekbarak, barakken leesinrichting, straten met kleine huisjes. We kwamen eerst in een lokaal waar onze namen geregistreerd werden. Veel dames en heeren zaten hier achter de schrijfmachines. We moesten ons persoonsbewijs laten zien, maar kregen het later weer terug. Toen moesten we buiten wel een uur wachten vóór de barak, waar een dokter onze hoofden zou onderzoeken. Als de 'hoofd'-zaak niet in orde was, werden ze naar een aparte barak verwezen. Buiten die barak maakte ik kennis met de andere religieusen, die ik op die hooge wagen in het voorbijgaan had toegewuifd. Twee Zusters Trappistinnen, twee Paters Trappisten en een Franciscaner broeder, alle vijf uit één gezin; verder één Zuster Carmelites, Doctores in de Theologie en Philosophie, eerst uit Duitschland naar Holland verdreven. Ze was ondergebracht bij de Zusters Carmelitessen van Echt en was daar bezig, het werk van de H. Johannes van het Kruis te vertalen. Ze was er samen met haar zus, Derde-ordeling van de Carmel, dan nog een Poolse doktores, als verpleegster gekleed, Schwester Miriam van de Zusters van Trier, die in Huize 'Lydia' in Amsterdam wonen, één Zuster van den Goeden Herder, als postulant gekleed, Zuster van de Moerdijk. Ze waren uit haar verschillende huizen gehaald en allen naar het Kamp in

Amersfoort gebracht. De behandeling daar was niet goed geweest. De Paters Trappisten werden tegen een muur gezet en in het bijzijn van de Zusters werd het geweer op hen gericht.

"Dat was bij wijze van grap!" We besloten bij elkaar te blijven voor het doktersonderzoek, wat ons gelukte. Het was vlug afgelopen. Daarna nam de barakkenleidster ons mee en werd ons de barak aangewezen.

Er waren twee groote zalen en een bijkeuken in het midden. De bedden waren twee boven elkaar en een smerige stroozak en klein vuil kussentje lagen erop. Ook de grond was modderig en vuil, alsof er in maanden niet geboend was. Er kwam een meisje naar me toe dat er slecht uitzag. Ze schreide erg en vroeg me of ik soms Zuster Juliana kende, die ook Dominicanes is.

"Zeker, die ken ik heel goed", zei ik.

"Ze heeft me catechismusles gegeven", vertelde ze verder, "en mijn zusje en mij voorbereid voor het H. Doopsel. Mijn zusje ligt in de ziekenbarak, want ze heeft suikerziekte. Misschien mag U haar wel opzoeken als we het vragen".

Toen hoorde ik, hoe ze beiden, heel in de vroegte, van haar zieke, oude Moeder zijn weggehaald. Ze hadden zich in het bijzijn van de agenten moeten aankleeden en alles ingepakt. Toen hadden ze nog gauw de burens gewaarschuwd, die een boodschap naar den Pastoor zouden sturen. Ze schreide alleen om haar arm en ziek Moedertje en ik troostte haar zoo goed als ik kon, vooral door te zeggen dat de Pastoor zich zeker over haar zou ontfermen.

"Maar Zuster, Moeder is niet Katholiek".

"Dan zorgt de Pastoor nog veel beter voor je Moedertje", zei ik vol overtuiging. Ze heette Els en nog zie ik dat bleeke, treurige gezicht voor me. Den volgenden middag was ze heelemaal opgefleurd. 's Morgens had ze meegeholpen de slaapzaal wat op te frisschen en 's middags kwam er een koffer, gestuurd door den Pastoor. Er zat van alles in: kleeren, handdoeken, zelfs overhemden, pepermunt, aspirine, insuline, wel voor een jaar genoeg, zeep, tandpasta, enz. enz.

Maar het meest blij was ze met de lange hartelijke brief, waarin Zeereerwaarde schreef dat hij de zorgen voor haar Moedertje op zich zou nemen.

"Zie je wel Els, moed en vertrouwen. O.L. Heer laat ons nooit in de steek!" en ze lachte. Toch een heldhaftige lach! Ook was er een jonge Moeder in onze barak, die haar twee jongetjes van twee en drie jaar, ieder in een houten kistje, in haar bed had staan. Hoe smerig het ook was, bewonderde ik haar moederzorg door haar kleinen elken morgen heelemaal frisch te wasschen.

De Paters Trappisten kwamen in den middag naar onze barak en liepen buiten met hun Zusters op en neer. Van één van de Paters, die novicemeester bij de Trappisten is, heb ik de zegen gehad!

De Zusters waarmee ik samen was in de barak, kwamen naar me toe en vroegen me, of we zooveel mogelijk bij elkaar zouden blijven, dan konden we misschien nog samen de Getijden bidden. Ook haalde een Zuster in een groote soepterrien het eten voor ons en kwamen we met onze borden bij haar. De anderen gingen naar het keukentje en konden er zelfs voor de tweede keer krijgen. We aten haast altijd hutspot, wat goed was klaargemaakt. Hoe vriendelijk het ook bedoeld was, voelde ik er weinig voor.

Els, mijn bovenslaap buurtje was telkens in tranen en natuurlijk trachtte ik haar zoo goed mogelijk te troosten. Telkens kwamen er menschen naar me toe, die ik nog kende uit de Hollandsche Schouwburg om me iets te vragen of te vertellen. Ook bemerkten we dat het bidden der Getijden onmogelijk samen kon gaan, daar de

Carmeliet het Groot Officie bad en wij de kleine Getijden.

Den volgenden morgen besloot ik het maar ronduit te zeggen. Als reden gaf ik op dat de Dominicanessen in de eerste plaats apostolisch moeten werken en dat het me daarom onmogelijk was, den heelen dag bij elkaar te blijven in de barak!

Gelukkig, ik had mijn vrijheid weer! Ook zag ik dat de Zusters van andere Orden zich met de menschen bezig hielden en dat leek me voor ons ook de aangewezen taak.

De eerste nacht heb ik door de vlooiën niet veel kunnen slapen. Het was er dan ook buitengewoon smerig. Het werd meer als doorgangshuis gebruikt en de menschen waren teveel met hun ellende bezig, dan dat ze aan schoonmaken dachten.

Er kwamen ook nog wel vliegmaschinen over, enkele zelfs heel laag en ik dacht even aan een bom op ons Kamp!

Maar den volgenden dag stelden ze me gerust en zeiden: "De Commandant woont hier en dan, het Kamp is noodig voor hen, dus dat zullen ze niet doen!"

In bed hield ik mijn kousen aan, sliep tusschen twee wollen dekens, om toch vooral de matras niet aan te raken. Om het kleine hoofdkussentje dat vol vochtkringen en plekken was, had ik een schoone doek gedaan en kon nu gerust mijn hoofd neerleggen. Ik sliep naast de deur en hoorde 's nachts nog een marechaussée binnenkomen die de wacht hield. Ik schrikte er helemaal niet van! Integendeel.

'We worden goed bewaakt', dacht ik.

's Morgens vroeg stonden de Zusters op en gingen we ons wasschen in de gang bij de zinken waschbakken. Daarna gingen we bij de deur staan om ons morgengebed, Kleine Uren en meditatie te doen. We mochten er nog niet uit! Het was nog te vroeg en de marechaussée liep voor onze barak heen en weer te schilderen. Dat was wel jammer want het was prachtig weer.

Tegen zeven uur 's morgens mochten we heen en weer loopen bidden tot het prikkeldraad. Mijn handboek heb ik nog uitgeleend aan die Poolsche dokteres. Toen we ontbeten hadden - koffie uit het keukentje kregen we erbij - gingen we de barak wat schoonmaken. Eerst stofvrij, daarna dweilen. Het begon er al anders uit te zien.

's Middags was het weer hutspot. Dat zal ik niet licht vergeten.

Het is nu al meer dan een jaar geleden, terwijl ik dit hier neerschrijf, maar telkens als we hutspot eten, moet ik aan het Kamp denken.

's Middags werd ons door de barakkenleidster meegedeeld dat we naar het groote gebouw moesten gaan, dicht bij den ingang. Het was een heel groot lokaal en op afstanden stonden tafeltjes, waaraan heeren zaten. Bij den ingang werd ons gezegd dat we achter de krijtstreep moesten blijven staan, die om de tafeltjes heen was getrokken. Het was een kleine meter afstand, dus hoefden de heeren niet bang te zijn dat ze te dicht met de Joden in aanraking zouden komen. Hier werd ons alles afgenomen, allereerst ons persoonsbewijs, onze stamkaart, bonnen, spaarbankboekje, geld (tot een klein bedrag mochten we houden), goud, zilver enz. Telkens moesten we dan teekenen. Daar ik een brief in de Hollandsche Schouwburg had ontvangen, onderteekend door Ververs, waarin ik gewaarschuwd werd toch vooral niets te teekenen, weigerde ik dat dan ook volstrekt.

Dit gaf veel oponthoud. Ik zag dat al mijn lotgenooten teekenden, dus bleef ik achter. Toen moest ik naar een heer van den Joodschen Raad die me vroeg waarom ik niet wilde teekenen.

Ik antwoordde: "Zegt U het me maar ronduit, we moeten teekenen voor onze reis naar Duitschland, maar ik weet zeker dat ik vrij kom, er wordt voor mij gewerkt, dus waarom zou ik dan teekenen?" Hoe men mij ook trachtte te bepraten en over te halen, ik bleef halsstarrig weigeren. Toen ik weer aan het tafeltje kwam en men mij

weer stukken ter teekening voorlegde en ik het niet wilde doen, kreeg ik ten antwoord: "Niemand verlaat hier de zaal die niet geteekend heeft!"

Ik ontstelde heelemaal niet van dit gezegde, maar nam kalm de groote zaal eens op en dacht: 'Zou ik hier niet kunnen overnachten?'

Verderop zag ik de andere Zusters druk aan het teekenen. Wat moest ik doen?

Inwendig riep ik de H. Geest aan om raad en verlichting van mijn verstand en ook mijn Engelbewaarder riep ik om hulp. Intusschen werd ik weer naar een ander tafeltje verwezen, waar me weer andere papieren werden voorgelegd. Het ging over bezittingen, huizen, geldswaardige papieren.

"Die heb ik niet, dus waarom zou ik dit teekenen!", vroeg ik weer.

Er kwam nu een heer bij, die degene die achter het tafeltje zat, vertelde dat ik nog niets geteekend had. Weer heb ik de reden van mijn weigering moeten vertellen.

"Maar zelfs al hebt U geteekend, dan kunt U best vrijkomen. Er zijn hier al zooveel van dergelijke gevallen geweest", stelde die heer me gerust. Het was waar wat er gezegd werd, want ik had een paar weken geleden bericht gekregen van een mij onbekende heer uit Utrecht, die samen met mijn broer in het huis van bewaring, later te Amersfoort en in Westerbork was geweest en die mij vertelde dat hij het laatste moment - toen de trein naar Duitschland al in het zicht was - hoorde dat hij was vrijgekomen. En dan schoot er nog iets door mijn hoofd: 'Als God wil dat ik vrij kom, dan gebeurt het, al heb ik 10.000 maal geteekend'.

Terwijl ik dit aan het overwegen was, kwam er een dame naar dezen heer toe. Het was onze barakkenleidster en het toeval wilde dat dit zijn vrouw was. Ook zij stelde mij voor, gerust maar te teekenen en nu deed ik het ook meteen.

De man begon te lachen en zei: "Vrouw, je had eerder moeten komen, want ik praat al een uur als Brugman en ik schiet niets op en nu jij er bij bent gekomen, is het meteen voor elkaar!" We moesten er om lachen en nu moest ik al die achterstallige stukken een voor een teekenen. Nu werd ik naar het voorlaatste tafeltje verwezen. Steeds bleef ik netjes achter de krijtstreep...

"Sind Sie verheiratet?" vroeg een heer met een onvriendelijk gezicht.

"Eine Religiöse ist nicht verheiratet", gaf ik verbaasd ten antwoord en ik dacht 'dat weet een klein kind al'.

"Und Sie tragen einen Ring"...

"Ja, ich trage einen Ring" en ik keek onwillekeurig naar mijn dierbaar professiepand.

"Sie sind nicht verheiratet und Sie tragen doch einen Ring", klonk het opnieuw met een licht spottend accent.

"Ich bin nicht verheiratet und trage doch einen Ring; ich bin verheiratet mit der Kirche"...klonk het krachtig en beslist.

"Das gilt nicht"... gaf hij ten antwoord en toen: "Warte ein Augenblick".

Ik zag toen dat hij naar het laatste tafeltje ging bij den uitgang. Daar stond een heer aan een hooge lessenaar te schrijven.

'Wat een onaangenaam type!' dacht ik.

Na een paar minuten kwam hij al terug en zei beleefd: "Sie müssen den Ring abgeben".

"Bitte", zei ik, terwijl ik hem met uitgestrekte arm – vanwege de krijtstreep – overreikte.

"Haben Sie noch mehr silbern oder golden Sachen?" informeerde hij verder.

"Mein silbernes Uhr", zei ik en dacht aan mijn overleden broer van wien ik het gekregen had.

“Das müssen Sie auch abgeben!” Nu, het liep niet meer, de veer was stuk en dat was in dat geval een troost.

“Sie müssen ein Augenblick warten, es sitzt so fest!” zei ik en haalde intusschen mijn mesje uit mijn zak om onder mijn scapulier het koordje door te snijden. Aan het uiteinde van dit koordje zat namelijk een klein Kruisje en dat was me dierbaarder dan mijn uurwerk. Dit moest gered worden!

“Sie haben ruhig den Zeit”, klonk het heel beleefd. Toen ik het losgesneden had, bond ik vlug het Kruisje met een stukje koord aan het knoopsgat van mijn habijt en reikte het horloge met het andere stukje koord op de voorgeschreven afstand over. Tot slot vroeg hij me nog hoeveel geld ik bij me had.

“Vijf gulden”, zei ik.

“Doe moogt U houden”. Haast had ik: ‘Dank U’ gezegd, maar ik hield het nog bijtijds in. Ik mocht gaan, kwam langs den heer achter de hooge lessenaar en ging de deur uit. Hiermee was de film nog niet uit. Nu kwam ik in een andere groote zaal. Aan de kant stonden een paar rijen stoelen en er was een podium, dus was het zeker de ontspanningszaal. Later hoorde ik dat Nederland dit Kamp voor de Deutsche verdreven Joden had laten bouwen en nu werd deze tooneelzaal voor ons, voor heel wat andere doeleinden gebruikt. Er waren hier al honderden menschen toen ik binnenkwam. Op het tooneel stond een prachtig photographietoestel en één voor één werden we gefotografeerd. Op een lei stond met krijt een nummer geschreven en dat moesten we voor ons houden. Het ging zoo langzaam dat ik volgens mijn berekening hier zeker anderhalf uur moest wachten.

Daarom besloot ik vast een paar brieven te schrijven, want ik had twee velletjes postpapier en een envelop in mijn zak. Moeder Priorin en onze Priorin kon ik nu meteen alles vertellen. Ik schreef tegen een muurtje op want er was geen tafel en geen stoel. Toen ik zoo bezig was, kwam er een heer naar me toe, die aanbodde de brief te posten. Een half uur later zag ik hem niet meer en kwam er juist een jongetje van de ordonnance langs. Hij had als kenteken een witte band om zijn arm en een ster op. Ik vroeg hem de brief te willen posten, wat hij direct deed. Dat ik hier eigenlijk eens in de veertien dagen schrijven mocht, daar dacht ik niet aan, of beter gezegd dat hoorde ik pas later. Geen vijf minuten later vroeg me dien heer, of ik den brief afhad en zei ik dat ik hem aan een jongen had meegegeven. Hij schudde zijn hoofd en zei zachtjes iets van “gevaarlijk” en “we moeten voorzichtig zijn!” In andere omstandigheden zouden deze woorden me zeker ongerust kunnen maken en me misschien wel een slapelooze nacht kunnen bezorgen. Maar nu was alles zoo heel anders.

Ik bad zachtjes: “Lieve Moeder Maria, neemt U alstublieft die brief onder Uw bescherming?” en het volgend oogenblik was ik volkomen gerust.

Wat dicht was Moeder hier bij me, al zag ik Haar niet. Het was alsof ik haar moederlijke bescherming voelde! Terwijl ik wachtte, kwam er een heer naar me toe. Hij leek me ongeveer vijfendertig jaar oud. Hij liet me zijn Rozenkrans zien en zei: “Ik ben Katholiek, mag ik uw Kruis kussen?” Tranen stonden in zijn oogen. Hij knielde neer en kuste eerbiedig het Kruis dat ik hem toereikte. Meteen kwam de gedachte in me op, dezen heer iets te geven en meteen greep ik het kleine Kruisje dat ik onder mijn scapulier aan een koordje had vastgebonden. Gauw maakte ik het los en haastte me die persoon terug te vinden, wat me gelukkig spoedig gelukte.

Ik drukte hem het Kruisje in de hand en zei: “Hier bewaar dit als een gedachtenis!” Toen verhelderde zijn blik en dankbaar en hoffelijk kuste hij mijn hand. Ik zag dat hij óp was van verdriet. Daarom nam ik zijn twee handen stevig in de mijne en zei:

“Sterk blijven hoor en het hoofd omhoog. Ik zal voor U bidden!” Toen verdween hij onder de mensen.

Intusschen waren we wel iets gevorderd met fotografeeren, maar toch waren er nog wel een vijftig menschen vóór en het ging vreeselijk langzaam. Soms kon ik even zitten maar zoodra ik anderen zag die er verdrietig of moe uitzagen, stond ik meteen maar weer op. Eindelijk klom ik op het podium, nam plaats, ster was goed zichtbaar, het leitje met het nummer recht voor me en de foto was gemaakt. Ik kreeg een rond bewijsje mee en ging terug naar de barak. Zoo toen ik daar aankwam, liep de barakkenleidster op me af en zei dat ik onmiddellijk bij den onder-commandant moest komen. Ze waarschuwde een kleine jongen van de ordonnance, die me weg zou brengen, want overdag mogen we niet vrij door het Kamp loopen. Op afstanden staan marechaussées. Nu mocht ik ongestoord al de wachten passeeren en ik voelde me veilig met het jongetje van twaalf jaar met zijn ster op en zijn aardige ordonnance-kepi. Toen we er waren zei hij dat hij me ook weer terug zou brengen en op me wachten zou, totdat ik klaar was. Onderweg vroeg ik hem wanneer we naar Duitschland zouden vertrekken en hoorde dat het de nacht van Donderdag op Vrijdag zou zijn. Toen vroeg ik nog, of hij soms wist waarvoor ik komen moest. “Het is zeker iets goeds”, gaf hij bemoedigend ten antwoord. Heel dapper ging ik naar binnen. Het was een groot gebouw bij den ingang van het Kamp, wat eigenlijk voor leeszaal bestemd was. Een heer opende een loket en vroeg mijn naam. “Bent U familie van Professor Mendes da Costa”, vroeg hij.

“Ja”, gaf ik ten antwoord.

“Is zijn voorletter S en woont hij in Amsterdam, P.C. Hoofdstraat?”

Ik bevestigde alles.

“Dan bent U voorlopig uitgesteld voor het vertrek naar Duitschland”.

Ik bedankte en vertrok meteen. De kleine jongen bracht me weer ‘netjes thuis’. Daar vertelde ik het vast aan de barakkenleidster, maar ze zei dat ze eerst nog bericht van het kantoor moest afwachten.

Dien avond kwam er iemand bij ons in de barak, die aanbood brieven mee te nemen, dus schreef ik meteen maar een briefkaart naar Pater Frehé, waarin ik Eerwaarde verzocht voor ons te willen bidden. Dienzelfden avond werden onze namen met witte verf op onze koffers geschilderd en konden we ook nog rugzakken koopen. Tot mijn verbazing zag ik dat verschillende dames haar trouwring nog droegen en vertelde ik dat ik de mijne had moeten afgeven, wat vanzelfsprekend niet billijk werd gevonden. Ook kwam er tot mijn grote vreugde een schoenmaker bij ons en gaf ik mijn slechtst gezoalde schoenen mee, die ik den volgenden dag weer terug zou krijgen. Daar ik dikwijls overdag buiten liep te bidden, of de anderen wat probeerde op te beuren, verzocht ik mijn buurvrouw, die bijna den geheelen dag rustte, de schoenmaker te willen betalen en ik gaf haar f. 4,50. Ik had opgegeven een bedrag van f. 5,- te bezitten en het was f. 9,50.

Nu ik hier in deze omstandigheden O.L. Heer zoo dicht bij me wist, wilde ik voor zoo’n kleinigheid geen leugen op mijn geweten hebben. Of mijn buurvrouw al beweerde dat we tot een maximum van f. 100.- mochten bezitten, het hielp niets. Ik had het verkeerd opgegeven en die fout kon ik zoo mooi herstellen.

’s Nachts miste ik mijn schoenen erg en dus ging ik er op mijn kousen uit. Mijn andere schoenen zaten in mijn koffer en die kon ik nu niet openmaken, zonder veel geraas te maken. Zooals ik reeds zei, sliep ik naast de deur, die telkens open en dicht ging. In de lange gang trapte ik telkens in een plas. Na veel zoeken en tasten ben ik gelukkig en veilig weer in bed gekomen, maar voor ik er in ging, trok ik gauw

mijn natte witte kousen uit, die ik zoolang maar op de grond gooide.

Den volgenden dag zag ik dat ze roetzwart waren geworden! Nu was het Donderdag, de dag die de beslissing voor me brengen zou. Het was de dag vóór de eerste Vrijdag van de maand. Dan werd in 'Berg en Bosch' altijd het Heilig Uur gehouden en ik steunde op de gebeden van mijn geliefde gemeenschap.

Ik bad veel alleen en met de mensen, Rozenhoedjes, storm-noveen tot het H. Hart en schietgebeden tot St. Jozef.

Toch vroeg ik niet aan God om vrij te mogen komen, omdat vóór alles Zijn H. Wil in mij volbracht moest worden.

Ik zei tegen O.L. Heer: "Als ik uitstel krijg is het goed, als ik naar Silizië moet, is het ook goed; maar als ik naar 'Berg en Bosch' terug mag, zal ik U wel heel bijzonder dankbaar zijn, maar ik kan er niet om vragen!"

's Morgens tegen elf uur moest ik weer bij den Commandant komen. Veel mensen wachtten samen in een klein kamertje hun beurt af. We moesten één voor één in het aangrenzend lokaal de uitslag hooren, want al deze mensen hadden uitstel gekregen. Telkens als er iemand terug kwam, zag men een bedroefd gezicht. Hier speelden zich de meest tragische scènes af. Er ging een zacht gemompel door de rij der wachtenden.

Het klonk als een ontzetting: "Alle vrijstellingen zijn ingetrokken!" Ik bereidde me al op het ergste voor. Dat dit alleen de mensen betrof, die uit het Kamp Amersfoort naar hier waren gekomen, wist ik toen nog niet. Ook de Duitse Carmelites zag ik. Ze was veel eerder aan de beurt dan ik. Ook haar uitstel was ingetrokken. Ze zag er bleek maar gelaten uit, troostte nog haar lotgenooten. Na haar ging een man naar binnen, hetzelfde lot trof hem. Zijn vrouw snikte luid toen zij het hoorde en riep: "Ik laat je niet alleen gaan", terwijl ze hem stevig omklemde. Ze kreeg een zenuwaanval en een paar mensen riepen om water en "naar buiten brengen". Toen kwam mijn beurt. Heel rustig ging ik binnen.

"Het spijt me, maar uw uitstel is ingetrokken".

"Hoe is dat mogelijk? Gisteren liet U me roepen en werd me medegedeeld dat ik was uitgesteld omdat ik familie ben van Professor Mendes da Costa en nu vertelt U mij dat dit is ingetrokken! Maar dat kan niet dat moet een misverstand zijn".

"U hebt toch een oproeping gehad?"

"Welnee, ik ben door twee politie-agenten weggehaald".

"U komt toch uit Amersfoort?"

"Ik ben nooit in Amersfoort geweest, ik kom uit de Hollandsche Schouwburg in Amsterdam".

"Maar U hoort toch bij die andere Zusters?" Nu begrijp ik het misverstand!

Die Zusters zijn allen uit Amersfoort gekomen en ik kwam als Zuster alleen uit Amsterdam. Wat dat betreft, sta ik dus heel apart van die Zusters.

"Dan schijnen Uw papieren niet in orde te zijn".

"Die zijn zeker niet in orde".

"We zullen opnieuw een verzoek om uitstel voor U indienen. Gaat U maar even mee". Nu werd een dame een brief per schrijfmachine gedictieerd. Toen hij klaar was vroeg ik, of de twee punten erin stonden: eerste, familie van Professor Mendes da Costa en tweede, vier Portugeesche grootouders. De brief werd me voorgelezen en ik zei dat het zoo goed was. Heel ernstig vertrok ik en toen ik bij de anderen kwam, vroegen ze me direct, of ik ook naar Duitschland ging.

"Mijn papieren waren niet in orde", gaf ik enkel ontwijkend ten antwoord.

Donderdagmiddag kwam er een dame uit Assen met kleeven voor de Zusters.

In een ander lokaal van de barak hield ze uitdeeling. Aan de grens zouden we stellig ons religieuze kleed moeten afleggen. Ik kreeg een zwarte mantel en een witte das om erin te dragen, want er was geen zwarte jurk meer. Verder kreeg ik nog een paar schoenen, een paar witte kousen en een witte gebreide borstrok. Ook kregen we appels en pepermint. Toen ik het naar den koffer onder mijn bed wilde brengen, lagen er tomaten op mijn bord. Daar had Els intusschen voor gezorgd. Het was een tractatie van den Joodschen Raad.

De barakkenleidster deelde me mede dat ze bericht had gekregen dat ik Donderdagnacht niet zou vertrekken en nu direct met de andere 'uitgestelden' de barak moest verlaten. Nu deelde ik de appels, kaas, jam en lekkers uit aan de anderen. Ik gaf de zwarte mantel aan de juffrouw, die 's nachts met me gereisd had en die met haar man en twee kinderen ook uitstel hadden gekregen. Toen nam ik vlug afscheid van de anderen.

"Tot ziens", zei ik, "want ik zal jullie over eenigen tijd zeker volgen. Houd goede moed en ik zal aan jullie denken". Nu werd ons een klein huisje aangewezen, waar we met zijn twaalven onze intrek moesten nemen. Het was er ontzettend vuil en smerig. De vorige barakkenleidster was ziek geworden en nu was er niets meer aan dit huisje gedaan dat al maanden onbewoond was. We vielen met de deur in huis. Naast de deur was een wc, die uitkwam in een klein keukentje met gootsteen waaronder een kastje. Ook was hier nog een groote, diepe kast, maar helaas, zonder gereedschap!

Van dit keukentje kwamen we in een kamertje met openslaande ramen. De geheele ruimte werd ingenomen door acht bedden (twee boven elkaar). Er was enkel een doorloop om in het kleinere kamertje te komen, waar vier bedden waren.

We waren met de dames Charlotte Goth, de Hongaarsche schilderes, Mevrouw Pör, Frau Doctor Lederer, Mevrouw Bromberg en haar dochttertje Renée, die ik allen nog uit de vorige barak kende en nog een dame, waarvan ik de naam niet meer weet.

We begonnen maar direct met de groote schoonmaak.

Hier en daar leenden we een stoffer en blik, bezem, emmer en dweil. Het ging er na een paar uur heusch al een beetje op lijken. Ik doopte de villa 'nooit gedacht'.

Die eerste nacht, het was de gevreesde nacht, waarin ik zou moeten vertrekken, zal ik wel nooit meer kunnen vergeten.

Tegen vier uur ging er een langgerekte, schelle sirene door het Kamp.

Ik schrikte wakker, naast me hoorde ik een baby schreien, menschen stommelden en kwamen ineens druk in de weer. Buiten klonken passen en de electriche zaklantaarns schenen telkens door ons raam. We bleven liggen, alleen de Hongaarsche schilderes stond op om de anderen vaarwel te zeggen.

Toen hoorden we bonsen op de deuren en schreeuwden de mannen bij iedere slag op de deur: "Aufstehen, vlug!" Ook tikten ze wel tegen de ramen. Ik kromp ineen bij de gedachte aan al die ellende, die me tot nu toe bespaard was gebleven. Geen half uur later weer geroep: "bagage". Die konden ze vast afgeven, dan werden ze op wagens naar het station gebracht. Het werd dan Vrijdagmorgen, de eerste Vrijdag der maand. Hoe dankte ik het H. Hart van Jezus dat zich over mij ontfermd had als Zijn oogappel, zóó had God mij beschermd. En ik dacht met weemoed aan die anderen, vooral aan Feitsma. O! hij zou zeker sterk blijven maar die... en die...

O, mijn God, wat had ik veel te bidden!

We hadden voor het gemak onze namen onder elkaar geschreven en dat papier bij wijze van naambordje tegen de straatdeur geplakt.

De barakkenleidster kwam in ons huisje, iederen morgen met de presentielijst en

vertelde dan meteen wat we doen moesten. Het was iederen dag hetzelfde liedje! Wortelen schrappen voor de hutspot. Een keer kregen we groente met ongeschilde aardappelen. Daarover werd de tomatenjus gedaan. Het werd een vies hutspotje dit keer, want met ons mes probeerden we die aardappels te schillen. Maar we waren niet verwend en lachten om alles. Ik vroeg aan de barakkenleidster om een schort daar ik geen andere kleeding bij me had dan het witte habijt dat ik droeg. Ze zei dat ik niet behoefte te helpen. Een dame mocht naar de naaikamer gaan werken. Toen de anderen vertrokken waren, probeerde ik het huisje zoo schoon mogelijk te krijgen. Weer leende ik gereedschap en toen ik de ramen nog wilde doen werd alles weer teruggevraagd. Toen nam ik een krant en poetste er de ramen mee, waar ze werkelijk 'schoon' van werden. Toen ging ik wat zakdoeken wasschen met koud water en sunlight zeep en droogde ze aan een lijntje voor het huisje. Ze werden natuurlijk niet schoon.

Tegen elf uur werd voor ieder een stukje brood gebracht, wat boter en een lange groene komkommer. Ik wist niet wat ik daarmee moest doen, maar de dames vertelden me later dat ik die aan schijfjes moest snijden en met een beetje zout op mijn boterham moest leggen. Een van de dames die geen komkommer kon verdragen, gaf de hare nog weg aan een man, die de groote tonnen kwam legen. Die tonnen staan op afstanden in het Kamp en dienen voor vuilnisvat.

's Middags ging ik wat rusten, terwijl de dames hun man gingen opzoeken in de ziekenbarak of in de mannenbarak. Het was maar goed dat er een thuis bleef, want er werd in de barakken veel gestolen. Daarna ging ik de Vespers bidden en ook de Completen en meditatie doen.

's Avonds gebruikten we onze avondboterham. Dan liep ik buiten met Charlotte Goth het Rozenhoedje te bidden. Ik bad voor, maar bemerkte al gauw dat ze niet antwoordde. Toen ik vragend naar haar keek, zei ze: "Ik ken het Weesgegroet niet in het Hollandsch, wel in het Fransch". Maar dat kende ik weer niet en we kwamen toen tot de oplossing het in het Latijn te bidden. O! wat klonk dat mooi dat telkens herhaalde: "Ave Maria, gratia plena Dominus tecum! ... ora pro nobis peccatoribus dan na ieder tientje het Pater Noster.

Ook de litanie stond in het Latijn in mijn handboek. We genoten ervan, zoo mooi ging het en we namen ons voor, het zoo elken avond samen te bidden. Het werd Zaterdag, mijn eerste Zaterdag in het Kamp.

's Morgens kregen we ieder een stukje ontbijtkoek, zeker vanwege de 'Sjabbes'! Ik sprak veel met Charlotte en ze gaf me een gedachtenisplaatje. Ze sprak over haar werk, vertelde dat haar Vader ook schilderde en ze verlot zou vragen hem in Amsterdam een paar dagen te mogen bezoeken, daar hij met haar Moeder uit Zeeland geëvacueerd was. Dit verlot heeft ze inderdaad een week later gekregen, even voordat ik het Kamp voorgoed mocht verlaten.

Het speet haar zoo dat ze geen schildersgereedschap bij zich had, want ze vond onze kleederdracht zoo mooi dat ze me graag als Dominicanes geteekend had. Later, als er weer vrede was, beloofde ze me een teekening. 's Middags maakte ik het huisje nog een beetje schoon en besloot vroeg te ruste te gaan. Het was de eerste keer dat ik het een beetje te kwaad kreeg. Ik miste een Priester, de H. Mis en de H. Communie en ik dacht aan den volgenden dag, de Zondag, voor het eerst zonder H. Mis. Ook dacht ik aan het Zusterkoor in 'Berg en Bosch'. Wat glom daar de vloer en wat netjes zagen de Zusters er uit. In gedachten zag ik ze loopen in het Salve en erachter de litanie van de H. Maagd, die op Zaterdagavond altijd gezongen werd.

Onwillekeurig keek ik rond in het armzalig huisje, waar geen enkel plekje was, waar je nu met genoegen naar keek. En ik keek naar mijn eigen habijt, wat werd het zwart en ontoonbaar en wat slap hing mijn gewasschen pelerine. De goede had ik zuinig bewaard voor een eventueel bezoek bij den Commandant. Even heb ik om dat alles in mijn bed geschreid, maar niet lang, want ik moest sterk en flink zijn voor de anderen. Zondagmorgen om tien uur, las ik met de dames van ons huisje de gebeden van de H. Mis, daarna de geestelijke H. Communie. In de namiddag was ik heel alleen en besloot de Completen en de Metten en Laudens te gaan bidden in het keukentje. Het werd er zoo donker dat ik de deur openmaakte en nu aan den ingang van ons huisje verder bad. Een paar Joden kwamen voorbij, groetten vriendelijk en begonnen een praatje.

Er kwamen er steeds meer bij, zoodat ik tenslotte door een groepje van wel dertig Joden omringd was. Ze kwamen uit Rotterdam en vertelden dat ze zingend vertrokken waren.

'Wat een sterk optimisme hebben ze toch', dacht ik bewonderend.

Een paar waren er ongerust, omdat het nu veel op een volksverzameling leek en daar ik ook graag verder wilde bidden, zei ik dat het verstandelijker was heen te gaan. Ik beloofde intusschen voor hen allen te zullen bidden. Ze gingen heen met een: "Dank u wel Zuster, dag Zuster en het beste gewenscht!"

Maandag tegen twaalf uur hoorden we dat we naar een ander huisje moesten verhuizen. 's Morgens had ik nog zoo geploeterd in het huisje om het maar schoon te krijgen, ook had ik zakdoekjes gewasschen, die langs een lijntje langs het raam te drogen hingen en nu moesten we alles verlaten. Onze koffers, etenswaren en drie stoelen namen we mee. Nu kwam mevrouw Meijers en haar dochtertje Claartje, die Meester in de Rechten is, bij ons wonen.

De familie Wurnes mocht Dinsdag het Kamp verlaten. Professor Meijers lag in de ziekenbarak en een paar keer per dag mocht hij bezoek hebben. Dit nieuwe huisje was even smerig als het vorige, alleen was er een stukje tuin voor! Een grasveldje dat we als 'bleek' gebruikten. Daar het op de nieuwbouw uitzag, noemde ik het 'Bella Vista'.

Een eind verder in hetzelfde blok huizen was de keuken, waar het karretje vandaan kwam dat ons het eten bracht: hutspot, of een enkele keer groente, ongeschilde aardappelen met tomatenjusz of soep. Dit eten werd klaargemaakt in de groote keuken, die een eind verder lag en vandaar uit werd het naar deze bijkeuken gebracht. Soms bleef het karretje lang weg en dan gingen we er allen met ons diep bord naar toe. Het had dan veel van een bedeeeling! Eén voor één werden we bediend en het was soms een gedrang voor je er met je bord bij kon komen. Sommigen waren ontevreden, omdat ze te weinig kregen naar hun zin. Anderen mopperden, omdat het wéér hutspot was.

Ze lieten me meestal voor gaan als ze me zagen aankomen.

"Laten we maar blij zijn dat we hier nog zoo goed te eten krijgen", zei ik wel eens. Het was werkelijk voldoende, want dikwijls kwam het karretje na een half uurtje weer langs om te vragen, of we nog eten wilden hebben. In het begin deed ik dat niet, maar een dame – een vriendin van Charlotte Goth, de Hongaarsche schilderes – die ik een bezoek had gebracht, raadde ons aan, wél voor de tweede keer te nemen en dit 's avonds koud op te eten. Dan spaarden we weer een paar boterhammen uit.

"U moet altijd zorgen, een stuk of zes boterhammen in voorraad te hebben. Je kunt nooit weten", zei ze lachend. Wel volgde ik haar raad op, maar toen eens een buurmeisje om brood kwam vragen en de man die de tonnen met afval kwam legen,

honger had, was het ook zoo weer uitgedeeld. Toen voelde ik me ineens weer religieuse. Een kind van God behoeft toch niet zóó bezorgd voor de toekomst te zijn! Dinsdag kreeg ik eindelijk een teeken uit "Berg en Bosch" en wel in den vorm van een postwissel. Helaas zag ik niet het handschrift van ons goede Priorin, maar dat kon ook niet, want het geld was telegrafisch overgemaakt.

Het was dien dag de trouwdag van Mevrouw Lederer. Toen ik alleen bezig was in het huisje, werd 's morgens al tegen tien uur door een jongetje een groote bos brem gebracht. Deze bloemen kwamen van de Professor, die zijn vrouw op deze wijze wilde verrassen, wat ik heel fijn van hem vond.

We hadden één groote tafel. Daarover lag een blauwe, mooie badhanddoek. Bij de burens leende ik twee jampotten, één voor de bos brem en één voor de slaapmutsjes en mooie violen die ik van andere menschen gekregen had, die al anderhalf jaar in het Kamp woonden. Hun tuintje stond vol bloemen en ik kreeg verlof te plukken zooveel ik maar wilde.

Toen mevrouw terugkwam was ze erg blij met de verrassing en tracteerde ze op cake. We hadden met zijn negenen maar drie stoelen, dus het leek veel op een staande receptie. Tegen etenstijd gingen de bloemen er weer af. Drie dames zaten op stoelen, de anderen stonden, of zaten op de vensterbank.

Claartje, die Meester in de Rechten is, had veel gekampeerd, dus viel dit leven van behelpen haar niet zwaar.

Tegen zeven uur ging ik buiten de Metten en Laudens bidden. Meestal werd ik dan gestoord door deze of gene, die raad of hulp noodig had of enkel maar om haar hart uit te storten. Ik liep dan ook expres heen en weer van onze barak tot aan het prikkeldraad, opdat degene die me spreken wilde, komen kon. In de verte liepen de Duitsche soldaten, die ons Kamp moesten bewaken.

De menschen waren erg hartelijk voor elkaar. We voelden ons ook zóó echt één! Een paar huizen verder woonde een gescheiden vrouwtje. Ze zag er mager en slecht uit, sprak heesch van de zenuwen en hilde haast altijd. Het was een echte stakkerd. De eerste keer toen ik haar zag, kwam ze diep bedroefd naar me toe en kreeg ik het lijdensverhaal te hooren. Ze woonde op Rapenburg in Amsterdam. Haar man, een Christen, had haar verlaten. Ze was even naar haar Moeder gegaan, die een straat verder woonde, terwijl haar kinderen buiten aan het spelen waren. Bij een razzia werd ze ineens van de straat opgepikt. Ze liet me het portret van haar kinderen zien, allen jongens, met knappe, aardige gezichten; vijf bij elkaar.

"Ik weet niet waar ze zijn, Zuster", snikte ze het uit. Toen wist ik niet beter te doen dan haar een arm te geven en vertrouwelijk met haar te praten.

"God weet wel waar je kinderen zijn", zei ik, "laten we het hem dus kinderlijk eenvoudig vragen. Ik weet zeker dat Hij het ons zeggen zal!"

Toen ze haar tranen droogde, vroeg ik: "Zeg Moedertje, bid je wel eens?"

Ze schudde met het hoofd van neen.

"Dat moet je nu heusch gaan doen. Het helpt zoo goed, vooral nu je het zoo nodig hebt. Het is heelemaal niet moeilijk. Je praat maar een beetje met O.L. Heer met je eigen woorden. Zul je het probeeren? Ik help je mee".

Ze knikte, scheen wat getroost en vroeg of ze nog eens bij me mocht komen.

"Je moogt altijd komen, elk uur van den dag, want ik ben den heelen dag thuis, alleen 's avonds tegen zeven uur loop ik buiten te bidden, maar dan mag je me gerust storen".

Den volgenden dag was ze er weer, nu voor het eerst met een blij gezicht en een brief in haar hand.

“Zuster, kijk toch eens, een brief van mijn Moeder. De kinderen zijn bij Moeder en maken het heel best. Hier zijn nog meer kiekjes!”

“Zie je wel, als je maar bidt en op God vertrouwt. Nu gaan we weer samen vragen, of O.L. Heer jullie spoedig bij elkaar brengt”.

Ik maakte veel zulke gevallen mee en hoe zwaar de scheiding ook viel, toch waren ze allen dapper en sterk. Een anderen avond - ook onder het bidden der Getijden - stapte een oud Moedertje op me af.

“Zuster, als ik niet stoor, zou ik U toch zoo graag eens willen spreken”. Als antwoord sloot ik mijn handboekje en vroeg waarmee ik haar van dienst kon zijn. Ze begon: “Zuster, ik kan toch maar niet begrijpen, hoe U toch Roomsch hebt kunnen worden. Mijn kleinzoon heeft zich ook laten doopen en toen ik het hoorde, had ik toch zoo'n verdriet. Het was altijd zoo'n beste jongen en ik hield zooveel van hem. Toen hij eens mijn tranen zag, kwam hij naar me toe en met zijn arm om me heen, zei hij tegen me: ‘Opo, schrei toch niet zoo, want we zijn toch allen één, kinderen van één Vader hierboven. Ik ben niets voor U veranderd”.

“Zoo is het”, sprak ik, “of merkt U nu een afstand tusschen U en mij? God heeft ons hier tesamen gebracht. Het Geloof is een Licht en een Genade, een gave om te mogen zien. Eigenlijk bestaat het geheele verschil tusschen U en mij hierin dat U nog steeds op de komst van den Messias wacht en dat ik aanneem dat Hij gekomen is in den persoon van Jezus Christus”.

Ze scheen maar half voldaan en begreep niet veel van mijn ‘betoog’.

“We moeten toch blijven waarin we geboren zijn”, zei ze met nadruk.

“Tenzij God ons naar iets anders trekt”, vulde ik aan. “En dan is het onmogelijk weerstand te bieden. Zoo is het met mij gegaan en ik kan U niet zeggen, hoe dankbaar en gelukkig ik ben”.

“Bent U niet boos, Zuster dat ik het U zoo gezegd heb?”

“Welnee, waarom zou ik dat zijn. Er is geen enkele reden toe! “

We gaven elkaar den hand tot afscheid. Tegen acht uur moesten alle bewoners van het Kamp op het appèl verschijnen in de groote zaal, waar we den vorigen week gefotografeerd waren. Woensdagmorgen had ik weer wat zakdoekjes gewasschen, het huisje geveegd en gedweild en het brood en de boter in ontvangst genomen. De anderen waren nog niet terug van de keuken en de naaikamer. Het was tegen half twaalf dat we weer samen waren, toen er iemand met een pakje binnen kwam. Het pakje was voor mij en vol vreugde herkende ik het handschrift van onze goede Priorin. Vlug teekende ik het af en nu werd onder veel vreugdekreten alles uitgepakt. Het waren gelukkig levensmiddelen en tot onze vreugde was er ook brood bij. Nu kon ik nog eens uitdeelen en anderen gelukkig maken. We gingen nog even in het kleine tuintje voor het huis zitten, toen er een vrouw huilend langs kwam. Ze kon niet meer voort van moeheid. Ze vertelde dat ze twee weken geleden geopereerd was en nu veel te vroeg uit de ziekenbarak was ontslagen. We lieten haar wat rusten, gaven haar bouillonblokjes en fruit mee en beloofden haar een wollen deken, waar ze dringend behoefte aan had. Na het eten - het was weer hutspot - schreef ik een lange brief om voor al de weldaden te bedanken en meteen ingrediënten voor de wasch te vragen: zeep, bleekpoeder, stijfsel. De Priorin schreef me, of het niet beter zou zijn me een zwarte jurk te sturen, maar ik raadde haar dit af, want met mijn Dominicaans kleed kon ik veel beter met de menschen spreken, dan in een wereldsche jurk. De afstand was hier zoo noodig! Nu zagen ze in mij een religieuse en anders was ik gelijk met de anderen en zouden ze zeker niet zoo vrij met me kunnen praten.

's Avonds ging ik met Charlotte en ons buurmeisje naar de cantine. Ik wilde ze op een flesch ranja tracteren. Heel lang hadden we in de rij moeten wachten en het was een heel gedrang voor we er in konden. Hoe groot was onze teleurstelling, toen we hoorden dat we enkel een glas ranja konden kopen, maar dat er geen flesschen verkocht werden.

Er was ook een kapper en een badinrichting in het Kamp waar door onze dames druk gebruik van werd gemaakt. Ook was er een groote wasscherij, maar na veertien dagen kon men pas het goed schoon terug krijgen. Daar ik in de verste verte niet kan berekenen, wanneer ik vrij zou komen, durfde ik er niet aan te beginnen.

Dus redde ik me maar zolang! Ook had ik van een heer die met de fiets langs reed en die werkzaam was bij de administratie van het Kamp vernomen dat er een paar advocaten voor mij aan het werk waren. Als ik er belang in stelde, zou hij mij de stukken wel laten lezen, want ze waren heel interessant! Ik maakte goede kans om vrij te komen!

Die stukken heb ik nooit gelezen en er vanzelf niet meer naar gevraagd.

Charlotte was bij den Commandant geweest om verlof te vragen een paar dagen naar haar ouders in Amsterdam te gaan. Ze waren uit Middelburg geëvacueerd.

Donderdag mocht ze vertrekken en had verlof tot Maandag gekregen. We namen afscheid zonder te weten dat dit voorgoed zou zijn! Ik vroeg haar nog naar 'Berg en Bosch' op te willen bellen en te zeggen dat ik het goed maakte en heel blij met het pakje was en de hartelijke groeten aan allen gaf.

's Avonds miste ik haar gezelschap en besloot vroeg naar bed te gaan.

Juist toen ik ingeslapen was, kwam Renée, het dochtertje van Mevr. Bromberg me wekken. Het was een leuk meisje van zestien jaar.

"Gauw, Zuster, eruit en doe een mooie pelerine om, U moet bij den Commandant komen". In een ommezien was ik aangekleed, ging met de ordonnance mee; dit keer een jong meisje. Ik vreesde het ergste. 's Nachts zou er weer een nieuwe ploeg vertrekken. Wie er bij zouden zijn, wisten we nooit vooruit. Daarom had de barakkenleidster ons uitdrukkelijk gezegd dat onze koffers altijd gepakt klaar moesten staan. Het was de eerste keer dat ik het in het Kamp benauwd had!

Onderweg sprak ik geen woord en toen ik na vijf minuten bij den onder-commandant kwam, wachtte ik vol spanning.

Hij keek op van de papieren en zei eindelijk: "U komt vrij, morgen of overmorgen moet U bij den Commandant komen om te horen, wanneer U vertrekken kunt".

Ik bedankte en juichte inwendig van vreugde, liet echter niets merken aan de menschen die ik tegenkwam op weg naar ons huisje. Ik vond het zoo pijnlijk zelf vrij te komen en hen in de ellende achter te moeten laten.

Thuis verheugden ze zich met mij. Mijn brief om kleeven en huishoudelijke artikelen was net weg en hoe graag ik ook getelegrafeerd zou hebben: 'Kom vrij', raadden de anderen het mij af. Er zou nog iets tusschen kunnen komen, want ze veranderen in het Kamp met den dag en iedereen – ook de uitgestelden – moest de koffers gepakt houden. Daarom - op aanraden van Mevrouw Meijers en Claartje telegrafeerde ik: 'Zend niets, tot nader bericht!' Jammer dat dit thuis verschillend werd opgevat; de meesten vonden het gunstig, maar sommigen dachten dat de zaken niet mooi stonden.

Charlotte wist van dit alles niets af, dus die kon enkel Vrijdagavond per telefoon de groeten overbrengen en zeggen dat ik blij was met het pakje en het goed maakte.

Ook de lange brief, die de Priorin me geschreven had, gaf me nieuwe moed en kracht.

Vrijdag deed ik als de vorige dagen het gewone werk in ons huisje. 's Morgens vroeg had ik mijn kleine buurmeisje het telegram meegegeven dat ze aan haar oom zou geven, die daar werkzaam was. Gelukkig had ik ook pepermuntjes in het pak gevonden, waarmee ik de buurkinderen blij kon maken. 's Middags ging ik buiten nog wat wandelen en mijn gebeden doen, terwijl ik 's avonds, omdat allen vertrokken waren naar de ziekenbarak en naar kennisjes, alleen in het achterkamertje zat. Ik was van plan om kwart over negen naar bed te gaan.

Juist kwam Mevrouw Meijers alleen terug van het bezoek aan haar man.

"Toe Zuster, blijft U nog een kwartiertje bij me zitten in het tuintje", zei ze, terwijl ze me een zuurtje presenteerde. Natuurlijk deed ik het graag. Geen vijf minuten daarna, kwam een lief, jong meisje van de ordonnance me halen om mee te gaan naar den Commandant. Vlug deed ik mijn eenige schoone pelerine om en ging mee, dit keer in opgewekte stemming. Op het bureau aangekomen stonden er in de gang nog meer menschen te wachten, dames en heeren. Ik maakte kennis met de Familie Cock die ik van naam heel goed kende. De heeren van den Joodschen Raad stonden bij ons en riepen onze namen af. We waren ongeveer met zijn tien. Toen ik bij den Commandant was, vroeg hij aan dien heer van den Joodschen Raad: "Waarom is deze Zuster vrijgesteld?"

"Ze heeft vier Portugeesche grootouders", luidde het antwoord.

"Ze hebben me nu al zoo dikwijls gevraagd, waarom die non nog hier zit!" zei hij en teekende mijn vrijstelling.

"Morgenochtend om vijf uur verlaat U het Kamp", zei hij, "en dit bewijs dient meteen als reisverlof. U moet U eerst afmelden in Amsterdam, op het Adema van Scheltemaplein". Ik bedankte en werd later gefeliciteerd door den Joodschen Raad. Dus op vijftien augustus, Maria Hemelvaart, zou ik vrijkomen.

'Wat heeft Moeder Maria toch goed voor me gezorgd!' Dit overdacht ik met innige dankbaarheid en vreugde, toen ik naar 'huis' teruggebracht werd.

Vlug sprak ik met de familie Cock af. Ze zouden me al om kwart voor vijf 's morgens komen halen en ik zou zorgen gereed te zijn.

De menschen die het hoorden en me tegenkwamen, drukten ons de hand tot afscheid. Ik beloofde goed voor hun aller bevrijding te zullen bidden. In onze barak aangekomen, vertelde ik het blijde nieuws en ging ook even bij mijn burens aan, die me zoo goede diensten bewezen hadden. Ik beloofde hen suiker te geven en wat bonnen, die ik nu toch niet meer noodig had. De kinderen sliepen al. Vlug werd nu mijn koffer gepakt. Mevrouw Meijers verzocht ik de levensmiddelen, die ik achterliet, te willen verdeelen. 's Morgens, of liever 's nachts om vier uur moest ik opstaan. Frans Lederer zou me wekken. Onder mijn kussen lag de electriche zaklantaarn en het armbandhorloge van Claartje. Telkens als ik wakker werd – en dat gebeurde die nacht dikwijls – keek ik hoe laat het was. Eindelijk was het tijd en ik kleedde me in het halfdonker aan. Mevrouw Meijers zorgde intusschen voor mijn boterhammen en Frans Lederer voor mijn koffer. Toen de twee wollen dekens erin waren, werd hij met vereende krachten dichtgemaakt. Klokslag vijf uur werd er op de deur geklopt en kwam Mevrouw Cock me halen. Heel hartelijk was het afscheid van mijn lotgenooten. Nooit zal ik vergeten de groet van die wuivende handen aan de smalle ingang van onze deur. Ik groette terug en toen ineens snikte ik het uit aan den arm van mijn geleidster. Het was of toen eerst goed de ellende tot me doordrong, die we toch samen zoo blijmoedig hadden doorstaan. Het is ook zoo hard, goede vrienden in ellende achter te moeten laten en alleen de vrijheid tegemoet te gaan. Bij den ingang van het Kamp moest ik bij den marechaussée het bewijs van onze invrijheidsstelling

toonen, waarna hij ons een biljet liet teekenen dat we het Kamp mochten verlaten. Toen kwam er een hooge wagen voor, getrokken door twee paarden. We werden er letterlijk 'ingeladen'. Met twee groote stappen waren we erop en namen plaats op de grond in deze ruime bak. Naast me zat een dokter uit Amsterdam, die met verlof een paar dagen naar zijn vrouw mocht. Hij was geestig, vertelde dat hij zoo blij was met zijn promotie: Hij had namelijk een vaste aanstelling gekregen in de 'pietjesbarak'. We waren ongeveer met zijn twaalven ontslagen heeren en dames en verlofgangers. De dokter haalde een thermosflesch voor den dag, die hij aan zijn mond zette. Door het schudden van den wagen, morste de melk over zijn jas. Toen nam ik mijn zakdoek om hem schoon te maken. Het ging er zoo echt gemoedelijk toe. De weg was mooi en het uitzicht op het Drentsche landschap prachtig. Bij de boomen van een overweg moesten we wachten. De dokter ging eruit om een bos bloemen voor zijn vrouw te plukken, want hij had de brem in het Kamp vergeten.

'Wat hartelijk', dacht ik, 'om in deze treurige omstandigheden nog te denken aan deze lieve attentie voor zijn vrouw'. Toen we weer verder gingen, passeerde ons eenzelfde wagen, volgeladen met menschen en koffers.

Ze gingen naar het Kamp toe.

"Waar komen jullie vandaan", riep een van ons.

"Van Tiel", luidde het antwoord.

"Het is daar goed", zeiden we geruststellend, "ook het eten".

"Niets zeggen", waarschuwde een van ons gezelschap, "dat is verboden".

Bij het station Hoog-Halen werden we er uit geheschen. Hier moesten we minstens een half uur op de trein wachten.

Terwijl de anderen vast naar het station toeliepen, bleef ik bij den overweg staan en benutte den tijd door mijn Morgengebed en Kleine Uren te bidden.

Daarna at ik mijn boterham met een appel, die ik tot mijn vreugde in het pakje vond dat aan mijn leeren riem bengelde. Ik zat op mijn koffer en genoot van het mooie vergezicht. Het zou een mooie, zomersche dag worden.

Langzaam sjouwde ik mijn zware koffer naar het perron. De Familie Cock was zwaar bepakt en bezakt. Gelukkig kwam de trein eindelijk voor. Er was ook nog een klein kind op het perron dat zoo'n schrik had voor de binnenkomende trein dat ik haar onder mijn mantel verborg, zoodat ze het vervaarlijk, dreinende monster niet zag!

Gelukkig vond ik nog een paar pepermuntjes en waren de traantjes gauw gedroogd. We hadden gelukkig een aparte coupé voor ons en namen we een gezelschapsbiljet voor zes personen tot Amsterdam. Toen de trein in beweging was, haalde een heer tegenover me twee dikke stapels brieven uit zijn beide kousen, wat ik erg grappig vond. Ik waagde het nu het kleine stapeltje erbij te voegen dat de dames in het Kamp me gegeven hadden. Brieven worden heel gemakkelijk meegegeven aan het werkvolk dat dagelijks heen en weer naar Emmen of Beilen reist. Ook gaf ik ze wel mee aan mijn buurtje, een aardig meisje van ongeveer acht jaar. Haar oom werkte op het postkantoor. We gingen over Zwolle en steeds werd het voller in de trein. Toen we in Amersfoort moesten overstappen, kwamen we in een tjokvolle trein. Onmiddellijk stond er een heer voor me op, maar ik bedankte vriendelijk voor zijn aanbod. Zoo deden ook de andere vijf leden van het gezelschap, waar ik me bij had aangesloten.

"Dank U wel, het mag niet", zeiden we eenvoudig.

"Van wie mag het niet? Van mij mag het wel", klonk het ontevreden en verontwaardigd uit den mond van den heer, die voor me had opgestaan en die me later nog een groote dienst zou bewijzen.

“Dat weet ik wel, maar laten we het maar liever niet doen dat is beter” en ik keek veelbeteekenend.

Toen we aan het eind van onze reis gekomen waren, zei de familie Cock dat we eerst naar Plan-Zuid zouden lopen want in de tram mochten we niet. (We waren overdreven voorzichtig en durven niet in de tram te gaan, terwijl we toch reisverlof hadden tot het Adema van Scheltemaplein.)

Ze stelden me voor eerst in hun huis een kop koffie te drinken en dan naar een fotograaf te gaan om het entlassingsschein te laten fotografeeren. Alles was zoo goed afgesproken en we kwamen al onder de kap van het Centraal Station. Ik keek naar de zware pakken, koffers en rugzakken van mijn gezelschap. Het zou onmogelijk zijn dat ik hulp kon krijgen voor mijn zware koffer. Ineens was het de H. Geest, of mijn goede Engelbewaarder – dacht ik aan de oude trouwe Pastorie in de Spuistraat, waar ik zooveel mooie herinneringen aan had bewaard, mijn lessen, de conferenties voor niet-katholieken, mijn onvergetelijke doopdag...

“Het spijt me wel”, zei ik toen, “maar ik heb besloten om naar de Spuistraat te gaan. Het is hier vijf minuten vandaan en mijn koffer is zoo zwaar”. Ze vonden het best en de heer die voor me had willen opstaan zei ook: “U moet naar de Spuistraat gaan” en nam mijn koffer over. Bij de controle nam ik afscheid van de familie Cock en voor we op het Stationsplein stonden, had ik mijn ster weggemoffeld om mijn geleider niet in ongelegenheid te brengen, daar hij ‘vanzelfsprekend’ mijn koffer niet mocht dragen. In de verte zag ik de bekende Pastorie. Een trouwkoetsje stond ervoor en twee fotografen stonden al gereed met hun toestel. De deur ging open en het bruidje in het blauw met lange witte sluier, stapte met haar bruidegom in.

“O”, zei ik, “wat kom ik vreeselijk ongelegen...!”

“U komt nooit ongelegen”, antwoordde die mijnheer heel hoffelijk. Het was ook zoo echt fijn dat hij onderweg geen bijzonderheden gevraagd had. Dit waren de eenige woorden, die we gesproken hadden. Hij belde voor me aan en na een kort oogenblik ging de deur open.

In de vestibule stonden juist de Pastoor K. en Pater Frehé. Het kon niet mooier.

Ik werd allerhartelijkst verwelkomd met de woorden: “Daar heb je haar!”

Dankbaar nam ik afscheid van mijn geleider. Juist toen we de kleine spreekkamer binnen zouden gaan, kwamen al de bruiloftsgasten de trap af. Pastoor zei lachend: “Jullie moogt haar wel gelukwenschen, want ze is vrijgekomen”. Hoeveel handen ik toen gedrukt heb met wederzijdsche gelukwenschen, weet ik niet meer.

Toen de gasten vertrokken waren, informeerde Pastoor: “Weten ze het al?”

“Neen, nog niemand”, gaf ik ten antwoord. Toen nam hij me mee naar de telefoon, waar eerst het St. Rosaklooster werd opgebeld; Priorin Armanda zou eerst Voorschoten opbellen, zoodat Moeder Priorin er meteen van op de hoogte werd gesteld. Toen belde Pater Frehé Bilthoven op.

Toen Priorin Leocritia aan de telefoon kwam, zei hij: “Priorin, nu heb ik toch zoo’n vreeselijke tijding voor U, ik durf het echt niet zelf te vertellen!”

“Zegt U het toch maar”, zei Priorin, “Ik ben op het ergste voorbereid”.

“Nee Priorin, het is toch maar beter dat een ander het U zegt, wacht U maar even”.

Toen gaf Pastoor mij de hoorn.

“Dag Priorin”, riep ik, “hoort U met wie U spreekt?”

“Met Juut”, riep de Priorin, álles vergetend!

“Ja, Priorin, ik ben in de Spuistraat en ben vanmorgen vrijgekomen. Ik moet me nog afmelden op het Adema van Scheltemaplein en kom vanavond thuis”.

“Ik kom je halen”, zei Priorin.

"Wat een zaligheid! Komt U naar Amsterdam?" vroeg ik weer.

"Ik ga meteen op reis", klonk het resoluut. Echt iets voor die goede Priorin. Ze moest juist aan tafel. Ze dacht niet aan eten. Het verloren schaap moest zoo gauw mogelijk weer thuisgebracht worden. Dat was haar eenig doel!

Later hoorde ik, hoe een Zuster, die tijdens het telefoongesprek dicht in de buurt was, de vreugdevolle uitroep 'met Juut' gehoord had en dit in allerijl aan de anderen had meegedeeld. Het ging als een loopend vuurtje. De Zusters, die anders 's middags gingen rusten, hoorden vanuit haar cel in de Kapel het Te Deum zingen dat spontaan tot God werd opgezonden uit dank voor het teruggebrachte zusje. Ze haastten zich nu naar de Kapel, ook de andere Zusters, die precies één uur thuiskwamen voor het middagmaal, gingen in plaats van naar den refter, ook eerst naar O.L. Heer om Hem voor die weldaad te bedanken.

Triomfantelijk vertelden ze me later dat ze een kwartier later aan tafel waren gegaan, wat iets heel bijzonders is voor een klooster, waar alles met de meest stipte orde en regelmaat geschiedt.

Maar laat ik mijn verhaal vervolgen. Toen we klaar waren met telefoneeren, gingen Pastoor, Pater Frehé en nog een Priester die ik niet kende, naar de kleine spreekkamer en noodigden me uit binnen te gaan.

"Mag het schoffie binnenkomen", vroeg ik lachend.

De Pastoor monsterde me eens en zei: "Je ziet er heusch nogal behoorlijk uit".

(Toch voelde ik me zoo'n echt schoffie uit het Kamp en nu ik er al meer dan een jaar uit ontslagen ben, zal het mijn eretitel blijven. Laatst las ik in de Catechismus: 'De hemel is een uitnodiging van schoolers bij een koning'. Daarom vertrouw ik er ook nog eens te mogen komen. Ik zal me er zoo echt thuis voelen.)

Er stond nog gedekt voor de Paters die al gegeten hadden en zorgde Pastoor voor een kop koffie.

"Heb je trek in een boterham?" vroeg hij vaderlijk.

"Ik heb zelf brood bij me!" zei ik triomfantelijk en toonde het bengelende pakje brood dat met een dik paktouw aan mijn riem was gebonden. Het was me onmogelijk het los te krijgen. Daarom sneed Pastoor het touw door en zei: "Laat eens kijken wat voor brood jullie daar in het Kamp eten. Dat ziet er niet kwaad uit", zei hij na het aandachtig bekeken te hebben, "dat bewaar ik als souvenir!"

Toen heb ik zoo beknopt mogelijk mijn heele wedervaren verteld. Toen ik klaar was met het verhaal, vroeg Pastoor of ik me niet een beetje wilde opfrissen.

"Heel graag", zei ik toen en gingen we vele trappen op naar de loogekamer.

Het was de lange wenteltrap waarlangs de Pater, die me les had gegeven, altijd afkwam. Al heel in de verte kon ik het dan altijd hooren en dacht dan altijd: 'Gelukkig, hij is thuis!'

Intusschen belde de Pastoor het St. Rosaklooster op om te vragen, of een van de Zusters met me mee kon gaan, die goed bekend is in Plan-Zuid. Toen ik weer beneden was gekomen, zat ze al in de spreekkamer te wachten. Het was Zuster Euphrasia, die ik in meer dan tien jaar niet meer gezien had.

We gingen meteen op weg, want het was een uur lopen. Pastoor wilde eerst een rijtuigje of auto voor ons bestellen, maar bedacht zich later, want als 'Jodin' mocht ik hier geen gebruik van maken. We hadden elkaar nu heel wat te vertellen en ongemerkt bereikten we het doel van onze tocht.

Mijn mantel hield ik goed gesloten, zoodat er niets van de ster te zien kwam. Zuster Euphrasia liep ook zoo, om geen argwaan te geven.

Toen we bij de Christelijke H.B.S. kwamen op het Adema van Scheltemaplein, droeg

ik mijn mantel zoo dat de ster schitterde in de zonnenschijn! Hieruit kan men afleiden, hoe een bijzonder soort ster het was. Zuster bleef buiten op me wachten en ik ging met mijn 'Entlassungsschein' naar binnen. In het groote gebouw werd ik naar een kamer verwezen, waar een paar SS-mannen administratief werk verrichtten. Ze beschouwden me als lucht, keken me niet aan en lieten me een uur staan wachten. Intusschen was ik getuige van een telefoongesprek, waarbij een van de heeren een standje gaf aan zijn vrouw, omdat ze tegen een hooge persoonlijkheid een onhandigheid had begaan. Door het lange wachten en de terugtocht naar de Pastorie, vreesde ik voor acht uur niet meer in 'Berg en Bosch' te kunnen zijn en vroeg dus meteen reisverlof aan voor den volgenden dag, wat me werd toegestaan. Toen ik eindelijk het gebouw verliet met mijn geteekende 'Entlassungsschein' en mijn reisverlof, ging ik nog een straat verder, waar die goede Zr. Euphrasia langzaam voortliep. Ze was toch zoo ongerust geweest en had steeds maar voor me gebeden dat het toch maar goed mocht afloopen.

Nu werd de terugtocht blij aanvaard. Toch viel het niet mee. Ik voelde me doodmoe, als iemand die geen fut meer heeft. In een publieke telefooncel belde Zuster Euphrasia de Spuistraat op om te vertellen, hoe laat we ongeveer terug zouden zijn. Meer dan een uur hebben we over den weg gedaan en ik bewonder nog het eindeloos geduld, de liefdevolle zorgen van mijn medezuster, die op alle mogelijke wijzen haar best deed, om de lange afstand te verkorten. Zoo herinner ik me nog dat er op het Museumplein een bank stond.

Wat zou ik er graag even uitrusten, er liep toch niemand!

Toen zag ik het hatelijke gele bordje: 'Verboden voor Joden'.

"Offer het maar op voor je volk", zei ze hartelijk en ik knikte veelbeteekenend.

Later kwamen we aan een ingang van het Vondelpark.

"Het zou veel korter zijn naar de Vondelstraat door te steken", zei ik zachtjes.

Weer wees ze me op een ander bordje, waarop te lezen stond dat de toegang tot het park voor Joden verboden was.

"Weer een offertje voor Israël", zei ze lachend.

Het zou heusch té gewaagd zijn, voor zoo'n klein endje ons aan een groot gevaar bloot te stellen.

"Als ze onze persoonsbewijzen controleeren, zijn we verloren".

"Als ik mijn Engelbewaarder niet had!" zei ik met een dankbare blik. Tegen bij half zeven belden we in de Spuistraat aan. Pastoor vertelde dat de beide advocaten al lang in de zaal op me wachtten, maar eerst moest ik Priorin Leocritia, de Priorin van het St. Rosaklooster, de Zuster van Pater Fennell en nog een Zuster begroeten.

Toen werd ik zachtjes door Pater Frehé het kleine kamertje ingeduwde met de woorden: "Nu laten we je eerst even alleen!"

Wat een verrassing werd me hier bereid! In het kleine kamertje, waar ik vroeger genoten had van het geestelijk voedsel toen ik nog doopleerling was, was nu keurig voor me gedekt met groen en kleine viooltjes. Het leek een koningsmaal. Na mijn emoties liet ik me alles heerlijk smaken en knapte ik er heelemaal van op.

Het was of een vermoeidheid van me afgleed en versterkt ging ik naar de advocaten Meester Kotting en een vrouwelijke advocaat, Mevrouw Phia Veling, (die in 1943 bij de Benedictinessen in Oosterhout is ingetreden), om beiden heel hartelijk te bedanken voor de krachtige hulp van mijn bevrijding en voor de buitengewone activiteit die ze daarbij aan den dag hadden gelegd.

Toen werd het tijd om naar 'Berg en Bosch' te vertrekken, want - zooals ik reeds zeide - voor acht uur moest ik thuis zijn.

We namen hartelijk afscheid van Pastoor K. en Pater Frehé die we nogmaals voor de goede zorgen bedankten. Priorin droeg mijn zware koffer, of het een veertje was en ik liep naast Priorin Armanda, Zuster Stephana en Zuster Euphrasia waren reeds eerder vertrokken. Ik liep achteraan met een Zuster die ik niet kende van naam. We hadden moeite de Priorin bij te houden. Voor deze bijzondere gelegenheid had Priorin kaartjes tweede klas genomen. De trein stond al klaar en na de Zusters gegroet te hebben, zette hij zich al in beweging. Even sloot ik 'mijn oogen'. Was het werkelijkheid of droomde ik? Ik dacht aan alles, wat er de laatste twee weken gebeurd was en wat straks komen zou.

Het leek wel, of ik twee jaar weg was geweest! Zooveel was er gebeurd en zooveel had ik in dien korten tijd meegemaakt. Nooit, nee nooit zou ik dit alles kunnen vergeten. Graag zou ik er aan terugdenken om het me steeds te blijven herinneren hoe 'God me als zijn oogappel beschermd had'.

Toen we aan het station Bilthoven aankwamen, stonden Mijnheer Waanders, zijn vrouw en de twee kinderen er om me het eerst te begroeten.

Een andere verrassing wachtte ons! Er stond een auto voor ons klaar! Daar hadden we in het geheel niet op gerekend. Het was een attentie van Mijnheer Hanzer, die met veel moeite een auto had weten te krijgen die bestemd was voor ziekenvervoer. Priorin gaf me dan ook een arm om de 'patiënt' te ondersteunen!

Op de helft van de Gezichtslaan liep een heel gezelschap meisjes van ons meisjeshuis. Toen de auto langs reed, was het een gejuich en een gewuif met zakdoeken van belang. Toen reden we de poort in en stond Mevrouw Hanzer te groeten. Voor de Kapel stapten we uit. Hier werd ik heel hartelijk verwelkomd door Pater Otten, onze Rector en de Subpriorin. We gingen de groote Kapel in, waar tot mijn groote verrassing de geheele Gemeente al aanwezig was. Dat had ik nu heelemaal niet verwacht.

Het was Zaterdagavond en zijn er meestal weinig Zusters in de avondrecreatie, omdat die dan niet verplichtend is. Priorin en ik wilden eerst op de laatste bank plaatsnemen, maar de Subpriorin wenkte ons dat we naar voren moesten gaan en knielden we neer op de twee plaatsen op de eerste rij, die voor ons waren opengelaten.

Nu zag ik voor het eerst O.L. Heer weer terug. We hadden elkaar in veertien dagen niet gezien en ik ontroerde voor dat stille Tabernakel, waar Hij al dien tijd gewaakt, gezorgd en gewacht had, op de terugkeer van het geroofde schaapje. Nu was het bij de kudde teruggekeerd en het Te Deum dat door onzen Rector werd ingezet, weerklonk uit ons over-dankbaar hart. Daarna sprak de Rector nog een toepasselijk woordje om ons aan te sporen toch steeds vertrouwd tot God te blijven bidden en dat we altijd dankbaar voor onze roeping moesten zijn.

Daarna gingen we naar de recreatiekamer. Dicht bij de deur gaven de Zusters me één voor één een hand en bedankte ik allen voor hare gebeden.

Na deze korte begroeting werd ik meegenomen naar den kamer van Priorin, waar ik even met Moeder Priorin door de telefoon mocht spreken. Wat was ik blij toen ik haar stem hoorde en haar persoonlijk kon bedanken voor al haar goede zorgen en moeite die ze gedaan had om me te bevrijden, maar bovenal voor de gebeden van heel de Congregatie, die door een rondschriften van het gebeurde op de hoogte was gebracht. Ik zei dat ik gauw een brief zou schrijven over mijn terugtocht, wat Moeder Priorin heel goed vond. Toen mocht ik dokter Bronkhorst begroeten op deze kamer. Onze directeur sprak met Priorin af dat ik eerst een week vakantie zou nemen en dan zoo min mogelijk over het terrein zou lopen, totdat de 'zaak' wat geluwd was.

Priorin oordeelde het het beste dat ik met de zieke Zusters in de drie-daagsche retraite zou gaan, die Zondagavond zou beginnen en ook door Pater Otten gegeven zou worden. Toen gingen we terug naar de recreatiekamer. Pater Otten en onze Rector waren er ook. Nu eerst zag ik dat de lange tafel gedekt met een feestkleed vol bloemen stond. Ook op de kastjes langs de muren en op de piano, overal stonden bloemen. Ik moest naast de Priorin gaan zitten, er was voor ons beiden voor souper gedekt, maar we gebruikten enkel wat vruchten, want we hadden al gedineerd in de Spuistraat. Bij mijn bord lagen nog brieven en kaarten van de verschillende afdelingen van ons sanatorium. Ook geld voor H. Missen uit dankbaarheid en geld om een boek te kopen. Ik voelde me verlegen en klein onder al die weldaden. Toen ik die zee van bloemen zag, herinnerde ik me een droom van een paar maanden terug, die zoo'n indruk op me had gemaakt dat ik hem niet meer vergeten kan. Ik zag een groot Kruis en daarna een zee van witte bloemen. Toen alle Zusters wat bijgeschoven hadden en in dubbele rijen zaten om alles beter te kunnen verstaan, begon ik mijn lang verhaal. Het was een lach en een traan...

Om bij elven ging de Gemeente dien avond pas ter ruste. Voor we van elkaar gingen, bedankte ik allen nog eens extra voor alle gebeden, want ik wist maar al te goed dat ik daar mijn kracht en sterkte aan te danken had. Na het avondgebed bracht Priorin me naar de orgelkamer, waar ik slapen zou, want mijn cel was nog verzegeld. Eerst zorgde ze als een goede Moeder voor een verfrisschend bad. Schoone kleren lagen in keurige volgorde op de tafel in de orgelkamer klaar. Daar zou ik 'mijn eerste nacht thuis' doorbrengen. De volgende nachten sliep ik op de cel van een andere Zuster, die juist uitziet op het beeld van de H. Maagd in het kloosterhofje. Priorin wachtte tot ik klaar was en sloeg het bed vast open. Vol bewondering keek ik naar de witte lakens. Ik had al dien tijd geen wit meer gezien... Wat was God toch goed dat ik hier weer terug mocht komen. Weer had Hij mij gegrepen... Voor de hoeveelste maal in mijn leven?

Den volgende morgen ging ik onder de gezongen H. Mis van half acht, voor het eerst weer te Communie en bad God al mijn weldoeners ruimschoots te willen zegenen en dankte Hem voor Zijn goeden Vaderlijke zorgen. Hoe ik gebeden heb onder die H. Mis zou ik onmogelijk kunnen vertellen. Mijn hart vloede over van dankbaarheid! Daarna was het feestelijk ontbijt in de recreatiekamer als bij een groot feest. Weer moest ik naast de Priorin plaatsnemen. Ik voelde me zoo echt het feestvarken. In de loop van dien Zondagmorgen heb ik onze eerste geneesheer, dokter de Kort, nog even gesproken, maar verder werden er geen personen meer toegelaten. Gelukkig maar. Zondagavond zou de Rector ons tracteeren en na de opening van de retraite, waaraan ook ik deelnam, zat ik weer bij de anderen in de recreatie. Het was ook niet zoozeer als een retraite voor mij bedoeld, maar meer, om me wat rust en geestelijke afleiding te geven. Mijn veertiendaagsche retraite had ik al achter den rug en volgens Pater Otten zou ik geen mooiere gehad kunnen hebben!

Er waren nog heel wat brieven te beantwoorden en daar zou ik de komende week aan beginnen. Ook moest ik een brief schrijven aan Moeder Abdis van het Trappistenklooster te Berkel-Enschot, waarvan ik de Zusters en Paters in het Kamp had meegemaakt.

Maandagmorgen bracht ik de bloemen die ik gekregen had naar de Kapel en naar onze zieke Zusters op St. Petrus, om er de Communietafel mee te versieren. 's Middags na tafel moest ik rusten en volgde ik dien dag nog een mooie meditatie en conferentie van Pater Otten.

Toen ik 's avonds na het souper naar de recreatiekamer wilde gaan, las ik op de lei, die in onze kloostergang hangt dat de H. Communie Dinsdagmorgen op de paviljoens niet uitgereikt zou worden. Dat vond ik vreemd en ik kon dan ook niet nalaten aan de Subpriorin – die juist uit de kamer van onze Priorin kwam – te vragen: “Er is toch niets met onzen Rector dat er geen H. Communie wordt uitgereikt?” “Neen”, gaf zij lachend ten antwoord. Ik was weer gerustgesteld en ging naar de recreatie. Gedurende mijn afwezigheid was er elken avond een zoo genaamde. ‘storm-novene’ gehouden tot het H. Hart van Jezus. Nu ik terug was gekomen, was hier vanzelfsprekend mee opgehouden.

De bewuste Maandagavond, 17 Augustus 1942, zei Priorin bij het beëindigen der recreatie: “We zullen weer een storm-novene gaan houden!”

“Maar ze is nu toch weer terug!” zeiden lachend een paar Zusters.

Anderen riepen er tusschendoor: “Nu, dan doen we het voor je broer!”

“Heel graag hoor!” zei ik niets vermoedend...

's Avonds, na het avondgebed ging ik heel gerust slapen, niet vermoedend welk een dreigend onheil me weer boven het hoofd hing en ook niet wetend van het werk waar de twee Zusters van onze Röntgen-afdeeling nog tot laat in de avond mee bezig waren.

Dinsdagmorgen, na het ontbijt, ging ik naar de kamer van onze Priorin om te vragen welke brieven ik het eerst zou gaan schrijven.

Ze keek me ernstig aan en zei: “Nu moet je eens heel flink en sterk zijn, want ik heb geen prettige boodschap voor je. Gisteravond is er weer een oproeping voor je gekomen dat je vanavond om acht uur in Utrecht moet zijn voor vervoer naar Westerbork”.

Gelukkig bleef ik heel ernstig en zei: “Dat komt me niet zoo vreemd voor.

Laatste foto van Zuster Judith Mendes da Costa gemaakt door haar broer Abraham in het begin van de oorlog

Er waren in het Kamp veel mensen, die er voor de tweede keer zaten en dan... ik ben hier in die paar dagen zoo overladen met weldaden dat ik er zeker wel een jaar tegen kan!” Toen - na eenig nadenken - merkte ik op dat het toch ook wel een administratieve fout zou kunnen zijn. Priorin liet me de foto's zien, die de twee Zusters 's avonds laat nog gemaakt hadden plus drie afdrukken van de Portugees Israëliische Gemeenschap, dat ik vier Portugeesche grootouders heb.

Priorin zei dat ze blij was dat ik het zoo goed opnam en ik dacht aan mijn broer. Misschien zou ik hem in Duitschland terugzien.

Terwijl Priorin de post doorkeek, gaf ze me veel brieven, briefkaarten en kaartjes van de verschillende huizen, waarin ik geluk gewenscht werd met mijn behouden terugkomst. Ook werden er nog veel bloemen gebracht. Onwillekeurig schoot ik in een lach. Het was ook zoo'n prachtige situatie dien heelen dag. Molière zou er beslist stof voor een tooneelstuk in gevonden hebben. Alles werd voor mijn tweede vertrek in gereedheid gebracht. Twee koffers stonden er op de grond. Een zwarte jurk moest in één dag klaar komen, een donkerblauwe mantel moest ik passen en een blauw 'kaboutermutsje'. Mijn schoenen werden gemaakt, moesten ook in één dag klaar. De schoenmaker had zeker wel honderd paren staan, die gemaakt moesten worden, maar toen hij hoorde dat ik 's avonds weer weg moest, had hij gezegd: "Die gaan voor, de anderen kunnen wel wachten". En 's middags kreeg ik ze al thuis. Ook zorgde Priorin voor zwarte kousen, voor levensmiddelen en voor alles wat ik nog noodig zou kunnen hebben; een nieuwe Rozenkrans, vulpotlood, postpapier enz., medaille van St. Hyacinthus. Nu hoorde ik ook dat onze Rector al met de eerste trein naar Amsterdam was gegaan om naar Pater Fennell te gaan in de Spuistraat. De advocaten werden er meteen van in kennis gesteld en Meester Kotting ging persoonlijk naar Den Haag om de zaak te verdedigen. Daarvandaan belde hij ons op dat hij ongeveer no.60 aan de beurt was, maar toch nog dien dag geholpen zou worden. Den heelen dag heeft hij in de rij moeten staan. 's Namiddags kwam de Rector terug. Hij had toch verder niets kunnen uitrichten. Het wachten was op den advocaat. Tegen vijf uur kwam het telefoontje dat alles in orde was gekomen. Hij had een bewijs gekregen dat ik niet mee hoefde te gaan. We sprongen van vreugde in het rond in het kleine kamertje van de Priorin, waar de twee koffers - zoojuist met vereende krachten van Priorin en den Rector dichtgemaakt - de stille getuigen van waren. Midden onder die uitgelatenheid, Pater Otten had het gehoord op zijn kamer die een verdieping hooger ligt, ging de bel in het gastenkwartier en een rechercheur stond in de gang. Het was dezelfde die me de eerste keer had opgehaald. Hij werd in de groote spreekkamer gelaten. Intusschen draaiden de Zusters mijn scapulier om, zoodat de ster duidelijk zichtbaar was. Hij was heel vriendelijk en beleefd, bracht enkel de sleutel van mijn kast terug en zei dat de zegels van de cel verbroken mochten worden. Hij liet me een bewijs van ontvangst teekenen en vertelde dat al de Katholieken uit De Bilt en Bilthoven, die dien bewusten Zondag waren opgehaald, weer terug waren. Nu vertelde Priorin hem dat ik de tweede oproep gekregen had en juist bericht ontvangen had dat ik hier kon blijven. Hij zei ook dat het zeker een vergissing van de administratie was geweest. Tegen half acht ging onze Rector naar het station in Utrecht, waar hij met Pater Fennel had afgesproken. Precies acht uur kwam daar juist een hooge Duitscher aan. Pater stapte erop af en liet hem het bewijs zien dat de advocaat in Den Haag had gekregen. Toen hij het gelezen had, smet hij het op den grond. De Pater dacht er niet aan het op te rapen en dacht: 'Dit is nu het stuk waar de advocaat uren op gewacht heeft'. Toen gaf Pater het gefotografeerde Entlassungsschein. "Vertrouwt U ons niet dat U het hebt laten fotografeeren, het moet toch voor bewijs dienen als het origineel wordt afgegeven? Die Schwester soll hier sein. Ze vertrekken toch pas om twee uur vannacht". (Dus zes uur lieten ze die arme Joden op het perron wachten, als een schouwspel voor het publiek dat buiten achter het hek stond te kijken) "Sie kann nicht kommen, Sie ist krank", zei de Pater. "Ach wass krank?" "Nervenkrank", antwoordde de Pater weer.

"Ihr Hollander sind allen nervenkrank".

"Das haben Sie Ihr gemacht!"

De jongen raapte het papier op. Hij hield het papier en ik was vrij.

Gauw ging ik naar de Kapel om O.L. Heer te bedanken en stak een heel lange kaars op, die ik van een van de bewoners van 'Berg en Bosch' gekregen had.

Weer was er vreugde in onze Gemeente en ik begreep nu zoo goed, hoe waar de woorden van Paulus zijn: 'Als één lid lijdt, lijdt het geheele lichaam mee en als één lid blij is, verheugt zich het geheele lichaam'.

Toen ik even op mijn cel kwam na dezen veelgewogen dag, zocht ik naar een woord dat de gevoelens van mijn hart zou kunnen weergeven.

Werktuiglijk nam ik mijn handboek, sloeg het open en las de woorden van Psalm 5, die ik bovenaan heb geplaatst:

'Heer, Gij hebt ons met Uw goedgunstigheid als met een schild omgeven'.

'Ja', dacht ik dankbaar. 'Zoo is het. Als met een schild heeft Hij zijn kleine schaapje beschermd om het uit de klauwen van de roofvogels te bevrijden.

Quid retribuam Domine?"

Op 18 september 1942 ben ik met Zuster Romula naar Amsterdam geweest om een stempel op mijn persoonsbewijs te gaan halen. We moesten weer op het Adema van Scheltemaplein zijn. Buiten stonden we in een lange rij te wachten, toen er een heer en dame naar me toekwamen, die me van de Hollandsche Schouwburg herkenden. Even later zag ik mijn nicht en haar man. Wel in twintig jaar hadden we elkaar niet meer gezien en daar we vroeger vriendinnen waren geweest, was de begroeting heel hartelijk.

Ze vertelde me dat mijn nicht uit Bussum met haar man en twee kinderen van ongeveer acht en tien jaar 's nachts weggehaald zijn en via Westerbork naar Duitsland zijn vervoerd.

Mijn neef had een paar dagen geleden een bewijs moeten teekenen dat hij afstand deed van al zijn vorderingen op America. Hij was commissionair in effecten, maar nam het echt mooi op.

"Geld is niet alles en het maakt toch niet gelukkig," zei hij.

Verder vertelde hij dat hij omtrent de afkomst van de verschillende Portugeesche familie's op het archief van de Gemeente Amsterdam heel lang gewerkt had.

De Consul van Portugal had al stappen gedaan om de Portugeesche Joden naar Portugal te laten overkomen. Toen ineens zei ik dat Vader het vroeger toen ik nog maar een jaar of tien was, dikwijls over het Huis van Braganza had.

"Daar stamt de familie Mendes vanaf".

Zr. Romula en ik wisten niet hoe we het hadden en vertelden dat we een gelukzalige in onze Dominicaanse orde hadden, die Bartolomeo van Braganza heette.

Toen ik novice was en het Officie mee mocht bidden, had ik er altijd met verwondering naar gekeken en dikwijls bij mezelf gedacht: 'Zou dat nu familie zijn van die Braganza waar Vader altijd over sprak?'

Ook vertelde hij van Moeder, die Henrigues de Castro heet.

"Haar stamboom is nog ouder", zei hij en ik herinnerde me het portret dat we thuis hadden en waar we op zoo'n wonderbare manier aan waren gekomen. Een neef van Moeder's zijde, ook een Castro, was op een boekenstalletje op de Nieuwmarkt aan het snuffelen, toen hij een foto ontdekte, waarop het portret stond van een persoon in vorstelijke kleeding met een palmtak in de rechterhand.

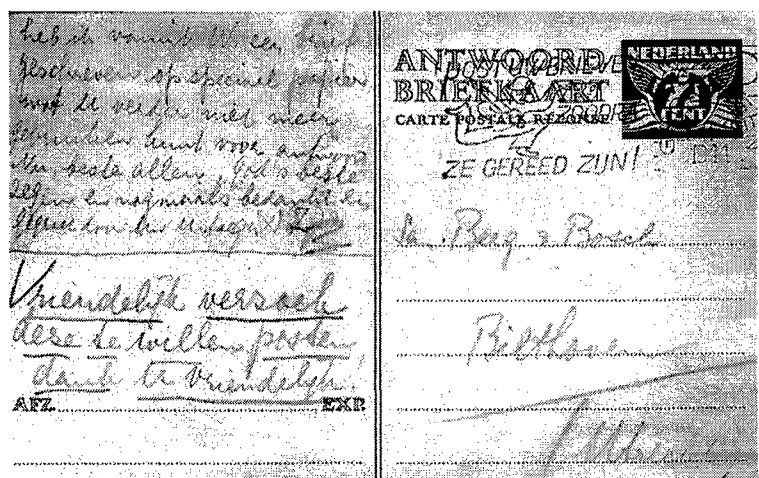
Er onder stond een familiewapen van de Castro's en erboven in een cirkel: Inez Henriges de Castro, onderkoning van Indië.

Nu, achteraf, vind ik het wel aardig, dat zoo'n schoffie, die zoo gezworven heeft en in een Kamp heeft gezeten, van zoo'n voorname afkomst is. Gelukkig heeft O.L. Heer goed gezorgd dat het me niet hoovaardig zal maken, want vele vernederingen heeft hij dagelijksch over me laten komen, lichamelijk en geestelijke, zoodat ik me vanzelf heel klein ben gaan voelen en hoop dat mijn heele leven te zullen blijven.

Ook mijn omgeving zorgt met God's toelating hiervoor en hoe pijnlijk het ook in het begin voor me was, later heb ik het als een groote weldaad leeren beschouwen en ben ik allen recht dankbaar, dat ze me de vernederingen niet hebben bespaard.

Verder hecht ik er niet de minste waarde aan van hooge of geringe afkomst te zijn, omdat ik weet dat God ons alleen naar onze daden zal beoordeelen, naar de deugd, die we verworven hebben.

13 / 25-2-44
Beste Allen,
Ben op weg naar Theresienstadt en schrijf deze vanuit de trein. Heel veel hartelijke groeten voor allen tezamen en ieder in 't bijzonder. Hartelijk dank voor Uw bovennatuurlijke bijstand en hulp, die maken dat ik blij en opgewekt ben. Ik behoef niet te vragen: blij aan mij denken, want daarvan ben ik te diep overtuigd. De kleeren zitten warm en goed (!!!) Ziet U me in gedachten? We zitten met z'n negenen in een coupe, dus warm! Geve OLH dat we elkaar spoedig terug mogen zien. Zoo gauw mogelijk schrijf ik uit Th. Gisteren heb ik vanuit W. een brief geschreven op speciaal papier wat U verder niet meer gebruiken kunt voor antwoord. Nu, beste allen Gods beste zegen en nogmaals bedankt en gegroet door Uw toegenegen Z.J.
Onderschrift na bovenstaande tekst:
Vriendelijk verzoek deze te willen posten dank U vriendelijk!

De briefkaart die Zuster Judith op weg naar Theresienstadt waarschijnlijk uit de trein heeft gegooid op 25 februari 1944. (Hieronder volgt de tekst)

Beste Allen,

Ben op weg naar Theresienstadt en schrijf deze vanuit de trein. Heel veel hartelijke groeten voor allen tezamen en ieder in 't bijzonder. Hartelijk dank voor Uw bovennatuurlijke bijstand en hulp, die maken dat ik blij en opgewekt ben. Ik behoef niet te vragen: blij aan mij denken, want daarvan ben ik te diep overtuigd. De kleeren zitten warm en goed (!!!) Ziet U me in gedachten? We zitten met z'n negenen in een coupe, dus warm! Geve OLH dat we elkaar spoedig terug mogen zien. Zoo gauw mogelijk schrijf ik uit Th. Gisteren heb ik vanuit W. een brief geschreven op speciaal papier wat U verder niet meer gebruiken kunt voor antwoord. Nu, beste allen Gods beste zegen en nogmaals bedankt en gegroet door Uw toegenegen Z.J.

Onderschrift na bovenstaande tekst:

Vriendelijk verzoek deze te willen posten dank U vriendelijk!

Nawoord

Zuster Judith werd op 2 februari 1944, een Mariadag, van haar typemachine weggehaald onder voorwendsel dat alle Portugese Joden naar hun stamland in veiligheid zouden worden gebracht, opnieuw gedeporteerd.

Bidprentje van Zuster Judih Mendes da Costa o.p.

Zij heeft altijd het gevoel gehad dat ze opnieuw weggehaald zou worden. Ze zei: "Mijn leven is hier niet moeilijk genoeg. Ik zou veel meer voor Hem willen doen. Ik ben Hem zoveel dank verschuldigd. Graag leidde ik opnieuw het leven van een gevangene, ook al om mijn lotgenoten tot steun te zijn. Er zijn er, die het juist zohard nodig hebben. Ik denk met dankbaarheid terug aan het vele goede, dat ik heb mogen doen in die weinige dagen toen. Hoe blij zou ik zijn, als God mij die genade opnieuw verleende en ik het nog veel en veel zwaarder zou krijgen". Zij wilde haar leven geven voor het behoud van haar volk en voor het sanatorium.

In die tijd kreeg ze veel familieleed te dragen. Bij een van de eerste razzia's werd haar broer opgepakt. Zij heeft hem nooit meer gezien. Op 30 september 1942 is hij waarschijnlijk in de gaskamer omgebracht. Maar ondanks alles verloor zij daarbij nooit de moed. Het geluk, dat zij in het geloof gevonden had, bleef zij uitstralen.

Hoewel vanuit de Congregatie al het mogelijke gedaan werd om haar veiligheid te verzekeren, heeft dat helaas niet de gewenste uitwerking gehad. Het voorgevoel van zuster Judith werd werkelijkheid. Het enige teken van leven dat de zusters nog ontvingen nadat zij was opgehaald, was een kaart door haar geschreven en waarschijnlijk uit de trein gegooid op weg naar Theresienstadt in Tsjechië.

Na de oorlog heeft het Congregatiebestuur op alle mogelijke manieren geprobeerd te achterhalen wat er met Zuster Judith gebeurd was.

Eindelijk stond het volgende bericht op donderdag 31 juli 1952 in de Staatscourant, onder no. 147.

No. 110253 Mendez da Costa, Judith, Henriëtte, 25 aug. 1895 Amsterdam, wonend: Overleden 7 juli 1944, de omgeving van Oswiecim (Polen).

In september 1952 ontving de Congregatie een schrijven van het Nederlandsche Roode Kruis te 's Gravenhage.

Nieuw adres: Jan Evertstraat 9
Tel. 18.42.00*

's Gravenhage, 1 September

1952

Afdeling: J

Dossier No.: 107.669

Bijlagen:

Bij bezending ingekleefd, of
afgeplakt en nummer van de afzender
aan te brengen en eventueel officieel
te controleren de Directeur van het
Informatiebureau. M

Congregatie van de
H. Catharina van Barchin
Zusters Dominicanessen
VOORSCHOTEN

naar aanleiding van Uw brief van 27 Aug. jl. betreffende
het lot van

Judith Henriëtte ~~MEIJES~~ de COSTA
geb. 25.8.1895 te Amsterdam

deel ik U mede dat in de administratie van mijn Bureau
niet voorkomt de volgende gegevens voorkomen: -
zij werd op 2.2.1942 in het Sanatorium Berg en Bosch te
Bilthoven, waar zij als zuster werkzaam was, gearresteerd
en naar Westerbork overgebracht. Hoewel zij op 15.8.1942
ontslagen werd, werd zij op 4.2.1944 wederom aldaar gein-
terneerd en op 25.2.1944 naar Theresienstadt (Tsjecho Slo-
vakije) gedeporteerd. Op 16.5.1944 werd zij van laatstge-
noemd concentratiekamp naar Auschwitz (Polen) vervoerd.
Uit door mijn Bureau verzamelde documentatie-materiaal kon
worden vastgesteld dat zij, als niet behorend tot een leef-
tijdsgroep welke voor tenuerstelling geschikt werd geacht,
op 7 juli 1944 te Auschwitz door vergassing om het leven
werd gebracht.

De Directeur

J. van de Vosse

Als een ware Dominicanes heeft zij haar geluk beleefd in het gebed, haar werk dat
zij offerde voor het zielenheil van velen.

